

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXI Nr. 3-4 MARTIE - APRILIE - 1962

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI
APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXI Nr. 3-4
MARTIE-APRILIE
1962

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. TEOCTIST,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

PASTORALE

P. F. Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	205
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	211
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	218
REDACȚIA, <i>De Sfintele Paști</i>	224

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

CONST. C. PAVEL, <i>La Întîmpinarea Domnului</i>	229
--	-----

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

GHEORGHE ALEXE, <i>Pentru dezarmare generală și pace</i>	235
Prof. TOMA CULCEA, <i>Cit de mult iubește omenirea pacea</i>	242

V E R S U R I

GEORGE ȘERBAN, <i>Căutare</i>	249
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Preot I. PĂNOIU, <i>Sfintul Apostol Ioan</i>	250
Pr. ATH. NĒGOIȚĂ, <i>Problema învierii din morți în manuscrisele de la Qumran și în literatura rabinică mai timpurie</i>	267
STELIAN METZULESCU, <i>Erminiile în arta creștină medievală europeană</i>	280
Magistrand Ierod. EPIFANIE NOROCEL, <i>Organizarea Bisericii în secolul V în urma hotărârilor Sinodului de la Calcedon</i>	307

AUREL I. GHEORGHIU, <i>Golgota. Pagini din istoria Bisericii Romine</i>	318
Prof. VICTOR BRĂTULESCU, <i>Inscripții și însemnări documentare. Zugravi și meșteri argintari la biserici din București</i>	(342)

DOCUMENTAR

DANIELA BĂRBULESCU, <i>Contribuții la Bibliografia rominească veche</i>	372
---	-----

CRONICĂ

REDACȚIA, <i>La Episcopia Reformată din Oradea</i>	404
--	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

REDACȚIA, <i>Sfințiri de biserici</i>	407
Pr. VIRGIL GODEANU, † <i>Preotul Grigore N. Popescu</i>	410
REDACȚIA, † <i>Preotul profesor Alexandru Severin</i>	411

EPISCOPIA BUZĂULUI.

Pr. M. NEGULESCU, <i>Ședința Adunării eparhiale</i>	417
Pr. M. NEGULESCU, <i>Resfințirea bisericii din Mărăcineni</i>	420

REVISTA REVISTELOR

LECTOR, 1. <i>Capodopere ale artei medievale bulgare.</i> — 2. <i>O minunăție a arhitecturii ruse.</i> — 3. <i>Un tablou «Ecce homo», de Tiziano, la Sibiu.</i> — 4. <i>Icoane vechi de lemn și opere ale vechii picturi bisericești cehe</i>	422
---	-----

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMINE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,

har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Ne-am bucurat în Duminica Floriilor, de slava cu care a fost întâmpinat Iisus Hristos la intrarea Sa în Ierusalim, cînd „mulțimea poporului așternea pe cale hainele sale și alții tăiau ramuri din copaci și le țineau în mâini ; iar cei ce mergeau înainte și cei ce urmau, strigau : Osana, Fiul lui David !“ — am cîntat și noi cu ei : „Bine ești cuvîntat Cel ce ai venit și iarăși vii întru numele Domnului !“ (din Laudele Floriilor). După Florii, în toată săptămîna L-am urmat pe Hristos, în calea Lui spre Răstignire și moarte : la denii, am ascultat propovăduirea din ultimele zile ale viețuirii Sale pămîntești ; am fost părtași la Cina cea de Taină, unde Mîntuitorul a vestit ucenicilor apropierea Patimilor Lui ; ne-a răsunit în cugete, rugăciunea lui Iisus din grădina Ghetsimani, unde L-am văzut, aievea, pe Domnul primînd sărutarea

lui Iuda vânzătorul, și apoi îndurînd loviturile și batjocura, judecata nedreaptă și osînda ; L-am urmat, cu duhul, pe drumul greu al urcușului spre Golgota, și am simțit în noi durerea pironirii Sale pe Cruce. Vineri seara am fost părtași la nesfîrșita tristețe cu care Iosif din Arimateea și mironosițele femei au așezat în mormînt nou, săpat în piatră, Trupul Mîntuitorului. Iar în această noapte minunată, cînd sfinții slujitori au vestit din fața altarelor : „Veniți de luați lumină !“, — am știut că taina mîntuirii noastre s-a împlinit și „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le !“.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Mare și neasemuită este taina învierii Domnului și plină de îmbelșugate roade duhovnicești este ea, pentru sufletele noastre. Deci, „Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei învieri a lui Hristos, căci iată a venit prin Cruce bucurie la toată lumea“. Apropiati-vă însă, în această slăvită sărbătoare a Paștilor, de sfintele altare, „cu inimile curățite de orice cuget rău“ (Evrei X, 22), pentru ca, din comoara învățăturii Sfintelor Scripturi, să aflați calea pe care se cuvine să mergeți în toate zilele vieții voastre, spre a vă învrednici de darul cel neprețuit al vieții veșnice, pe care l-a adus învierea lui Hristos tuturor celor ce cred și mărturisesc prea sfîntul Său nume. Rugînd pe Dumnezeu „să vă dea vouă duhul înțelepciunii și al descoperirii spre cunoștința Lui, și să vă lumineze ochii inimii, ca să pricepeți nădejdea la care v-a chemat“ (Efeseni I, 17-18), — ca păstor și părinte duhovnicesc, vă îndemn, împreună cu Sfîntul Apostol Pavel, „să umblati cu vrednicie, cu toată smerenia și blîndetea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții, și silindu-vă să păziți unirea duhului, întru legătura păcii“ (Efeseni IV, 1-3).

Intr-adevăr, iubiții mei, dragostea, unirea și pacea sînt căile care duc pe toți oamenii la fericire, iar pentru noi creștinii, ele sînt ferestrele sufletului prin care pătrund în cugete și în inimi lumina și bucuria învierii ; sînt poruncile pe care Hristos Cel înviat ni le-a lăsat spre împlinire, ca pe cel mai scump și mai sfînt testament al Său.

Dragostea este cea dintâi poruncă a Legii creștine ; „Dumnezeu este dragoste“ (I Ioan IV, 8), iar Mîntuitorul însuși a spus lămurit, fără puțință de răstălmăcire : „Întru aceasta va cunoaște lumea că sînteți ucenici ai Mei, de veți avea dragoste unii către alții“ (Ioan XIII, 35). Rămîneți, deci, în dragostea lui Dumnezeu, iubiți pe semenii voștri, „îmbărbătați-vă la dragoste și fapte bune“ (Evrei X, 24), căci „cel ce rămîne în iubire, rămîne în Dumnezeu, și Dumnezeu rămîne în el“ (I Ioan IV, 16), iar „cine urăște pe frațele său, este omorîtor de oameni, și orice omorîtor de oameni nu are viață veșnică“ (I Ioan III, 15).

Unirea dintre oameni este iarăși o poruncă sfîntă a Bisericii noastre, fiindcă toți oamenii sînt fii ai aceluiași Dumnezeu, iar Hristos, Fiul lui Dumnezeu, s-a jertfit pentru întreaga lume și a deschis porțile raiului pentru toți. Datori sînteți și voi, iubiții mei, să păstrați legătura binecuvîntată a unirii frățești, — după cuvîntul Sfintei Scripturi, care zice : „Să gîndiți la fel, avînd aceeași iubire, același suflet, aceeași cugetare“, și „să nu caute nimeni numai de ale sale, ci fiecare și de ale altuia“ (Filipeni II, 2-4), ca „să nu fie între voi dezbinări, ci să fiți uniți în duh și cugete“ (I Corinteni I, 10).

Pacea este însă piatra de temelie a credinței noastre mîntuitoare, pentru că însuși „Hristos este pacea noastră“ (Efeseni II, 14) și „Domn al păcii“ (II Tesal. III, 16). El „a coborît pe pămînt pentru pace, pentru a împăca prin Sîngele Său nu numai pe cele de pe pămînt, ci și pe cele din ceruri ; pentru a uni pe cele cerești cu cele pămîntești, El a suferit pentru pace, a fost răstignit pentru pace, a fost înmormîntat pentru pace“, — după cum ne încredințează Sfîntul Ioan Gură de Aur (Omilia VIII-a la Epistola către Coloseni). După slăvita Sa înviere din morți, cele dintâi cuvinte pe care le-a rostit către oameni au fost : „Pace vouă !“ (Luca XXIV, 36 ; Ioan XX, 19), pecetluind astfel Testamentul pe care l-a lăsat urmașilor Săi, cînd a zis : „Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă...“ (Ioan XIV, 27). Pentru aceasta, iubiți creștini, Sfînta Biserică Ortodoxă, maica noastră duhovnicească, vă amintește neîncetat, prin graiul dumnezeieștilor Scripturi, îndatorirea nestrămütată pe care

o aveți, de a urma „calea păcii“ (Luca I, 79), pe care numai cei nedrepti nu o cunosc (Romani III, 17); de a căuta pacea cu toată lumea (Evrei XII, 14), și de a trăi în bună pace cu toți oamenii (Romani XII, 18).

Dragostea, unirea și pacea sînt, așadar, virtuțile care trebuie să stea pururea de veghe în sufletele voastre, ca să puteți primi darurile Invierii lui Hristos și bucuria cea negrăită a Paștilor, a acestei luminate zile „pe care a făcut-o Domnul, ca să ne bucurăm și să ne veselim într-însa“ (Ps. CXVIII, 24).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cît sînt de sfinte și de adevărate poruncile și învățăturile Bisericii noastre, o dovedește însăși viața ce se desfășoară în iurul nostru. Au trecut aproape două mii de ani de cînd Mîntuitorul s-a întrupat, a colindat pămîntul Țării Sfinte vestind Legea dragostei, a frăției și a păcii, pentru omenirea însîngerată de războaie și lovită de nedreptate și silnicie. Ura a înveninat inimile oamenilor, iar poftele de avuție și de stăpînire i-au dezbinat și i-au făcut să-și fie dușmani unii, altora. Totuși setea de dragoste, de unire frățească și de pace n-a putut fi înăbusită în inimile oamenilor, iar încrederea nestrămutată în împlinirea acestor sfinte năzuințe, n-a încetat nicicînd să lumineze cugetul omenirii întregi. Și iată că acum trăim zilele minunate în care popoarele își dau mîna, unindu-și strădaniile, ca să aducă pe pămînt domnia dragostei, a conlucrării frățești și a păcii, — care, pentru noi creștinii, sînt înseși poruncile dumnezeiești ale credinței și cheazășia mîntuirii noastre.

În țara noastră, ca și în alte țări, a pierit sub ochii noștri lăcomia și ura, izvorîte din goana după avuții; dispăre tot mai mult vrăjmășia și dezbinarea pe care le poartă cu sine pofta de măriri deșarte și de stăpîniri nedrepte; a încetat războiul pricinuit de împărțirea oamenilor în stăpîni și robi. Pe noi toți ne unește acum legea sfîntă a muncii înfrățite, spre binele și fericirea tuturor; pămîntul roditor al țării noastre este acum ogorul drag al tuturor fiilor pa-

triei noastre și roadele lui se împart tuturor, după hărnicia fiecăruia și după dreptate; bunurile și bogățiile țării sînt astăzi ale întregii obști românești și de binefacerile lor se bucură poporul întreg; între oameni e stăpîină acum unirea, înțelegerea și prețuirea reciprocă, fiind convinși de înțelepciunea cuprinsă în Sfînta Scriptură, care zice: „Mai fericiți sînt doi laolaltă decît unul, fiindcă au o mai bună răsplată pentru munca lor, pentru că dacă unul cade, îl scoală tovarășul său; dar vai de cel singur care cade și nu este cel de al doilea să-l ridice... căci sfoara pusă în trei nu se rupe degrabă“ (*Eclesiast. IV, 9, 10, 12*). Pentru noi, cei care ne închinăm Sfîntei Învieri a lui Hristos, toate aceste minunate înfăptuiri sînt împlinirea voinii lui Dumnezeu, pe care se străduiau primii creștini s-o îplinească, cînd „toti cei ce credeau erau împreună și aveau toate de obște“ (*Fapt. Apost. II, 44*), „nu numai în rugăciune și nici numai în învățătură, ci și în viața lor obștească“ —, așa cum ne încredințează Sfîntul Ioan Gură de Aur (*Omilia VII la Fapt. Apost.*). Primii creștini știind că Dumnezeu a dat pămîntul în stăvînire tuturor oamenilor (*Facere I, 28*), „erau o inimă și un suflet“ — ne spune *Cartea Faptelor Apostolilor* —, și „nici unul nu zicea că averile sînt ale lui, ci aveau toate de obște“ (*IV, 32*).

Dar mai presus de toate, iubii mei, trebuie să ne bucare hotărîrea cu care mai toate popoarele s-au unit în aceeași dorință sfîntă de a zidi pacea pe pămînt și a făuri o lume fără arme și fără războaie, fiindcă, așa cum prea bine spune Sfîntul Grigorie de Nisa, „războiul sugrumă viața, el este tatăl dezastrului și al morții“ (*Cuv. VII la Fericiri*), iar în zilele noastre, cu armele distrugătoare care s-au descoperit, războiul ar aduce mari distrugerii omenirii. De aceea și voi, iubii mei, ca unii ce cunoașteți că Iisus Hristos Cel înviat a treia zi din morți este „Domnul Păcii“ să vă alăturați cu toate puterile voastre tuturor aceluia care, ca și Fericitul Augustin, socotesc că „mai bine să nimicim războaiele prin cuvinte, decît pe oameni prin sabie, și să cîștigăm sau să obținem pacea prin pace, nu prin război“ (*din scrisoarea 229*).

Incredințat că toate acestea le veți face din tot sufletul „și fără îndoiri“ (Filipeni II, 14), cum vă îndeamnă și Sfințitul Apostol Pavel, „ca și când ați face pentru Domnul“ (Coloseni III, 23), ca să puteți primi darurile învierii în inimile voastre curate, neîntinate de păcat, — rog pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să vă dăruiască zile bune și îndelungate, cu sănătate, pace și bunăsporire întru toate, și, din toată inima, vă spun tuturor : „Hristos a înviat !“.

+ Justuianu

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP
AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului Nostru cler și dreptslăvitorilor creștini, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, iar de la Noi arhierescă binecuvîntare.

«Cela ce Crucea ai suferit și moartea și ai înviat din morți, Atotputernice Doamne, mărim Învierea Ta» (Laude, gl. IV).

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiți fii sufletești,

„Bucurați-vă și vă veseliți“ (Ps. XXX), căci ne-a sosit Paștile cel mult dorit și așteptat. Cum vom putea oare, să deschidem drumul cuvîntului nostru, de vreme ce toate în-tîmplările Tainei de azi sînt mari și prea slăvite? Această sfîntă și dumnezeiască Sărbătoare a Sărbătorilor și al Praznicelor Praznic este mult luminoasă și, cu adevărat, plină de strălucire, căci Hristos Domnul a înviat precum însuși a zis, dezlegînd legăturile morții. Sfintele biserici, frumos împodobite cu haină sărbătorească, ne dau un aer de strălucire și se umplu de bucurie duhovnicească, căci „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le“.

Sfîntul și Marele Post, cu ploile pocăinței, cu duhovniceștile nevoițe, ne-a izbăvit de vătămarea păcatului și ne-a

lămurit sufletele. Și așa ne-am învrednicit să ne închinăm Sfintei Învieri.

Dumnezeu-Tatăl dintru început a rînduit ca răscumpărarea noastră din blestemul cel strămoșesc să se săvîrșească prin moartea Fiului Său, Care s-a dat pe Sine ca preț de răscumpărare. Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, îndată după Înviere, cînd se arată la doi din ucenicii Săi, în drum spre Emaus, spune aceasta : „O, nepricepuților și zăbavnici cu inima a crede toate cele ce au grăit proorocii ! Nu trebuia, oare, Hristos, să pătimească aceasta și să intre întru slava Sa ?“ (Luca XXIV, 25-26). În cartea Proorocului Isaia se spune : „El a luat asupra-Și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat“ (Isaia LIII, 4). Sf. Apostol Pavel zice : „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcîndu-se blestem pentru noi, căci scris este : blestemat este Cel spînzurat pe lemn“ (Galateni III, 13).

În sfînta și marea zi a Vinerii celei Mari, cînd am privit la Domnul Cel răstignit, ne-am gîndit cu toții că păcatele noastre sînt pricina, și am zis cu Apostolul : „M-a iubit și s-a dat pe sine pentru mine“ (Gal. II, 20). „Cînd Te-ai răstignit, Hristoase, toată făptura văzîndu-Te s-a cutremurat: temeliile pămîntului s-au clătît de frica puterii Tale. Luminătorii s-au ascuns și catapeteasma bisericii s-a rupt. Munții s-au cutremurat și pietrele s-au despicat. Tîlharul cel credincios strigă cu noi : „Mîntuitorule, pomenește-mă întru împărăția Ta“ (din Triod).

Iubiților,

Am luat parte la durerea Vinerii celei Mari. Freamătul și toată larma au luat sfîrșit. Iosif din Arimateia și cu Nicodim — ucenici ai Domnului întru ascuns — cu frică și cu cutremur desprind Trupul Domnului de pe Cruce și-L duc să-L îngroape într-o grădină a lui Iosif, care se învecina cu locul Căpățîinii. L-au îngropat în mormînt nou, săpat în stîncă, întru care nimeni nu a mai fost pus. O piatră mare astupa mormîntul în care se afla Trupul Domnului Iisus. Un grup de femei, în hohot de plîns cu jale „priveau unde îl pun“ (Marcu XV, 47).

Apostolii îl părăsiseră încă din grădina Ghetsimani, iar unul îl tăgădui în curtea arhiereului. Sfintele Femei în frunte cu Maica Domnului au stat la picioarele Crucii, privind cu tânguire la Domnul Cel răstignit pînă în clipa cînd „plecîndu-și capul și-a dat duhul“ (Marcu XV, 37).

Noaptea Sîmbetei celei Mari se așternuse peste tot Ierusalimul, cufundat în tăcere, iar luna plină își purta lumina ei pe deasupra Muntelui Măslinilor și peste mormîntul unde se afla Trupul Domnului Iisus. O tăcere de mormînt domnea, acum, în grădina lui Iosif „cel cu bun chip“. Lucrurile se schimbă, însă, cînd ostașii din porunca lui Pilat și la cererea arhierelor și cărturarilor vin să păzească mormîntul.

O, minune ! Cînd a început să se crape de ziuă spre cea dintîi zi a săptămîinii (duminică), iar întunericul încă nu se împrăștiase, un cutremur zguduie pămîntul sub picioarele străjerilor, iar colinele din jurul Ierusalimului au început a fremăta. Stîncile s-au despicat. La mormînt, un înger în haine albe ca zăpada. Străjerii s-au făcut ca niște morți și dau fuga în cetate. Minunea învierii s-a săvîrșit. Trupul Domnului, care n-a văzut în groapă stricăciune, iar mormîntul nu-L putuse înghiți, străbate prin piatră, fără să-i atingă pecețile și a ieșit, așa precum iese un mire dintr-o cămară.

Între timp, sfintele femei mironosițe au plecat la „mîncare adîncă“ aducînd cu ele miresmele ce gătiseră, ca să meargă să ungă Trupul Domnului Iisus. Ele se strecurau pe străzile Ierusalimului și se întrebau : „Cine ne va prăvăli piatra de pe ușa mormîntului ?“ (Marcu XVI, 3).

În alt punct al Ierusalimului se desfășoară o altă scenă. Arhieriei și cărturarii dau arginți ostașilor și-i învață să spună că, pe cînd dormeau ei, ucenicii au venit și au furat Trupul lui Iisus. Ne întrebăm cu Biserica : „Cine a văzut, cine a auzit, pe mort să-l fure vreodată ?“ (Vecernia, gl. V). Este oare cu putință așa ceva ? Cînd sfintele femei s-au apropiat de poarta grădinii, inima a început să le bată mai tare în piept. Deschid poarta, intră, dar nici țipenie de om. Nici soldații și nici grădinarul. „Dar privind ele, au văzut că piatra, care era foarte mare, era prăvălită“ (Marcu XVI, 4). Se priveau una pe alta cu uimire. „Și intrînd în mormînt, au văzut un tînăr șezînd în dreapta, îmbrăcat în veșminte

albe, și s-au spăimîntat. Iar el le-a zis : Nu vă spăimîntați ! Pe Iisus Nazarineanul Cel răstignit căutați ? S-a sculat, nu este aici. Iată locul unde a fost pus. Dar duceți-vă și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru, că va merge mai înainte de voi în Galileea ; acolo îl veți vedea, cum v-a spus“ (Marcu XVI, 5-7). Prima dată răsună în lume cuvîntul „a înviat“. Ele, însă, nu au avut tăria să creadă. În loc să se bucure, ele s-au tulburat de toate cele ce au văzut și au auzit la mormîntul gol, și au fugit, căci erau cuprinse de spaimă, și au spus ucenicilor toate cele ce se întîmplaseră (Marcu XVI, 8).

Rînd pe rînd, s-au succedat la mormîntul gol : Sf. Apostoli Petru și Ioan și Maria Magdalena, care vine pentru a doua oară, și care s-a și învrednicit a-L vedea pe Domnul Cel înviat.

Ce vom spune despre toate arătările Domnului Iisus după slăvita Sa Înviere, căci nu este vreme a grăi cu amănuntul acum ? Le veți auzi și cunoaște în duminicile pînă la Rusalii.

Biserica creștină s-a întemeiat dintru început pe piatra credinței în sfînta și slăvita Înviere a Domnului. Faptul Învierii a fost punctul principal al propovăduirii Sfinților Apostoli, care i-au fost martorii ei.

Despre Sfînta Înviere ne vorbesc : Sfintele Evanghelii, Faptele Apostolilor și Epistolele Sf. Apostol Pavel, ca de un fapt împlinit și cu totul adevărat. „Martorii Învierii, Sfinții Apostoli, afirmă aceasta cînd zic : „Nu putem să nu spunem ceea ce noi înșine am văzut și am auzit“ (Fapt. Apost. IV, 20). Au băut și au mîncat cu Domnul după Înviere (Fapt. Apost. X, 41). Le-a arătat mîinile și coasta Sa ca să vadă că Duhul nu are carne și oase, iar Sf. Apostol Toma, după ce pune degetul în coasta lui Iisus, cade în genunchi și exclamă : „Domnul și Dumnezeu meu !“ (Ioan XX, 28).

Iubiților,

Ca albina lăudată, care din multe flori adună cele foloșitoare, să întocmim și noi fagurul cel duhovnicesc din care să luăm mierea bucuriilor Paștilor. Să ne veselim de sațiul dumnezeieștii dragoste pe care Domnul nostru Iisus ne-a arătat-o, răscumpărîndu-ne prin însuși scump Sîngele Său

și să scoatem apa nemuririi din fântinile mîntuitoare ale slăvitei Sale Învierii.

Biserica, ca o mamă bună, care își iubește fiii săi, ne îndeamnă să înviem la o viață nouă, să trăim ca fii ai Învierii. Soarele nesuferind ocara Stăpînului răstignit pe lemn, strălucirea întru întuneric și-a schimbat. Nu se cuvine, oare, ca și noi, împodobiți cu cele mai alese și mai frumoase virtuți creștinești și cetățenești, să ducem viață lină și pașnică? Cade-se să sărbătorim Paștile, nu cu aluatul vechi al păcatului, ci să fim frămîntătură nouă, ca și cum am fi fără dospitură, sădind bune saduri în suflete și să umblăm după Legea Bisericii. Se cuvine să știm, că numai dacă vom muri păcatului, ne vom reînnoi în Hristos și ne vom pregăti încetul cu încetul trupurile pentru slăvita nemurire. „Doamne, Tu n-ai făcut moartea“ (Înțelepciunea, I, 3). Ea nu a fost dintru început, dar a intrat în lume ca pedeapsă a păcatului (Rom. V, 11). Acum însă, după ce Mîntuitorul a suferit-o de bună voie pentru păcatele noastre și a biruit-o prin Învierea Sa cea de a treia zi, ea nu este altceva decît o trecere la cele veșnice, la nemurire. Nemurirea este de netăgăduit, căci Avraam, Isaac și Iacob sînt vii, iar Dumnezeu este Dumnezeuul lor, căci zice: „Dumnezeu nu este Dumnezeuul morților, ci al viilor“ (Matei XXII, 32). Noi cei ce ne-am botezat întru Hristos avem întărită nădejdea învierii cu trupurile în care am viețuit, căci ÎNVIEREA Domnului este chezașia, modelul și chipul învierii noastre.

Mormîntul Domnului, vistierie a vieții și învierii se face.

Rogu-vă, să ne plîngem păcatele împreună cu Maria Magdalena la picioarele lui Iisus, să călcăm împătimirea cea trupească.

Tu, Doamne, Care ai luminat cu Sfînta Ta Înviere toate plîmirile lumii, să nu ne treci cu vederea, cînd vei veni cu slavă să judeci lumea, ci să ne ajuți cu harul Tău ca să ne facem moștenitori ai împărăției Tale celei cerești.

Iubiților,

Paștile ne îndreaptă privirile către cer și către viața cea cerească. Aceasta nu înseamnă să ne îndepărtăm de la

îndatoririle acestei vieți pămîntești. Vă sînt, îndeobște, cunoscute, toate eforturile pe care poporul nostru le depune pentru zidirea unei vieți noi în care să avem toate îndestulările și să ducem un trai pașnic și de fericire obștească. Ca cetățeni cinstiți ai patriei noastre, ne vom îndeplini cu sfințenie toate îndatoririle, respectînd legile și înfrățindu-ne în muncă. Sub ocîlnuirea populară, fața țării s-a schimbat. Peste tot orașe, fabrici, uzine și gospodării înfloritoare. Cîmpiile izvorăsc belșug. Dealurile se încing cu bucurie, pășunile se îmbracă cu turme de oi și văile se acoperă cu holde de grîu. Toate se bucură și cîntă. Prin muncă chibzuită și stăruitoare, se asigură belșugul de pîine și holdele se vor pleca sub bătaia vîntului.

Vă aduceți aminte că munca este legea vieții rînduită de Dumnezeu, căci zice : „Cine nu vrea să muncească, atunci nici să nu mănînce“ (II Tes. III, 10).

Toate acestea nu ar fi putut să fie înfăptuite dacă nu ne-am fi bucurat de pace. Cel dintîi cuvînt adresat de Domnul ucenicilor Său după înviere a fost, după cum bine știm : „*Pace vouă*“. Pacea este condiția progresului în toate ramurile vieții. Poporul nostru este adînc iubitor de pace și luptă cu hotărîre pentru apărarea ei. Credincioșii noștri sînt sinceri luptători pentru pace, căci cea mai mare cinste pentru ei este aceea de a fi „făcători de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Mat. V, 9).

Mișcarea pentru pace cuprinde azi întreaga lume. Toate popoarele lumii doresc o conviețuire pașnică, oricare le-ar fi regimul social. De asemenea, se cere ca toate diferendele dintre ele să se rezolve pe calea tratativelor, înlăturîndu-se războiul. Se cere stăruiitor dezarmarea generală și totală precum și încetarea experiențelor cu bombe atomice.

Ne rugăm în această zi a prea slăvitei învieri, ca Dumnezeu să reverse pacea peste noi toți (Isaia XXVI, 12). „Domnul va binecuvînta pe poporul Său cu pace“ (Isaia XXVII, 2).

Este vremea să încheiem cuvîntul. Nu dați uitării cele ce ați auzit, căci toate sînt din înțelepciunea apostolească culese ca niște flori bine mirositoare. Să prăznuim acest mare și strălucit praznic, cu cinstirea de Dumnezeu ; să ru-

pem lanțul păcatelor; să avem purtare de grijă pentru fapta bună și să fugim de răutate cu multă sîrguință. Să ne dăm toată osteneala pentru lucrarea faptelor bune.

Bucuriile Sfîntei Învieri să se sălășluiască în casele noastre.

„Înviind Iisus din mormînt precum mai înainte a zis, a dăruit nouă viață veșnică și mare milă“ (din cîntările serbării).

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru de amîndouă fericirile rugător fierbinte către Dumnezeu,

† *A N T I M*
Episcop

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOPI AL EPARHIEI
DUNĂREA DE JOS

*Întregului cler și tuturor credincioșilor din această eparhie,
har, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră
arhierescă binecuvîntare.*

Hristos a înviat !

Iubiții mei fiii duhovnicești,

Bunul Dumnezeu ne cheamă din nou să ne îndestulăm la masa cea duhovnicească a harului și să gustăm din băutura cea veselitoare a vieții celei veșnice, pe care ne-o pune înaintea învierii lui Hristos. Deci, „Veniți să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă făcătoare de minuni, ci din izvorul nesticăciunii, din Hristos, Cel ce a izvorât din mormînt, întru care ne întărim“.

Cei ce sînteți departe și cei ce sînteți aproape stați acum într-un gînd de rugăciune cu noi, ca împreună să ne bucurăm și cu toții să mulțumim Celui ce ne-a învrednicit să ajungem la slăvita și prea luminată zi a învierii.

Mulți dintre voi, iubiților, păzind pravila duhovnicească a Bisericii noastre dreptmăritoare, în curgerea postului care s-a încheiat ieri, v-ați ușurat sufletul de povara păcatelor și ați primit dezlegarea de la părinții voștri duhovnicești : cu

adevărat bun și mîntuitor lucru ați săvîrșit, pentru că noi sîntem datori totdeauna ca de Sfînta Înviere să fim curați și primeniți nu numai cu trupul, ci mai ales cu sufletul, căci : „Fericit este acela căruia iertată i-a fost fărădelegea și păcatul i-a fost acoperit. Fericit este omul căruia nu-i va socoti Domnul, păcatul“ (Ps. XXXI, 1-2).

Iubiților,

Neîntrecută este slava Învierii lui Hristos, măreață, plină de strălucire și de har dumnezeiesc ! Minunea Învierii stă pe cea mai înaltă culme a viețuirii lui Hristos pe pămînt. Pentru că Învierea aceasta înseamnă : preschimbare și trecere de la cele pămîntești la cele cerești. Iar Mîntuitorul Iisus Hristos este cel dintîi care a deschis această poartă a veșniciei, ca începător pentru noi al vieții cerești.

Adevărul acesta al Învierii se mărturisește prin credință de aproape douăzeci de veacuri și se simte de cei credincioși prin simțul cel tainic al sufletului. El stă ca temelie a propovăduirii Apostolilor și a jertfei mucenicilor. Întreaga obște a credincioșilor este cucerită de strălucirea Învierii. Retorii cei duhovnicești și alcătuitoarii de imne sfinte au proslăvit Învierea și au cîntat-o ca pe o biruință dumnezeiască pentru noi și ca un început al altei vieți prin care firea noastră se înnoiește și se desăvîrșește. Meșterii cei mari i-au ridicat catedrale mărețe și biserici, iar pictorii și zugravii au prins-o în culori luminoase ca soarele, ca să arate slava și biruința ei.

Credincioșiii, din fiecare loc, care au cunoscut pe Hristos, I-au slujit și I s-au închinat cu evlavie și au jertfit pentru ea gînduri și osteneți nenumărate, pentru că nici un creștin adevărat nu vrea să rămînă afară de această poartă cerească.

E plină lumea de fapte și de opere mărețe pe care oamenii credincioși le-au închinat Învierii, pe pămînt, pentru că ea a mobilizat toate forțele spirituale ale credincioșilor și le-a imprimat acel imbold sfînt de a păși înainte cu hotărîre, spre mai bine și spre desăvîrșire. Căci „din pricina Învierii ne silim către dorința celor viitoare“, zice Sf. Ioan

Gură de Aur, „din pricina învierii, deși îmbrăcați în trupuri, nu sîntem cu nimic mai prejos decît cei fără de trupuri“.

Iubiților fii duhovnicești,

Învieerea Domnului este și mai mare, cînd ne gîndim că se făcuseră toate pregătirile ca ea să nu aibă loc niciodată. Mîntuitorul fusese ucis cu moarte de ocară. Mormîntul a fost pecetluit și pus sub paza unor ostași romani, care răspundeau pentru integritatea lui. Apostolii și prietenii Mîntuitorului se împrăștiaseră de frică și stăteau ascunși. Singure, Sfintele femei mironosițe își arătau dragostea față de Cel mort, însă nu prin vreo faptă de bravură, ci printr-una pioasă, de jale : pregătirea miresmelor convenite pentru îngropare, după datina iudeilor.

Și totuși, duminică dimineața, mironosițele, străjerii, Apostolii, ca electrizați au vestit în oraș că a înviat Domnul. Era o veste nouă și cu totul neașteptată. Era prea mare minunea învierii pentru înțelegerea omenească. De aceea Apostolul Toma, care nu se întîmplase atunci să fie în Ierusalîm, cînd a auzit, nici n-a voit să creadă. „De nu voi vedea în mîinile lui Hristos semnul cuielor, și de nu voi pune degetul meu în semnul cuielor și de nu voi pune mîna mea în coasta Lui, nu voi crede“, a zis el (Ioan XX, 25). El nu voia să creadă pe cuvînt, așa cum crede majoritatea oamenilor. De aceea Mîntuitorul l-a lăsat de a pipăit cu degetul lui semnul cuielor și al suliții. Dovezile erau acum prea evidente și covîrșitoare ; nu putea să mai aibă nici o îndoială. De aceea el izbucni, plin de bucurie : „Domnul meu și Dumnezeu meu !“. Aflase adevărul pe care l-a dorit : Învățătorul lui înviase cu adevărat, ca un Dumnezeu ce era.

Iubiților,

Cînd se aduce la Sfîntul Altar jertfa cea fără de sînge, pe care Domnul a poruncit să o facem întru pomenirea Lui, sfințirii slujitori se închină și se salută între ei cu cuvintele :

„Hristos în mijlocul nostru ! Este și va fi ! Totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor ! Amin !“. Ei confirmă prin această prezența reală și tainică a lui Hristos, Care ne-a făgăduit că va fi cu noi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor (Mt. XXVIII, 20). Hristos este pretutindeni, căci în El viem și ne mișcăm și sîntem (Fapt. Apost. XVII, 28) ; este însă prezent pe deplin în Sfînta Împărtășire, unde El se aduce pe Sine ca jertfă pentru cei vii și pentru cei morți, pentru iertarea păcatelor. De fiecare dată El reînnoiește pentru noi Jertfa cea de pe Golgota, ca nimeni să nu rămînă în afară de dragostea Sa mîntuitoare, ci să aibă parte cu El în împărăția cerurilor.

Cît sîntem în viață, El vrea însă să fie și mai aproape de noi, vrea să ne împrumute însăși Dumnezeuirea Sa, care sălășluiește nevăzut, întreagă și deplină în chipul văzut al Sfintei Împărtășiri. Taina aceasta a dăruirii Sale pentru mîntuirea noastră este semnul permanent al prezenței Sale în mijlocul nostru, este ajutorul continuu pe care ni-l dă, ca să sporim în calea cea duhovnicească.

„Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, zice Domnul, acela petrece în Mine și Eu în el“ (Ioan VI, 56). „Rămîneți în Mine și Eu în voi... Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă“ (Ioan XV, 4-5). Deci noi în dragostea Lui, iar El în noi. El ne este și oaspete și sălaș. Avîndu-l pe El în ființa noastră noi avem totul, iar dacă rămînem în El, nimic nu ne lipsește, căci „Cei ce-L caută pe Domnul nu se vor lipsi de nici un bine“ (Ps. XXXIII, 10). Primindu-L cu vrednicie înlăuntrul nostru, cugetul nostru se unește cu cugetul sfînt și dumnezeiesc al lui Hristos, așa precum fierul, pus pe foc, împrumută natura focului : arde și luminează ca jăratecul. Tot astfel voința noastră se pătrunde de voia sfîntă a lui Hristos. Mîntea, care este călăuza și lumina vieții noastre, se luminează de Legea cea dumnezeiască a lui Hristos și viața Lui se arată în ființa noastră. Ea rodește atunci faptele dragostei creștine și ale păcii, la care toți sîntem chemați în fiecare clipă, căci acesta este rostul viețuirii noastre.

Iubiților fii duhovnicești,

Învierea Domnului Iisus Hristos este plină de bucurie și de pace : de bucurie pentru biruință și pentru arvuna ce am primit pentru viața veșnică. De pace, pentru că Hristos este „Domn al păcii“, cum îl arată Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, și „pacea Lui va fi fără de sfârșit“ (Is. IX, 5-6). De aceea El, venind pe pământ, a adus pacea Sa, când prin sfinții îngeri a proclamat împărăția păcii și a buneivoiri între oameni. Aceeași pace a semănat-o pe pământ între ucenicii Săi și între oameni, când a spus : „Pace să aveți între voi“ (Marcu IX, 50), și „Pace las vouă, pacea Mea o dau vouă“ (Ioan XIV, 27).

Dacă pentru toți oamenii de pe pământ porunca păcii se impune de la sine, ca o lege firească a vieții și ca o condiție a bunei stări, pentru noi, iubiților, pacea are un temei în plus, pentru că prin faptele păcii noi ne câștigăm mîntuirea sufletului în modul cel mai sigur. De aceea Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă zicînd : „Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu“ (Evrei XII, 14).

Pentru noi, deci, nu mai poate fi nici o nedumerire, nici o căutare în altă parte. Drumul vieții noastre este însemnat de însuși Dumnezeu. El este unul singur, și anume acela care slujește binelui : munca și pacea înfrățită pentru totdeauna prin voința noastră comună.

De aceea, ca părinte duhovnicesc al vostru, vă îndemn, iubiților, să mergeți cu încredere pe acest drum și niciodată nu veți rătăci calea către fericirea și mîntuirea voastră.

Voi, fiii Noștri, care sînteți la orașe și la sate și în orice loc de muncă, ați aflat la timpul convenit că planul de stat pe anul acesta prevede sarcini deosebit de importante pentru sporirea producției industriale și agricole și pentru ridicarea bunei stări materiale și spirituale a poporului nostru. Așteptăm dar cu încredere de la voi, ca să vă faceți datoria cu dragoste, ca pentru voi înșivă, ca și pînă acum. Împliniți, vă rog, cu rîvnă, cu pricepere și cu bunăvoință cele ce sînt rînduite pentru fericirea patriei și a poporului nos-

tru, ca să ne bucurăm cu toții de viața aceasta nouă care se făurește în țara noastră.

Iubiților, în această zi mare a învierii Domnului, vă binecuvîntez cu dragoste părintească pe toți fiii Noștri duhovnicești. „Slavă, cînte și pace oricui face binele“ (Rom. II, 10), și tuturor celor care vă străduiți pentru buna podoabă a Sfințelor lui Dumnezeu biserici.

Tuturor vă doresc să petreceți aceste sfinte sărbători : cu sănătate, cu pace și cu duhovnicească îndestulare în familiile voastre, acum și întru mulți ani, ca să vă putem spune, cu aceeași bucurie : „Hristos a înviat !“.

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† *CHE SARIE*
Episcopul Dunării de Jos

DE SFINTELE PAȘTI

Cu prilejul Sfințelor Paști, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, primind la reședința patriarhală pe preoții din București și răspunzind urărilor ce i-au fost adresate de aceștia, a rostit cuvântarea care urmează.

Ne reunește aci, în această reședință chiriarhală marea sărbătoare a Sfințelor Paști, — zi de aleasă bucurie duhovnicească pentru întreaga creștinătate ortodoxă, prilej fericit de reflexiuni și de verificări în munca sacerdotală pentru toți ostenitorii din via Domnului. Toate duminicile de peste an sînt zile de comemorare a Învierii Mîntuitorului Hristos și în fiecare din ele se înalță către ceruri laudele inimilor noastre pentru Fiul lui Dumnezeu, biruitorul morții; dar ziua Sfințelor Paști covârșește în strălucire pe oricare dintre duminicile anului și nici o altă sărbătoare bisericască nu i se poate asemena ca adîncime de trăire religioasă și ca bogăție de sensuri pentru viața celor credincioși, păstori și păstoriți laolaltă. Iată pentru ce, primindu-vă astăzi aci, ascultîndu-vă mărturisirea ce ați făcut prin glasul Părintelui Iordache Pascu, — îmi iau îngăduința să vă împărtășesc cîteva din gîndurile, preocupările și simțămintele mele, trăite în preajma mormîntului din care a înviat Hristos.

*

Convertitul de pe drumul Damascului, marele Pavel, apostolul pe care toată viața îl-a chinuit minunea mormîntului gol, scrie undeva: «Dacă Hristos n-a înviat, deșartă este atunci propoveduirea noastră, deșartă este și credința voastră» (I Corinteni XV, 14). Dincolo deci de sublimul învățăturilor Mîntuitorului Hristos și dincolo de oricare dintre faptele Sale neobișnuite, dumnezeirea Nazarineanului trebuie zidită pe pietrele mormîntului din care El S-a ridicat ca nimeni altul dintre oameni. Istoria lumii ne-a păstrat amintirea multor înțelepți, mari încă și astăzi prin frumusețea învățăturilor lor. Ne-a păstrat de asemenea amintirea multor luptători pentru primenirea și îmbunătățirea condițiilor de viață a trudițiilor și oropsiților pămîntului. Din moarte însă nu s-a ridicat decît Hristos, pecetluind astfel cu nimbul divinității atît învățătura, cît și faptele Sale săvîrșite pentru mai binele omului. Pentru aceea, spre slava Lui, de la un capăt la altul al lumii, din pietre care înfruntă veacurile,

I s-au înălțat locașuri de rugă și de reculegere, izvoare de viață, oaze de inspirație pentru modelarea sufletului omenesc după tiparele veșnice ale Sfințelor Evanghelii.

Dar Iisus Hristos n-a coborât pe pământ din dorința de a dovedi oamenilor că dincolo de hotarele acestei lumi se află tronul de lumină al lui Dumnezeu, definit prin atribute ca : atotputernic, atotștiutor, omniprezent, infinit în spațiu și în timp. Coborârea Lui pe pământ este lipsită de sens dacă nu o raportăm direct la lucrarea de răscumpărare a omului din robia păcatului, lucrare pe care Fiul lui Dumnezeu a împlinit-o prin descoperirea voinței divine și prin jertfa Sa proprie pentru întregul neam omenesc. Coborârea lui Iisus pe pământ dobândește sens și valoare religioasă numai dacă vedem în El pe Mântuitorul nostru, Cel ce a venit în lume pentru a fi «lumină lumii», trimis de Dumnezeu «nu ca să osindească lumea», ci ca lumea să se mântuiască prin El» (Ioan IX, 5 ; III, 17).

Din iubire pentru oameni, Iisus n-a osîndit lumea, dar a osîndit păcatele care stăpîneau pe oameni. De aceea, în fruntea tuturor virtuților, El a așezat «lepădarea de sine», făcînd din ea condiție a apropierii de El, cînd a spus : «Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze» (Marcu VIII, 34). Prin aceasta, Mîntuitorul Hristos a osîndit pe cel mai greu dintre păcatele care pot stăpîni sufletul omenesc, — pornirea de a te socoti pe tine însuși ca singura existență din Univers, îndreptățită la o viață de bunăstare și fericire, căicînd în picioare — ca neîndreptățite și vrăjmașe — dorințele de bunăstare și fericire ale celorlalți oameni. Cunoșcător divin al profunzimilor sufletului omenesc și al tendințelor sale după căderea în păcat, Domnul Iisus biciuiește cu putere egoismul, considerîndu-l izvor al tuturor reielor din lume.

Din egoism se naște trufia, amorul propriu nestăvilit ; din egoism pornește pofta nesățioasă de avuție, acea «iubire de stăpînire» de care vorbește Sfîntul Efreim Sirul ; în egoism își află începutul disprețul față de ceilalți oameni și dorința de a-ți ciădi o viață de trîndăvie pe truda și osteneala altora ; în egoism trebuie căutat izvorul fașelor teorii rasiale și dezlegarea năvalei de asuprire a popoarelor nedezvoltate cultural și economic. Biciuind egoismul, Mîntuitorul Hristos rostește cuvîntul de răsunset revoluționar : «Miă Mi-e de popor ! Care dintrè voi vrea să fie mare, să fie slujitorul vostru, și care vrea să fie întîiul, să fie sluga tuturor. Că și Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea sufletul preț de răscumpărare pentru mulți» (Matei XV, 32 ; Marcu X, 43-45).

În sens creștin, lepădarea de sine nu înseamnă ignorarea voită a tot ceea ce constituie cerințele vieții omenesci, nu înseamnă cufundarea în asceză. Lepădarea de sine înseamnă dinamism creator pus în slujba altora, integrarea individului în viața obștească, satisfacerea cerințelor vieții individuale din belșugul material și cultural creat prin truda colectivității umane. Lepădarea de sine înseamnă avîntarea fiecăruia în efortul colectiv care crează bunurile spirituale și economice pentru toți oamenii.

Și numai o viață trăită pe dimensiunile acestei virtuți poate duce la zdrobirea egoismului, la făurirea unui om nou, însuflețit de idealuri cu adevărat umaniste.

S-a afirmat deseori, s-a făcut aceasta și astăzi aci, că eu am coborât teologia din turnul de fildeş al unor preocupări sterile și am ancorat-o în viață, în realitățile sociale, chemînd pe dascălii de la teologie și pe slujitorii sfințelor noastre altare să adîncească latura socială a mesajului evanghelic. Nu voi tăgădui că m-a stăpînit totdeauna un astfel de gînd, dar nu-mi voi face din aceasta un merit, deoarece începător în această privință este Mîntuitorul Hristos însuși, sînt sfinții Săi ucenici și apostoli, sînt sfinții părinți ai Bisericii din tot evul patristic creștin.

Preocuparea pentru om, pentru destinul său pămîntean și suprapămîntean, pentru nevoile vieții sale prezente și pentru rosturile sale de dincolo de timp, toate acestea nu sînt noutăți pentru teologia creștină, ci probleme vechi de două milenii, a căror dreaptă rezolvare a întîrziat mult prea mult. Chemarea mea pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele trebuie considerată prin urmare nu ca o noutate teologică, ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții creștine.

Actualizarea acestor preocupări a fost și o necesitate a vremii. Niciodată ca în ultimele decenii, slujitorii Bisericii creștine n-au fost confrunțați de probleme așa de vitale, care să pună în cumpănă însăși valoarea învățăturilor evanghelice pentru organizarea unui mod de existență umană, întemeiată pe principiul egalei îndreptățiri a tuturor oamenilor la bunăstare și fericire. Transformările sociale petrecute în lumea întreagă în ultimele decenii, eliberarea popoarelor coloniale subjugate de secole, dorința de eliminare a războiului ca mijloc de rezolvare a diferendelor internaționale, iată probleme pentru care Bisericile creștine au trebuit să dea răspunsuri limpezi și hotărîte, verificîndu-se prin acestea atît doctrina, cît și practica lor de viață.

Bisericile Ortodoxe—prin căpeteniile și slujitorii ei—au înțeles deopotrivă spiritul vremii și orientîndu-se pe bune și drepte temeiuri doctrinare, au fost alături de lupta popoarelor pentru plîne și dreptate, pentru libertate și pace. Din nefericire pentru ceea ce trebuie să fie o Biserică creștină, unii conducători ai Bisericilor din Apus nu pot mărturisi același lucru cu privire la trecut și cu atît mai puțin la actualitate. Faptul acesta este de natură să îndurereze o conștiință creștină, mai ales dacă astfel de considerațiuni de ordin general sînt unite cu afirmații ca acestea, făcute de creștini de pe alte continente: «Evenimentele din ultima vreme ne-au dat impresia unei identificări a creștinismului organizat cu exploatarea politică și economică a popoarelor africane de către puterile străine... În gîndirea contemporană, în Asia și în Africa, mesajul evanghelic a fost identificat cu colonialismul, cu exploatarea economică și cu teoriile care susțin superioritatea rasei albe». Și cu atît mai mult este îndurerată o conștiință creștină, cînd îi este dat să audă în legătură cu Biserica un rechizitoriu ca cel adresat cîndva de niște țărani simpli din

Africa Centrală preotului lor, protestant sau romano-catolic : «Odinioară noi posedam pământul și voi posedati Biblia. În zilele noastre, voi sînteți cei care posedati pământul, și noi cei care posedăm Biblia» (Citate din coreferatul intitulat : «Pacea și statele noi», pe care l-a susținut la Praga, în cadrul Adunării mondiale creștine pentru pace, d-l Iacob Stephens, Superintendentul Bisericii Reformate din Ghana. (Vezi B.O.R., nr. 7-8/961, p. 666-674).

Este de la sine înțeles că Mîntuitorul Hristos nu va recunoaște niciodată ca fiind a Sa o Biserică creștină care, nesocotind adevăruri doctrinare esențiale, își va fi pus slujitorii săi în situația de a fi stigmatizați ca aflîndu-se în slujba puterilor coloniale, promovînd exploatarea politică și economică a popoarelor slab dezvoltate și teoriile care susțin superioritatea rasei albe. Mîntuitorul Hristos a descoperit oamenilor taina unității neamului omenesc, S-a identificat pe Sine cu oricare dintre oameni, indiferent de trăsăturile chipului, de culoarea pielii și de locul unde acesta își trăiește viața sub soare. El S-a jertfit pentru toți oamenii, ridicîndu-i pe toți la înălțimea de fii ai lui Dumnezeu, astfel că în numele lui Hristos, nimeni nu se poate situa pe pozițiile exploatorilor și rasiștilor, fără riscul de a fi pecetluit ca trădător și apostat. Și pecetluirea aceasta vine de la Hristos însuși, care a spus : «Părinte Sfinte, Mă rog pentru toți cei ce vor crede întru Mine, ca toți să fie una, precum Noi una sîntem» (Ioan XVII, 21-22).

Pornind de la principii evanghelice de nedezmîntit și înțelegînd spiritul vremii, slujitorii Bisericilor creștine sînt datori să iasă întru întîmpinarea dreptelor revendicări ale mulțimilor oropsite și exploatare veacuri de-a rîndul de cei avuți, slujind lupta acestora pentru piine și dreptate, pentru libertate și pace, — slujind aceasta cinstit, fără fățarnicie, pe singura cale care poate duce la adevărata ei împlinire.

Sub ochii noștri, țara noastră a cunoscut în mai puțin de un deceniu și jumătate prefaceri radicale. Mulțimile oropsite despre care Mîntuitorul Hristos spusese odinioară : «Milă Îmi este de această mulțime, că sînt trei zile de cînd așteaptă lingă Mine și n-au ce să mănînce» (Matei XV, 32) — mulțimile acestea sînt astăzi la noi stăpîne pe toate bogățiile țării, în toate sectoarele economiei naționale, în industrie și agricultură. Chiar în aceste zile, țara toată trăiește sărbătorecul eveniment al trecerii generalizate la munca de obște a pămîntului. Satul românesc își schimbă astfel înfățișarea, dispar fișiile înguste de pămînt, dispar răzoarele și haturile, — situații care au creat atîtea conflicte, atîtea învrăjbi și suferințe în trecut pentru țărănimea noastră. Apar în schimb, marile țarlale, cultivarea specializată și rațională a pămîntului, după natura solului și după dispoziția geografică în care se află așezat. Munca oamenilor va fi de acum mai ușoară și mai productivă, iar tribunalele nu vor mai cunoaște procese generate de neînțelegeri pentru o brazdă de pămînt. Conducerea Bisericii Ortodoxe Romîne și slujitorii ei au sprijinit dintru început inițiativele puterii de stat pentru transformarea satului românesc, din imbold evanghelic și din îndemnul curat al conștiinței creștine. Pentru aceea, exprimînd toată recunoștința noastră față de Con-

ducătorii țării la încheierea acestei mărețe lucrări, adresăm cele mai bune doriri de beșug și fericire pentru credincioșii plugari de pe tot întinsul Patriei, fii osîrduelnici ai Bisericii noastre strămoșești.

*

Ieșind din mormînt și revăzînd întîia oară pe Sfinții Săi Ucenici, Mîntuitorul Hristos le-a spus: «Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile... învățîndu-i să păzească toate cîte am poruncit vouă» (Ioan XX, 21; Matei XXVIII, 19-20). Iată o altă latură a mesajului evanghelic, mai actuală astăzi decît oricînd. Dorința noastră este ca această chemare la pace să se facă auzită pretutindeni, chiar și în cabinetele de lucru ale unor conducători de popoare din Apus, cărora le este plăcut să se numească creștini, dar rămîn surzi la îndemnul Mîntuitorului și la năzuința cea mai sfîntă a popoarelor lor. Am vrea, mai ales, ca această chemare la pace să se facă auzită în sala de ședințe a Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, acolo unde se îndreaptă în aceste zile gîndurile a milioane și milioane de oameni de pe toată fața pămîntului.

Ca în multe orașe din Apus, în turnul vechii primării din Praga se află instalat de secole un orologiu devenit istoric. Primăria aceasta, zidită din piatră, a fost greu avariată de bombardamentele aeriene, în timpul celui de al doilea război mondial. Orologiul însă a rămas neatins, urmînd să măsoare pentru cine știe cîte alte secole «lunga timpului cărare», cum spune poetul. Cînd e să bată orele, un mecanism al acestui orologiu face să apară la ferestrele turnului primăriei, printre dărîmături, chipul Mîntuitorului Hristos și al sfinților Săi Apostoli, binecuvîntînd mulțimile. Orice trecător se oprește în astfel de clipe pe loc și, privind chipurile sfînte care îi stau în față, are senzația că aude pe Mîntuitorul rostînd: «Pace vouă! Indepărtați de la voi armele, căci armele nu pot aduce pe pămînt decît ruine și moarte! Iubiți-vă unii pe alții, precum Eu v-am iubit pe voi! Aveți pacea Mea cu voi!».

Fie ca pacea lui Hristos să coboare ca o binecuvîntare cerească pretutindeni în lume, astfel, ca toți oamenii să trăiască o viață lină și fără gîlceavă, bucurîndu-se de viață senină și de fericire deplină.

Mulțumindu-vă pentru bunele urări ce mi-ați adresat în această mare și sfîntă zi a Paștilor, vă îmbrățișez cu părintească dragoste și vă doresc bun spor în munca atît de frumoasă, dar și atît de grea, de călăuzire a sufletelor spre limanul mîntuirii.

Hristos a înviat!
La mulți ani!

REDACTIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

Astăzi, ca în fiecare an la 2 februarie, Sînta noastră Biserică sărbătorește Întîmpinarea Domnului. Statornicirea acestui praznic împărătesc s-a făcut pentru cînstirea a două fapte petrecute în pruncia Mintuitorului Hristos. Es'e vorba mai întii de mergerea la templu a Sîntei Fecioare Maria, pentru ca — potrivit orînduieilor legii lui Moisi — «să pună înaintea Domnului pe Fiul Său» și, în același timp, să aducă rînduita jertfă de curățire pentru Sine.

Este vorba apoi, de primirea deosebită pe care au făcut-o lui Iisus în templu doi oameni simpli: dreptul Simeon și proorocița Ana. Sărbătoarea de astăzi și-a luat numele tocmai de la acest din urmă fapt al întîmpinării făcută pruncului Iisus de către acești oameni sînți.

Amîndouă aceste fapte sărbătorite sînt deopotrivă de însemnate și plîne de adinci înțelesuri și învățături pentru viața noastră.

De aceea, spre a le pătrunde cît mai bine tîlcul și a scoate din ele cît mai multe foloase pentru îndrumarea vieții noastre sufletești, vom încerca, să le înfățișăm pe amîndouă pe rînd, stăruind în deosebi asupra celei din urmă.

*

Fiul lui Dumnezeu, primind din nemărginita Sa iubire de oameni să ia chip de om, a viețuit ca om desăvirșit, făcîndu-Se nouă în toate pildă.

Supunerea față de legea mozaică este una din faptele de smerenie de sine pe care Mintuitorul le-a arătat în viața Sa. Această lege orînduia ca orice mamă, după 40 de zile pentru prunc și 80 de zile pentru pruncă — să se înfățișeze la templu spre a îndeplini molitfa curățirii (Levitic XII, 6-8). Preotul de rînd le stropea pe mame cu apă sînțită și citea

anumite rugăciuni. Se aducea apoi «jertfă pentru păcat», o turturică sau un pui de porumbel și jertfa «garderii de tot», un miel de 1 an — cei bogați, iar cei săraci o turturică sau un pui de porumbel.

Legea rânduia de asemenea ca pruncului să i se facă tot atunci așa-zisa «răscumpărare» — dacă era primul născut, pentru că toți primii născuți de parte bărbătească erau socoliți ai templului, cu îndatorirea de a sluji lui Dumnezeu la templu. Dar, întrucît slujirea aceasta a fost între timp incredințată celor din tribul lui Levi, care înlocuiau astfel pe toți primii născuți, aceștia trebuiau să fie răscumpărați printr-o anumită sumă care se folosea pentru întreținerea slujitorilor templului.

Deși Fecioara Maria era neîntinată de păcat, întrucît a născut fără bărbat și a rămas pururea Fecioară, a mers să îndeplinească și Ea rînduielile cerute pentru curățire. De ce? Pe de o parte, pentru ca să ne dea nouă pildă de smerenie și supunere la legi, iar pe de altă parte, spre a ne învăța că viața noastră curată nu ne-o datorăm numai nouă înșine, ci și conlucrării harului dumnezeiesc care lucrează prin Sfintele Taine și slujbele bisericești.

Fără îndoială că rînduielile legii de răscumpărare a pruncului nu priveau de loc pe Hristos. Fiind Dumnezeu, El e mai presus de orice lege și datorie; El are numai drepturi. Și totuși, El, făuritorul tuturor legiilor, Se supune de bună voie legilor făcute de Sine. Cu ce gînd? Numai ca să ne învețe și pe noi să ne supunem orînduirilor înțelepte ale sfintei noastre Biserici și să ne dea pildă de ascultare și smerenie.

În acest chip, Hristos S-a născut într-un staul de vite, dintr-o familie săracă și modestă; a fost primit de păstori și magi necunoscuți. Dovada sărăciei stă și în faptul că Maica Sa a adus la templu două turturele — jertfa adusă de cei săraci.

«Cunoașteți — zice Sfîntul Apostol Pavel — îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos, că El, bogat fiind, pentru noi S-a făcut sărac, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți» (II Corinteni VIII, 9).

Cu adevărat, Mîntuitorul «S-a golit pe Sine și a luat chip de rob, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare dovedîndu-Se ca un om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte și încă moarte pe cruce» (Filipeni II, 6-8).

Dar nu trebuie să uităm că Mîntuitorul întrunește în persoana Sa atît negrăita Sa pogorîre cit și slava Sa dumnezeiască, care este o taină pe care mintea n-o poate cuprinde, dar pe care Biserica o preaslăvește în cîntări despre «negrăita pogorîre a lui Dumnezeu, că de carele se cutremură puterile cerești, pe acela acum Îl cuprind brațele bătrînului», sau «Cela ce a zidit pe Adam, Se poartă ca un prunc. Cel neîncăput, încapă în brațele bătrînului»; «Cel ce a dat de demult legea lui Moisi în Sinai, Se supune pentru noi poruncilor legii ca un milostiv, făcîndu-Se ca noi».

Numai în lumina acestei învățături trebuie să privim supunerea pruncului Iisus la rînduiala răscumpărării. El, care avea să răscumpere prin jertfa Sa, petrece tot neamul omenesc din păcat. El, neavînd nici un păcat, primește să fie răscumpărat ca un om păcătos, în locul

tuturor oamenilor și ca să ne învețe să ne supunem rânduieților Bisericii.

Să trecem acum la al doilea fapt sărbătorit astăzi: este un vechi și răspîndit obicei de a întîmpina — atunci cînd se întorc dintr-o călătorie îndepărtată sau sosesc într-un loc — pe cei dragi ai noștri, pe rudele apropiate, pe prietenii buni, pe cei din fruntea treburilor obștești și bisericești, pe cei ce și-au dobîndit merite deosebite în slujba omeniirii. Ieșim întru întîmpinarea acestora spre a le arăta prețuirea și dragostea pe care le-o purtăm și pentru că sîntem nerăbdători de a grăbi întîlnirea cu cel dorit, poftit, vestit și așteptat.

Întîmpinarea cu pîine și sare este o datină străbună a poporului nostru, care se face și astăzi, cu deosebire la nunți.

Sfînta Scriptură a Vechiului Testament amintește de întîlnirea pe care Melchisedec, regele-preot al Salemului, a făcut-o Patriarhului Avraam, cu pîine și vin (Geneza XVIII, 12) și, în sfîrșit, de aceea pe care Patriarhul Iosif a făcut-o tatălui său Iacob la sosirea în ținutul Gosen din Egipt.

Din Noul Testament, aflăm că (Geneza XLVI, 29) la nunți era obiceiul ca mirele și mireasa să fie întîmpinați de rudele și prietenii casei cînd crainicul vestea: «Iată, mirele vine! Ieșiți întru întîmpinarea lui!» (Matei XXV, 6).

De asemenea, tatăl din parabola fiului risipitor ieșe întru întîmpinarea fiului său care s-a întors pocăit acasă.

Prin urmare, întîmpinarea Domnului din templu face parte din acele chipuri deosebite și mărețe prin care, după datină, se arată prețuirea și dragostea cuvenită unei persoane.

Să încercăm acum a fi de față cu ochii minții noastre la întîmplarea de la templul din Ierusalim, unde Prea Curata Fecioară, cu pruncul Iisus în brațe, plină de smerenie și evlavie, împlinește cele rînduite de religia Sa. Firește că în această împrejurare, nici slujitorii templului, nici ceilalți credincioși nu bănuiau măcar că pruncul din brațele Sîntei Fecioare este însuși Mesia cel făgăduit și așteptat. Dar Dumnezeu a rînduit ca, în numele tuturor, să apară doi oameni dreți, care să întîmpine cum se cuvine și să slăvească pe pruncul Iisus Mesia. Iată că apare mai întîi un bătrîn, despre care Sfînta Evanghelie spune că era «drept și temător de Dumnezeu, așteptînd mîngîierea lui Israel» (Luca II, 25). Acesta se apropie de Sfînta Fecioară, ia pruncul în brațe și mișcat pînă la lacrimi că i s-a împlinit marea nădejde păstrată cu atîta scumpete în adîncul sufletului său, izbucnește în mulțumiri și laude aduse lui Dumnezeu pentru marea bucurie pe care i-a hărăzit-o.

A putut recunoaște pe Mesia fiind călăuzit de Duhul Sfînt și tot de Duhul Sfînt, fiind insuflat, a rostit una din cele mai frumoase rugăciuni care se citește în Biserica noastră, zicînd: «Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace, că văzură ochii mei mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o în fața tuturor popoarelor, ca să fie lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel» (Luca II, 29-32).

Prin aceste cuvinte, Simeon a mulțumit lui Dumnezeu pentru că i-a împlinit făgăduința de a nu gusta moartea pînă ce nu va vedea pe Mesia și a prorocit lucrarea mîntuitoare pe care o va îndeplini dumnezeiescul prunc pentru toate popoarele.

După rostirea acestei rugăciuni, dreptul Simeon a grăit către Maica Domnului: «Iată, copilul acesta este rînduit spre ridicarea și căderea multora din Israel și să fie un semn care va stîrni împotrivire; ca să se descopere cugele multor inimi, prin însuși sufletul Tău va trece sabie» (Luca II, 34, 35).

Prin aceste cuvinte, Simeon prevestea schimbările adinci pe care aveau să le aducă învățăturile lui Iisus în viața și soarta oamenilor, ridicarea celor mulți și asupriți și prăbușirea asupritorilor. De asemenea, prevestea durerea care avea să sfîșie inima Maicii Domnului la Răstignirea Mîntuitorului. Semnul de care este vorba aici este semnul crucii, semnul brațelor larg deschise spre împăcare și îmbrățișare în duhul iubirii. Toate aceste lucruri aveau să se împlinească întocmai.

Cu acestea zise, bătrînul Simeon, văzîndu-și nădejdea împlinită, putea aștepta moartea cu gîndul împăcat, în deplină seninătate.

Dar, iată că nu sfîrșise bine bătrînul de prorocit și apare o femeie bătrînă, prorocița Ana, fiica lui Fanuil, din neamul lui Așer, adusă și și ea de Duhul Sfînt în acea clipă la templu. Trăise numai 7 ani cu bărbatul ei, iar acum, rămasă văduvă, în vîrstă de 84 ani, trăia în preajma templului, petrecîndu-și zilele și nopțile în rugăciuni și posturi îndelungate. Ca toți credincioșii iudei adevărați, ea cunoștea vestirile profetice despre venirea lui Mesia și se ruga în templu să i-L trimită Dumnezeu. Purta mereu în altarul inimii sale, ca pe un sfînt odor și ca pe o bucurie scumpă, chipul lui Mesia, făurit cu ajutorul cunoștințelor biblice și din închipuirea ei. Aștepta cu mare nerăbdare să-L vadă aievea și iată că marea ei dorință i se împlinește.

Tresare cînd vede pe Sfînta Fecioară cu Pruncul, dîndu-și pe dată seama că era întocmai cu cei din mîntea și inima ei. Și atunci, cuprinsă de mare bucurie și însuflețire, izbucnește în laude și mulțumiri lui Dumnezeu, vestind apoi în tot Ierusalimul, celor ce așteptau pe Mesia, împlinirea prorocirilor privitoare la «Unsul Domnului». În chipul acesta, ea a fost cea dintîi propovăduitoare a dumnezeirii lui Iisus.

Ați văzut deci, cum un bătrîn și o bătrînă care duceau o viață sfîntă, s-au învrednicit de marea bucurie și cinste de a trăi să vadă și să recunoască în pruncul adus la templu pe însuși Mesia cel prezis de profeți.

Ei nu erau singurii care să cunoască profețiile privitoare la Mesia. Tot poporul iudeu trăia în așteptarea acelor vremi, cînd Mesia va veni să aducă în lume dreptate și pace și izbăvirea suferințelor mulțimii asuprite. Dar numai acești doi bătrîni s-au învrednicit de această mare bucurie, pentru că cei mai mulți iudei își făceau despre Mesia o idee greșită, așteptîndu-L ca pe un rege viteaz, care să-i scape de sub stăpînirea romanilor, în loc să-L aștepte ca pe un izbăvitor din robia păcatelor.

La fel chiar și mai tirziu, cînd Mîntuitorul Iși începe lucrarea în lume, mulți Il văd dar numai puțini Il recunosc, întîmpinîndu-L cu suflețe curate și gata a-L urma. Acestora însă, Dumnezeu le-a dăruit ne-grăita bucurie de a cunoaște pe Mîntuitorul, de a se apropia de El și chiar de a-L atinge și purta în brațe, ca dreptul Simeon și proorocița Ana.

*

La sosirea Sa în lume, Mîntuitorul a fost primit în felurite chipuri. Astfel, chiar de la început, nici măcar n-a fost primit să găzduiască într-o casă de om, născîndu-Se într-un staul de vite. Irod I-a pregătit moartea, ucigînd 14.000 de prunci nevinovați. Fariseii și cărturarii L-au dușmănit și răstîgnit ca pe un răufăcător. Gadarenii L-au rugat să plece din hotarele lor, ca să nu sufere cumva vreo pagubă. Iuda L-a întîmpinat cu sărutul trădării.

Dar au fost și din acei care L-au primit așa cum se cuvine, precum : păstorii și magii de la Răsărit, sfinții apostoli, Marta și Maria, Zaheu vameșul, poporul la intrarea în Ierusalim, dreptul Simeon și proorocița Ana.

Ne despart atîtea secole de acele vremi cînd Domnul viețuia ca om pe pămînt și totuși, nu trebuie să ne plîngem că n-am mai avea și noi puțința și prilejul de a-L întîlni, căci Mîntuitorul este prezent în lume de-a pururi ; «El nu este departe de fiecare dintre noi, căci în El avem viață, ne mișcăm și sîntem» (Fapte XVII, 25). El a făgăduit aceasta, zicînd : «Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20).

Mai mult chiar, El bate la ușa inimii fiecăruia, cerîndu-ne găzduire : Il simțim de față cînd ne deschidem inimile în rugăciunile noastre, încredințați că ne ascultă. Căci «aproape este Domnul de toți care-L chiamă» (Psalm. CXLIV, 18). Ușurarea și căldura pe care o simțim după rugăciunile noastre fierbinți vine tocmai de la această întîlnire a sufletului nostru cu Dumnezeu.

Ne întîlnim cu Mîntuitorul în chipul fraților noștri mai mici pe care-i ajutăm în nevoile lor, potrivit cuvintelor Sa'e : «Intrucît ați făcut aceasta unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 37-40).

El Se află pentru cine știe să-L găsească în sînul firii și în adîncul sufletelor noastre. Dar cu deosebire, Hristos Se află în Biserica Lui, al cărei cap este, precum spune : «Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor» (Matei XVIII, 20).

Încă mai adevărat și mai deplin Il întîlnim pe Hristos în Sfînta Euharistie, cînd chiar ne însoțim și ne unim cu El, împărtășindu-ne cu trupul și sîngele Său. Iar în chipul acesta, noi avem parte încă de o mai desăvîrșită întîmpinare a Domnului decît au avut chiar bătrînul Simeon și proorocița Ana.

Intr-adevăr, ei numai L-au văzut și pipăit pe Hristos și L-au purtat în brațe, dar noi chiar ne unim cu El, Il avem întreg în inima, în sufletul și trupul nostru, în întreaga noastră ființă. De aci urmează că, dacă ei

s-au pregătit atîta numai ca să-L poată vedea, noi avem datoria să ne pregătim cu atît mai mult, ca să ne facem vrednici de a ne însoți cu El, într-o adîncă și traînică iubire și ca El să devină în noi izvor de viață fericită.

Cea din urmă întîlnire a noastră cu Hristos va avea loc la Judecata de Apoi. Dar dacă ne-am ferit de a-L întîlni vreodată aici pe pămînt, El va avea tot dreptul să ne spună atunci că nu ne cunoaște.

Pentru această ultimă întîlnire, deci, trebuie să ne pregătim toată viața, ca să putem auzi cuvintele: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu de moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii» (Matei XXV, 34) și să ne învrednicim în chipul acesta de a fi pururea uniți cu Mîntuitorul Hristos prin legătura de aur a iubirii nepieritoare. Amin!

CONST. C. PAVEL

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

PENTRU DEZARMARE GENERALĂ ȘI PACE

Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din țara noastră s-a întrunit luni, 9 aprilie 1962, la București, în ședință plenară, exprimându-și cu acest prilej întregul său sprijin și adevărată deplină față de convocarea Congresului Mondial pentru *dezarmare generală și pace*, care va avea loc la Moscova, în luna iulie a acestui an. Raportul prezentat de academicianul Mihail Ralea, vicepreședintele Comitetului Național Român pentru Apărarea Păcii, precum și cuvântările rostite de numeroși vorbitori, — printre care și reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai altor Biserici și culte religioase, — au analizat aspecte ale luptei pentru apărarea păcii din scumpa noastră patrie, și au reflectat dorința sinceră și năzuința lierbinte a poporului nostru pentru înfăptuirea cât mai neîntârziată a dezarmării și a păcii generale. În acest sens, Congresul Mondial amintit mai sus va constitui «o puternică manifestare a luptei popoarelor pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, care reprezintă mijlocul cel mai sigur, pentru înlăturarea pericolului de război, pentru dezvoltarea între state a unor relații bazate pe respectul reciproc, înțelegere și cooperare».

Discuțiile purtate la această ședință plenară a Comitetului Național Român pentru Apărarea Păcii, pe marginea raportului prezentat de academicianul Mihail Ralea, sînt deosebit de valoroase, deoarece ele exprimă realități și convingeri întemeiate, care stau la temelia luptei pentru apărarea păcii din țara noastră.

«Dorința noastră, a spus Dl. *Ion Pas*, președintele Comitetului de Radio și Televiziune, de a trăi în relații de prietenie și colaborare cu toate popoarele, precum și voința de pace, își găsesc expresia în politica statului, în inițiativele guvernului concretizate prin lărgirea schimburilor de toate felurile avantajoase deopotrivă părților contractante, prin luările ferme de poziție în reuniunile internaționale unde reprezentanți autorizați ai poporului român aduc dezbaterilor care se desfășoară și hotărîrilor la care se ajung, contribuția unui cuvînt bine gîndit și a unor propuneri realiste».

Academicianul *Elie Carafoți* arată, cu exemple concrete, urmările fericite ce ar decurge dintr-o pace permanentă. Subliniind că bugetele statelor mari și mici suportă în prezent uriașe cheltuieli militare, distinsul vorbitor emite ipoteza că dacă fondurile corespunzătoare acestor cheltuieli militare, s-ar vărsa în beneficiul operelor umanitare, atunci «nu va fi loc pe pământ fără hrană, casă și îmbrăcăminte, fără spitale, școli, așezăminte culturale și sociale, fără comunicații, fără mijloacele cele mai perfecționate pentru producție, în cantitate suficientă, în vederea satisfacerii nevoilor omului crescînde. Multe din aceste fonduri vor fi utilizate pentru cercetări, pentru noi invenții și descoperiri mari, în toate domeniile activității umane, toate pentru același scop: pentru fericirea omului». De aceea «trebuie suprimate aceste cheltuieli, prin dezarmare totală, pentru a li se da destinația cea mai înaltă, aceea de a pregăti fericirea omenirii, viitorul ei strălucit».

Afirmînd că «arhitecții și în general oamenii de artă sînt partizani ai păcii, prin definiție», dl. *Duiliu Marcu*, președintele Uniunii Arhitecților, ne spune de ce constructorii, arhitecții și inginerii sînt «cei mai vajnici apărători ai păcii și ai operelor lor». «Republica noastră, în plină ascensiune, este pe cale de a realiza un vast program de construcții, răspindite pe întinsul patriei noastre, între care cele mai numeroase sînt blocurile de locuințe muncitorești și spitalele. Odihna și sănătatea. Peste tot noi construim industrii, școli, teatre, silozuri, stațiuni de tractoare, cămine culturale, cantine, ciuburi, și vrem să apărăm aceste construcții de furia războiului». Adresînd un vibrant apel către arhitecți, ingineri, constructori, meseri și muncitori, pentru apărarea păcii și a omului, Dl. *Duiliu Marcu* ne îndeamnă «să depunem pe altarul Păcii dragostea noastră pentru bine și pentru înțelegere și să fim uniți în eforturile noastre pentru pace, ca astfel să devenim adevărați servitori ai patriei noastre iubite».

În cuvîntul său, secretarul Comitetului de Luptă pentru Pace al Raionului V. I. Lenin, *Aurel Petric*, maestru oțelar la Uzinele de Utilaj Chimic București, după ce arată consecințele incalculabile ale unui război racheto-nuclear, afirmă că «Popoarele lumii vor să trăiască în pace și prietenie. Înțelegerea profundă a primejdiei care apasă asupra omenirii întărește hotărîrea tuturor oamenilor cinstiți de a zădărnici războiul pentru totdeauna. Calea cea mai sigură pentru preîntîmpinarea unui nou război este dezarmarea generală și totală, lichidarea însăși a bazei materiale de ducere a războiului». Saluînd cu bucurie vestea convocării Congresului Mondial pentru dezarmare generală și pace, la Moscova, maestrul oțelar *Aurel Petric* își exprimă adevărată bucurie față de inițiativa convocării, în luna iunie a. c., a Adunării reprezentanților Mișcării pentru Pace din R. P. R., luîndu-și angajamentul, în numele partizanilor păcii din Raionul V. I. Lenin, de îndeplinirea sarcinilor trasate pentru realizarea «obiectivelor economice obștești și culturale, pentru întărirea păcii».

Exprimînd încrederea nezdruclinată în nobila acțiune de apărare a păcii, a partizanilor păcii din Regiunea Iași, Dl. prof. universitar *Ion Creangă*, a spus printre altele că poporul nostru, care a avut de

suferit atât de mult de pe urma războaielor imperialiste, este un fervent apărător al păcii. Pentru a preciza și mai bine poziția țării noastre, față de problema păcii, dl. prof. Ion Creangă citează următorul pasaj din cuvîntarea Domnului Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, rostită la 3 martie 1961, în sala Floreasca din București: «Pe planul politicii externe, Republica Populară Romînă aduce o contribuție activă la menținerea și întărirea păcii — cauza scumpă a tuturor popoarelor. Republica Populară Romînă, alături de celelalte țări socialiste, luptă perseverent pentru micșorarea încordării internaționale, pentru demascarea și zădărnicierea oricărui uneltiri ale cuceririlor imperialiste agresive împotriva păcii, pentru unirea forțelor mondiale ale păcii și promovarea coexistenței pașnice». Evidențind activitatea depusă de Delegația R. P. R. la Conferința pentru dezarmare de la Geneva, vorbitorul arată în continuare, că în regiunea Iași, Comitetul de luptă pentru pace și-a amplificat acțiunile în vederea pregătirii alegerilor Comitetelor de luptă pentru pace raionale și orășenești, și sprijinirii Conferinței pe țară a Comitetului Național, mobilizînd astfel masele largi populare în jurul importantului Congres pentru dezarmare generală și pace de la Moscova.

A luat apoi cuvîntul *Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradiei*, care «în numele credincioșilor, preoților și slujitorilor de culte de pe plaiurile Crișanei și Maramureșului» a adus cuvîntul lor «la zidirea păcii între oameni și popoare». Arătînd primejdia militarismului vest-german, P. S. Episcop Valerian a spus că «lumea merge înainte pe drumul progresului și al civilizației, care nu se poate realiza decît în condițiile păcii. Ea nu se va opri de pe acest drum, chiar dacă se încearcă bararea lui cu diferite amenințări războinice și nici nu se va împiedica de așa zisele planuri de reforme sociale, pretinse creștine, care sub masca Crucii și Evangheliei ascund planuri de asuprire și înrobirea a lumii». Dînd pe față abuzul nepermis care se face cu creștinismul de către unele cercuri din Occident, *prea Sfințitul Episcop Valerian* a declarat: «Nu mai putem îngădui ca Evanghelia și Crucea să fie întrebuițate ca instrumente ale exploatarii oamenilor și popoarelor. Dacă conducătorii vremelnici ai lumii apusene sînt cu adevărat creștini, așa cum se pretind, să ordone delegațiilor lor de la Geneva să subscrie proiectul de dezarmare generală și totală, prezentat de lumea răsăriteană și atunci binecuvîntarea Evangheliei și Crucii îi va însoți atât în lumea aceasta, cît și în lumea ce va să vină». Arată că, «în fața amenințării cu moartea atomică, Biserica creștină nu poate decît să reamintească poziția ei față de război, care este aceea a lui Hristos».

În numele clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Sirbe din țara noastră, *P. C. Vicar Ștefan Tomici* a rostit o scurtă cuvîntare spunînd printre altele: «Sîngele martirilor nevinovați, căzuți pentru dezrobirea popoarelor de sub jugul fascist însă, ne cere nouă contemporanilor, care trăim în țările noastre socialiste, în libertate deplină, să luptăm din răspuțeri, pentru a opri pe cale pașnică și prin tratative un nou dezastru atomic și o pustiire totală a planetei noastre». În încheiere P. C. Pr.

Ștefan Tomici a făcut următoarea declarație: «Cierul Bisericii Ortodoxe Sirbe și credincioșii noștri luptă pentru pace, pentru o viață mai bună, pentru bună starea tuturor oamenilor muncii din scumpa noastră patrie, Republica Populară Română, căci noi știm ce înseamnă un război, l-am simțit pe pielea noastră proprie. Vom lupta împotriva războiului, pînă ce pacea va învinge. Declarăm solemn că vom folosi toate forțele noastre pentru a preveni o nouă catastrofă a lumii, vom lupta pentru pace, pentru încetarea experiențelor atomice, pentru o viață mai frumoasă și mai fericită, în țara noastră, și în lumea întreagă».

Menționind că «țările socialiste nu amenință pe nimeni, ele doresc să trăiască în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii», *Cojocaru Gherghina*, președinta G. A. C. «1 Mai», din com. Cuza Vodă, raionul Călărași, după ce arată cu date concrete realizările gospodăriei pe care o conduce, își încheie cuvîntarea sa cu aceste cuvinte: «Sînt ferm convinsă că va veni timpul cînd fiecare mamă din lumea întreagă va putea fi liniștită pentru viața fiilor și nepoților săi».

Continuînd seria cuvîntărilor, rostite cu prilejul ședinței plenare a Comitetului Național Român pentru Apărarea Păcii, *Monseniorul Francisc Augustin*, conducătorul Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, luînd pentru prima oară parte la această ședință, în calitatea pe care o deține, a făcut următoarea declarație: «Astăzi sînt chemat să reprezint cultul meu în mijlocul Dumneavoastră și în această calitate vreau să vă asigur că noi catolicii, clerul și credincioșii, salutăm din toată inima acest Congres Mondial al Păcii. Noi catolicii sprijinim cu toată inima această acțiune care este menită să redea omenirii ceea ce dorește ea din adîncul inimii».

«Pentru Mișcarea pentru pace, din lumea întreagă, a afirmat *DI. Vasile Mușat*, Vicepreședinte al C. C. S., organizarea Congresului Mondial pentru Dezarmare Generală și Pace de la Moscova, este un prilej important pentru mobilizarea mai activă a tuturor popoarelor în lupta pentru apărarea păcii, și totodată poate să însemne un schimb de experiențe prețios pentru organizarea forțelor păcii în fiecare țară, ca să se obțină mai repede destinderea situației internaționale, să se obțină dezarmarea generală și totală».

Vorbînd în numele Consiliului Național al Femeilor din R.P.R., *Elena Livezeanu* a spus printre altele: «Luptătoare neobosite pentru pace, femeile își exprimă adevărată totală la lupta partizanilor păcii din țara noastră și prin fapta lor, prin munca lor în toate domeniile de activitate, își vor dovedi hotărîrea de a contribui la înflorirea patriei dragi, la apărarea păcii».

Reprezentînd pe scriitorii din țara noastră, academicianul *Mihail Beniuc* afirmă rolul acestora în lăurirea vieții noi din patria noastră. Prezenți în acțiunea de colectivizare, scriitorii vor reflecta, desigur, în scrisul lor, «această uriașă transformare revoluționară» din viața poporului nostru și se va vedea că poporul nostru întreg, pe drumul acesta pe care merge, nu face altceva decît contribuie tot mai mult la închegarea în această parte a lumii, a unei vetre solide, unde steagul păcii să fluture veșnic,

unde pacea va avea apărători neînduplecați și convinși». Amintind de participarea sa la lucrările Comunității europene a Scriitorilor, în Italia, la Florența, academicianul Mihail Beniuc comentează problema angajării scriitorului ridicată de Piovene care consideră, «că nu poate fi un scriitor al timpului său, acela care nu este angajat și care nu este angajat anume pentru progres și pentru pace». Firește pentru scriitorii din țările socialiste, această problemă a angajării nu este deloc o noutate, deoarece ei sînt angajați «pentru ideea progresului uman, pentru pacea popoarelor». În încheiere se arată că «pacea nu poate fi asigurată decît prin dezarmarea generală și totală».

În numele credincioșilor, al slujitorilor altarelor noastre străbune și al Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, a luat cuvîntul *Inalt Prea Sfințitul Iustin*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei. După ce a trecut în revistă situația actuală a omenirii, Inaltul Ierarh a spus printre altele: «Pacea astăzi nu mai este o problemă a cîtorva state, este problema tuturor popoarelor, a tuturor oamenilor, din toate colțurile lumii. Desigur, în actualele împrejurări, datorită neîncrederii semănată între popoare de războiul rece, pacea se va asigura în mod treptat, începînd cu încetarea experiențelor cu armele nucleare, terminîndu-se cu dezarmarea generală și totală». Arătînd pericolul cursei înarmărilor («abisus abisum invocat»), Inalt Prea Sfințitul Iustin arată că, pentru a preîntîmpina o catastrofă mondială, trebuie «să sprijinim cu toată căldura părerea guvernului nostru și a guvernelor din celelalte state socialiste, pentru încetarea imediată a experiențelor cu arma atomică». Precizînd că «ținta noastră este însă pacea desăvîrșită», și pentru îndeplinirea acestei năzuințe «cerem în continuare dezarmarea generală și totală», reprezentantul Bisericii Ortodoxe Romîne a subliniat faptul că deși Mișcarea Partizanilor Păcii nu poate lua hotărîri practice, poate totuși contribui la «crearea climatului de pace». «Ca și primăvara, a spus Inalt Prea Sfințitul Iustin, pacea este o problemă de climat, vine de îndată ce pămîntul se dezgheață. Poate întîrzia, dar cu certitudine va veni». Amintind contribuția Bisericii Ortodoxe Romîne, la făurirea acestui climat al păcii, — pe plan intern prin conferințe, cuvîntări, publicații etc., iar pe plan internațional prin participarea la Adunarea Mondială Creștină pentru Pace de la Praga, la Conferința Panortodoxă de la Rhodos și la Adunarea Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la New-Delhi, — Inaltul Ierarh a declarat că Sfînta noastră Biserică «fiînd structural legată de pace, va continua și în viitor această acțiune», sprijinind «cu toată căldura» Congresul Mondial pentru Dezarmare și Pace care se va ține la Moscova în vara acestui an, precum și Adunarea reprezentanților Mișcării pentru pace din țara noastră, care va avea loc în luna iunie». «Mergînd cu hotărîre pe această cale, și-a încheiat cuvîntul său Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin, sîntem convinși că dăm o contribuție pozitivă la crearea epocii păcii, preludiu al epocii fericirii omului în lume».

În cuvîntarea sa, Dl. *Ladislau Banyai*, profesor universitar, referindu-se la convocarea unui Congres Mondial pentru Dezarmare Generală și Pace la Moscova, — din inițiativa Consiliului Mondial al Păcii, — a

precizat că acesta, «corespunde năzuințelor celor mai fierbinți ale forțelor iubitoare de pace din toate țările». De aceea «participarea reprezentanților țării noastre la acest Congres va exprima puternica dorință de pace ce însuflețește pe cetățenii patriei noastre, de orice confesiune, de orice naționalitate». In acest sens, încheie Dl. prof. Ladislau Banyai, «susținem din toate puterile și cu toată convingerea convocarea unei Adunări a reprezentanților Mișcării pentru Pace din țara noastră, în întâmpinarea acestui Congres ce va avea loc la Moscova».

Dl. *prof. Anastasie Botez* a raportat Plenarei Comitetului Național Român pentru Apărarea Păcii convingerea fermă a muncitorilor, colectiviștilor și intelectualilor din raionul Alexandria, în «forța invincibilă a țărilor socialiste». Totodată și-a exprimat încrederea că, la Moscova, Congresul mondial pentru Dezarmare Generală și Pace va înfăptui «organizarea unificării forțelor omenirii în acțiunea hotărîtă pentru înfăptuirea măsurilor practice de realizare a păcii».

Dl. *Muștiu Iakub Mehmed*, din partea cultului musulman din țara noastră, a spus printre altele: «Așa cum s-a desprins din cuvîntările celor care au participat la discuții, întreaga opinie publică din țara noastră, toți oamenii muncii, toți oamenii cinstiți, de toate categoriile, muncitori, intelectuali, ingineri, arhitecți, oameni ai Bisericii, sînt hotărîți să lupte pentru apărarea păcii, pentru realizarea celui mai scump ideal al omenirii, dezarmarea generală și totală. De aceea, în acest moment solemn, cînd forul suprem al luptei pentru pace din țara noastră este întrunit pentru a pregăti acest mare eveniment, permiteți-mi să aduc un salut în numele clerului musulman și al populației musulmane din România să să strig: Trăiască pacea!».

De asemenea minerii din Valea Jiului au adus prin *Haidu Iuliu*, erou al muncii socialiste, salutul lor, plenarei Comitetului Național pentru Apărarea Păcii. «Ne luăm angajamentul, a spus eroul muncii socialiste Haidu Iuliu, de a spori tot mai mult eforturile noastre pentru întărirea păcii. Luptînd cu o singură armă, arma noastră munca, avem un singur drum, socialismul, avem o singură dorință «pacea».

Luînd sfîrșit cuvîntările și discuțiile pe marginea raportului prezentat de academicianul *Mihail Ralea*, Comitetul Național pentru Apărarea Păcii a adoptat următoarea hotărîre: «Plenara Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. P. R., întrunit la București, la 9 aprilie 1962, își exprimă întregul său sprijin și azeziunea față de convocarea Congresului Mondial pentru Dezarmare Generală și Pace, care va avea loc la Moscova, între 9-14 iulie a acestui an. Acest Congres va constitui o puternică manifestare a luptei popoarelor pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, care reprezintă mijlocul cel mai sigur pentru înlăturarea pericolului de război, pentru dezvoltarea între state a unor relații bazate pe respectul reciproc, înțelegere și cooperare.

In legătură cu aceasta, plenara Comitetului Național pentru Apărarea Păcii hotărâște să se convoace la București, la 8 iunie 1962, Adunarea reprezentanților Mișcării pentru Pace din R.P.R.

În prealabil, vor avea loc adunări pe plan raional, orășenesc și regional, precum și alte manifestări, care vor antrena mase largi de cetățeni.

Comitetul Național pentru Apărarea Păcii se adresează tuturor luptătorilor pentru pace din țara noastră, chemându-i, ca, în întîmpinarea Adunării reprezentanților Mișcării pentru Pace din R.P.R. să-și aducă entuziasta lor contribuție la munca eroică a întregului popor, condus de Partidul Muncitoresc Român, pentru desăvîrșirea construcției socialiste, pentru întărirea și înflorirea continuă a Patriei noastre, factor activ în lupta pentru construirea păcii și securității în întreaga lume.

Plenara însărcinează Biroul Comitetului Național pentru Apărarea Păcii să aducă la îndeplinire această hotărîre».

*

Clerul și credincioșii Sfintei noastre Biserici strămoșești, sub înțeleapta îndrumare a Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, salută cu bucurie Adunarea reprezentanților Mișcării pentru Pace din R.P.R., care va avea loc la 8 iunie a. c., încredințați fiind că Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace, care se va ține la Moscova, între zilele de 9-14 iulie a. c., va repurta cel mai strălucit succes pentru cauza sfîntă a păcii și a dezarmării generale.

GHEORGHE ALEXE

CIT DE MULT IUBEȘTE OMENIREA PACEA

Cei ce pregătesc un nou război — cercurile imperialiste, fabricanții de armament, rămășițele fasciste, revanșarii vest-germani — uită un lucru de mare importanță, și anume: omenirea nu mai vrea război, ci pace; locuitorii acestui glob pămîntesc vor să trăiască în prietenie și armonie; popoarele s-au săturat să suporte din munca lor enormele cheltuieli pentru înarmare, să verse sînge pentru interesele unor grupuri de oameni lacomi de cîștig pe orice cale, să lupte pentru o cauză care nu e a lor. Ei vor ca roadele muncii lor să fie folosite pentru scopuri mai bune: progresul științei, culturalizarea maselor, ridicarea nivelului de trai, progresul din toate punctele de vedere.

De aceea popoarele luptă pentru pace.

Lupta aceasta nu o duc numai popoarele din țările socialiste, ci și muncitorimea, intelectualii progresiști și toți cetățenii dornici să trăiască în pace și prietenie din statele capitaliste.

Ca și în anii trecuți, tot așa și în 1961, lupta pentru pace a fost intensă și a îmbrăcat forme deosebite: mitinguri, demonstrații, proteste, marșuri ale păcii, consfătuiri, rezoluții a diferitelor organizații de masă etc.

În rîndurile ce urmează, vom arăta felul cum a decurs lupta pentru pace în țările capitaliste, după care vom arăta și aportul diferitelor organizații internaționale în sprijinul coexistenței pașnice.

În Anglia, lupta pentru pace a fost o continuare a celei din anul precedent și s-a manifestat împotriva bazelor pentru submarinele americane, împotriva staționării trupelor vest-germane pe teritoriul Angliei, pentru încetarea experiențelor cu arme atomice și pentru dezarmare.

Astfel, în ziua de 10 februarie, «Mișcarea pentru dezarmarea nucleară» din Scoția a trimis o telegramă președintelui S.U.A., Kennedy, cerîndu-i să renunțe la planul de creare a unei baze militare la Holy-Loch (Scoția). Congresul sindicatelor britanice din Scoția a dat publicității de asemenea o declarație, cerînd guvernului să nu admită crearea bazei militare pentru submarine de la Holy-Loch. Luînd cuvîntul la Glasgow, la o demonstrație de protest împotriva apropiatei amplasări în Scoția a unor submarine americane, înzestrate cu rachete Polaris, J. Mc. Harvey, președintele național al Sindicatului unit al cazangiilor, constructorilor de nave și mon-

tatorilor, și membru al Comitetului național executiv al Partidului laborist, a cerut sindicatelor scoțiene să declare o grevă generală în ziua sosirii rachetelor nucleare americane Polaris la Holy-Loch¹.

În același scop, a avut loc o puternică demonstrație la care au participat aproximativ 10.000 de oameni, în ziua de 18 februarie, în fața Ministerului de Război din Londra. După mitingul din piața Trafalgar Square, demonstrații s-au așezat jos pe trotuare, cu drapel și pancarte. În aceeași zi, la Glasgow, o procesiune lungă de trei sferturi de milă, a demonstrat pe străzile orașului, cerînd ca submarinelle înzestrate cu rachete americane, purtătoare de bombe atomice, să nu fie permise în Anglia. Demonstrația din Londra a fost condusă de cunoscutul filozof Bertrand Russel, în vîrstă de 80 de ani. El a organizat un marș al tăcerii, de-a lungul bulevardului Whitehall².

La 4 martie, cu prilejul sosirii submarinelor americane, a avut loc o nouă demonstrație de protest. Mulțimea a manifestat de-a lungul golului, însoțită de o șalupă albă cu un fanion roșu desfășurat, pe care scria: «Nu — rachetelor Polaris». Erau și lozinci: «Să curățim golful»; «Să măturăm de aici bazele Polaris. Rachetele Polaris înseamnă sinucidere»³.

Tot împotriva bazelor americane de la Holy-Loch, englezii au mai manifestat în zilele de: 8 martie în acest golf; la Birmingham, la 2 aprilie, — cu prilejul unei conferințe a Partidului Cooperatist din Anglia, care a adoptat o rezoluție prin care cerea guvernului englez să se retragă din toate pactele militare din care face parte; 8 aprilie, în orașul Bedford; 23 mai, cînd activitatea bazei americane a fost paralizată timp de două zile, căci manifestanții au încercat să se apropie cu bărcile de nava americană Protheus și să se urce pe bordul ei; 10 iunie, cînd 40.000 mineri și familiile lor au manifestat pe străzile orașului Cardiff; 2 iulie, în piața Trafalgar, cînd 4.000 de participanți au adresat primului ministru al Angliei o scrisoare pentru lichidarea acestei baze. Această manifestație a fost organizată de Comitetul celor 100, care luptă împotriva înarmării nucleare a Angliei. Apoi, la 17 septembrie, la Londra și în Scoția, cînd mii de oameni au manifestat timp de peste 12 ore: cu acest prilej, au fost arestate 1667 persoane, printre care și canonicul John Collins, în suburbia Ruislip din Londra, la baza Brize-Norton, la baza Wethersfield și în orașele Manchester, Bristol, Cardiff, York. Au fost arestate încă 860 persoane.

Împotriva staționării trupelor vest-germane pe teritoriul Angliei, de asemenea au avut loc manifestații. Astfel, la 22 februarie, în fața ambasadei vest-germane din Londra, a avut loc o demonstrație organizată de Comitetul englez pentru apărarea păcii și de Mișcarea foștilor combatanți. Pe pancartele purtate de demonstrații scria: «Adenauer, protestăm împotriva staționării trupelor vest-germane pe teritoriul Angliei»⁴.

1. «Ziarul România Liberă», 11 februarie 1961.

2. Idem, 19 februarie 1961.

3. «Scînteia», 6 martie 1961.

4. «România Liberă», 24 februarie 1961.

Vizita lui Strauss în Anglia, la 24 mai, a stîrnit proteste în opinia publică engleză și o delegație a sindicatelor din Wales a depus la Ministerul de Război o rezoluție împotriva intenției guvernului englez de a pune la dispoziția Bundeswehrului baze și poligoane de instrucție⁵.

În același scop, au mai fost manifestații la 28 mai, 11 august, etc., din partea Sindicatului național al minerilor, cu care prilej, au fost create comitete de rezistență.

Pentru dezarmare în general și pentru dezarmarea nucleară în special, organizația Mișcarea pentru dezarmarea nucleară a ținut anul trecut prima sa conferință la Londra, la 6 martie. Conferința a condamnat participarea Angliei la N.A.T.O. Canonical Collins, președintele acestei organizații, a adresat telegrame primului ministru Macmillan și președintelui Kennedy, în care protestează împotriva acordării de baze pentru submarine atomice la Holy-Loch⁶.

La 31 martie, au pornit de la centrul militar de cercetări atomice Aldermaston și de la baza militară americană Wethersfield, două coloane de demonstranți, care au străbătut 80 km. și s-au întîlnit la Londra, în piața Trafalgar, unde a avut loc un uriaș miting la care au participat cca. 150.000 de persoane. Participanții au cerut desființarea bazelor militare americane din Anglia și retragerea submarinelor înarmate cu rachete atomice⁷.

La 29 aprilie, a avut loc încă un miting, tot în această piață, în care s-a cerut dezarmarea. Au fost arestați cca. 800 participanți. La miting au fost citite telegrame de salut trimise de luptătorii pentru pace din Japonia, Franța, Noua Zeelandă, Australia, R.F.G. și R.D.G.⁸.

Alte demonstrații împotriva înarmării nucleare a Angliei au fost organizate de Comitetul celor 100, la 2 iulie, la Londra; la 3 iulie în orașul Rotsay; în aceeași zi la Glasgow; la 10 septembrie în piața Trafalgar, la 1 octombrie la Londra, cînd a manifestat o coloană de participanți, lungă de 1½ km., cerîndu-se ca Anglia să nu fie transformată într-o bază pentru bombe și într-un satelit al S.U.A.; la 14 octombrie, în orașul Brighton, cînd s-a cerut promovarea unei politici externe independente, în interesul menținerii păcii și tratative cu Uniunea Sovietică, etc.

În Statele Unite, au continuat de asemenea demonstrațiile din anul trecut împotriva cursei înarmărilor și pentru pace. Astfel, la 28 ianuarie, un grup de cetățeni americani au organizat o demonstrație de protest în golful portului New London (statul Connecticut), în apropierea submarinului atomic George Washington, înzestrat cu rachete Polaris. Demonstrații au fost arestați⁹.

La 13 martie, în orașul Portsmouth (statul New Hampshire), cu prilejul lansării noului submarin Abraham Lincoln, înzestrat cu rachete Polaris, a avut loc o demonstrație de protest împotriva înarmărilor¹⁰.

5. «Scînteia», 27 mai 1961.

6. Idem, 8 martie 1961.

7. Idem, 4 aprilie 1961.

8. Idem, 1 mai 1961.

9. «Romînia Liberă», 31 ianuarie 1961.

10. «Scînteia», 14 martie 1961.

La 28 mai, un grup de cca. 150 persoane a manifestat în piața din fața sediului O.N.U., în favoarea dezarmării. În cadrul unui miting organizat pe loc, participanții au rostit cuvântări în care au chemat la o demonstrație masivă pentru 15 iunie, la Groton, statul Connecticut¹¹.

Deoarece conducătorii Statelor Unite au continuat să ia măsuri pentru sporirea potențialului de război al lor și al aliaților, americanii simpli au organizat, cu începere de la 20 iulie, în fața Casei Albe, pichete pentru pace, pentru interzicerea experiențelor cu arma nucleară și a producției de arme biologice¹².

Tot la Washington, a fost organizată în ziua de 9 august, o demonstrație împotriva armei nucleare, cu prilejul împlinirii a 16 ani de la bombardamentul atomic asupra orașului Nagasaki¹³.

La New-York, în ziua de 14 septembrie, a avut loc la hotelul Sheraton-Healton, un miting în sprijinul cererii cu privire la rezolvarea pașnică a problemei germane. Mitingul a fost organizat de Comitetul național de luptă pentru politică nucleară sănătoasă și au participat cca. 2.000 persoane¹⁴.

Vrednice de luat în seamă au fost demonstrațiile de mase ale femeilor. Astfel, în ziua de 1 noiembrie la Washington și în încă alte 30 de orașe din Statele Unite, femeile au demonstrat pentru pace, pentru încetarea cursei înarmărilor. Femeile au luat și copiii în brațe sau în cărucioare¹⁵. Aceste demonstrații au continuat și în ziua de 8 noiembrie la New York, în fața sediului O.N.U. Femeile purtau pancarte pe care erau scrise lozinci¹⁶. Asociația femeilor pentru pace a mai organizat o demonstrație la 16 noiembrie, pentru negocieri imediate, pentru dezarmarea generală și totală, împotriva cursei înarmărilor. Această demonstrație a fost la New York, în fața sediului O.N.U.¹⁷.

Ca și în Anglia, tot așa și în Statele Unite au fost organizate «marșuri ale păcii». Astfel, guvernatorul statului New Jersey a aprobat organizarea unui asemenea marș, care la 25 martie a pornit de la baza aeriană militară Mc. Guyte (orașul Wrightstown), îndreptându-se spre New York. Au participat numeroși studenți și elevi din școlile secundare, purtând pancarte cu diferite lozinci și steaguri. În drum, participanții au ținut mitinguri în orașele Trenton și Brunswick, când au luat cuvântul câțiva profesori universitari. Pe parcurs, s-au adăugat coloanei numeroși cetățeni. Alte grupuri de manifestanți au pornit din alte orașe spre New York, unde s-au întâlnit la 1 aprilie, lângă sediul O.N.U., unde au demonstrat împotriva războiului, scandînd: «Nu vom lupta în război»¹⁸.

11. Idem, 30 mai 1961.

12. Idem, 22 iulie 1961.

13. Idem, 11 august 1961.

14. Idem, 16 septembrie 1961.

15. «România Liberă», 3 noiembrie 1961

16. Idem, 10 noiembrie 1961.

17. Idem, 18 noiembrie 1961.

18. «Scînteia», 2 aprilie 1961

Asemenea marșuri au mai fost organizate la San Francisco, Chicago, Boston, Mineapolis, Portsmouth și alte orașe. Participanții au cerut: «Pâine pentru cei flămânzi, nu bombe»¹⁹.

Interesant pentru curajul și energia de care au dat dovadă participanții este marșul întreprins de cei 31 tineri de diferite naționalități (americani, englezi, suedezi, norvegieni), cu începere din luna decembrie 1960. Ei au pornit din orașul San Francisco, au trecut în Europa prin mai multe țări și au ajuns la Moscova. În unele țări (de ex. R.F.G.), au fost arestați; altele (Franța), nu le-au acordat viza de trecere. În U.R.S.S. au fost bine primiți în toate orașele prin care au trecut²⁰.

În Franța, au continuat manifestațiile împotriva experiențelor atomice pe care le efectuează în Sahara.

Forțat de opinia publică, guvernul francez a dus tratative cu delegații guvernului algerian, la Evian. În ce privește staționarea trupelor germane pe teritoriul francez, Federația națională a foștilor deportați și internați, participanții la mișcarea de rezistență și patrioții au organizat diferite demonstrații de protest. Astfel, la 11 aprilie, în orașul Dijon, a avut loc congresul acestei asociații, cu care prilej s-a subliniat că nu există astăzi datorie mai imperioasă decât lupta împotriva militarismului vest-german pentru dezarmare și pace. Canonicele Kir, primarul orașului, un înflăcărat luptător pentru pace, a chemat pe oamenii de bună credință la unitate, la luptă pentru pace în întreaga lume²¹.

Asemenea demonstrații pentru pace au fost numeroase, însă de mai mare importanță a fost rezoluția adoptată la sesiunea Consiliului Național al Păcii din Franța, care a avut loc la 1 și 2 iunie. În ea se arată că este neapărată nevoie să se semneze tratatul de pace cu cele două state germane; să se înceteze experiențele atomice și să se încheie pace cu Algeria, pe baza autodeterminării²².

În R.F.G.; deși libertatea de acțiuni a iubitorilor de pace este îngrădită, totuși au avut loc numeroase demonstrații pentru pace, pentru tratative cu R.D.G., pentru încetarea înarmării și împotriva armelor atomice.

Astfel, în ciuda unei ploii torențiale, în seara zilei de 30 martie, la Düsseldorf, a avut loc o mare demonstrație de protest împotriva înarmării atomice a R.F.G. Demonstranții purtau pancarte cu lozinci: «În loc de arme atomice, mai multă pâine pentru întreaga lume», etc.²³.

La 1 aprilie, au început și în R.F.G. marșurile de protest împotriva înarmării atomice, urmate de mitinguri. Ele au fost organizate în orașele: Hamburg, Dortmund, Franckfurt pe Main, Stuttgart, Heidelberg, ș. a.²⁴.

Împotriva militarismului german și pentru semnarea unui tratat de pace, au mai avut loc demonstrații la 8 iulie, la 10 decembrie, etc., iar declarații în favoarea păcii a făcut Uniunea germanilor care

19. Idem, 4 aprilie 1961.

20. «România Liberă», 6 octombrie 1961.

21. «Scînteia», 12 aprilie 1961.

22. Idem, 5 iulie 1961.

23. Idem, 1 aprilie 1961.

24. Idem, 5 aprilie 1961.

luptă pentru unitate, pace și libertate, în mai multe prilejuri, precum și unii fruntași ai vieții publice din R.F.G.

Lupta pentru pace, sub diferite forme: dezarmare, încetarea experiențelor atomice, desființarea bazelor străine, etc., a fost purtată cu destulă putere și în celelalte țări capitaliste care fac parte din N.A.T.O., ca: Italia, Danemarca, Belgia, Olanda, Grecia, Norvegia, Islanda, Canada, precum și în alte țări neutre, ca: India, Liban, Austria, etc.

La rîndul ei, presa democratică din multe țări, a susținut cu tărie dezarmarea generală și totală, încetarea experiențelor cu arme atomice, încheierea tratatului de pace cu cele două state germane.

Să arătăm acum, în scurt, și contribuția diferitelor organizații internaționale în favoarea păcii, sub diferite manifestări:

În primul rînd, menționăm lupta dusă de Organizația Națiunilor Unite pentru pace. În cele două sesiuni ale sale din anul trecut, această organizație a adoptat următoarele rezoluții foarte importante:

— Rezoluția sovieto-americană, cu privire la dezarmare;

— Rezoluția cu privire la preîntîmpinarea răspîndirii armei nucleare, după declarația votată cu privire la interzicerea folosirii acestei arme.

Ca urmare a primei rezoluții, au urmat tratative între delegații Uniunii Sovietice și ai Statelor Unite, referitor la componența comitetului pentru dezarmare. Acest comitet se va compune din reprezentanții a 18 state: cinci socialiste (printre care și R.P.R.), cinci din blocul occidental și opt neutre. Acest comitet își începe lucrările în luna martie 1962²⁵.

Ca urmare a celei de a doua rezoluții, secretarul general al O.N.U. va studia posibilitatea «ca țările care nu au arme nucleare, să-și asume angajamentul de a se abține de la producția sau achiziționarea acestor arme și să nu îngăduie în viitor amplasarea acestor arme pe teritoriul lor»²⁶.

Consiliul Mondial al Păcii, care din 1949 luptă pentru a se ajunge la întronarea păcii între popoare, a ținut în anul trecut două sesiuni. În sesiunea ținută la New-Delhi, între 24-31 martie, s-au adoptat mai multe rezoluții, printre care: cu privire la dezarmarea generală și totală, cu privire la lichidarea colonialismului, etc.²⁷. În sesiunea de la Stockholm, între 15-19 decembrie, s-au adoptat iarăși mai multe rezoluții, printre care una cu privire la independența națională și pace, una cu privire la problema germană și o alta cu privire la dezarmare²⁸.

Federația Democrată Internațională a Femeilor a adresat la 7 martie, cu prilejul zilei de 8 martie, un mesaj prin care le cere să se solidarizeze și să lupte pentru dezarmarea generală și totală²⁹.

La ședința ținută la Praga între 12-14 martie, această organizație a cerut Organizației Națiunilor Unite dezarmarea imediată și a adresat

25. «Romînia Liberă», 15 decembrie 1961.

26. Idem, 6 decembrie 1961.

27. «Scînteia», 1 aprilie 1961.

28. «Romînia Liberă», 21 decembrie 1961.

29. «Scînteia», 8 martie 1961.

femeilor din întreaga lume o chemare la lupta activă pentru împiedicarea pregătirii unui nou război³⁰.

Tot așa, la sesiunea de la Budapesta, Consiliul F.D.I.F. a adresat la 10 octombrie, un apel prin care cheamă toate femeile din lume să intensifice lupta pentru dezarmare și împotriva războiului nuclear³¹.

Conferința europeană a reprezentanților opiniei publice din Est și Vest, ținută la Oslo, între 10-13 iunie, a adresat un apel popoarelor Europei și oamenilor de stat din lumea întreagă, să renunțe la reînarmarea Germaniei occidentale și să creeze o zonă de dezangajare în Europa centrală³².

Forumul Mondial al Tineretului, în consfătuirea avută la Moscova la finele lunii iulie, pînă la 3 august, și la care au participat delegați din peste 100 țări a adresat un mesaj către toți tinerii din lume, în care le cere să lupte pentru un viitor fericit, pentru progres și pace. Tineretul trebuie să lupte împotriva creerii de baze militare pe teritorii străine, pentru dezarmare și coexistență pașnică³³.

Conferința mondială pentru interzicerea armelor nucleare, ținută la Tokio între 10-14 august, la care au participat delegați din 27 țări și reprezentanți ai mai multor organizații internaționale, a adresat un apel popoarelor cu privire la înfăptuirea dezarmării generale și totale și interzicerea bombelor atomice și cu hidrogen³⁴.

Asemenea rezoluții, mesaje și chemări pentru dezarmare și pace au mai adresat și alte organizații internaționale, ca: Federația Mondială a Organizațiilor Sindicale, Conferința de la Pugwash a oamenilor de știință, Consiliul de solidaritate a țărilor Asiei și Africei, Conferința sindicală internațională de la Berlin, Conferința Internațională a parlamentarilor, etc.

În fine, trebuie să menționăm Adunarea mondială creștină pentru pace de la Praga, ținută între 13-18 iunie, 1961, la care au participat peste 600 delegați din 45 de țări, reprezentînd cele mai felurite culte creștine. Din partea țării noastre a luat parte o delegație compusă din 18 persoane, în frunte cu I. P. S. Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei. Congresul a adresat un mesaj către creștinii din lumea întreagă, prin care-i chiamă să lupte pentru pace³⁵.

Sinodul permanent al Bisericii Ortodoxe Române și-a însușit cuprinsul acestui mesaj și a hotărît să fie citit în toate bisericile din cuprinsul Patriarhiei Române, în ziua de 6 august, ceea ce s-a și făcut, astfel că participanții la serviciul divin din acea zi au luat cunoștință de dorința și îndemnul pentru pace ale delegaților la Adunarea mondială creștină de la Praga, ca reprezentanți ai tuturor Bisericilor și cultelor creștine.

Prof. TOMA CULCEA

30. Idem, 15 martie 1961.

31. «România Liberă», 11 octombrie 1961.

32. «Scînteia», 13 iunie 1961.

33. Idem, 4 august 1961.

34. Idem, 16 august 1961.

35. Vezi pe larg despre Adunarea mondială creștină, pentru pace de la Praga, 13-18 iunie 1961, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXIX, (1961) nr. 7-8 pp. 606-710.

CĂUTARE

De-nțiul ceas, eu nu-mi aduc aminte,
Dar am fugit prin ani după-adevăr;
Ca să descopăr țarinile sfinte,
Mi-am luat, viteaz, destinul în răspăr.

Căci, zămislit în ziuă arzătoare
Și zgîriat de zeci de mii de muchii,
Voind să-ți aflu slava ce nu moare,
M-am prosternat ca să-ți sărut genunchii.

Și, neștiind ce ești, în nemișcare,
Cum e pământul ce-l încingi cu brîuri,
Făcînd din neștiința mea altare,
Te-am adorat în stele, 'n munți și-n rîuri.

M-am revoltat, căci nu vedeam 'naintea
'ndoielii mele ca'ea care trece;
Zvicnea în mine inima și mintea,
Și-am fost mereu, pe rînd, și cald și rece.

Prin mii de ani mi-am urmărit destinul
Și m-a-ngrozit să văd pe Cain și-Abel;
Să simt cum răul seamănă veninul
Și-ncurcă limbile la Turnu-Babel.

Te-am adorat și te-am slăvit în cult,
Nădăjduind ființa să-mi aline,
Dar nu mi-a fost de-ajuns ca să te-ascult,
Căci tu cîntai cu glas dîvin în mine.

Cînd te-am simțit în inimă și-n cuget,
Măreț, sublim și fără de hotare.
Luînd toiagul, împăcat în suflet,
Mi-am sfărîmat fetișii din altare.

Cu jar nestins în biata-mi ființă mică,
Te cat și azi, cu inima virgină.
Tu, din țării, revin' de mă ridică
Și-n nopți de chin apari să-mi dai lumină.

GEORGE ȘERBAN

Student anul II, Institutul Teologic București

ARTICOLE ȘI STUDII

SFINTUL APOSTOL IOAN

I. SF. IOAN UCENICUL SF. IOAN BOTEZĂTORUL

Graiul profetismului se stinsese de mult în Țara Sfântă. Trecuseră de la ultimul profet mai bine de 400 de ani. Deodată, o voce mai pătrunzătoare acuma, se ridică din nou de pe malurile Iordanului în toamna anului 26 ale erei noastre. Era glasul Sf. Ioan Botezătorul¹.

Printre primii ascultători ai Sf. Ioan Botezătorul, care i-a fost apoi și ucenic, a fost Sf. Apostol Ioan. Numele pe care îi purta, Yehohann sau Yohann, prin urmare Yahwed este grație și milă, era în această epocă destul de comun. În Sf. Scriptură se numără de la epoca Macabeilor pînă la perioada evanghelică, cel puțin 10 personalități care au ilustrat acest nume².

Viitorul Apostol iubit al Mîntuitorului avea numai 20 de ani cînd l-a cunoscut pe Sf. Ioan Botezătorul. Să presupunem că s-a născut sub August între anii 6-7 d. Hr. Împreună cu fratele său Iacob, el era originar din Betsaida Galileii³. Părerăa lui Th. Zahn, că frații Iacob și Ioan ar fi originari din Capernaum se pare prea puțin fundată⁴, pentru că deși la Evanghelia după Ioan I, v. 41 ni se spune că din Betsaida erau origi-

1. Asupra datei începutului activității Sf. Ioan Botezătorul, teologii nu sînt de acord. Așa, o mare parte dintre ei, cred că anul 28-29 d. Hr. este alfit de precis, încît nici nu mai trebuie să se discute. Cf. Argumentări și detalii la: Wan Bëbber, *Zur Chronologie des Lebens Jesu*, p. 98; Louis Piroi, *Saint Jean*, Paris, 1925, p. 3, crede că anul 27-28 este cel mai potrivit; prof. V. Gheorghiu, *Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos*, p. 13-29, argumentează că toamna anului 26 d. Hr. este începutul activității Sf. Ioan Botezătorul. Noi socotim ca justă părerea teologului român.

2. Cf. Louis Piroi, *Saint Jean*, Paris, 1925, p. 6.

3. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea în sfințele cărți ale T. N.*, p. 280; Joh. Belser, *Einleitung in das N. T.*, ed. II, 1905, p. 245; Louis Piroi, *op. cit.* p. 6, precum și autorii: J. Bonsirven, *Epitres de Saint Jean*, Paris, 1936; J. Lagrange, *Evangile selon Saint Jean*, Paris, 1936, pag. XIII, sq. F. Westcott, *The Gospel according to St. John*, London, 1937, p. XXI-XXV; Rev. A. E. Brooke, *The international critical commentary*, Edinburgh, 1912; J. Hurby, *Saint Jean*, Paris, p. 6.

4. Th. Zahn, *Einleitung in das N. T.*, ed. III, partea II, 1907, Leipzig, p. 460.

nari Andrei și Simon Petru, totuși pentru că cei 2 frați amintiți erau întovărășiți în meșteșugul lor pescăresc cu frații Iacob și Ioan fii lui Zevedei, e natural să înțelegem că și ei erau tot din această localitate.

Betsaida, vechi sat de pescari, după cum arată și numele său de «casa sau locul pescuirii», situată la marginile lacului Ghenizaret spre nord, era în situația să devină, prin grija Tetrarhului Filip, un oraș de primul rang și unul dintre cele mai înfloritoare, mai ales după ce i-a adăugat și numele Iulias, în amintirea Iuliei fiica lui August.

Despre părinții Sf. Ioan se știe prea puțin. Tatăl său se chema Zevedei⁵ iar mama sa, Salome⁶. Zevedei era unul dintre pescarii de pe țărmurile lacului Tiberiadei. Cîteodată el se întovărășea cu Petru și Andrei pentru a duce la bun sfârșit lucrul lui. Salome făcea parte din numărul acelor femei pioase care L-au însoțit pe Domnul Iisus Hristos în călătoriile Sale, pentru a-L ajuta din punct de vedere material pe El și pe Apostolii Săi⁷. În ziua răstignirii a stat lângă Crucea Domnului, plîngîndu-I suferințele. După aceea, își procură arome ca să ungă trupul Mîntuitorului Hristos⁸.

Părinții Sf. Ioan aveau și oarecare legături sociale și o anumită trecere. Sf. Ioan era cunoscut arhierelui⁹. Este de presupus că Sf. Ioan locuia din cînd în cînd în Ierusalim în centrul religios și cultural al iudaismului, atunci cînd nu se pescuia și că aici și-ar fi însușit cultura sa teologică.

Copilaria Sf. Ioan s-a scurs în mediul familiar muncitor și profund religios¹⁰. Cîpele zilelor senine și ale nopților înstelate se depănau împărțite aproape egal între muncă și rugăciune.

Așa s-au depănat cei aproape 20 ani ai Sf. Ioan, pînă cînd faptele minunate care se desfășurau pe malurile Iordanului, entuziasmul religios de care era cuprins poporul¹¹ au ajuns repede la urechile Sf. Ioan și i-au pătruns pînă în adîncul inimii. A alergat imediat la sguđuitorul și îndrumătorul conștiințelor. Înfațisarea austeră a Sf. Ioan Botezătorul, elocventul său apel la pocăință în vederea apropiatei «Impărății a lui Dumnezeu», au fost primele motive care au determinat pe Sf. Ioan să dorească mai mult ca oricare, înfăptuirea acestei Impărății pe pămînt¹². Voia ca acel ideal ce frămînta conștiințele tuturor să se realizeze cît mai repede, cu orice sacrificiu de va fi nevoie. Pentru aceea, tînărul ucenic

5. Mat IV, 21 sq.; Marcu I, 19, sq.; V, 10, sq.

6. Mat. XXVII, 56; Marcu XV, 40. Ev. Matei citează 3 persoane feminine cu ocazia răstignirii Mîntuitorului: Maria Magdalena, Maria mama lui Iacob și Iosif și mama fiilor lui Zevedei. Marcu, vorbind tot despre răstignirea Domnului Iisus, amintește pe lângă cele dintîi două și pe cea de a treia cu numele de Salome. De aceea, este sigur că Salome era numele mamei fiilor lui Zevedei.

7. Marcu X, 40, 41; Luca VIII, 5.

8. Marcu XV, 1; Luca XXIII, 55-56; XXIV, 1.

9. Ioan XVIII, 15-16.

10. Conf. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 8.

11. *Ibidem*, *op. cit.*, p. 9.

12. Impărăția lui Dumnezeu este privită sub trei aspecte: social pămîntesc, moral-sufleteșc și eshatologic, în viața viitoare. Cf. Comentariile la sinoptici și lucrările de teologie biblică.

căuta să se identifice exemplelor Profetului; își însușise preceptele învățătorului său, îi urma porunciile, trăia viața așa cum o cerea Inaintemergătorul.

Însă, chiar în societatea Inaintemergătorului fiind, i-a fost dat să afle din însăși gura lui, că nu este el Hristosul așteptat de veacuri, ci este numai glasul Celui ce strigă în pustie; iar dacă botează, aceasta o face numai ca un simbol al curăției inimii, botezul Său fiind o pregătire a botezului pe care-l va da însuși Mintuitorul Hristos. Sf. Ioan Botezătorul se socotește pe sine așa de neînsemnat în comparație cu Mintuitorul, încît nici nu este vrednic să-l deslege cureaua încălțămîntelor Lui¹³. Peste puțin timp, văzînd Sf. Ioan Botezătorul pe Domnul Iisus, s-a exprimat în fața ucenicilor: «Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii»¹⁴. Din acel moment, Sf. Ioan înțelegînd definitiv că Iisus este Mintuitorul lumii, s-a atașat împreună cu fratele său, Fiului lui Dumnezeu. Din aceea zi, ucenicul nu mai avea altă dorință, nu mai era frămîntat de alt ideal, decît să se facă Apostolul iubit al Domnului și să trăiască toată viața sa sub directivele Blîndului Păstor, după cum pînă atunci urmasa întocmai porunciile Sf. Ioan Botezătorul.

În sufletul Sf. Apostol Ioan, Sf. Ioan Botezătorul ocupă un loc însemnat. Amintiriile duioase pe care le-a lăsat adînc săpate în sufletul lui mare, l-au făcut să amintească de fostul său învățător cu atîta stîmă, pentru că a mărturisit cu toată hotărîrea despre Domnul Iisus, că El este adevăratul Fiu al lui Dumnezeu¹⁵.

II. SF. IOAN UCENICUL MINTUITORULUI HRISTOS

După ce fiii lui Zevedei fac cunoscută și lui Simon fiul lui Iona vestea existenței între oameni a lui Mesia și l-au adus în fața Sa și după ce Domnul a mai chemat la apostolat pe Filip și Natanail, a pornit cu ei pe malul Iordanului, prin Perea, ca să ajungă în orașelul Cana, unde se pregătiseră festivitățile unei nunți. Natanail era originar din Cana și poate el l-a rugat pe Domnul Iisus să meargă acolo, lămurind că Maica Sa era în acel loc. De aceea, Domnul a mers direct în Cana, fără să mai treacă prin Nazaret.

Orașelul Cana, azi (Kefr) Kenna, este departe de Nazaret numai o leghe (circa 4 km.). Era un orașel de mică însemnătate, așezat la poalele munților care mărgineau șesul Asochiei, în fundul unei vălcele răcoroase, umedă și acoperită de trandafiri. Domnul nostru Iisus Hristos ajunsese aici cu Apostolii Săi marți seara, în ajunul nunții, căci după rînduielile lui Ezdra, nunțile se făceau miercuri, dacă mireasa era fecioară și joia dacă era văduvă¹⁶.

13. Ioan, I, 19-28.

14. *Ibidem*, Ioan I, 29; 36.

15. Ioan, I, 29-42; III, 27-36; V, 33-35.

16. Cf. Mgr. Bougaud, *Iisus Hristos*, trad de C. Ceruleanu, Buc. 1943, p. 118.

De la Cana, Domnul Iisus și Fecioara Maria s-au dus în Nazaret. Ucenicii, care luaseră parte la nuntă, au mers în sinul familiilor lor, reluându-și ocupațiunile de mai înainte.

Dar Paștele se apropia și Mîntuitorul trebuia să meargă la Ierusalim, înconjurat de Apostolii Săi. Pentru aceea, n-a mai întîrziat mult și i-a atașat definitiv pe lîngă Sine în urma pescuirii minunate¹⁷.

De acum înainte, Apostolii vor fi martorii cei mai siguri ai vieții intime a Mîntuitorului. Vor împărtăși cu Invățătorul lor toate bucurile, toate satisfacțiile, toate oboselile și primejdiile.

Urmarea lui Hristos este un sacrificiu pentru toți Apostolii, dar în special pentru fiii lui Zevedei. Ceilalți Apostoli au schimbat ocupațiile: Iacob și Ioan au frînt legăturile de cea mai legitimă afecțiune, lăsînd pe tatăl lor singur în barcă, să-și cîștige existența prin eforturile lui mult micșorate din cauza vîrstei, să-și ducă bătrînețele și să-și depene amintirile scumpe¹⁸.

Între cei 12 apostoli, Sf. Ioan a avut un loc de prim rang. El a fost cu Iacob, fratele său mai mare și cu Petru, martorii celor mai însemnate acte din viața Mîntuitorului Hristos. A fost de față la învierea fiicei lui Iair¹⁹; la Schimbarea la Față a Domnului²⁰; la Cina cea de Taină, Sf. Ioan stă rezemat pe pieptul Invățătorului său, din care cauză se și numește Apostolul pe care-l iubea Domnul Iisus Hristos²¹ și ia parte la durerile sufletești ale Domnului din grădina Ghetsimani²².

În Ghetsimani, Fiul lui Dumnezeu este prins de cei fără de lege. Pe toți Apostolii i-a cuprins frica. Toți fug și se ascund. Numai Ioan și Petru urmează pe Domnul pînă în curtea arhierelui. Aici, Petru s-a poticnit, căci s-a lepădat de 3 ori cu jurămint și blestem de Domnul și a rămas martor ocular la judecata și chinurile Mîntuitorului, numai Ioan²³. Dintre Apostoli, singur Ioan a fost martor la răstignirea Invățătorului lor. Aici duiosul Apostol a trăit 2 sentimente puternice: primul de durere sfîșietoare, căci vedea pe Domnul răstignindu-se și al doilea de mîngiere deosebită, căci lui i s-a făcut cinstea cea mai mare de a i se încredința spre îngrijire de către Insuși Dumnezeu-Omul, pe sfînta Sa Maică²⁴.

Din clipa cînd Domnul a fost așezat în mormînt nou, de piatră, în care nu mai fusese nimeni pus pînă atunci²⁵ și pînă în dimineța Paștilor, Ioan Apostolul și Sfînta Fecioară au stat în casă în rugăciuni și lacrimi²⁶.

17. Cf. Luca V, 1-11; Mat. IV, sq.; Marcu I, 16 sq.

18. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 26.

19. Marcu V, 37; Luca VIII, 51.

20. Mat. XVII, 1 sq.; Marcu IX, 2 sq.; Luca IX, 29 sq.

21. Ioan XIII, 23; XIX, 26; XXI, 7, 20

22. Mat. XXVI, 37 sq.; Marcu XIV, 33 sq.

23. Mat. XXVI, 56, 58; Marcu XIV, 50, 54; Luca XXII, 55 sq.; Ioan XVIII, 15, 40; XIX, 16.

24. Ioan XIX, 27.

25. *Ibidem*, XIX, 41.

26. Cf. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 43.

Minunea Invierii a fost adusă la cunoștință mai întâi lui Ioan și Petru, de Maria Magdalena și după ce aleargă amândoi la mormînt, în urma constatării că Domnul a înviat cu adevărat, s-au întors acasă plini de bucurie și nădejde dumnezeiască²⁷. Sfîntului Ioan i-a fost dat de Dumnezeu ca să recunoască cel dintîi pe Mîntuitorul la marea Tiberiadei²⁸.

III. SF. IOAN ȘI BISERICA DIN IERUSALIM

După înălțarea Domnului la ceruri, Sf. Ioan s-a întors împreună cu ceilalți Apostoli în Ierusalim. Acolo, găsind în cenaciu pe Sf. Fecioară, citeva femei pioase și un oarecare număr de ucenici, le-au povestit cele întîmplate, apoi au procedat la alegerea unui apostol, în locul lui Iuda vînzătorul²⁹.

Pînă la Pogorîrea Duhului Sfînt, Apostolii stau în Ierusalim, iar la ora rugăciunii erau în biserică, lăudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu³⁰.

După pogorîrea Duhului Sfînt, Apostolul Ioan împreună cu Apostolul Petru se evidențiază prin zelul și devotamentul pe care îl depun la întemeierea și consolidarea Bisericii creștine. El era de față cînd Petru a vindecat prin puterea lui Dumnezeu pe ologul din naștere care cerșea la ușa templului³¹. De aici înainte a început să răspîndească Evanghelia cu mai mult curaj, cu mai multă rîvnă. Pentru această îndrăzneală a fost aruncat în închisoare împreună cu Petru³². Iudeii, geloși pentru îndrăzneala ce o aveau Apostolii întru răspîndirea Vestii celei Nouă, au omorît cu pietre pe arhidiaconul Ștefan. Cu această ocazie au deslănțuit o sîngeroasă prigoană contra creștinilor, cînd au căzut multe victime. Toți au părăsit Ierusalimul mergînd în părțile Iudeii și Samariei, afară de Apostoli. Nimic n-a fost în stare să hotărască pe Sf. Ioan să părăsească Ierusalimul³³.

Cuvîntul lui Dumnezeu a pătruns de vreme și în Samaria. Atunci Ioan și Petru sînt delegați să meargă acolo, pentru ca celor ce primiseră credința și se botezaseră cu botezul creștin, să li se împărtășească și Duhul Sfînt³⁴. Faptul că împăratul Caligula n-a deslănțuit vreo persecuție împotriva creștinilor, a fost un timp dintre cele mai prielnice pentru răspîndirea Evangheliei în toată Iudeia, Galileia și Samaria, ba trecînd și frontierele iudaismului, unde Apostolul Petru a vindecat pe ologul Enea din Lida³⁵. La toate aceste evenimente, Apostolul Ioan era nelipsit.

27. Ioan XX, 2-10.

28. *Ibidem*, XXI, 1-7.

29. Faptele Ap. I, 12-26.

30. Luca XXIV, 53.

31. Faptele Ap. III, 1 sq.

32. *Ibidem*, IV, 3.

33. *Ibidem*, VIII, 1.

34. *Ibidem*, VIII, 14 sq.

35. *Ibidem*, IX, 31-35.

Sub procuratorul Crispus Fadus, care a ocupat scaunul lui Pilat, vacant, prin aruncarea lui în temniță, creștinii au găsit calmul și securitatea³⁶.

După trei ani, când Apostolul Pavel vine pentru prima dată după convertirea sa în Ierusalim³⁷, Sf. Ioan nu mai era acolo. Apostolul nostru lipsește din Ierusalim și în anul 44 d. Hr., când Apostolul Pavel și Barnaba vin din Antiohia Siriei, ca să predea colecta făcută pentru creștinii săraci de aci³⁸. Unde va fi fost, nu se poate ști. Poate va fi plecat de aici în altă localitate unde mediul era mai prielnic pentru evanghelizare? Ori cum ar fi, sigur este că Sf. Ioan n-a fost ucis odată cu fratele său Iacob, căci îl găsim în preajma anului 50 d. Hr., în orașul sfânt, cu ocazia sinodului apostolic³⁹; și după mărturia sigură a Sf. Ap. Pavel, fiind socotit alături de Petru și Iacob, ca unul dintre stâlpii Bisericii din Ierusalim⁴⁰.

În rezolvarea problemei obligativității legii mozaice, pentru creștinii proveniți dintre păgâni, ies în evidență Petru, Iacob și Pavel. De Ioan nu se vorbește nimic. Este adevărat că nu există nici o mărturie, nici din Sf. Scriptură și nici din patristică ce ar putea servi ca bază a afirmației că Ap. Ioan a luat parte la Sinodul Apostolic, dar atmosfera de duioșie în care s-a ținut primul sinod al Bisericii creștine, lasă de presupus că influența Sf. Ioan a fost hotăritoare. Aici, hotăririle luate sînt inspirate numai de dragostea creștină pe care apostolul dragostei a împărtășit-o tuturor, în cursul întregului veac apostolic⁴¹.

Toți Apostolii au plecat în lumea îndepărtată, ca pretutindeni să facă cunoscut Cuvîntul lui Dumnezeu. Numai Iacob cel Mic și Ioan fiul lui Zevedei, rămîn în Cetatea Sfîntă, fiecare avînd cîte o misiune deosebită. Iacob era episcop al Ierusalimului, iar Ioan era obligat să vegheze asupra «comorii de mult preț» pe care o primise pe Golgota de la Mîntuitorul. Numai mutarea în Ceruri a Maicii Domnului, i-a dat lui Ioan posibilitatea de a părăsi Ierusalimul.

După întreaga tradiție creștină, Maica Domnului n-a părăsit niciodată Ierusalimul. De aici a fost chemată la Fiul Său. Este nefundamentată afirmațiunea că Ap. Ioan ar fi venit în Efes însoțit de Fecioara Maria și că de aici ar fi fost chemată lingă Fiul Său cel iubit. Policrat, episcopul Efesului, enumără în epistola sa către Victor al Romei, toate gloriile bisericii sale. Vorbește, între altele de șederea îndelungată în Efes a Sf. Ioan, dar nu amintește nimic despre Maica Domnului⁴².

36. *Ibidem*, XII, 24.

37. Gal. I, 18 sq.

38. Cf. prof. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 282.

39. Faptele Ap. XV, 1-29.

40. Gal. II, 9.

41. Cf. Hieronym, M. P. L., vol. XXVI, col. 462.

42. Cf. Joh. Belser, *Einleitung in das N. T.*, ed. II, 1905, p. 246. Prof. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 283.

IV. APOSTOLUL IOAN ÎN EFES

Odată Maica Domnului mutată în Ceruri, Sf. Apostol Ioan i-a fost posibil să împlinească porunca Domnului Iisus, de a merge și a răspîndi Evanghelia în toată lumea ⁴³.

În timpul războiului romanilor contra iudeilor, Sf. Ioan împreună cu Simeon, succesorul la scaunul episcopal al Sf. Iacob cel Tânăr și alți mulți creștini, a venit la Pella, dincolo de Iordan. Orașul acesta rămăsese credincios romanilor. Acolo s-a făcut separația precisă între sinagogă și Biserica Creștină. Aci a stat Sf. Ioan un timp necesar pînă să organizeze comunitatea creștină. Apoi, și-a îndreptat pașii către ținuturi mai îndepărtate, care îl atrăgeau prin frământările sufletești deosebit de mari ⁴⁴.

Tradiția bisericească ne spune că Sf. Ap. Ioan a petrecut ultimul timp al vieții sale în Efes ⁴⁵. Actele lui Timotei ne dau și amănuntul că în apropierea Efesului, cînd era gata să pășească pe pămîntul Asiei Mici, Sf. Ioan a suferit un naufragiu ⁴⁶.

Efesul, orașul cel mai important al Asiei proconsulare, se numea în antichitate și «lumen Asiae». Era așezat pe țărmurile riului Kaystios, la revărsarea sa în marea Egee. A fost întemeiat de fenicieni pentru înlesnirea comerțului, cu 15 secole înainte de Hr. De prin secolul XII-XI a. Hr. Efesul a devenit o bogată cetate grecească. Celebritatea Efesului a crescut și mai mult, de cînd s-a construit aici mărețul templu al Dianei Artemis. Temelia acestui templu s-a pus în secolul VII a. Hr., iar în secolul următor s-a construit cel de al doilea templu. Dar Herostratos, spre a-și eterniza numele, i-a dat foc în dimineața zilei de 21 iulie 356 a. Hr. Templul a fost rezidit și mai impunător. Avea 104 m. lungime, 72 m. lățime, iar coloanele monolite, în număr de 172, erau de marmoră de Paros. Atîta artă, geniu și bogăție prezenta acest templu, încît era socotit ca una din cele șapte minuni ale lumii vechi.

La anul 133 a. Hr., după căderea Efesului sub dominația romană, el devine capitala provinciei Asia Proconsulară. Printre marile orașe ale lumii vechi, Efesul ocupa locul al treilea, după Alexandria și Antiohia. Portul său, Coressos, așezat în fundul unui golf era frecventat de corăbierii timpului. Legăturile sale cu Italia, Marsilia, Grecia și Egiptul de o parte și cu Orientul de altă parte, au făcut din Efes unul din cele mai bogate orașe, cu locuitori stăpîniți de gusturile cele mai rafinate și mai multiple: de la bogăție materială și pînă la subtila speculație filozofică

43. Mat. XXVIII, 19; Marcu XVI, 15; Luca XXIV, 47; Faptele Ap. II, 38-39; Rom. X, 18; Colos. I, 23

44. Cf. Migne, P. G. XX, 221-224.

45. Cf. Tertulian, M. P. L. II, 366, 367; Olement din Alexandria, M. P. G. XX, 256-264. Policarp, M. P. G. VII, 784-785; Justin Martirul, M. P. G. VI, 669. Irineu, M. P. G. VII, 785, 845, 853, 1207.

46. Cf. Bleek-Mangold, *Einleitung in das N. T.*, Berlin, 1875-1886, p. 268, sq.

și de la plăcerile grosiere ale senzualității, pînă la trăirea și crearea artei ce înobilează sufletul ⁴⁷.

Pe vremea apostolică, Efesul juca în Asia Proconsulară, rolul unei metropole religioase. Aci s-au întîlnit și curentele filozofice pe care școalele din Alexandria le răspindeau în Orient.

În acest mediu geografic, economic și cultural, vine Sf. Ap. Pavel la anul 54 d. Hr. și seamănă sămînța Creștinismului. La începutul anului 55 d. Hr. Ap. Pavel vine pentru a doua oară în Efes, unde rămîne doi ani și jumătate, propovăduind Evanghelia și consolidînd Biserica lui Hristos. Ultima vizită pe care o face Sf. Ap. Pavel Bisericii din Efes este în anul 64 d. Hr., după ce a fost liberat din captivitatea romană. În primăvara anului 65 d. Hr. Ap. Pavel a părăsit Efesul pentru totdeauna. Acolo a lăsat pe Timotei ca să-i continue opera ⁴⁸.

Ap. Pavel, fiind în perfectă cunoștință de situația economică, spirituală și morală a efesenilor, era cu totul neliniștit, că ei ar putea să devieze de la dreapta credință, pe care le-a propovăduit-o cu atîta trudă, cu atîta zel, cu atîtea lacrimi. Așa se și explică, de ce, deabia plecat din Efes, îi scrie lui Timotei, în același an, prima epistolă în care îl face atent, că din nenorocire prevederile sale, că lupii răpitori vor intra în Biserică, o vor turbura și nu vor cruța turma, s-au împlinit întocmai ⁴⁹. Tot pentru acest motiv, Pavel îi mai scrie lui Timotei încă o epistolă, pentru că dogma și morala erau în pericol mare, de vreme ce au și apărut falsificatori ai doctrinei Bisericii ca: Alexandru, Filet și Imeneu ⁵⁰.

Situația aceasta, nu putea fi stăpînită și îndrumată pe căile adevărului, decît de o prea distinsă personalitate. Această personalitate din jurul anului 70 d. Hr., a fost Sf. Ap. Ioan. Iată pentru ce Providența divină a îndreptat pașii Apostolului spre Efes! El venea aici să salveze opera Apostolului neamurilor și s-o încoroneze. Lui îi era hărăzit să împlinească această misiune, ca unul care era supraviețuitorul Apostolilor și ucenicul pe care-l iubea Domnul ⁵¹.

Și după cum pentru Apostolul Pavel Antiohia era centrul de apostolat, la fel pentru Sf. Ioan, a fost Efesul. De aici, Apostolul avea relații cu Grecia și Italia, precum și cu întreaga Asie Mică. Sf. Ioan nu îndeplinea rolul unui episcop local, ci al celui ce a fost Apostolul Domnului, de îndrumător, sfătuitoare, animator și deschizător de orizonturi creștine. Aici în Efes, Sf. Ioan a reprimat dezordinile morale și a întărit dreapta credință.

După relatările Sf. Clement Alexandrinul, Apostolul Ioan mergea adeseori, la invitațiile credincioșilor în diferite locuri, ca să instaleze

47. Cf. Diacon Dr. H. Roventă, *Ep. către Efeseni a Sf. Ap. Pavel*, Buc. 1929, p. 3-4; Tonneau, *Ephese au temps de Saint Paul*, en «Revue biblique», 1929, p. 5-34 și 321-362.

48. F. X. Gutzjahr, *Einleitung zu den hl. Schriften des Neues Testamentes*, Gratz u. Wien, ed. 5, 1919, p. 351 sq.; L'abbé A. Fouard, *Saint Jean*, Paris, 1930, p. 214-215; Louis Pirot, *op. cit.*, p. 89-90; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 495.

49. Faptele Ap. XX, 29 sq.

50. II Timotei II, 17; IV, 14-15.

51. Ioan XXI, v. 20.

episcopi, să-i însușească de focul sfântului apostol, să-i mîngie prin binecuvîntările și bunătatea inimii sale⁵².

Așa a lucrat Sf. Ioan în Efes aproape 30 de ani, în calitate de conducător spiritual al Bisericii creștine.

Deși Sf. Ioan a trăit și a activat atîția ani în Efes, totuși s-au găsit și critici care au spus că Ap. Ioan n-a fost în Efes, deoarece murise în Ierusalim odată cu fratele său și că alt Ioan, presbiterul Ioan, ar fi activat și ar fi murit în Efes⁵³.

Criticii amintiți se bazează pe un text al Sf. Ignățiu, din epistola sa către Efeseni (12), unde amintește numai de Ap. Pavel. Dar din context nu se înțelege așa, pentru că Sf. Ignățiu vorbește aci despre moartea martirică a Sf. Ap. Pavel care a fost întemeietorul Bisericii efesene. Sf. Ignățiu vorbește în epistola sa și despre legăturile efesenilor cu Apostolii, deci și cu Sf. Ioan. Deci, sensul textului Sf. Ignățiu este că în afară de Sf. Ap. Pavel trebuie să mai fi fost cel puțin unul dintre Apostoli pe acele meleaguri; și care altul din colegiul apostolic a bătătorit acele locuri decît Sf. Ap. Ioan?

Despre Iacob, fratele Sf. Ioan, se știe sigur că a fost ucis de Iudei în Ierusalim, în anul 44 d. Hr. potrivit relatării Faptelor Apostolilor, XII, 2; dar de Ap. Ioan vorbește Sf. Ap. Pavel în epistola sa către Galateni prin anul 53 d. Hr. (Gal. I, 18 sq; II, 9).

Fragmentul din codicele Barocianus 142 și cel din Coislinianus 305 nu amintește despre moartea martirică a Sf. Ioan în Ierusalim.

Nici biserica siriană n-are nici o tradiție despre martirul Sf. Ioan în Ierusalim. Dimpotrivă, după doctrina lui Adai, cartea «Faptele Apostolilor» le-a fost trimisă din Efes, de Sf. Ap. Ioan, fiul lui Zevedei. Din relatările acestea, este evident, că nu se poate pune la îndoială apostolatul Sf. Ioan în Efes.

Alți teologi, socotesc că ar fi existat în Efes două persoane cu numele Ioan: unul Apostolul Ioan și celălalt presbiterul Ioan⁵⁴.

Teologii și cei care sînt adepții primei ipoteze și cei care o socotesc pe cea de a doua ca adevărată, în primul rînd se bazează pe un text al lui Papia, transmis nouă de Eusebiu de Cezarea⁵⁵.

Transcriem acest text ca să-l analizăm: „Ἐὶ δὲ ποὺ καὶ παρηκολούθη-
κώς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους, τί Ἄνδρέας ἢ τι Πέτρος εἶπεν ἢ τί Φίλιππος ἢ τί Θωμᾶς ἢ Ἰακῶβος ἢ τί Ἰωάννης, ἢ Ματθαῖος ἢ τις ἕτερος τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν ἃ τε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, τοῦ κυρίου μαθηταί, λέγουσιν — «Iar dacă ar și veni cineva dintre cei care au urmat bătrînilor, eu am cercetat cuvintele bătrînilor, ce a zis Andrei, sau Petru, sau Filip sau Toma, sau Iacob, sau Ioan, sau Matei, sau altul careva dintre ucenicii

52. Cf. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 94.

53. Cf. Renan, *L'Antéchrist*, 1873, p. 558 sq.; Schwarz, *Über den Tod der Sohne Zebedäi*, 1904; Harnack, *Chronologie*, I, 1897, p. 672.

54. Cf. Calmes, *Stutz, Weizsäcker von Belber*.

55. Migne, P. G., XX, 297.

Domnului și cite grăește Aristion și presbiterul Ioan ucenicii Domnului (Iisus Hristos)».

Este evident că Papia era deplin convins că a adunat știrile pe care le-a transmis în „Λογίων κυριακῶν ἐγγήσις“, de la diferiți urmași ai bătrînilor, dar el s-a ținut în primul rînd de relatările celor mai bătrîni, a urmașilor nemijlociți ai Domnului Hristos. Între aceștia numără el pe Sfinții Apostoli, între care este și Sf. Ioan. Termenul de «Apostoi» nu este întrebuițat de Papia, ci le dă la toți numele de presbiteri⁵⁶.

Între urmașii Domnului, care n-au făcut parte dintre cei 12 Apostoli, Papia numără între presbiterii amintiți și pe Aristion. Mai departe avem de remarcat că Papia a cercetat cele ce ne-au spus acești Apostoli bătrîni. Criticii susțin că Papia ne împărtășește știrile din două surse: a Apostolilor Domnului și a simpiilor învățăcei dintre care face parte și presbiterul Ioan și deci ar fi două persoane cu numele Ioan, care au trăit în Efes.

Papia ne comunică aici că știrile sale se bucură de o dublă autoritate. Prima, pentru că el le are de la Apostolii Domnului Iisus, bărbați care fiind cu Învățătorul atîta timp, au fost în măsură să le cunoască mai bine decît ori și care aîtul. Aceste știri le are el de mult, ce i-au spus ei altădată (εἰπov). Dar, pentru ca să nu-i reproșeze cîeva că știrile cunoscute de el ar putea să fie și eronate, intrucît e mult timp de cînd s-a stîns viața pămîntească a Apostolilor și ar fi omenește să se mai uite ceva ori să se mai schimbe, Papia continuă a ne spune că și-n prezent (ἄτελέγουσιν) se spun de către ucenicii Domnului Aristion și presbiterul Ioan aceleași lucruri pe care le spuneau Apostolii, acum adormiți în Domnul. Prin urmare, o mărturie puternică pentru el, ca să arate că spune numai adevărul, este că și-n prezent se mărturisește la fel de către doi din ucenicii Domnului, care au supraviețuit Apostolilor, Aristion și Ioan fiul lui Zevedei. Aristion poate să fi fost unul dintre cei 70 de ucenici ai Mîntuitorului, sau unul dintre mulțimea persoanelor atașate, care îl însoțeau din loc în loc, dar nu făceau parte din numărul celor 12 Apostoli.

Cît privește pe Sf. Ioan, care e numit de două ori, aceasta se înțelege din cauza situației sale deosebite. El s-a atașat de Mîntuitorul prima dată și a făcut parte din numărul celor 12 ucenici. În colegiul apostolic și-a desfășurat activitatea sa cu toată rîvna. De aceea este așezat de Papia între Apostoli. Dar el trăește cu mai mult de 30 de ani după adormirea tuturor apostolilor. Situația aceasta specială îl face pe Sf. Ioan să-i fie lui Papia și un martor cu o autoritate incontestabilă chiar în prezent, cînd scrie el știrile.

Din analiza textului lui Papia reiese netemeinicia susținerilor criticilor amintiți. Rămîne în picioare adevărul pe care ni l-a transmis tradiția bisericească de pretutîndeni, că Sf. Ioan a fost mulți ani în Efes, iar

56. Cf. I Petru, V, 1; II Ioan I, 1; III Ioan I, 1; Sf. Ignățiu, P. G., V, 700; Cf. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 287.

noțiunea de Apostolul Ioan se confundă cu aceea de presbiterul Ioan, căci însuși Sf. Ioan se numește «Presbiterul», când a ajuns la adinci bătrînețe (Cf. II Ioan, I; III Ioan, 1) ⁵⁷.

Policarp, în timpul cît a fost la Roma, a discutat cu episcopul Anicet chestiunea serbării Paștilor. Policarp sărbătorea Paștile la 14 Nisan după obiceiul locului care spunea că datează de la Sf. Ioan, care l-a serbat la aceeași dată ⁵⁸.

La fel și Policrat episcopul Efesului, în epistola către Victor episcopul Romei, între anii 180-190 susține același punct de vedere și se bazează ca și predecesorul său în anul 154, pe aceeași autoritate nediscuțată de nimeni, pe Sf. Ioan.

Policrat era bine lămurit asupra acestei probleme, că Sf. Ioan a fost în Efes, deoarece el era în acel timp Episcopul Efesului și trebuia să fie bine informat cînd susține un lucru mai ales într-o epistolă. Pe lângă aceasta, el era înconjurat de episcopii Asiei Proconsulare cînd scria aceste lucruri referitoare la șederea în Efes a Sf. Ioan, precum și la mormîntul lui; el făcea afirmațiuni în fața unor oameni care cunoșteau personal pe proprii discipoli ai Sf. Ioan, Policarp și Papiia, înaintea oamenilor a căror amintire se urca cu ușurință pînă spre anul 140-150. Scopul său nu era să relateze părerile lui personale, ci el se mulțumea să consemneze pur și simplu tradițiile locale sigur atestate, necontestate niciodată, căci episcopii prezenți au aprobat, ne spune el, fără cea mai mică rezervă, termenii epistolei sale ⁵⁹. Mărturia lui Policrat era a întregii Biserici din Asia Mică. Valoarea ei este mai pe sus de orice îndoială.

Sf. Justin Martirul de asemenea afirmă că Sf. Ioan a fost în Efes ⁶⁰.

Sf. Irineu ne relatează că la Efes Sf. Ioan combătea erezia lui Cerint și că el a scris Evanghelia. Mai departe, Irineu spune că Sf. Ioan a trăit în Efes pînă pe timpul lui Traian ⁶¹. Irineu cunoștea mai bine ca oricare altul scrierea lui Papiia și cu toate acestea el nu amintește nimic despre existența în Efes a două persoane cu numele Ioan. Aceasta, natural, fiindcă nu s-a înțeles niciodată din opera lui Papiia că ar fi fost cîndva în Efes două persoane cu același nume.

Tertulian spune: «Voim să cunoaștem tradiția apostolică? E destul să se constate ceea ce s-a privit ca sfînt în bisericile a căror vechime se urcă pînă la ei. Ori, noi avem totdeauna bisericile fiice ale Sf. Ioan; căci Ioan este motivul că în Biserică seria episcopilor se urcă pînă la origine ⁶².

57. Cf. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 288 sq.

58. P. G., XX, 508.

59. P. G., XX, 497.

60. P. G., VI, 668,669. Justin filozoful, după convertirea sa, s-a așezat în Efes între anii 132-135 d. Hr. Acolo a avut multe discuții cu un rabin instruit. Printre multele discuțiuni a fost și Apocalipsa. Justin o atribuie în mod expres Sf. Ioan din Efes, care nu e altul pentru el, decît Apostolul Ioan, fiul lui Zevedei, unul din Apostolii Mîntuitorului Hristos.

61. *Adv. Haer.*, M. P. G., VII, 853.

62. *Adv. Marcionem*, IV, 5. M. P. L., II, 366, 367.

Aici, Tertulian, spre a arăta mărturia bisericilor întemeiate de Apostoli, printre altele menționează bisericile din Efes, care se pot zice că sînt ale Sf. Ioan.

În această epocă, între 160 și 180, o altă scriere, aceasta apocrifă însă și de origine gnostică, «Faptele lui Ioan», presupune sigur la originea istorisirilor sale, șederea Sf. Ioan în Efes.

De acolo l-a ridicat Domițian, prin soldații săi, pentru că el a auzit că în Efes, Ioan îndrăznește să anunțe pretutindeni sfîrșitul imperiului roman. Apostolul a fost dus la Roma. În prezența împăratului pentru a dovedi adevărul predicării sale referitoare la venirea lui Hristos, a trebuit să bea o cupă de otravă care nu i-a făcut nici un rău. Apoi este exilat în insula Patmos. După moartea lui Domițian, el revine din nou în Efes. Acolo face minuni multe și compune numeroase scrieri⁶³.

Cu mult mai tîrziu, prin secolul III, Dionisie din Alexandria⁶⁴, a spus că în Efes se află două morminte ale lui Ioan și bănuiește că unul ar fi al Apostolului iar celălalt al presbiterului Ioan. Dar lucrul acesta nu ne îndreptățește la o astfel de concluzie, pentru că unii arătau mormîntul Apostolului într-o parte a orașului, pe cînd ceilalți în cealaltă parte⁶⁵.

Iar dacă s-a iscat părerea că în Efes ar fi trăit două persoane cu numele Ioan, aceasta își are izvorul într-o împrejurare dramatică. Nepos din Arsinoe era adeptul hiliasmului și-și susținea părerea sa cu multă putere de convingere, bazîndu-se în special pe Apocalipsă. Ori, Dionisie, neavînd posibilitățile de convingere ale lui Nepos și neputîndu-l combate prin argumente biblice și patristice a crezut că poate ieși din încurcătură numai spunînd că Apocalipsa n-a fost scrisă de Sf. Ioan, ci de un altul, de presbiterul Ioan. Părerea aceasta despre existența în Efes și a Apostolului Ioan și a presbiterului Ioan a fost primită și de Eusebiu din Cezareia, de asemenea un mare dușman al hiliasmului. Eroarea lui Dionisie a fost primită și de Hieronym. Aceasta este explicația motivelor confuziunii de mai tîrziu în privința persoanei Apostolului Ioan⁶⁶.

În privința trăirii Sf. Ioan în Efes, Părinții bisericești ne istorisesc mai multe fapte, care n-au pecetia verității istorice. Tertulian⁶⁷ și Hieronym⁶⁸ ne relatează că încă înainte de a fi exilat pe insula Pa'mos, Sf. Ioan a fost dus la Roma, unde a fost aruncat în fața porții latine într-un vas cu untdelemn clocotind, dar a rămas nevătămat. Irineu⁶⁹ ne povestește că din întîmplare, aflînd Sf. Ioan că sub aceiași acoperămînt

63. Cf. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 73-74.

64. P. G., XX, 701.

65. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 289.

66. Cf. prof. V. Gheorghiu, *Tradițiunea despre apostolul și presbiterul Ioan, pînă la Eusebiu de Cezareia*, 1926.

67. M. P. L., II, 59.

68. M. P. L., XXIII, 258.

69. M. P. G., VII, 853.

se află și ereticul Cerint⁷⁰ a refuzat să mai rămână acolo, de frică, ca nu cumva să se prăbușească clădirea peste el. Invățătura Sf. Ioan despre Logos din prologul Evangheliei sale, este doctrina creștină a Logos-ului, cu scopul de a feri pe fiii săi sufletești de erorile despre Logos-ul filozofic (filonic) al lui Cerint.

Fericitul Hieronym ne mai spune că Apostolul Ioan fiind în vîrstă înaintată, adeseori era dus de ucenicii săi în mijlocul credincioșilor și le spunea doar aceste cuvinte: «Copilașilor iubiți-vă unul pe altul». Dacă era întrebat de ce repetă mereu aceste cuvinte, ei răspundea: «Pentru că sint poruncite de Domnul și chiar dacă se face numai atît, ajunge»⁷¹.

V. SF. IOAN ÎN INSULA PATMOS

Vistieria Statului golindu-se definitiv, împăratul Domițian s-a gîndit că o va umple dacă va reînvia faimosul impozit de 2 drahme, pe care Iudeii îl plăteau altădată templului din Ierusalim și care după anul 70 d. Hr., acest impozit intra în mîinile învingătorilor. Pentru ca impozitul să fie mai mare, Domițian a decretat ca toți care viețuiau în felul Iudeilor, care evitau templele, sărbătorile păgîne, ceremoniile publice și se deosebeau de ceilalți prin austeritatea obiceiurilor lor, să fie obligați să plătească didrahma⁷².

Creștinii n-au voit să plătească, căci socoteau că actul acesta ar fi un fel de apostazie. Din cauza aceasta s-a pornit o violentă persecuție în contra creștinilor în tot imperiul.

Printre victimele care au căzut prin părțile Asiei a fost și Sf. Ap. Ioan. Dus la Roma și acolo nedînd dovezi că s-a lepădat de credință a fost exilat în insula Patmos, depărtare de 12 mile de Efes. Pliniu cel Bătrîn, spune că pe acea vreme insula Patmos servea ca loc de surghiun. Era un pămînt pustiu, format din roci vulcanice, cu vîrfuri cel mai înalt de circa 350 m. numit azi Sf. Ilie. Insula Patmos are o lungime de 15 km. și 9 km. lățime în spre extremitatea nordică. Solul era ingrat, neproductiv. Abia cițiva arbori plantați cu multă trudă se vedeau pe ici pe colo, dar și aceștia piperniciți. Doar portul «Scala» îi mai da viață acestui loc aproape pustiu. Corăbierii care navigau de la Efes la Roma, se opreau adeseori și prin Scala⁷³.

Aci i-a fost dat Sf. Ap. Ioan să-și ducă o parte din viață.

70. Cerint a fost un gnostic creștin iudaizant cu o bogată cultură filozofică. Era adept al lui Filon de la care a împrumutat doctrina despre Logos pe care a propovăduit-o în Efes unde s-a stabilit definitiv. Invățătura lui Cerint, în rezumat este: 1. Lumea s-a format din materia eternă de un eon inferior. 2. Hristos, eonul salvator, printr-o rînduală divină s-a unit cu Iisus omul, cînd a fost botezat în Iordan. Iisus a fost un om natural, foarte virtuos, fiul lui Iosif și al Mariei. În omul Iisus a locuit Hristos pînă cînd Iudeii au răstignit pe Iisus. Atunci Hristos s-a înălțat la cer, rămînînd să fie răstignit numai omul Iisus. 3. Legea mozaică este obligatorie și pentru creștini. 4. Hristos va veni a doua oară și va înființa împărăția de o mie de ani. (Cf. Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericii universale*, Cartea I, Buc. 1925, p. 314-315.

71. P. L., XXVI, 462.

72. Cf. L'Abbé G. Fouard, *Saint Jean* Paris, 1930, p. 75 sq.

73. Cf. *Dictionnaire de la Bible, Tome quatrième, deuxième partie*, col. 2183-2184.

Și insula Patmos a devenit pentru Sf. Ioan un nou centru de apostolat. De aci, el supraveghea și întărea în credința creștină bisericile din Asia Mică. Tradiția bisericească ne spune că la Scala se găsește o grotă, între orașul de sus și orașul de jos, unde a trăit Sf. Ioan în timpul exilului pe care l-a suferit din cauza cuvîntului lui Dumnezeu și a mărturisirii lui Iisus ⁷⁴.

În grotă aceasta Sf. Ioan a fost răpit în duh într-o zi de duminică și a auzit o voce puternică ca de trîmbiță. La porunca acestei voci, Sf. Ioan a scris pentru Biserica Asiei tot ce a văzut și a auzit, cartea sa numită Apocalipsa ⁷⁵.

Mai târziu, unii scriitori precum Victorin episcopul Stiriei, Sulpicius Sever și Primasius ne dau amănuntul că Sf. Ioan a fost condamnat în Patmos la munca în mine. Informația aceasta nu e dovedită în nici un fel, căci subsolul insulei nu conține nici un minereu. Acolo sînt doar cariere de piatră și de marmoră. Pe de altă parte, vîrsta prea înaintată a Apostolului care trecuse de 80 de ani îl făceau impropriu pentru orice fel de efort fizic; deci nu putea lucra nici în vreo carieră de piatră sau de marmoră ⁷⁶.

VI. ULTIMII ANI AI APOSTOLULUI IOAN

După moartea lui Domițian, (96 d. Hr.) Sf. Ioan se reîntoarce în Efes, în mijlocul fiilor săi sufletești. Aici, anii vieții sale pămîntești s-au terminat în liniștea cea mai desăvîrșită.

Prestigiul lui a crescut și mai mult în urma martiriului suferit în timpul persecuției. Providența divină a intervenit și acum, pentru ca tocmai în timpul cînd mulți păstori trecuseră în lumea cealaltă din cauza credinței creștine pe care n-au părăsit-o, cînd mulți creștini se lezaseră de Hristos, cînd turma credincioșilor era răvășită, cînd ereticii se ridicau de pretutindeni cu toată vehemența împotriva Bisericii, tocmai atunci Efesul să aibă în mijlocul său pe Sf. Ioan.

El a fost în asemenea împrejurări o contrabalansare, o redresare chiar. Prima grije a Apostolului a fost ca învățătura orală pe care o predicase 30 de ani în Efes, s-o fixeze în scris ca să rămînă pentru veșnicie. Așa a luat naștere Evanghelia a patra, care completează pe sinoptici cu elemente foarte importante pentru doctrina creștină, ca unul ce trăise în cea mai adîncă comuniune cu Domnul nostru Iisus Hristos, luase parte la toate actele mari ale Sale, a fost în familiaritatea Maicii Domnului pînă la mutarea ei la Ceruri și era cel mai instruit dintre Apostoli. Pătrunderea sa în misterul existenței divine a Logos-ului, i-a dat supranumele de «Teologul».

Puțin timp după aceasta, Apostolul Ioan a mai scris epistola I, cea mai importantă din epistolele sale din punct de vedere doctrinal și practic, pentru necesitățile cetitorilor săi, trăgînd din adevărurile dogmatice apli-

74. Apocalipsa I, 9.

75. Apocalipsa I, 10-11; Cf. Louis Pirot, *op. cit.*, p. 104-105.

76. Cf. L'Abbé Fouard, *op. cit.*, p. 278.

cațiile practice⁷⁷. În ultimul timp al vieții sale, când se deplasa cu foarte multă greutate, Ap. Ioan a scris cele două epistole mai mici, pentru a înlocui acest neajuns al vârstei înaintate.

Numărul anilor mulți ce s-au depănat, numai în slujba Invățătorului său, l-au înălbit cu totul pe Apostolul iubit al Mîntuitorului Hristos. Imaculat era sufletul său, din cauza iubirii de Dumnezeu și de oameni. Așa s-a prezentat Apostolul Ioan în fața lui Dumnezeu după anul 100 al erei noastre.

VII. CONCLUZII

Din această expunere chiar așa de succintă a vieții Sf. Ap. Ioan, se vedește aleasa lui personalitate și prețuirea pe care a avut-o din partea Mîntuitorului Hristos.

Am văzut că în sînul colegiului apostolic, făcea parte dintre cei trei mai apropiați ai Mîntuitorului, care au fost martori la cele mai însemnate acte și momente din viața Invățătorului Ior. Dar chiar între cei trei (Petru, Iacob și Ioan), Apostolul nostru ocupă un loc de frunte prin iubirea lui de Dumnezeu și de aproapele, prin devotamentul lui, prin consecvența lui, prin cultura lui teologică și filozofică, prin pătrunderea minții lui sub călăuzirea Duhului Sfînt în adîncul misterului divin, prin prețuirea pe care o are din partea Mîntuitorului și a Bisericii Ortodoxe.

Nimeni n-a iubit vreodată mai mult pe Dumnezeu și pe aproapele decît Ap. Ioan și nimeni n-a fost iubit mai mult de Domnul nostru Iisus Hristos decît duiosul Său învățăcel, Evanghelistul Ioan⁷⁸. Nimeni nu a sintetizat mai bine ca el învățătura Mîntuitorului. Evanghelia sa este «evanghelia iubirii»; învățătura și viața sa se rezumă în iubire.

Statornicia și devotamentul Sf. Ioan față de Mîntuitorul sînt permanente, căci în momentele cele mai tragice ale vieții Sale pămîntești, cînd în Getsimani, de frică, L-au părăsit toți ceilalți ucenici, numai Ioan și Petru s-au ținut după El pînă în curtea arhierelui⁷⁹. Apoi, de aici, singur Ioan a fost de față la judecata Mîntuitorului, la batjocurile și umilînțele din noaptea și dimineața zilei de joi spre vineri, 12-13 nisan și la drama de pe Golgota⁸⁰.

Deși cel mai tînăr dintre Apostoli, Sf. Ioan avea o temeinică cultură teologico-filozofică, fiind familiarizat cu speculațiile teologiei iudaice și ale filozofiei timpului. Acest lucru se observă din scrierile lui și în special din Prologul Evangheliei sale. Este de presupus că marea parte a culturii și-a însușit-o în anii tinereții, în Ierusalim, la școala lui Gama-liei⁸¹. Se poate presupune de asemenea că urma cursurile în mod regulat

77. Diacon Dr. N. Tanislav, *Actualitatea epistolei I a Sf. Ioan* în «Studii Teologice», anul 1953, p. 255 sq.; Broșke, *op. cit.*, p. XXVII.

78. Cf. Ioan, XXI, 20; *Ibidem*, XX, 2; I Ioan IV, 2; Louis Piro, *op. cit.*, p. 26.

79. Cf. Ioan, XVIII, 15.

80. *Ibidem*, XIX, 26-27.

81. Unul dintre cei mai de seamă cunoscători ai teologiei iudaice, care a devenit celebru prin școala sa. A avut elev și pe Sf. Apostol Pavel. Cf. Eusebiu Popovici, *op. cit.*, p. 152-153.

în răstimpul când nu se pescuia. Avea și o casă în Ierusalim⁸², unde locuia în timpul studiilor.

Sf. Ioan trebuie să se fi distins între colegii săi de studii, căci numai așa se explică faptul că era cunoscut de marele preot, de slujitorii lui, de sinedriu și de Gamaliel⁸³.

Ap. Ioan este primul și cel mai mare teolog creștin pentru că el a expus nașterea din eternitate a Logos-ului din Dumnezeu Tatăl⁸⁴.

Pe Crucea Răstignirii, Mîntuitorul Hristos încredințează pe Sfînta Sa Maică Apostolului Ioan, ca din acel moment Ea să-I fie lui mamă, iar el să-i fie Ei fiu⁸⁵.

Iconografia Bisericii Ortodoxe a immortalizat acest moment, înfățișînd pe Crucea Răstignirii pe Sf. Fecioară în dreapta, iar pe Sf. Ap. Ioan în stînga.

În fața acestor fapte și considerente și mai ales a faptului că Domnul nostru Iisus Hristos a refuzat categoric să atribuie cuiva vreun primat jurisdicțional⁸⁶ ci toată puterea Sa a dat-o tuturor Apostolilor⁸⁷, căci pe temeiul lor a fost zidită Biserica⁸⁸, este de neînțeles cum a fost posibil ca teologii Romano-Apuseni să emită ipoteza primatului Sf. Ap. Petru, spre a justifica ipoteza primatului papal ca succesor al Sf. Petru.

Este sigur că în Biserica primară n-a avut nimeni un primat jurisdicțional. Dar, dacă totuși ipoteza primatului jurisdicțional al Sf. Ap. Petru este permanent propoveduit cu atîta zel de teologii Vaticanului, socotim că s-ar putea vorbi totuși nu de un primat de natură jurisdicțională, ci numai de unul de onoare, iar pe acesta l-ar putea avea Sf. Ap. Ioan pentru merite și aprecieri deosebite din partea Mîntuitorului Hristos.

Niciodată Mîntuitorul Hristos n-a acordat vreun primat de nici o natură Sf. Ap. Petru. Textul clasic⁸⁹ pe care se reazimă Catolicii, nu le poate fi de folos, căci după relatarea acestui episod, Petru a dovedit o totală neînțelegere pentru misiunea Invățătorului său, fapt pentru care a primit o meritată certare: «Mergi înapoia Mea Satană! Sminteală îmi ești!»⁹⁰ Un asemenea reproș n-a mai primit nici un Apostol! Ce diferență este între felul de adresare al Mîntuitorului: «Nu știți ce cereți»⁹¹, către Ioan și fratele său și cel adresat Sf. Ap. Petru!...

Cererea fiilor lui Zevedei se explică de altfel prin aceea că ea era o urmare a unei stări de fapt, pentru că într-adevăr cei trei Apostoli (Petru, Iacob și Ioan) aveau oarecum printre ceilalți, privilegiu deosebite. Ori, cum Petru decăzuse din această situație, prin reproșul aspru al Mîntuitorului, atunci natural că rămîneau fiii lui Zevedei care să se fi

82. Cf. Ioan, XIX, 27.

83. *Ibidem*, Ioan XVIII, 15-16; Faptele Ap. V, 33 sq.

84. Ioan I, 1-18.

85. *Ibidem*, XIX, 27.

86. Cf. Mat. XVI, 16-18; XVIII, 18; XX, 20-28; Marcu X, 35-45.

87. Mat. XVIII, 18.

88. Efes. II, 20.

89. Mat. XVI 16-19.

90. *Ibidem*, XVI, 23; Marcu VIII, 31-33; Luca IX, 22.

91. Matei XX, 22; Marcu X, 38.

bucurat de o trecere deosebită în fața Invățătorului lor ; și de la situația aceasta de fapt, pînă la cererea lor expresă ca să ocupe locurile de frunte în Împărăția lui Dumnezeu, este un proces psihologic oarecum natural. De aceea și mustrarea : «Nu știți ce cereți», este ca mustrarea adresată unor copii inocenți și naivi.

La Cina cea de Taină, Petru a spus Mîntuitorului : «Chiar dacă toți ar găsi în Tine un prilej de poticnire, eu niciodată nu voi găsi în Tine o pricină de poticnire»⁹². Și Petru continuă : «Chiar dacă ar trebui să mor cu tine, tot nu mă voi lepăda de Tine»⁹³. Dar numai cîteva ore au trecut de la această asigurare pe care i-a dat-o Mîntuitorului și cel care s-a lepădat de El cu jurămint și blestem, a fost numai Petru⁹⁴.

În momentele cele mai tragice ale Mîntuitorului cînd El era pe cruce, dintre Apostolii Săi, care spusese ră la Cina cea de Taină, că dacă ar trebui să moară pentru El și tot nu s-ar lepăda⁹⁵, numai Ioan era de față. Cu această ocazie, Domnul nostru Iisus Hristos a încredințat pe Sfînta Sa Maică Apostolului iubit⁹⁶ prin cuvintele : «Femeie, iată Fiul tău». Apoi a zis ucenicului : «Iată mama ta !» Ce considerație deosebită !... Singurul pămîntean care este vrednic de a păstra această comoară de mult preț, este Apostolul iubit al Său. În fața Mîntuitorului, Sf. Ap. Ioan trebuie să se fi bucurat de o *exceptională prețuire*, pentru că mama care îl născuse, Salome, trăia încă și făcea parte dintre femeile mironosițe⁹⁷.

Textul din Sf. Ioan (XXI, 15-19), nu poate constitui în nici un fel vreun pedestal al primatului Sf. Ap. Petru, cum cred teologii catolici, ci numai o reintegrare a lui Petru în numărul Apostolilor Domnului, de care se lepădase el singur cu jurămint și blestem.

Cartea Faptele Apostolilor, istorisind începuturile Bisericii creștine, ne relatează activitatea Sf. Ap. Ioan împletită cu cea a Sf. Ap. Petru, care împreună cu Iacob erau socotiți ca stîlpi ai Bisericii⁹⁸. Și dintre acești trei stîlpi ai Bisericii, tot Sf. Ioan poate fi privit ca bucurîndu-se de o considerație deosebită, pentru că în casa lui locuia Maica Domnului, ființa cea mai aleasă din lumea văzută și nevăzută «mai cinstită decît Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît Serafimii»⁹⁹.

În sfîrșit, precum am arătat, iconografia Bisericii Ortodoxe a concretizat această situație a Sf. Ap. Ioan, prin Crucea Răstignirii unde Sf. Fecioară Maria este de a dreapta, iar Apostolul iubit de a stînga Mîntuitorului. Este în aceasta și un simbol al împlinirii dorinței lui de a fi în imediata apropiere a Dascălului său, în Împărăția Cerurilor, după cum, așa de aproape de El, a fost în viața Să pămîntească.

Preot I. PANOIU

92. Matei XXVI, 33.

93. *Ibidem*, vers. 35.

94. Matei XXVI, 70-75 ; Marcu, XIV, 68-71 ; Luca XXII, 57-60 ; Ioan, XVIII, 25-27.

95. Cf. Matei, XXVI, 35.

96. Ioan XIX, 26-27.

97. Cf. Marcu, XVI, 3 ; Luca, VIII, 3, 24.

98. Faptele Ap. III, 5 sq. ; IV, 1 sq. ; VIII, 12 ; Gal. II, 9.

99. Cf. *Catavasiile Bunei Vestiri*.

PROBLEMA INVIERII DIN MORȚI ÎN MANUSCRISELE DE LA QUMRAN ȘI ÎN LITERATURA RABINICĂ MAI TIMPURIE

Ideea despre învierea morților se află la cele mai multe din religiile care au existat cândva pe pământ. La egipteni¹ în special o aflăm din cea mai îndepărtată antichitate. Curios, în Vechiul Testament, n-o întâlnim așa cum ne-am fi așteptat. În timpurile premozaice² și chiar mozaice, ideea despre viața viitoare este foarte tenebroasă. Abia după exilul babilonic o găsim făcându-și apariția la orizont, dar ea nu este o idee bine conturată și clară, decît în literatura apocaliptică, ce a înflorit în secolul al doilea și cel prim înainte de Hristos. Ideea învierii se află fără echivoc abia în sfintele Evanghelii, unde Mîntuitorul Hristos o ridică la rangul de mare dogmă.

În antichitatea cea mai îndepărtată, timp de secole, sufletul ebraic n-a fost preocupat despre viața de dincolo de mormînt cu adevărat personală, cum și de ideea unei răsplăți individuale după moarte³. Cum bine a spus Bossuet⁴ «legea lui Moise nu da omului decît o noțiune vagă despre natura sufletului și a fericirii sale... Urmărilor acestei doctrine și binecuvîntările vieții viitoare nu fură atunci dezvoltate universal, căci numai în ziua lui Mesia avea să apară clară această mare lumină... Tocmai acesta este unul din caracterele poporului celui nou și anume să pună ca fundament al religiei, credința în viața viitoare și acesta trebuia să fie rodul venirii lui Mesia»⁵.

---

1. Se vede lucrul acesta din grija ce depuneau egiptenii, de a așeza în morminte, toate uneltele necesare și nutriția trebuincioasă pentru viața de dincolo.

2. În timpul patriarhilor nu aflăm o atenție deosebită pentru înmormîntare. Se pare că înmormîntarea cadavrului era necesară pentru ca sufletul să poată pătrunde în împărăția morții, unde intra într-o letargie.

3. Cf. A. Tricot, *Le mond juif au temps de notre Seigneur*. Les croyances et les pratiques religieuses, în «Initiation Biblique», ed. I, Paris, 1939, p. 561 sq.

4. *Discours sur l'histoire universelle*, II-e partie, ch. 19.

5. Cf. J. B. Frey, *La vie de l'au delà dans les conceptions juives au temps de Jésus-Christ* în revista «Biblica», XIII (1932). p. 129-168

Pînă în timpul exilului, ebreii concepeau că sufletele care coboară în *sheol*⁶ duc acolo o viață de somn. Este drept că omul nu se întorcea în *neantul* de unde fusese luat prin actul creației, dar totuși ceea ce rămînea din el, după ce corpul său se prefăcea în țărînă, nu mai avea decît o personalitate și o activitate foarte reduse. În ceea ce privește soarta fiecărui individ după moarte, acest punct rămîne foarte neprecis⁷. Fără îndoială, dreptul visa să trăiască lîngă Dumnezeu, într-o fericire veșnică⁸, dar destinul fiecăruia apare ca fiind legat și subordonat de cel al națiunii în întregime, iar, în plus pe atunci nu exista ideea unei judecăți pronunțate de Dumnezeu la finele vieții, pentru a hotărî răsplata ori pedeapsa oricărui suflet. Totuși nimeni nu se îndoia de dreptatea lui Dumnezeu. În fața necunoscutului și a misterului, omul se încredința Lui, într-un sentiment de încredință și dragoste.

În urma catastrofelor ce au prăbușit Samaria și Ierusalimul, profetul Ieremia⁹ și în special Ezechiel¹⁰ insistau asupra principiului responsabilității individuale, dar ideea unei retribuiri după moarte, de asemenea individuală, nu s-a impus gîndirii iudaice în mod clar și definitiv, decît mult mai tîrziu și anume după exil¹¹. Și aceasta fiindcă ideea se acorda rău cu concepția antică și rudimentară a *sheolului*, ce se află încă, în cartea Înțelepciunea lui Iisus fiului lui Sirach, alcătuită către anul 200 î. n. de Hr. Lumină s-a făcut complet, atunci cînd o nouă doctrină și anume cea a învierii morților veni să ușureze soluția problemei relativă la modul cum se va aplica justiția divină. Isaia¹² vorbise despre înviere; Iov¹³ își manifestase speranța lui de a reînvia; totuși credința de a învia dreptii nu avea să se afirme în Palestina decît după criza cauzată de Antioh Epifane¹⁴. Faptul acesta se vede din locuri ca Daniel XII, 1-3; II Macabei VII, 9, 14, 36; XII, 44-46; XIV, 46.

În afară de cartea Înțelepciunea lui Solomon, compusă în Egipt, dar de către un iudeu, care în chestiunea soartei dată sufletelor după moarte, n-a împrumutat nimic din filozofia greacă, literatura apocrifă și scrierile rabinice ne învață asupra a ceea ce era în Palestina la apropierea erii creștine, cînd doctrina comună cuprindea viața viitoare și răsplata de dincolo.

6. *Sheol* este cuvînt ebraic, ce însemnează locuința morții. El se afla în adîncimile pămîntului și era țara tăcerii și a întinericului.

7. Cf. H. H. Rowley, *The faith of Israel*, London, SCM Press, 1956, p. 150 sq. Cf. și R. H. Charles, *A Critical History of the Doctrine of a Future Life*, 2nd ed. 1913, p. 400 sq.

8. Așa se roagă psalmistul să-i dea Dumnezeu (Ps. XVI, 8; LXXIII, 23).

9. Cf. cap. XXXI, 29-30.

10. Cf. cap. XVIII.

11. A. Tricot, *op. cit.*, p. 562.

12. Isaia XXVI, 17-19.

13. Iov, XIX, 25-27.

14. Antioh Epifane, fiul și urmașul lui Antioh III cel Mare, a fost un tiran fără seamăn, pentru care nu existau nici legi, nici morală, nici religie. Nelegiuirilor sale se datorește apariția macabeilor, care au reușit să cucerească libertatea Iudeii, pentru mai bine de un secol.

În prima parte a cărții Enoh, care-i un veritabil conglomerat de elemente mai mult ori mai puțin disparate, a căror dată se eșalonează de la 160 pînă în jurul lui 63 în. de Hr.¹⁵, locul de înîmînare al morților totdeauna este *șeolul*, dar justiția divină își exercită deja acțiunea ei, fie în profitul celor buni, mai ales al martirilor, fie în detrimentul celor răi, fiindcă soarta acestora din urmă nu este aceeași cu cea a celorlalți. Locul de reședință al sufletelor este divizat în patru regiuni. În prima stă Abel, tipul martirilor; dreptii stau în a doua; a treia este rezervată celor păcătoși care n-au fost pedepsiți pe pămînt, ci ei vor fi condamnați la judecată; a patra este pentru cei răi, pedepsiți chiar în viața aceasta și dați morții. Despre aceștia din urmă se spune că nu vor participa la înviere, pedeapsa lor fiind deja obținută¹⁶. În alte părți ale aceleiași cărți, vedem că pedeapsa păcătoșilor este fixată pentru ziua marei judecări, dar că dreptii intră în posesia răsplătii îndată ce mor¹⁷, că răsplata va avea loc în ziua judecării¹⁸, că toate sufletele sînt adunate în șeol și așteaptă marea judecată și că pentru cei răi șeolul este un loc de chin¹⁹.

Pentru autorul cărții Jubilee, morții toți coboară în șeol, dar în timpurile mesianice, spiritele dreptilor vor cunoaște o mare bucurie²⁰.

După Psalmii lui Solomon, cei buni vor fi cruțați de pierderea ce va atinge pe cei impioși. În momentul morții aceștia din urmă merg în șeol, de unde vor ieși pentru a fi loviți în ziua judecării, în timp ce ceilalți vor învia pentru viața vecinică.

*

După descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, ochii savanților au fost îndreptați mai ales asupra doctrinei ce ar reieși din studierea cu atenție a textelor. În linii generale s-a văzut că sectarieni de la Marea Moartă erau o comunitate iudaică, care era convinsă că venirea lui Mesia trebuia să aibă loc cît se poate de curînd. Atunci cei răi²¹ care au huzurit în lumea aceasta, fără să țină socoteala de poruncile lui Dumnezeu, vor fi nimiciți, iar cei buni²², care s-au retras de lume spre a nu păcăli, vor fi recompensați. Nimicirea celor răi se va face, de către oștile cerești, dar participarea la nimicirea lor a celor buni, va fi o faptă plăcută lui Dumnezeu.

Din nefericire, textele descifrate și publicate pînă astăzi²³ cuprind mai mult chestiuni de organizare ale ordinului religios²⁴, decît chestiuni de doctrină și morală.

15. A. Tricot, *op. cit.*, p. 562.

16. Cartea Enoh, cap. XXII.

17. Idem, cartea parabolelor.

18. Idem, cartea viselor.

19. Idem, cartea încurajării și blestemului.

20. A. Tricot, *op. cit.*, p. 563.

21. Fiii întinericului.

22. Fiii luminii.

23. Manualul de Disciplină sau Regula Comunității, Documentul din Damasc, Psalmii sau Imnele, Războiul fiilor luminii contra fiilor întinericului, Comentarii la cartea Habacuc, Genesa apocrifă, etc.

24. Comunitarii de la Qumran.

În rindurile de mai jos, dăm cele câteva idei ce se desprind din cercetarea sumară a textelor de la Qumran²⁵.

Discuția despre așteptarea învierii, în textele de la Qumran, a plecat în special de la problema așteptatei sau postulatei învieri a Dascălului Dreptății²⁶. Chestiunea această n-ar trebui să ne intereseze în acest context, pentru că singurul pasagiu luat în considerație, în acest scop, — *Documentul din Damasc VI*, 10 sq. —, nu se preocupă de ideea unei învieri obicinuite, ci mai mult despre învierea posibilă, specială, a Dascălului Dreptății. Dar chiar în acest sens, de multe ori pasagiul a fost interpretat în mod divers. Cu toate acestea interpretările ce neagă învierea Dascălului Dreptății au mai puține șanse de reușită, decât cele care o confirmă²⁷.

Cele mai importante pasagii luate în discuție sînt: IQHod. VI, 29; VI, 34 și XI, 10-13. Pentru înviere s-au pronunțat Nötscher, Rabin, Mansoor și alții²⁸. Din contra, Licht, Carmignac, Vogt, Rowley și alții²⁹ o contestă. Molin și Burrows adoptă o poziție de expectativă³⁰.

Pentru că aprecierea acestor pasagii citate, de către specialiști, este atît de diferită, de aceea, ele trebuiesc reconsiderate pe scurt, iar argumentele *pro* și *contra* tezei învierii trebuie să fie probate. Este necesar să ținem seama de faptul că sînt de așteptat opoziții puternice contra învierii și deci va trebui să vorbim despre o speranță a învierii, chiar atunci cînd nu era vorba despre o înviere a trupului din carne moartă, ci numai de o înviere a unui suflet corporal anumit, pentru că hotărîtor la înviere nu este trupul, ci corporalul.

Iată ce spune pasagiul IQHod. VI, 29 sq.: «*Atunci sabia lui Dumnezeu aleargă la judecata din urmă și toți fiii adevărului Său se vor scula (יעורו), ca să umilească nelegiuirea. Fiii fărădelegii nu vor mai fi atunci*». Caracterul eshatologic al pasagiului acestuia este incontestabil, după termenul *קצ משפט* ce arată că fărădelegea trebuie să fie distrusă. Lucrul acesta se poate întîmpla numai în *Eschaton*³¹, pentru că IQS IV,

25. La întocmirea rîndurilor de față, m-am servit mult de articolul lui K. Schubert din «Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes», 56 Band, p. 156 sq.

26. J. Carmignac, *Le retour du docteur de justice à la fin des jours ?* în revista *Qumran*, 1, (1958), p. 235-248.

27. K. Schubert, în revista, «Biblische Zeitschrift», 3 (1959), p. 176.

28. F. Nötscher, *Zur theologischen Terminologie der Qumrantexte*, Bonn, 1956, p. 151-158. Idem, *Hodayot*, în BZ, 2 (1958), p. 128-133. Ch. Rabin, *Qumran Studies*, Oxford, 1957, p. 73; M. Mansoor, *Studies in the Hodayot*, IV JBL, 76 (1957), p. 146. Din nefericire R. de Vaux, în RB, 64 (1957), p. 629, în a sa recenzie asupra cărții lui Allegro, *Dead Sea Scrolls*, 1956, vorbește numai de «reînviere generală, în zilele din urmă», fără ca să indice, dacă el se întemeiază și pe texte încă nepublicate, ori numai pe cele deja cunoscute.

29. J. Licht, *Megillot Hahodayot*, Jerusalem, 1957 (la locul respectiv); J. Carmignac, RQ 1 (1958), p. 235-238; Idem, RQ 2 (1959), 441; E. Vogt, *Biblica*, 38, (1957), 411-469; H. H. Rowley, *Jewish Apocalyptic and the Dead Sea Scrolls*, London: 1957, p. 17-19. Cf. și R. B. Laurin, JSS, 3, (1958), p. 344-355.

30. G. Molin RQ 1 (1958), 146; M. Burrows, *Die Schriftrollen vom Toten Meer*, München, 1957, p. 221 sq.

31. Termen grec utilizat pentru a indica lucrurile ce vor avea loc la sfîrșitul lumii.

18 sq spune că «Dumnezeu hotărăște un sfârșit celui rău, dar la timpul destinat al încercării el va fi distrus pentru vecie». Aici intervine sabia lui Dumnezeu, ce trebuia să apară comunității ca un portărel al Lui. Această idee se poate dovedi cu pasagii qumraniene mai vechi, cum de exemplu Enoh 91, 12 și 90, 19-24 și ea rămâne chiar și în textele de la Qumran un motiv hotărîtor³². Este foarte posibil ca în Enoh 90, 33 sq., un pasagiu, ce în mod obiectiv poate fi pus în același raport cu IQHod. VI, 29 sq., să se exprime implicit și speranța învierii, pentru că în noul Ierusalim trebuie să se adune «toți ucizii și zdrobiții». În special cei ucizi vor trebui să capete din nou viață în acest scop, adică să se trezească, cum spune IQHod. VI, 29. Nu este cu neputință ca «deșteptarea fiilor adevărului» lui Dumnezeu să însemneze așteptarea învierii, fără ca în ciuda tuturor antropomorfismelor să însemneze o curată «*resurrectio carnis*» în adevăratul sens al cuvîntului. Rămîne însă deschisă posibilitatea de a nu vedea în «deșteptarea fiilor adevărului» nici un indiciu al învierii, ci numai o zugrăvire intuitivă a începutului războiului eshatologic de răzbunare, la care trebuie să ia parte cel puțin membrii în viață ai comunității.

Și continuarea pasagiului din textul qumranian zugrăvește, în tablouri mitologice, războiul eshatologic de răzbunare. Dumnezeu deschide depozitele de provizii ale cerului, ca să scoată de acolo arme și atunci spune IQHod. VI, 34: «*Cei care zac în țărîna (שוכבי עפר) înalță un stîndard, iar vermăraia morților (תורעה מהים) își ridică steagul*». Profesorul Licht contestă aci interpretarea pasagiului de către Nötscher³³ asupra speranței în înviere și o înțelege numai în sensul că membrii înfrinți ai comunității să capete curaj³⁴. Expresia תורעה מהים Licht o înțelege în legătură cu Isaia XLI, 14 și el interpretează această expresie ca o zugrăvire a oamenilor slabi. În critica ce face lui Licht, profesorul Nötscher arată că pasagiul poate fi înțeles nu numai în legătură cu Isaia XLI, 14, ci și în legătură cu locul despre înviere din Isaia XXVI, 19³⁵. În Is. XXVI, 19 se spune că עפרי שכני trebuie să se deștepte, iar dincolo în IQHod. VI, 34 este vorba despre שכבי עפר, un termen ce cu mare probabilitate, întocmai ca și ישני ארמה עפר din Daniel XII, 2, indică sufletele morților despărțite de corp și care trebuie să învieze. Dar Vogt și Carmignac pledează din nou pentru aceea că în ciuda redactării clare a textului, aici nu este vorba de înviere pentru că «această imagine poetică vrea să spună simplu, că cei sfârșiți de puteri s-au ridicat pentru o luptă victorioasă»³⁶. În afară de aceasta, Carmignac crede că IQHod. III, 13 (ישכי עפר) indică pe locuitorii pămîntului, în opoziție cu oamenii sufletului, iar IQM XI, 13 (כורעי עפר) desemnează pe membrii comunității. În afară de Nötscher și profesorii Vermés, Rabin, și Mansoor înțeleg, de asemenea, acest pa-

32. K. Schubert, *Die Gemeinde vom Toten Meer*, München, 1958, p. 79

33. K. Schubert, *artic. citat*, la nota 25.

34. J. Licht, *op. cit.*, p. 119.

35. F. Nötscher, *BZ* 2 (1958), p. 132.

36. E. Vogt «*Biblica*», 38, (1957); J. Carmignac, *RQ* 1 (1958), p. 237

sagiu ca un indiciu clar al învățaturii despre înviere³⁷. Pentru Rabin, IQHod. VI, 29 și 34 sq. vorbesc clar despre «ridicarea morților», iar Mansoor ține pe IQHod. VI, 34 drept aluzie clară la reînviere, o credință foarte dezvoltată de către sectă». Avînd în vedere varietatea acestor ipoteze, se înțelege de la sine imposibilitatea unei singure și neîndoelnice interpretări. Dacă deci și aici, ca și în IQHod, VI, 29, există o posibilitate certă, de a considera pasagiul numai ca o descriere pentru acea așteptată întărire a celor din țărîină, adică a comunității culcată la pămînt, atunci de sigur, nu poate fi negată justetea exegezei lui Nötscher, Vermés, Rabin și Mansoor, care văd aci indiciul unei speranțe reale în înviere.

În această conexiune mai trebuie cercetat un al treilea pasagiu și anume IQHod. XI, 10-12: «*Și din cauza slavei Tale, Tu ai curățit pe om de păcate, pentru ca el să se sfințească pentru Tine de toată uriciunea necurată și de toată greșala de necredință, pentru ca să fie unit cu fiii Tăi de adevăr și într-un același lot cu cei doisprezece sfinți ai Tăi*».

Trebuie să fim de acord total cu F. Vogt, că aici adevăratul subiect nu este tema învierii, ci a pocăinții, pentru că este vorba despre «ridicarea din praful josniciei și al corupției spre adevărul deschis al Comunității Legământului»³⁸. Este de neînțeles negarea radicală a vreunei-legături a pasagiului nostru cu ideia învierii. Vogt argumentează că «în nici unul din cele trei pasagii, indicate mai înainte, n-ar fi vorba despre înviere și deci n-ar exista nici un motiv de a găsi aici învierea». Nu înțelegem, de ce într-un pasagiu despre înviere, ar trebui neapărat să fie vorba mai înainte de moarte, pentru că și în Daniel XII, 2 moartea nu este amintită și totuși nimeni nu contestă legătura acestui pasagiu cu învierea. Chiar dacă și în textul qumranian este vorba despre întoarcerea (pocăința) comunității, iar imaginea învierii este folosită numai pentru a clarifica această pocăință, totuși ar trebui să se pună întrebarea, dacă o comparație cu o slavă necunoscută ar fi sigur înțelesă.

De aceea nu este în întregime exclus că IQHod. XI, 10-12 n-ar putea să fie prețuit ca o dovadă a speranții învierii, din moment ce pasagiul utilizează deja tabloul învierii, în scopul comparării³⁹.

Așa dar dacă ne uităm peste cele trei pasagii cercetate din Psalmii ori Imnurile qumraniene, am putea ajunge la concluzia că ele, fiecare în parte, pot fi astfel interpretate, încît să nu conțină nici un indiciu al speranței învierii. Dar o atare interpretare ar fi numai atunci valabilă, dacă în mediul spiritual al comunității qumraniene speranța învierii ar fi fost pe deplin necunoscută. Însă o asemenea acceptare pare nu numai nejustificată, dar chiar imposibilă. În Vechiul Testament se află deja indicată speranța învierii pentru cei drepti și anume în Apocalipsa lui Isaia⁴⁰ (Is. XXV, 8 și 26), iar în Dan. XII, 2 este exprimată speranța

37. G. Vermés, *Les manuscrits du Désert de Juda* 2, Paris, 1954 p. 82.

38. E. Vogt, «Biblica» 38 (1957), 466; cf. și J. Carmignac, RQ 1 (1958), 237.

39. H. Bardke, *Die Handschriftenfunde am Toten Meer*, Berlin, 1958, p. 250, vede în IQHad. XI, 12, de asemenea, un tablou din sfera învierii.

40. Pentru datarea Apocalipsei lui Isaia, cf. F. Schierse, art *Apocalyphtik*, LThK², I, (1957), p. 704.

învierii universale, atât pentru cei buni cât și pentru cei răi⁴¹. Aceste versete, fără dubiu, trebuiesc datate înainte de întemeierea comunității qumraniene, iar Dan. XII, 2 ar putea să provină chiar de la acele grupe de extremiști religioși iudei, care au reprezentat locul natal al comunității qumrane. Anumite părți ale fragmentelor, de tradiție adunate în cartea Enoh etiopiană, cu excepția cuvintărilor figurate, apoi cartea Jubilee și stratul iudaic al Testamentului celor doisprezece Patriarhi aparțineau de acele scrieri, ce erau citite și copiate la Qumran⁴². În toate aceste texte speranța învierii este exprimată sub o formă sau alta. Chiar dacă după moarte există numai «sufletul» sau numai «spiritul» și pare-se că este vorba numai de «sufletele» și «spiritele» înviate pentru judecata de apoi, totuși acestea n-au fost concepute niciodată fără o soartă trupească, așa că în aceste texte trebuie să admitem că se vorbește cel puțin de o *înviere a sufletului dotat cu funcțiuni trupești*. Acest fapt este capital. De o «resurrectio carnis» în sensul cel mai strict, adică de o reunire a sufletului cu trupul carnai redesteptat, este vorba abia în textele de mai târziu, dar chiar în amintirile pseudepigrave⁴³, prin componentele corporale ale noțiunii de suflet și prin așteptarea unei judecăți de apoi, implicit, ni se dă așteptarea învierii. Această circumstanță importantă a trecut-o cu vederea P. Grelot, în rezumatul lui așa de bun, de altminteri, asupra eshatologiei esenienilor și celei din cartea lui Enoh⁴⁴.

În cartea Enoh XX, 23, ce-i drept, este vorba despre o continuare, a existenței (Πνεύματα τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν) pînă la judecata de apoi, iar în Enoh XX, 9-13, vor fi mai îndeaproape descrise cele trei camere ale sufletelor din lumea de jos. Prima despărțitură, cu un izvor de apă limpede aparține spiritelor celor drepti. Păcatele au acolo compartimente. Păcatele mai ușoare se află într-un loc, de unde în ziua judecării, cei de aci vor fi deșteptați pentru pedeapsă și răsplătită, pe cînd spiritele celor complet răi, în ziua judecării nu mai sînt pedepsite, dar nici nu mai sînt deșteptate. De aceea, cu dreptate, din pedeapsa cu neînvierea pentru cei cu păcate mai grele, Rowley conchide că aci este presupusă speranța învierii pentru celelalte grupe⁴⁵. Dreptii înviați sînt zugrăviți apoi nebănuit de antropomorfic. Ei înfloresc și procrează pînă la o mie de copii (Enoh X, 17), iar după Enoh XXV, 4, după marea judecată, pomul vieții va fi plantat în templul din Ierusalim și fructul lui va servi de hrană celor

41. Cf. G. J. Botterweck, art. *Auferstehung im Alten Testament*, LThK², I, (1957), p. 1042-1045. Dacă *rabim* din Dan. XII, 2 trebuie înțeles într-un sens mai restrîns ori nu, aici nu este de importanță. Pentru Dan. XII, 2, cf. B. J. Alfrink, *L'idée de Résurrection d'après Dan. XII, 2*, «Biblica», 40 (1959), p. 355-371.

42. J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le désert de Juda*, Paris, 1957, p. 29-32. Cf. O. Eissfeldt, *Einleitung in das A. T.* Tübingen², 1956, p. 749.

43. Prin Pseudepigrave înțelegem apocrife, adică acele scrieri apărute în secolele II și III în. d. Hr., unde autorii nu-și dau numele lor, ci pun pe cel al personajilor biblice cunoscute.

44. În revista Qumran, 1, (1958), p. 113-131

45. H. H. Rowley, *The Relevance of Apocalyptic*, London, 1942, p. 79.

aleși⁴⁶. Într-un sens similar trebuie să fie înțeles și pasajul din cartea Jubilee XXIII, 27-31. Aci se spune «*expressis verbis*» că «mădularile lor se vor odihni în pământ, dar spiritul lor va avea multă bucurie. Aceasta nu însemnează însă, că spiritul amintit aci trebuie să fie lipsit de funcțiunile corpului, pentru că toți vor rămâne după aceea tineri și nu vor îmbătrâni, vor trăi în pace unul cu altul, vor izgoni dușmanii, asupra cărora se vor bucura». De asemenea și Parenezile lui Enoh cunosc speranța învierii, cel puțin pentru cei drepți⁴⁷. După Enoh C, 4 și CIV, 5, dreptii n-au a se teme de pedeapsa finală a păcătoșilor, chiar dacă pînă acum au avut și ei «un somn lung» (al morții), pentru că spune Enoh XLI, 10 și XCII, 3: «se vor scula din somnul morții». În plus aici este vorba, probabil, numai despre așteptarea unei învieri a sufletului, precis corporal, dar totuși, aceasta este o înviere pentru o viață atît trupească cît și sufletească⁴⁸. De asemenea și în Testamentul celor doisprezece Patriarhi este clar exprimată⁴⁹ speranța învierii, cu același sens ca și în Enoh, cel puțin pentru cei drepți (cf. Testamentul lui Simeon VI, 6; Testamentul lui Juda XXV; Testamentul lui Zebulon X, 1-3).

Rezumînd aceste texte în totalitatea lor, trebuie precizat că în secolul al doilea în. de Hr., speranța învierii era cunoscută pretutindeni, chiar dacă probabil nu era definită ca mai tîrziu, în sensul strict al lui «*resurrectio carnis*». Aici, a aștepta de la texte formulări în sensul obținerii expresiunilor dogmatice, însemnează a exagera. O consecvență abstractă lipsește de asemenea și în textele rabinice de mai tîrziu, ce vorbesc despre înviere.

Cu toată probabilitatea, pentru luarea în considerare a voalatei speranțe a învierii din pseudepigrrafele, ce aparțin de comunitatea Qumranului, sînt de socotit și cele trei pasagii de care am amintit în afară de Psalmi sau Imne, ca dovadă pentru speranța în înviere a comunității qumraniene, chiar dacă aceste pasagii ar fi putut să fie numai un termen de comparație pentru un alt conținut. În acest sens, o privire asupra canonului sectei va fi instructiv.

Textul IQS IV, 7. 12-14, cu toată probabilitatea, nu se raportează numai la individualul «om de dincolo», ci și la cel «eshatologic». Căci cu așa ceva avem a face aici, reiese din expresiuni ca מועד פקודה עולה și קץ לרדות din IQS, III, 18 și IV, 18. În afară de aceasta, textul IQS IV, 25 cuprinde încă un indiciu asupra ideii unei noi creațiuni, pentru că cele două forțe, ale luminii și ale întunericului, pot stăpîni în aceeași măsură numai «pînă la un sfîrșit precis și pînă la o nouă creație». Că

46. Cf. Testamentul lui Levi, XVIII, 11.

47. De aceea, se pare că decisiva expresie a lui Rowley în *Jewish Apocalyptic and the Dead Sea Scrolls*, London, 1957, p. 9: «nu este nici o sugestie... de o reinviere pe pământ» se potrivește numai pentru nelegiuții. Însă și cu privire la moartea nelegiuților avem, contrazicere reciprocă cu Enoh CLIX, 11 și CIII, 8.

48. Motivul hotărîtor în conexiune cu speranța învierii al unei judecări de apoi se află clar în Parenezile, Enoh, XCI, 7; XCIV, 9; XCVIII, 10.

49. H. H. Rowley, *Jewish Apocalyptic*, citată, p. 13: «asupra chestiunii învierii, autorul Testamentelor dezvoltă învățătura care este găsită în cartea Daniel»

dreptii trăesc acest timp, ori dacă deja au murit, ei trebuie să trăiască din nou, este după întreg cuprinsul textului IQS III, 16—IV, 26, de la sine înțeles, ba chiar este atît de natural, încît nici nu trebuie amintit expres, pentru că IQS IV, 20 n-ar mai avea nici un sens, dacă s-ar referi numai la acei care, probabil, vor supraviețui sfîrșitului: *«Atunci va lă-muri Dumnezeu, în adevărul Său, toate lucrurile omului... să-l curețe și pe el spiritul sfințit de toate faptele nelegiuirii. După aceea, îl spală cu spiritul adevărului, cu apă curată, de toată întinăciunea mînciunii»*. Descrierea antropomorfistă din IQS IV, 7 sq., ar trebui s-o avem înaintea ochilor, în prima linie, în această situație finală: *«Pace deplină, intru lungime de zile, seminție plină de binecuvîntarea vecinicii, fericire eternă într-o viață vecinică și coroana slavei (divine) cu strălucirea ei, în lumina vecinică»*. Din contra, soarta celor răi, după IQS IV, 12-14, duce la *«mulțimea necazurilor, prin toți ingerii distrugători, la nimicire vecinică în mînia răzbunătoare a lui Dumnezeu din plin, la chinuirea vecinică, și la rușine îndelungată cu ocară stîrpirii în focul infernului»*. Așa le va merge «pînă cînd vor fi smulși complet, pînă la ultima bucățică».

Se poate deci reține pentru textele qumrane, că ele socot, cei puțin pentru cei drepti, o viață prelungită în lumea cealaltă, după judecata eshatologică. În noua creație, viața are de asemenea un pronunțat caracter antropomorfic. Motivele «vieții îndelungate» sau ale «vieții vecinice în lumina vecinică» și «speciale roduri ale binecuvîntării» sînt cunoscute din celelalte pseudepigrave, ce aparțin lumii qumraniene⁵⁰. Această concepție presupune speranța învierii, cel puțin în sensul pe care îl au în pseudepigravele mai vechi, ca înviere a unui suflet dăruit cu funcțiunile corporale. Dacă unul sau altul din indiciile cuprinse în textele de la Qumran se pot explica sub forma unei deșteptări reale și a trupului carnal, mort cu certitudine, aceasta nu se poate afirma cu siguranță. Din contra, păcătoșii merg în iad, unde sînt smulși pînă la ultima bucățică. Aceasta însemnează că după părerea comunității qumraniene, păcătoșii fie că sînt chinuiți în continuu în iad, fie că după un timp anumit dispar complet, ei încetează în existența lor psiho-fizică. Un răspuns clar, la întrebarea despre soarta celor răi, nu au putut da nici măcar rabinii de mai tirziu, cum vor arăta incursiunile ce vor urma.

Înainte de a trata textele rabinice timpurii, tema noastră trebuie să fie cercetată și în cele două pseudepigrave, din operele apocaliptice IV Esdra și syrBaruh⁵¹, care provin după dărîmarea templului (anul 70 d. Hr.). Concepția cunoscută din Enoh XXII, 9-13, despre cămările sufletelor în lumea de jos, unde dispăruții așteaptă judecata de apoi, se află atît în IV Esdra și syrBaruh, cît și în scrierile rabinice. În textul IV Esdra IV, 35, sufletele dreptilor din cămările de jos întrebă de începerea consolațiilor eshatologice. În VII, 88, moartea este descrisă clar, ca o despărțire a sufletului de corpul trecător. Influența dualismului grecesc, trup-suflet, a pătruns complet aci, spre finele secolului întîi d. Hr. Sufle-

50. Enoh, X, 16; Jubilee, I, 29; XXIII, 27-31

51. În problema datării, cf. O. Eissfeldt, *Einleitung*², citată, p. 772.

tele dreptilor văd, imediat după moarte, «cu mare bucurie strălucirea acelor pe care moartea îi ea la dînsa; apoi intră în odihnă, spre o bucurie înșeptită». Aci se odihnesc, «în camerele lor, sub paza îngerului» (VII, 95) și se bucură, «pentru că ei au scăpat pentru totdeauna de deșertăciune» (VII, 96). După ce ei s-au despărțit de trupul lor, timp de șapte zile, aceste suflete își petrec soarta lor minunată, după aceea se adună în cămările lor. După moarte însă, sufletele păcătoșilor merg nu în camerele odihnei, ci îndată trebuie să cutreere de colo pînă colo, în suspine și plîngeri continue, în durere, înșeptită» (VII, 80). Pentru că aici se face o deosebire precisă între trup și suflet, ambele au parte la înviere, cînd apare noua lume și ou ea se sfîrșește deșertăciunea (VII, 30). Amintind de spusese din Enoh LI, 1, adaogă IV Esdra VII, 32: «Pămîntul dă iarăși pe cei care se odihnesc acolo înăuntru; pulberea eliberează pe cei care dorm înăuntru⁵²; cămările restituie înapoi sufletele care le fuseseră încredințate». Concepția despre cămările sufletelor, în lumea cealaltă, se află și în syrBaruh (XXI, 23; XXX, 2). În XXX, 1, sq. este vorba, clar, despre învierea sufletelor păzite în cămăruțele lor. Dar și «resurrectio carnis» este clar exprimată. Astfel ni se spune în L, 2: «Căci sigur, din nou, dă pămîntul pe morții lui, morții pe care i-a primit pentru păstrare, unde nu se schimbă nimic din înfățișarea lor. Cum îi primește, așa îi și dă înapoi». Cei înviați chiar se pot recunoaște între ei (L, 4). Totuși, după aceea, se schimbă înfățișarea lor; aceea a păcătoșilor se va înrăutăți, iar cea a dreptilor se va lumina (LI, 1-5). Această schimbare este din nou legată de ideea noii creații: «Apoi ei văd lumea, ce acum le este nevăzută și timpul, ce acum le este ascuns» (LI, 8).

Ca și în pseudepigrrafele mai vechi și aci, din nou, întîlnim motivele tinereții durabile și ale egalității cu îngerii⁵³. Ultima le înlesnește vederea sferei tronului lui Dumnezeu (LI, 9-12)⁵⁴. De asemenea și în Chag. 12b se află concepția despre cămările pentru sufletele decedate în lumea cealaltă, la un loc cu speranța învierii. În cerul al șaptelea, trebuiau să se găsească: «dreptatea, justiția și mîntuirea, cămările cu tezaurele vieții, cămările cu tezaurele păcii și cămările cu tezaurele binecuvîntării. De asemenea se află sufletele dreptilor și spiritele împreună cu sufletele din care trebuia să se nască primele, ca și roua cu care Sfîntul, binecuvîntat fie El, va deștepta morții la viață». Locul decisiv din Mișna⁵⁵, ce tratează despre învierea morților, este Sanhedrin X, 1-3⁵⁶. Deja aci este împedat, că în ciuda formulării dogmatice, lipsește orice consecvență de gîndire. Dacă la început se precizează că: «întregul Israel are parte de lumea ce are să fie, adică va avea parte de înviere, totuși nu se ascunde că de asemenea vor fi făcute o serie de excepțiuni imediate. Primii, pentru care această regulă nu se aplică, sînt aceia care spun că

52. Pînă aci este vorba de redeșteptarea trupurilor moarte.

53. Cf. Dăn. XII, 2; Enoh, CIV, 2-6. Vezi și nota 50.

54. Lumea tronului divin este o temă specială a gnoziei iudaice. Cf. G. Scholem, *Die jüdische Mystik in ihren Hauptströmungen*, Zürich, 1957, p. 43.

55. Partea I a Talmudului.

56. Un tratat al Talmudului, ce vorbește despre judecăți.

învierea morților nu se probează cu ajutorul Torei. Mai clară devine inconsecvența într-o Baraita din Sanhedrin 90a, unde se spune: «el neagă învierea morților și de aceea nu va avea parte de înviere». Această polemică este îndreptată împotriva saducheiilor. În legătură cu aceasta și exegeza rabinică (Sanh. 90b-91b) aduce alte argumente pentru ideea că învierea morților este dovedită și în Tora. Mai departe sînt amintiți, în diferite măsuri, regii Ieroboam, Achab și Manase precum și mai puțin încoronaiții Bileam, Doeg, Achitofel Ghehazi, care pentru păcatele lor mari nu vor mai învia.

Că Bileam ca păgîn și așa nu aparținea «întregului Israel», nu-i deranja pe rabini, mai ales că după o părere răspîdită de R. Iehoșua ben Chanania, dreptii din popoarele lumii (goimii) vor avea parte de lumea viitoare⁵⁷. Deci chiar dacă ar fi exprimată speranța învierii universale, ar valora numai cu îngrădirea, că anumiți păcătoși sînt excluși de la ea. Lucrul acesta devine deosebit de clar în Mișna (Sanh. X, 3) unde se spune că generația potopului, neamul celor ce au cutreerat prin pustie și Korachii cei roșii nu vor avea parte de înviere. Din contra, sodomiții «n-au parte la lumea viitoare, dar vor învia la judecata lumii de apoi». Ca și în Enoh XXII, 9-13 se consideră deci și aici că cea mai mare pedeapsă este de a nu mai fi deșteptat pentru judecată⁵⁸. Deși în Sanh. X, 1 se decide că «întregul Israel are parte de lumea viitoare», R. Eliazar (Ket. 111a) susține părerea⁵⁹ că acei israeliteni, care au murit în afara Palestinei, nu vor învia. Totuși această concepție a fost îndulcită prin acceptarea de către R. Ila și Abaje, că membrele israelitenilor morți se vor întoarce în Palestina pe căi subpămîntene, unde vor avea parte de înviere.

Chiar dacă în Talmud, ca și în pseudepigrafe, sfîrșitul existenței este considerat ca cea mai grea pedeapsă, totuși cu privire la durata pedepsei iadului, ca și cu privire la durata iadului în general, nu mai întîlnim nicio concepție unitară. În Mișna (Ediyot II, 10), pedeapsa din Ghehinom pentru păcătoși este limitată la douăsprezece luni. O excepție de la această regulă o va statua Tos. Sanh. XIII, 4-5, unde se spune: «Școala lui Hillel susține părerea... israeliții păcătoși și păcătoșii din neamuri, care au greșit cu trupul lor, merg jos în Ghehinom, unde vor fi judecați douăsprezece luni. După douăsprezece luni se termină cu sufletele lor și corpul lor este ars. După ce au devenit cenușă, Ghehinomul îi scuipă (aruncă). După aceea vîntul îi împrăștie sub tălpile celor drepti...

57. Tos. Sanh. XIII, 2, Sanh. 105a ia această învățătură a lui Ioșua ben Chanania cam într-o altă încadrare: «Dacă se spune de Bileam, că el nu va intra în lumea viitoare, totuși vor intra sigur alți (păgînii în ea). Deci Mișna noastră nu este de părerea lui R. Ioșua». Și pentru Maimonide, pomenirea lui Bileam este aici un semn că neiudeii pioși vor participa la lumea sau viața viitoare (Commentar la Sanhedrin X).

58. Faptul reînvierii n-a fost interpretat unitar. După R. Jehuda ben Botera, păcătoșii morți «nici nu vor învia, nici nu vor fi judecați», iar R. Menachem ben Josef era de părere că «chiar dacă Sfîntul, binecuvîntat fie El, va reîntoarce sufletele în corpurile morților, sufletele lor vor fi muncite în continuu în Ghehinom (Sanh. 108 a).

59. Probabil că aici este vorba de Eleazar ben Pedat, un amoraic palestinian.

Ereticii, apostataii, denunțatorii, necredincioșii, cei care se despart de felul de trai al comunității, cei care tăgăduiesc sfințenia Torii, cei care tăgăduiesc învierea morților și cel care nu păcătuiește singur, ci atrage și pe mulți alți la păcat, cum de pildă Ieroboam și Ahab... în fața acestora, Ghehinomul este zăvorât și ei vor fi îndreptați acolo în orice timp»⁶⁰. În BM 58b sînt numite alte trei grupe de păcătoși, care vor fi îndreptați pentru vecie în Ghehinom: «Toți care coboară în Ghehinom, vin din nou afară, cu excepția a trei, care coboară și nu se mai reîntorc. Aceștia sînt următorii: «cine se calcă cu o femeie măritată, cine își batjocurește aproapele în public și cine îl strigă pe numele de batjocură»⁶¹. O afirmație aproape generală, ce ca și Enoh XXII, 9-13, deosebește în lumea de jos trei grupe, se găsește în numele școlii lui Sammai (Tos. Sanh. XIII, 3)⁶²: «școala lui Sammai reprezintă părerea că există trei clase (în ziua judecării): una pentru viața vecinică, una pentru ocară și scribă vecinică, aceștia sînt nelegiuții total. Cei ce stau la mijloc, între ei, coboară în Ghehinom și se tînguiesc, după aceea se ridică de acolo și vor fi tămăduiți».

La fel de neunitare, ca și concepțiile despre durata pedepsei iadului erau și acelea despre Ghehinom însuși. Dacă după Tos. Sanh. XIII, 5, unii păcătoși trebuiau să se chinuiască continuu în Ghehinom, iar în Sanh. 108a, R. Menachem bar Josef putea reprezenta ideea că sufletele celor care nu se scoală nici după judecata de apoi, trebuie să sufere mai departe în Ghehinom, totuși aceasta nu-i împiedeca și pe renumitul R. Simon ben Laqîș (un amoraîm palestinian, din generația a doua) să susțină că după judecata de apoi n-are să mai existe Ghehinom, ci Sfîntul, lăudat fie El, va scoate soarele din teaca lui, prin care dreptii vor fi izbăviți, iar nelegiuții vor fi judecați⁶³. Acestei păreri i se opune afirmația lui R. Iosse, din Tos. Ber. VI, 7, unde se spune: «Focul din Ghehinom, ce a fost făcut în a doua zi a creației, n-are să se stingă niciodată».

Concepțiile despre înviere și mai ales despre soarta păcătoșilor au fost diferite chiar pînă în epoca timpurie rabinică. Ce-i drept, învățătura despre înviere a existat, însă de la ea trebuie să exceptăm pe aceia care o negau. Claritatea noțională în sensul unor afirmații formulate dogmatic nu reiese din textele rabinice, aproape tot atît cît și din literatura pseudepigrafică. Trebuie însă să spunem lucrurilor pe nume, cînd vorbim de înviere și judecată. Avînd în vedere formulările echivoce și diferitele concepții despre înviere, emise chiar în textele rabinice, nu mai putem pretinde aceeași claritate noțională pseudepigrafelor aparținînd lumii Qumranului. Anumite indicații ne iasă să întrevădem că se conta cel puțin pe o înviere a dreptilor (și de sigur într-o anumită măsură

60. Paralelă la Rosh Hashana, 17a.

61. Aici este vorba de dubla însemnătate a Ghehinomului, ca iad și ca purgator. De asemenea, în Erub. 19a, este vorba de unii, care trebuie să stea un timp în Ghehinom (aici purgator) apoi vor fi scoși de Abraam.

62. Paralelă la Rosh Hashana, 16b, 17a.

63. Nedarim 8b.

și a păcătoșilor), unde această înviere era egală cu o redeșteptare a unității psiho-fizice a existenței umane, la o viață deplină. Abia după influența noțiunii grecești despre suflet, în IV Esdra, în syrBaruh și în textele rabinice, unde se află distincte noțiunea de trup și cea de suflet care există mai departe independent de el, găsim și ideia unei «resurrectio carnis» în sensul strict al cuvântului. Fiindcă pentru israeliți, lipsa corpului înseamnă o viață fără sens, a trebuit să se nască concepția despre redeșteptarea cărnii moarte, în clipa în care a fost asigurat iudeilor că sufletul despărțit de corp este lipsit de manifestările de viață exterioare esențiale, iar fără o nouă împreunare cu corpul, acestea nu pot fi exercitate. Numai la un loc, sufletul și corpul fac posibilă o nouă viață, pe care dreptii decedați o așteaptă nostalgic. Și astfel, după IV Esdra IV, 35, sufletele dreptilor trebuie să persevereze, așteptând în cămările lor învierea, pînă ce numărul de semeni a devenit complet⁶⁴. Ca și în locurile talmudice, aici se recunoaște clar că abia prin «resurrectio carnis», dreptii își vor primi răsplata lor definitivă. Acestei ultime trepte, din dezvoltarea ideii de înviere, însă, îi precede concepția că sufletul redeșteptat la judecata de apoi, poate exercita funcțiuni corporale.

Pr. ATH. NEGOIȚA

---

64. Cf. Apocal. VI, 9-11.

ERMINIILE IN ARTA CREȘTINĂ MEDIEVALĂ EUROPEANĂ

În concepția artei medievale creștine, constatăm o unitate în prezentarea iconografiei religioase, cât și a simbolurilor heraldice. Toate acestea se aseamănă atât de mult între ele, dovedind astfel că au existat modele impuse care au fost respectate.

Numai repetarea simbolurilor heraldice în arta europeană ne-a determinat la cercetarea izvoarelor lor, contribuind astfel la dezlegarea unor probleme care au constituit adevărate enigme în istoriografia universală.

O seamă de reprezentări înscrise pe monumentele primitive ale creștinismului și în special în catacombele romane, care sînt principale izvoare ale iconografiei creștine, redau figuri adaptate din mitologia popoarelor orientale, în special cea egipteană, greacă, ca și din cea romană. Alteori imaginea unor personaje și întâmplări din Vechiul Testament se constată că face aluzie mai mult sau mai puțin la Noul Testament.

În prezentul studiu ne vom ocupa în special de următoarele reprezentări și simboluri caracteristice artei bizantine: vulturui, boul, arborele, cavalerul ecvestru, simbolul Crucii, personajul tronînd, tipul cavalerului, Maica Domnului cu Pruncul Iisus, crucea cu două brațe. Acestea se află reproduse în toate ramurile artei: în desen, sculptură, gravură, pictură și pe tot felul de documente.

Aceste reprezentări fixate constituiau un întreg sistem de simboluri, rezumînd principalele învățături creștine; de asemenea, erau semne după care creștinii se recunoșteau între ei.

Spiritul Învățătorului a trecut în discipolii Săi; metoda Sa reînvie în învățătura pe care Biserica o răspîndește în numele Său; ea strălucește în Liturghie și se reflectă asupra monumentelor figurate.

Exprimarea simbolurilor este un instrument divin pe care Iisus Hristos l-a lăsat Bisericii Sale, iar Biserica s-a folosit de aceste simboluri încă din primele secole ale existenței sale¹.

1. M. L'Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes* Paris, 1889.

După recunoașterea oficială a Bisericii creștine, toate manifestările artistice trebuiau îndrumate după anumite reguli iconografice care au intrat în tradiție.

Aceste reguli erau explicate cu de-amănuntul, arătându-se tehnica reprezentărilor religioase, prin precizarea anumitor forme și tipuri.

Așa a luat naștere arta bizantină, care sub diferitele ei aspecte, se impune atât în Orient cât și în Occident, având la bază numai concepția creștină, devenită tipică și hieratică. Această artă impusă este înscrisă în manualele denumite Erminii. Numai datorită acestor cărți de tâlcuire au putut fi păstrate atât fondul cât și forma operelor de artă în decursul vremurilor.

Pentru întărirea susținerii noastre, avem temele reprezentărilor în arte, care se repetă.

Erminiile de artă bizantină iau naștere din necesitatea de a se înfățișa plastic conținutul Evangheliilor.

Erminiile, pentru figurarea acestor texte, îmbină motive decorative din arta antică și cultura orientală.

«Astfel, în arta bizantină, se întâlnesc și se îmbină influențe și calități cu totul diferite: Greciei vechi îi aparține caracterul de noblete, sobrietate și înalt idealism; artei populare orientale i se datorează partea realistă, viguroasă, uneori dramatică. Această dualitate și această îmbinare perfect reușită de contraste hotărâte, în concepția artistică de o parte, de realizarea ei de alta, formează originalitatea artei bizantine»².

Aceste manuale «Erminii» vor fi impuse în arta europeană din întregul ev mediu, prin intermediul Bisericii care a jucat un rol predominant: știm că Patriarhia de la Constantinopol, cât și papalitatea, erau ierarhiile religioase superioare și suprastatale.

În prezentul studiu vom denumi *motive decorative* figurile adoptate din cultura și arta antică, și *teme* , simbolurile sau figurile înscrise în Erminiile de artă bizantină, care au fost impuse în arta medievală europeană și adaptate specificului local, cât și timpului.

Cercetătorii de pînă acum ai reprezentărilor și simbolurilor heraldice au luat drept izvor al acestor semne *motivele* care au fost adaptate de arta bizantină, fără a observa cu luare aminte *temele* descrise și reprezentate în Erminii. Numai așa se explică faptul că aceste cercetări au ajuns la un punct care au creat numai confuzii.

Vulturul. Motivul decorativ al acestui simbol îl aflăm în arta romană antică. Vulturul a fost emblema imperiului roman de Apus.

Tema reprezentării vulturului o aflăm sculptată pe marmura mai multor epitafe din primele secole creștine, ea înfățișînd plastic cuvintele

2. Cornelia Bașturescu, *Considerații asupra artei bizantine* , în «Bul. Soc. Numismat. Romîne», an. XXV-XXVI, 1930-1931, nr. 73-80, pp. 40-79.

Psalmistului (Ps. CII, 5): «Așa se înnoiesc tinerețele tale, la fel cu ale vulturului».

Aceste cuvinte fac aluzie la reînnoirea periodică a penajului vulturului, interpretare dată simbolic Învierii.

Reiese clar că simbolul vulturului este una din numeroasele reprezentări ale Învierii, adaptate de primii creștini.

Fig. 1 înfățișează o piatră de mormânt creștină din primele secole, pe care sînt sculptați doi vulturi în zbor³.

Mai tîrziu, această temă a fost redată în arta gravurii occidentale; astfel, în timpul lui Adrian (117-138), cu ocazia consacrării defunctei sale soții, Sabina, întîlnim pe monede scena caracteristică apoteozei: împărăteasa avînd capul acoperit cu un văl, în mîna dreaptă ținînd sceptrul, este purtată pe aripile unui vultur la locașul zeilor din Olimp⁴ (vezi fig. 2).

Impusă prin Erminii, această temă este redată și în arta occidentală; astfel apare pe «Altarul de aur al Sf. Ambrozie din Milano», surmontînd icoana lui Iisus Hristos. Această operă de artă datează din secolul al IX-lea și conține o seamă de panouri care redau principalele momente din viața Mîntuitorului. Se observă cum vulturul este nîmbat⁵ (vezi fig. 3).

Redăm friza porții baptisteriului din Florența, unde de asemenea este redat vulturul luîndu-și zborul (vezi fig. 4).

În numismatica medievală europeană, simbolul vulturului abundă. Astfel, pe aversul monedei lui Pedro III, regele Aragonului (1276-1285) (vezi fig. 5); pe monedele Țării Romînești începînd din timpul lui Vladislav (Vlaicu Vodă) (1364-1377) (vezi fig. 6). De asemenea în sigilografie: fig. 7 reprezintă sigiliul lui Constantin Șerban (1654-1658), pe care se vede vulturul ținînd în cioc o cruce.

Istoriografia veche romînească și străină au luat reprezentarea vulturului drept șoim. Plecînd de la această premisă falsă, au aflat izvorul acestui semn în stema ouzilor și guzilor, mai tîrziu a cumaniilor, care năvălesc în Țara Romînească. Și de aici ipoteza că acel șoim s-a împămîntenit la noi, transformîndu-se în vultur, care sub influența Bisericii a fost reprezentat ținînd în cioc o cruce⁶.

Heraldica. Semnificația simbolică a vulturului în heraldică a fost aceea a puterii, a dominației, și este socotită o figură de prim rang, cea mai des folosită dintre toate păsările, admisă de această știință.

3. Alph. de Boissieu, *Inscriptions antiques de Lyon, 1846-1854*, cap. XVII, p. 562. În acest studiu voi prezenta numai exemple, aceste reprezentări abundă în arta medievală europeană.

4. Paul Strack, *Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts*. III. *Die Reichsprägung zur Zeit des Antoninus Pius*, Stuttgart, 1937.

5. A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol., Paris, 1909.

6. Între alții menționez: «Revista istorică romîna», vol. I, fasc. I, 1931, Bucu- rești, pp. 50-62; Andrei Veress, *Originea stemelor Țărilor Romîne*, în «Revista istorică romîna», vol. I, fasc. III, 1931.

Puii de vultur (les aiglons) exprimă voința pe care o au descendenții unei familii de a urma drumul străbătut de străbunii lor; cînd vulturii sînt reprezentați fără cioc și fără picioare (les alerions), simbolizează inamicii dezarmați și scoși din luptă; iar cînd sînt prezenți trei vulturi într-un scut, așezați unul sub altul (les aiglettes), indicau de obicei că aceia care-i purtau în blazon au luat parte la o mare bătălie⁷.

Atitudinea vulturului în blazon este de a avea aripile deschise, pentru a reda zborul, iar reprezentarea lui ca formă trebuie să aibă trăsături grațioase și vioaie.

Se zice despre un singur cap de vultur că este «arraché», iar cuvintele: «aiglons» și «aiglettes» sînt întrebuițate pentru a blazona mai mulți vulturi⁸.

Este mai mult ca sigur că împăratul Constantin cel Mare (306-337) a pus să se picteze vulturul roman reprezentat cu două capete, cu aripile desfăcute și cu un singur corp, pentru a întruchipa un fel de hieroglifă, simbolizînd faptul că atunci cînd imperiul roman a fost divizat în acel de apus și cel de răsărit, totuși rămăsese un singur corp cu două capete⁹.

Boul. *Motivul decorativ* al acestui simbol îl aflăm în mitologia egipteană, unde boul Apis era înfățișat mergînd; între coarne are un disc, iar pe spate poartă o învelitoare specială. Boul făcea parte dintre animalele cele mai venerate în Egiptul antic și era privit ca o întruchipare a forței și a fecundității. În el se oglindea adorarea Nilului și a lumii. Trebuia să fie de culoare neagră și să aibă, între alte semne, pe frunte o pată triunghiulară¹⁰.

Tema reprezentării boului este adaptată de arta bizantină și înscrisă în Erminii; este reprezentarea plastică a celor cuprinse în Isaia I, 3: «Boul cunoaște pe stăpînul său și asinul, ieslele domnului său».

Reprezentarea boului și a asinului o aflăm lîngă ieslea Domnului, în scena Nașterii Sale, sculptată în basoreliefuli, pe sarcofagele antice creștine; de asemenea gravată pe pietre, în pictură, ca și pe diptice din secolul al XIV-lea, unde Nașterea Domnului redă tradiția care era în floare încă din secolul al IV-lea¹¹.

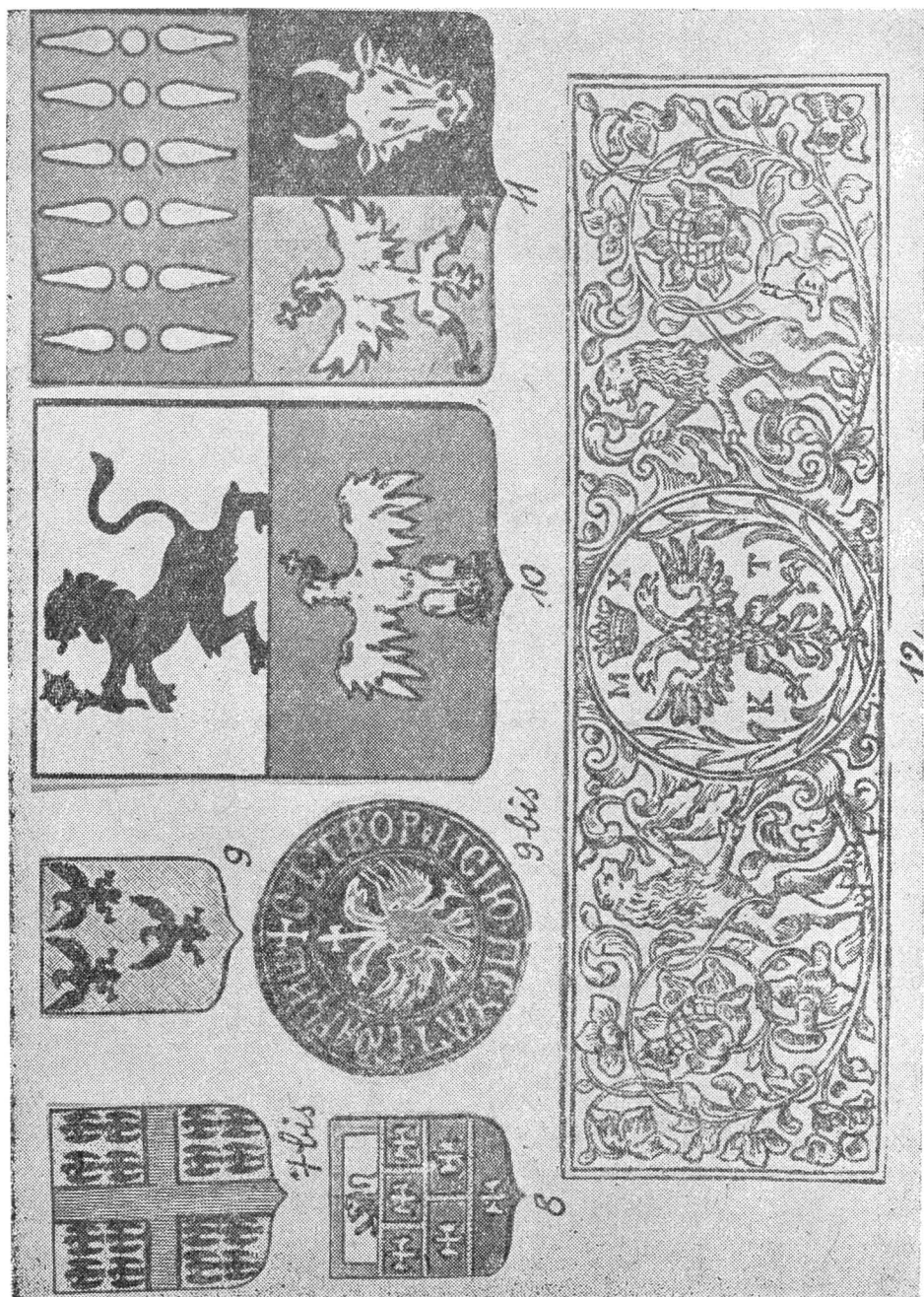
7. H. Gourdon de Genouillac, *Les mystères du blason*, Paris, 1868.

8. M. Jouffroy d'Eschavannes, *Armorial universel*, Paris, MDCCCXLIV: M. Bachelin-Deflourne, *La science des armoiries*, Paris, 1880.

9. Victor Bouton, *Nouveau traité des armoiries*, 1887. *Fig. 7 bis* (les aiglons) reprezintă armoariile familiei de Montmorency, care datează din secolul al XIII-lea; *fig. 8* (les alerions) reprezintă armoariile Gayffier (Gevandan); *fig. 9* (aiglettes) reprezintă armoariile familiei Lestaubièrre (Normandia); *fig. 9 bis* reprezintă un vechi sigiliu al orașului Argeș; *fig. 10* reprezintă armoariile familiei Florescu (din Cornățeni)-Valahia, cunoscută din secolul al XVI-lea; *fig. 11* reprezintă armoariile familiei Ghica-Valahia; *fig. 12* reprezintă stema familiei Cantacuzino (I. Comnen, *Proschi Itarul Sîntului Munte* — 1701).

10. I. Golénischeff, *Ermitage. Inventaire de la collection égyptienne*, St. Petersburg, 1891; H. Bonnet, *Reallexicon...*, pp. 40-51 I, apud M. E. Matie, *Miturile Egiptului antic*, București, 1958.

11. J. B. de Rossi, *Inscriptiones christiane urbis Romae septimo saeculo antiquiores*, tom. I, 1857, p. 51; Fottari, *Sculture e pitture sagre estratte dai cimiteri di Romà...*, 3 vol., Roma, 1737-1754; *fig. 13 bis* reprezintă o sculptură pe un sarcofag: păstorii aduc omagiul lor Dumnezeui-copil, pe al doilea plan apare boul și asinul.

Un fragment din sarcofagul Sfântului Ambrozio din Milano ne oferă o reprezentare în acest gen ¹² (vezi fig. 13).

Țării Moldovei, la întocmirea stemei, i se impune acest simbol înscris în Erminiile de artă bizantină, numai prin intermediul Bisericii, însă caracteristic specificului local.

Numai așa se explică înscrierea acestui simbol în emblema acestei țări. Astfel, pe primele monede, apare pe avers capul de bour ¹³, începând din vremea lui Petru Mușat (1374-1391)) (vezi fig. 14).

În legătură cu stema Moldovei, s-a scris o bogată literatură folclorică, introdusă și în «Cronici», dovedind o prodigioasă imaginație; s-au scris și variante la legende ^{13 bis}.

Arborele. Motivul decorativ al arborelui îl aflăm pe monumentele persane, arabe și cretane ¹⁴.

Tema. Unul din principalele simboluri creștine este și arborele, pe care-l întâlnim la început pe frescele catacumbelor și pe pietrele de mormânt.

Tema este redarea plastică a cuvintelor Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Romani (VI, 5): «Căci dacă ne-am făcut împreună părtași în asemănarea morții Lui, vom fi și în aceea a Învierii Lui».

Iată și interpretarea care a fost dată acestui pasaj: Hristos este virtutea și înțelepciunea lui Dumnezeu, și de asemenea arborele vieții, pe care și noi sintem altoiți, și moartea Mintuitorului este un arbore al vieții.

Multe monumente reprezintă arborele încadrat de literele A și Ω a căror semnificație este bine cunoscută, ele reprezentând pe Mintuitorul.

Mintuitorul Hristos, în Evanghelia Sa, ne spune: «După roadele lor îi veți cunoaște. Au doară culeg oamenii struguri din spini sau smochine din ciulini? Astfel, orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Pom bun nu poate face roade rele, nici pom rău nu poate face roade bune. Orice pom ce nu face rod bun se taie și se aruncă în foc. Drept aceea, după roadele lor îl veți cunoaște pe dînșii» (Mat. VII, 16-21).

Interpretând cuvintele Mintuitorului, Fericitul Ieronim compară omul cu un arbore, pentru că la fel cu arborele, el produce fructe bune sau rele, adică fapte virtuozose sau culpabile.

De asemenea, el zice că fiecare credincios are o analogie specială cu speța arborelui, după însușirile pe care le are, și vede în arbore emblema omului adevărat.

12. Ailegranza, *Spiegazione e riflessioni sopra alcuni sacri monumenti antichi di Milano*, 1757, Milano.

13. Bourul a trăit în pădurile Moldovei; astfel, tema s-a adaptat specificului local.

13 bis. Romulus Vuia, *Legenda lui Dragoș*, în *Anuarul Inst. Național*, I (1921-1922), Cluj; *Codicele Bandinus*, în «Anal. Acad. rom», Mem. Secț. Ist.; Simon de Geza, *Cronicon Hungaricum*, Viena, 1781.

14. Franz Cumont, *Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithra*, publiés avec un introduction critique, 2 vol., Bruxelles, 1899; G. Glotz, *La civilisation égéenne*, Paris, 1923.

Arborii înfrunziți au semnificația raiului, adică fericirea eternă în care sînt primiți cei drepecți. Viața fericitilor este redată deseori în mozaicul absidelor, bazilicelor romane, înconjuțați de arbori.

În bazilica «Nașterii» de la Betleem se află un mozaic reprezentînd o cruce ornată, care este emblema lui Iisus Hristos, cantonată de doi arbori cu frunze bogate¹⁵ (vezi fig. 15).

Acest ornament care apare pe monumente funerare poate reda simbolul Învierii, căci el este însoțit și de alte reprezentări, avînd aceeași semnificație, ca de pildă «Învierea lui Lazăr».

De asemenea, se vede pe un fond aurit un arbore viguros între pietre care compun mormîntul credinciosului în Iisus Hristos, iar în altă parte, arborele este în fața mormîntului, între Mîntuitorul și cel decedat¹⁶.

Tema simbolului arborelui este impusă de Erminii în artă; astfel, între alte obiecte, un frumos triptic englez lucrat în fildes și datînd din secolul al IV-lea: Iisus răstignit, iar crucea este cantonată de arbori cu frunze bogate. Crucea este surmontată de un vultur care și-a luat zborul (vezi fig. 16). Acest simbol îl aflăm pe sigiliul comunei Maubeuge (Franța), și datează din secolul al XI-lea (vezi fig. 16 A).

Simbolul arborelui apare și pe sigiliile Țării Romînești. Astfel, între altele, redăm pe acela al lui Matei Basarab (vezi fig. 16 B), și al lui Constantin Șerban (vezi fig. 16 C).

Referitor la reprezentarea arborelui, unii cercetători ajunseseră la următoarele concluzii:

«Se constată o înrîurire apuseană interesantă... Rămîne să se hotărască dacă aceste elemente se leagă de originile occidentale ale vechii arte romînești, ori sînt în legătură cu un curent apusean ivit în împrejurări nelămurite încă bine, în a doua jumătate a secolului al XV-lea sau în primii ani ai secolului al XVI-lea»¹⁷.

Aiți cercetători pun în legătură prezența arborelui din sigilii, «cu înfățișarea asocierii la domnie, care apare întii la Bizanț, de aici trece la bulgari, la unguri și la romîni»¹⁸.

Cavalerul ecvestru. Motivul decorativ al acestei reprezentări îl aflăm în mitologia egipteană: este zeul Horus, biruitorul forțelor rele. Este înfățișat în veșminte de comandant de oști; pe cap poartă coroana dublă a Egiptului unificat; de obicei este reprezentat sub chipul unui călăreț cu cap de șoim, străpungînd cu sulița un crocodil¹⁹.

Tema reprezentării Sfîntului Gheorghe se află înscrisă în «Mineiul lunii lui Aprilie»: «Măritul acesta și minunatul și vestitul marele mu-

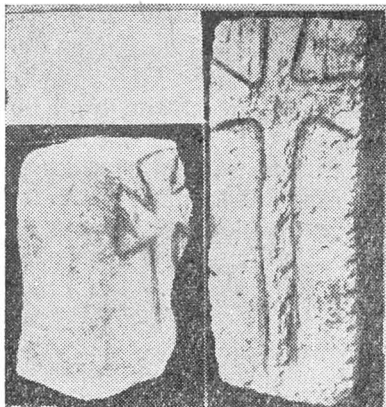
15. C-te Melchior de Vogué, *Les Eglises de la Terre Sainte*, Paris, 1860, p. 72.

16. Buonarruotii, *Osservazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi di vetro ornati di figure, trovati ne'cimiteri di Roma*, Firenze, 1716, VIII, 1; Bottari, *Sculture e pitture sagre estratte dai cimiteri di Roma, pubblicate già dagli autori della Roma sotteranea, ed'ora nuovamente date in luce colle spiegazioni*, vol. III, 1740 Roma.

17. I. D. Ștefănescu, *Cu privire la stema Țării Romînești, arborele din pecețile și bulele sigilare de aur*, în *Studii și cercetări de numismatică*, vol. I, 1957, pp. 373-387.

18. E. Vîrtosu, *Titulatura domnilor și asocierea la domnie în Țara Romînească și Moldova*, 1960.

19. M. E. Matie, *op. cit.*

19

20

21

22

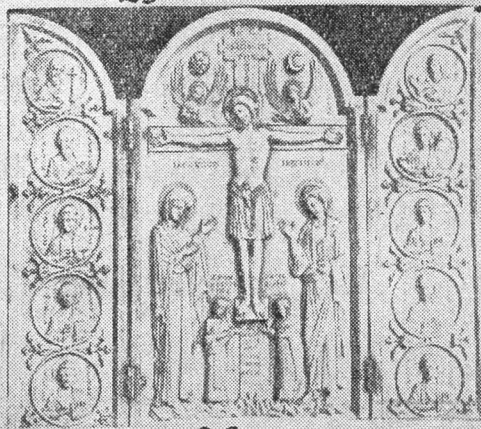
23

24

25

26

27

enic Gheorghe a fost în vremea împăratului Dioclețian, trăgându-se din Capadocia, de neam strălucit și luminat, din ceata ostașilor ce se che-
mau tribuni»²⁰.

Impunându-se prin Erminii, reprezentarea Sfântului Gheorghe apare în artă²¹. Astfel, redăm imaginea acestui sfânt călare, străpungind un balaur, aflată pe un mic mozaic bizantin (vezi fig. 17). De asemenea stătuia de bronz a Sf. Gheorghe, executată de frații Martin și George din Clüssenberg (Cluj), în anul 1373, și care astăzi este păstrată în curtea catedralei din Praga, reprezintă pe acest sfânt în costum de cavaler din secolul al XIV-lea, dovedind astfel că tema din Erminii a fost adaptată specificului local și timpului când această operă de artă a fost executată (vezi fig. 18).

Crucea. Motivul decorativ îl aflăm la romani: era instrumentul pe care erau crucificați cei osîndiți la moarte.

Tema. La origine, crucea a fost reprezentată singură, fără imaginea lui Hristos (vezi fig. 19). Mai târziu, frescele catacombelor, cât și pietrele de mormînt, simbolizau pe Iisus Hristos printr-un arbore al vieții²² (vezi fig. 20). Semnul crucii înseamnă viață veșnică.

Se pot distinge trei principale forme de cruce:

1. Crucea Sfântului Apostol Andrei, care are forma literei X. Tradiția spune că acest sfânt ar fi fost crucificat pe o astfel de cruce²³ (vezi fig. 21).

2. Crucea în forma literei T, denumită «tau», pe care janseniștii socoteau că ar fi fost răstignit Mîntuitorul (vezi fig. 22). În sprijinul acestei susțineri, janseniștii au un tezaur descoperit la Monza, în care se găsesc o seamă de crucifixe sub formă de T²⁴.

Această cruce a fost numită «comissa» sau «patibulata»²⁵.

3. Crucea zisă «immissa» are forma obișnuită † și este singura care s-a impus pînă în zilele noastre, atît în cultul creștin cât și în artă (vezi fig. 23, 24, 25, 26). Părerea comună este că pe această cruce a fost răstignit Mîntuitorul.

20. București, 1893, p. 197.

21. Louis Bréhier, *L'art chrétien, son développement iconographique des origines à nos jours*, Paris, 1918, p. 253.

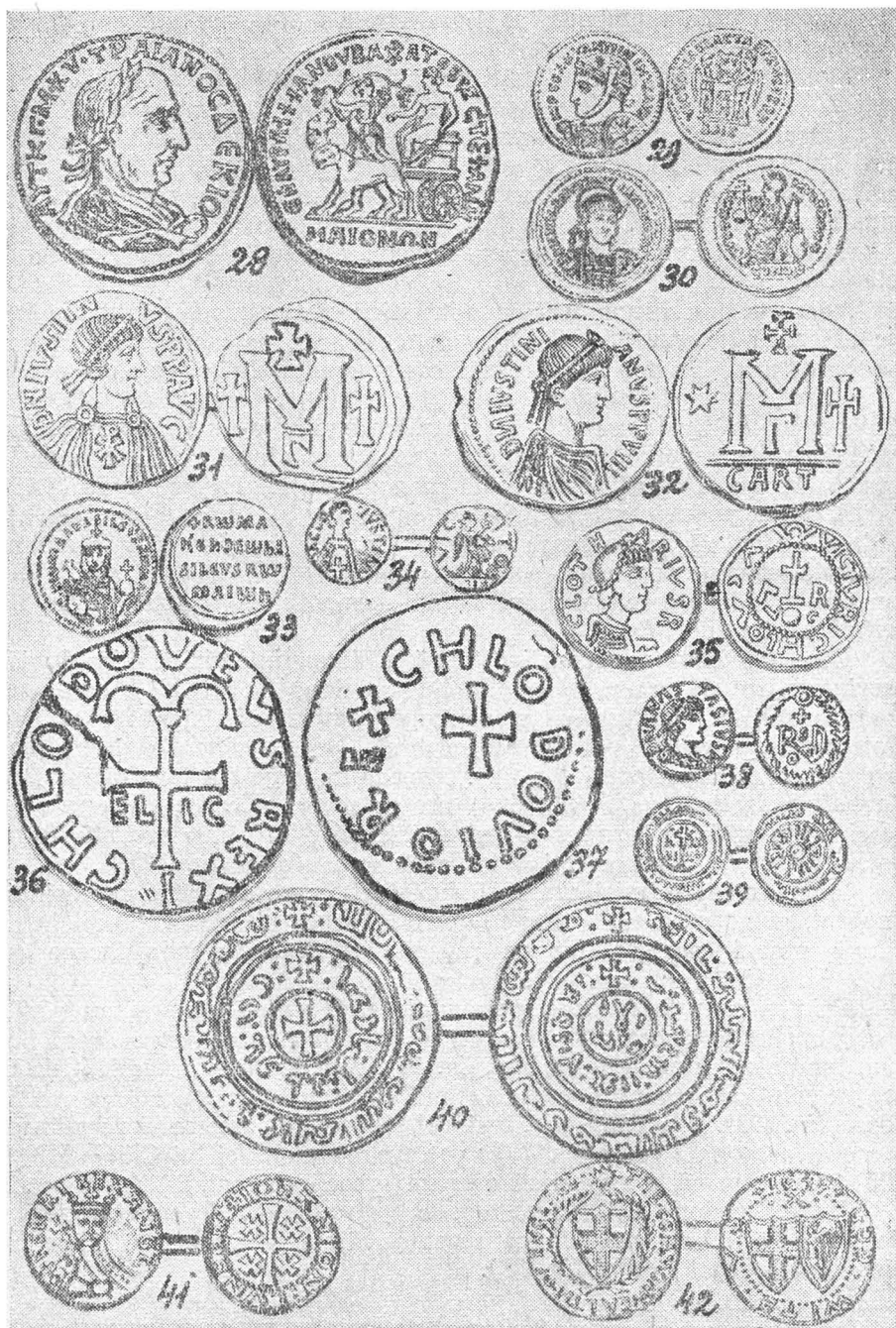
22. J. B. de Rossi, *Roma sotteranea cristiana*, tom. II, 1867.

23. Sandini, *Historia apostolica*: Ferrar, 1744, p. 130 (apud M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*).

24. Ignazio Mozzoni, *Tavole cronologiche-christiche della storia della Chiesa universale*, Venezia, vol. VII, 1860, p. 79. Fig. 19 reprezintă un altar păgîn, prelucrat cu semnul crucii în epoca creștină, și o piatră de mormînt cu semnul crucii din secolele IV-VI, descoperite la T. Severin (cf. V. Pîrvan, *Știri nouă din Dacia Malvensis*); fig. 21: Murillo: Crucificarea Sf. Andrei; fig. 22: Crucea janseniștilor; fig. 23. Rafaello: Iisus purtînd crucea Sa; fig. 24: Rubens: Christ pe cruce; fig. 25: Bonnat: Hristos; fig. 26: Triptic de ildeș (Cabinetul de medalii din Paris).

25. Ant. Gallonius, *De SS. Martyrum cruciatibus*, Paris, 1659; Gretzer: *De cruce Jesu-Christi*, Ingolstadt, 1600.

Din epoca lui Constantin cel Mare (306-337), crucea este însoțită de un medalion care reprezintă pe Iisus Hristos bust, iar sinodul din anul 692, a permis a-L figura întreg.)

Monograma lui Hristos este simbolizată prin literele majuscule grecești X (H) și P (R), care reprezintă în același timp numele lui Hristos cit și figura crucii Sale. Această monogramă simplă era foarte obișnuită în Orient; la catolici, litera P se suprapune (*vezi fig. 27*). Au fost descoperite inele ornate cu monograma lui Hristos, încă de pe vremea lui Septimius Sever (193-211).

Deseori, crucea cit și monograma lui Hristos sînt acostate de literele A și G.

Numismatica. Inceputurile numismaticii creștine redau simbolul heraldic al crucii în anul 364. Pînă la data aceasta, pe monede este înscrisă monograma lui Hristos cu reprezentarea potopului și cuvintele «In pace»²⁶.

Astfel, pe medalionul cu efigia lui Traian Decius (249-251), bătută în Moenia din Lydia, se află prima reprezentare a «monogramei», în legenda de pe revers: pentru compunerea cuvîntului APX, literele sînt așezate în așa fel încît redau exact monograma lui Hristos (*vezi fig. 28*).

Această monogramă abundă pe monedele lui Constantin cel Mare, unde o vedem chiar pe casca sa (*vezi fig. 29*), precum și a următorilor împărați romani, pentru ca sub Valentinian I (364-375) să apară prima monedă avînd pe revers o cruce latină surmontînd un glob pe care-l ține zeița Victoria (*vezi fig. 30*).

Din *numismatica bizantină* după căderea imperiului din Occident, prezint folisul de aramă al lui Flavius Justinus I (518-527), care are pe avers bustul lui, purtînd pe piept monograma lui Hristos, iar pe revers sînt înscrise o cruce «pattée» (avînd brațele egale și terminate cu picior) și două cruci latine (*vezi fig. 31*). Moneda de argint a lui Flavius Petrus Sabbatius Justinianus I (527-565) are pe revers o cruce «potencée» (ale cărei brațe egale se termină la extremități cu cîte o linie dreaptă, formînd patru T), și de o cruce latină tot «potencée» (*vezi fig. 32*).

Redau moneda lui Roman II (959-963), care pe avers reprezintă pe împărat, avînd o coroană surmontată de o cruce bizantină, țînînd în mîna stîngă globul cruciger, iar pe reversul monedei legenda începe cu o cruce bizantină (*vezi fig. 33*).

Printre primele monede merovingiene (*Franța*) care redau simbolul crucii, aflăm pe aceea a lui Cloțar I (511-561), care are pe avers bustul său, iar pe mantie o cruce (*vezi fig. 34*). Moneda lui Cloțar II (613-628) are înscrisă pe revers o cruce latină, cu o treaptă așezată pe un glob (*vezi fig. 35*). Moneda lui Clovis II (638-656) are pe revers înscrisă o cruce încoronată (*vezi fig. 36*); pe reversul monedei lui Clovis III (691-695) observăm că are înscrisă o cruce greacă (bizantină) (*vezi fig. 37*).

Italia. Teodorico cel Mare, rege al ostrogoților, devenind regele Italiei (493-526), bate monedă pe reversul căreia se vede înscrisă o cruce bizantină (greacă) (*vezi fig. 38*).

26. M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*

Pe o monedă arabă, care a circulat în Sicilia, se vede pe aversul ei o cruce bizantină (vezi fig. 39).

Moneda «besant» sau «bezant» a fost bătută de conducătorii cruciaților, pentru posesiunile lor de la «Pământul Sfânt». Aceste monede care imitau dinarii califiilor, se numeau besanți saracinați. În urma interzicerii Papei Inocențiu IV (1243-1254) de a se bate monede purtând numele lui Mahomed, cruciații emisera besanți cu legenda în limba arabă, dar purtând crucea și numele lui Hristos (vezi fig. 40). Înainte de cruciade, această monedă era bătută la Constantinopol și era de aur.

Observăm că și moneda de la fig. 39 este tot un bezant.

Anglia. Reversul monedei din timpul lui Henric II (1154-1189) are înscrisă o cruce bizantină cantonată de patru cruci la fel (vezi fig. 41). Moneda de aur a republicii engleze (1640), are pe avers înscris un scut în câmpul căruia se află crucea Sfântului Gheorghe; pe revers sînt înscrise două scuturi, din care unul la fel ca pe avers (vezi fig. 42).

Tara Românească. În timpul lui Vladislav I (Vlaicu Vodă — 1364-1377), unele monede ale Țării Românești aveau pe revers înscrisă o cruce bizantină, la extremitățile brațelor cite o floare de crin și cantonată de patru cruci mai mici bizantine; legendele sînt precedate de o cruce la fel (vezi fig. 43). Unele monede din timpul lui Radu I (1377-1384), au pe revers înscrisă o cruce bizantină și cantonată de patru flori mici de crin (vezi fig. 44). Mircea cel Bătrîn (1386-1418) are pe aversul unor monede înscrisă o cruce bizantină ancorată și cantonată de patru besanți (vezi fig. 45).

Moldova. Unele monede (jumătate de gros) din timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432) au înscrise pe revers o cruce ancorată și cantonată de literele A și , o stea și o semilună, stilizate (vezi fig. 46).

Orașe. Înscrierea simbolului crucii pe monedele occidentale din evul mediu dovedește participarea lor la luptele contra musulmanilor. Pentru întărirea acestei susțineri, observăm că pe unele monede, pe lângă cruce, se află reprezentată și semiluna.

Franța. Moneda orașului Orléans, care datează din secolul al XI-lea, are înscrisă pe avers o cruce latină, iar pe revers o cruce bizantină, avînd în cantonul doi și trei literele A și (vezi fig. 47). Moneda orașului Paris, care datează din secolul al XII-lea, are pe revers înscrisă o cruce «pattée», cu brațele egale și terminate cu picior (vezi fig. 48). Moneda orașului Melun, care datează din secolul al XII-lea, are înscrisă pe avers o cruce ancorată, iar pe revers o cruce bizantină, cu o semilună în primul canton (vezi fig. 49). Legendele pe amîndouă fețele încep cu o cruce bizantină. Moneda orașului Poisy, care datează din secolul al XII-lea, are pe avers înscrisă o cruce latină, iar pe revers o cruce pattée; de asemenea legenda de pe revers începe cu o cruce bizantină, precedată de o semilună (vezi fig. 50). Moneda orașului Compiègne, care datează din secolul al XII-lea, are pe avers înscrisă o cruce pattée; legendele încep cu o cruce bizantină (vezi fig. 51). Moneda orașului Péronne, care datează din secolul al XIII-lea, are înscrisă pe revers o cruce pattée, iar legendele sînt precedate de o cruce bizantină (vezi fig. 52). Moneda ora-

șului Lille, care datează din secolul al XIII-lea, are reprezentată o cruce patlăe cantonată de patru bezanți (vezi fig. 53).

Elveția. Moneda orașului Bâle, ocupat de Austria în timpul lui Albert II (1298-1308), are reprezentată pe avers pe Maica Domnului cu Iisus în brațe, iar pe revers înscrisă o cruce latină cu picior; legenda este precedată de o cruce bizantină (vezi fig. 54).

Anglia. Moneda de argint a orașului Londra în timpul lui Eduard I (1272-1307), are pe revers înscrisă o cruce patlăe, iar pe avers efigia lui Eduard I; legenda este precedată de o cruce bizantină (vezi fig. 55).

Sigilografia bizantină folosește trei feluri de cruci: crucea denumită greacă are patru brațe egale care se îngălesc de obicei la extremități. Fig. 56 reprezintă un sigiliu din Pathos; 2. crucea latină, cu brațele neegale, avînd brațul de jos mai lung și cel superior mai scurt. Fig. 57 reprezintă sigiliul călugărului Kiriakos; 3. crucea cu două brațe (traverse), cele de sus fiind mai scurte. Aceste brațe superioare, după unii istorici, nu sînt decît transformarea tăbliței de lemn pe care era scris numele condamnatului. Fig. 58 reprezintă sigiliul lui Thomas, protospătar și strateg de Hiérichos, și datează din secolul al XI-lea.

Sigiliile bizantine înscriu crucea de obicei înflorată și uneori înălțată de două pînă la patru trepte²⁷.

Heraldica. Crucea este piesa heraldică a cărei formă, alit ca expunere cît și ca proporție variază la infinit. În heraldică, reprezentarea ei are la origine crucea de stofă, pe care luptătorii împotriva musulmanilor o aveau atașată pe hainele lor, înainte de a pleca în cruciade (vezi fig. 67).

De la început vom preciza că majoritatea stemelor avînd înscrisă crucea, erau folosite, atribuite sau însușite de acele țări, orașe, regi și cavaleri medievali, care luaseră parte la cruciade, la războaie contra musulmanilor.

Fiecare dorea să aibă crucea sa înscrisă în armoarii; dar pentru a se distinge unul de altul, era nevoie de a aduce acestui simbol o modificare, din care cauză s-au născut atîtea forme de cruci²⁸.

Țări. Stema regatului Ierusalimului, fondat în anul 1099 de Godefroy de Bouillon și distrus la 1187 de Saladin, este formată dintr-un scut în al cărui cîmp de argint se află înscrisă o cruce potencée de aur. Crucea este cantonată de alte patru cruci mai mici bizantine, tot de aur (vezi fig. 59).

«Aceste armoarii oferă o particularitate unică. Godefroy de Bouillon, în urma cuceririi Ierusalimului, a compus o figură cu literele H și I, primele două litere din cuvîntul Hierusalem, care mai tîrziu s-au transformat într-o cruce potencée»²⁹.

27. Gustave Schlumberger, *Sigillographie de l'empire byzantin*, Paris, 1884, pp. 22, 23, 216, 402, 733 și 734. Pentru fig. 42, vezi A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol., Paris, 1909.

28. M. Jouffroy d'Eschavannes, *Armorial universel*, Paris, MDCCCXLIV.

29. H. Gourdon de Genouillac, *Les mystères du blason*, Paris, 1868, p. 50; fig. 66 este reprodușă după un manuscris păstrat la British Museum din Londra.

Stema Bosniei, la anul 1601, are înscrisă într-un scut de argint crucea Sfântului Apostol Andrei, avînd la extremitățile de sus cîte un cap de negru încoronat; la mijloc un ecuson de argint în care se află reprezentată o semilună roșie, deasupra o stea cu șapte raze³⁰ (vezi fig. 60).

Stemele imperiului romîno-bulgar și a Moldovei, atribuite acestor țări de heraldica medievală, au înscrise de asemenea crucea Sfântului Apostol Andrei, denumită stema Burgundiei (vezi fig. 61 și 62). În stema Republicii Dominicane sînt înscrise două cruci ale Sf. Gheorghe în părțile laterale ale unei cărți deschise, iar deasupra o cruce latină (vezi fig. 63).

Orașe. Stema orașului Constantinopol, înainte de anul 1453, are înscrisă într-un scut cu cîmpul roșu, o cruce bizantină de aur (vezi fig. 64). Stema orașului Como (Italia) are înscrisă într-un scut cu cîmpul de culoare roșie o cruce bizantină de argint (vezi fig. 65). Stema orașului Doullens (Franța): într-un scut cu cîmpul de azur, avînd presărate flori de crin, se află un ecuson de argint în care este înscrisă o cruce roșie (vezi fig. 66).

Cavaleri medievali și familii. «Crucele care apar adesea pe blazoanele normande se explică prin aceea că această provincie a dat numeroși cavaleri cruciadelor»³¹.

Stema lui Pedro I al Aragonului are înscrisă într-un scut cu cîmpul de argint crucea Sf. Gheorghe de culoare roșie, cantonată de patru capete de mauri (vezi fig. 68).

În blazonul familiei Audras de Béost este înscrisă o cruce bizantină ancorată (vezi fig. 69); în blazonul familiei de Rougé (Bretagne) se află înscrisă o cruce pattée, care are brațele egale și terminate cu picior (vezi fig. 70).

În blazonul Du Fay-Saint Jouin et Vircuille, se află înscrisă o cruce greacă (bizantină) cantonată de patru pinteni (vezi fig. 71).

Dintre blazoanele familiilor Țărilor Romînești redăm pe acela ai Buzzeștilor, care are înscrisă o cruce cu două brațe (traverse) (vezi fig. 72); de asemenea, armoariile familiei Grecianu, care are înscrisă o cruce treflată (vezi fig. 73). Armoariile lui Petriceicu Hasdeu (Moldova), confirmate de fosta Curte poloneză, are înscrisă o cruce bizantină (vezi fig. 74).

Piatra de mormînt a marelui ban al Craiovei, Ștefan (1574), aflată în biserica Mînăstirii Bucovăț de lângă Craiova, are sculptată o cruce cu două brațe (traverse) (vezi fig. 75).

Menționăm că toate pisaniile sînt precedate de o cruce, la fel ca și legendele de pe sigilii și monede.

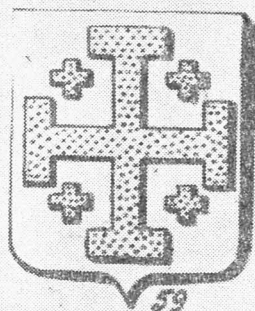
Personajul tronînd. Motivul decorativ al acestei reprezentări îl aflăm în mitologia greacă și romană; este Zeus (Jupiter), înfățișat tronînd, ținînd în mînă sceptrul, iar în dreapta o Victorie sau o acvilă.

Tema acestei reprezentări o aflăm în Erminiile bizantine și este împusă în artă. Astfel, o vedem redată în mozaicul din nartexul bisericii

30. Stema este reprodușă după Mauro Orbini Rauseo, *Il regno de gli Slavi hoggi corrottamente detti schiavoni*, Pesaro, 1601; vezi și Stelian Metzulescu, *Crucea Sf. Andrei simbol heraldic*, în rev. «Glasul Bisericii», an. XIX, nr. 11-12, 1960.

31. H. Gourdon de Genouillac, *op. cit.*, p. 33.

59
MOLDAVIA

60

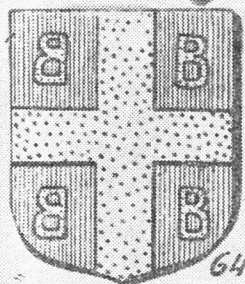
61

62

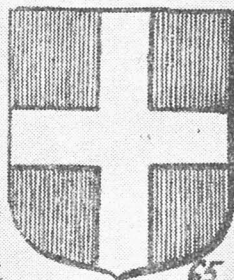
63

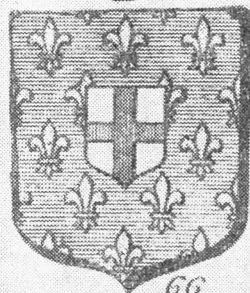
64

67

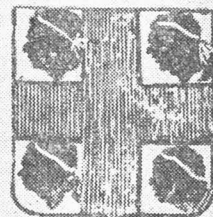
65

66

67A

68

Sfinta Sofia din Constantinopol, unde Iisus este nimbă, tronînd, cu mîna dreaptă binecuvîntînd, iar în cea stîngă ține Evaghelia deschisă (vezi fig. 76).

În sculptură, această temă o aflăm redată pe timpanul intrării bisericii La Madeleine din Vézelay (Yonne-Franța), care datează din secolul al XII-lea : în centrul timpanului, Hristos nimbă, tronează și întinde mîinile din care țîșnesc raze spre capetele Apostolilor așezați în dreapta și în stînga Sa (vezi fig. 77).

Pe reversul monedei Luciniei Eudoxia, soția lui Valentinian, se păstrează tema principală, care se adaptează situației. Astfel, împărăteasa tronează, este încoronată, în mîna dreaptă ține o cruce latină cu picior, iar în cea stîngă o lance surmontată de o cruce (vezi fig. 78).

Aceeași temă o aflăm și pe sigilii, dintre care prezint : sigiliul lui Henric I (Franța) (1031-1060) (vezi fig. 79) ; sigiliul lui Guillaume, patriarh al Ierusalimului (vezi fig. 80) ; sigiliul lui Carol de Anjou (Ungaria) (1308-1342) (vezi fig. 81) ; sigiliul lui Richard Inimă de Leu (Anglia) (1189-1199) (vezi fig. 82) ; sigiliul lui Ioan Strațimir (Bulgaria) (1371-1396) (vezi fig. 82 bis).

Pe unele monede ale lui Mircea cel Bătrîn (Țara Romînească, 1386-1418), se află înscris un personaj tronînd ; este încoronat, pe umeri are o mantie, ține în mîna stîngă globul cruciger, iar lîngă tron o lance (vezi fig. 83).

Tipul cavalerului. Motivul decorativ îl aflăm în mitologia greacă și romană : reprezintă pe zeul Ares (Mars) și este înfățișat ca un cavaler în armură sau gol, țînînd o lance și cîteodată un trofeu.

Tema acestei reprezentări înscrisă în Erminii o avem gravată pe un opaiț de argilă, care datează din secolul al VI-lea, găsit la Roma în palatul cezarilor ; înfățișează pe Mîntuitorul, nimbă, stînd în picioare și țînînd în mîna dreaptă o lance surmontată de o cruce (vezi fig. 84)³².

Aceeași temă însă adaptată, o aflăm : pe medalionul lui Constans II (337-361) (vezi fig. 85), pe reversul monedei lui Teodosiu cel Mare (379-395) (vezi fig. 86) : crucea este înlocuită cu un labarum pe care se vede monograma lui Hristos.

Pe unele monede ale lui Radu I (1377-1384), se află înscris un cavaler în picioare, cu armură, în mîna dreaptă țînînd o lance, iar în cea stîngă un scut (vezi fig. 87 și 88).

Maica Domnului cu Pruncul în brațe. Tema acestei reprezentări înfățișează plastic cuvintele profetului Isaia : «Și cu veselie veți scoate apă din izvoarele mîntuirii» (XII, 3) —, și la care noi vom ajunge prin Fecioara Maria, care la rîndul său este preamărită în Cîntarea Cîntărilor, izvorul iertării, izvorul milei cerești³³.

În Erminii (Ghidul picturii bizantine), iată cum este reprezentată Fecioara Maria în «Fîntîna Vieții» :

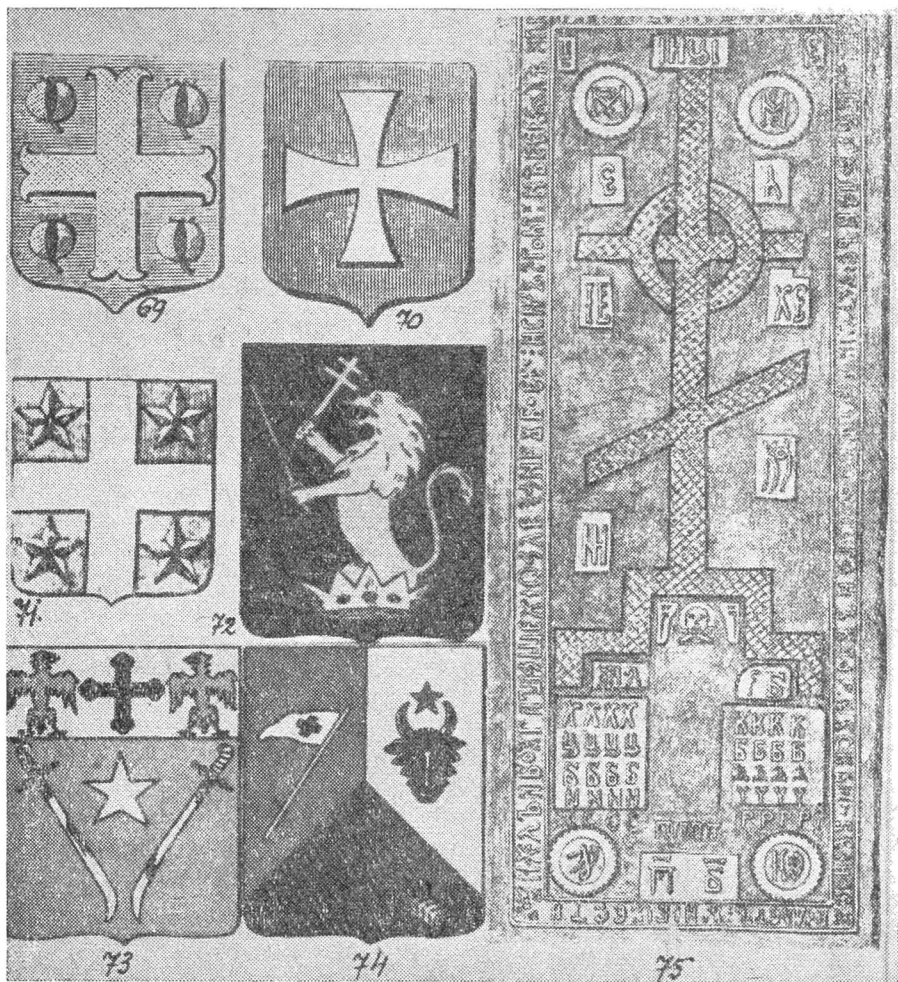
32. J. B. de Rossi, *Bullettino di archeologia christiana*, Roma, 1867, p. 12.

33. Vettori, *Nummus aereus veterum Christianorum*, Roma, 1737, p. 61.

«O fîntînă toată în aur. În mijloc Maica Domnului cu mîinile ridicate în aer. În fața ei Hristos binecuvîntînd de amîndouă părțile și cu Evanghelia pî pept, cu aceste cuvinte : «Eu sînt apa vie».

Doi îngerî susțin cu o mînă o coroană deasupra capului Sîntei Fecioare, iar cu cealaltă două tăblițe : una cu aceste cuvinte : «Slavă Ție, izvor de puritate și de viață !».

Cealaltă :

«Slavă Ție, izvor curat al divinității !».

Deasupra izvorului un mare bazin plin cu apă și cu pești. De fiecare parte patriarhi, regi, regine, prinți și prințese purificîndu-se și beau apă scoasă cu vase și cupe. Numeroase alte persoane, cu picioare sau mîini

paralizate, fac la fel ; un preot ținând o cruce îi sfințește. În fața lor aduc un posedat de demon ; tot în fața lor se află un căpitan de corabie, vărșind apă pe un tesalian reînviat»³⁴.

Respectînd această temă, reprezentarea gravată pe o piatră păstrată în Muzeul Vettori, este înfățișată astfel : Sfînta Fecioară, în atitudine de rugăciune, cu brațele întinse și cu capul nîmbat ; la piept, după obiceiul bizantin (nu după cum se mai crede că ar fi obicei catolic), este reprezentat Iisus copil, cu nîmbul pe fond de cruce.

Astfel, unul cît și celălalt sînt așezați într-un fel de urnă. Capul Fecioarei este încadrat de literele MP ΘΥ = Maica Domnului, apoi cuvîntul Η ΠΗΓΗ — izvôr. Acest ultim cuvînt se referă la Dumnezeu-Fiul, Care este izvorul de la care sîntem chemați să ne luăm toate bunurile³⁵ (vezi fig. 89).

De asemenea, această reprezentare apare și pe sigiliul de argint al călugărilor epistați de la Muntele Athos. Înfățișează pe Maica Domnului și Iisus Hristos, după cum arată monogramele care încadrează nîmbul (vezi fig. 90).

Fecioara Maria este patroana Muntelui Athos și este onorată cu un cult special³⁶.

Istoriografia romînă și străină niciodată nu a cercetat *temele* reprezentărilor religioase aflate înscrise în sfragistică sau numismatică, iar atunci cînd pe un sigiliu era înfățișat un sînt, cercetătorii încercau să facă legătura cu hramul vreunei biserici. Astfel, pentru reprezentarea de pe sigiliul orașului Tîrgoviște, din secolul al XVII-lea, s-a emis următoarea ipoteză : «Dar, în ceea ce privește emblema sigiliului, constatăm că Maica Domnului rugătoare nu-și are corespondent în hramul nici unei biserici vechi ortodoxe din Tîrgoviște. Pentru a regăsi legătura dintre emblema din sigiliu și oraș, este necesar să avem în vedere că Tîrgoviștea apare din acte ca un oraș aproape tot atît de vechi ca și Cîmpulungul.

Este deci normal să admitem că orașul a avut și o străveche organizare, identică întru totul celei de la Cîmpulung, iar cei care au condus orașul, în primele timpuri, au putut fi tot catolici. Putem astfel admite că sigiliul orașului a avut o emblemă religioasă care corespundea cu hramul celei mai vechi și mai importante biserici catolice din oraș, Mînăstirea Sancta Maria Gratiarum, așezată în mijlocul orașului, clădită — parese — în secolul al XVI-lea (1581). Străvechiul sigiliu al Tîrgoviștei, pe care nu-l cunoaștem, a putut avea din această cauză legenda în limba latină, asemenea Cîmpulungului, fiind păstrat și folosit — probabil — tot în condiții similare. Mai tîrziu, în domnia lui Neagoe Basarab, acesta mută Mitropolia de la Argeș la Tîrgoviște. Clădirea Mitropoliei de la Tîrgoviște e începută în 1518, iar tîrnosirea se face la 17 mai 1520, hramul fiind «Inălțarea Domnului». Dar pentru motive și împrejurări pe

34. Cf. Didron Ainé, *Iconographie chrétienne : La Mère et l'enfant*, în *Annales archéologiques*, tom. I, pp. 211-222, Paris, 1844.

35. Vettori, *op. cit.*, p. 61.

36. Didron Ainé, *stud. cit.*, p. 213.

care nu le cunoaştem, acest sigiliu al oraşului a fost schimbat desigur, cu prilejul mutării Mitropoliei acolo»³⁷ (vezi fig. 90 bis).

Pentru aflarea corespondentului reprezentării înscrise pe un sigiliu, nu trebuie să căutăm hramul vreunei biserici, ci tema acelei reprezentări, care, după cum am arătat, este descrisă şi înfăţişată plastic numai în Erminiile de artă bizantină.

Iisus bust, ţinând Evangelhia şi binecuvîntînd. Repetarea simbolului şi a reprezentărilor aflate în artă şi în special în ştiinţele auxiliare ale istoriei, a dat prilej istoricilor şi cercetătorilor să găsească legăturile familiare ce ar exista între cei care reproduc aceste înfăţişări, fără să observe că tema lor este bizantină.

Astfel, reprezentarea lui Iisus Hristos bust, care este una din principalele teme din Erminii, o vedem gravată pe o camee bizantină de sardonix (vezi fig. 91); de asemenea, pe aversul monedei lui Ioannes II Tzimiskes (din dinastia bizantino-macedoneană, 969-976), pe care efigia sa este înlocuită cu a Mîntuitorului, iar pe revers aflăm inscripţia: «Iisus Hristos regele regilor» (vezi fig. 92); pe reversul monedei lui Ioan Straţimir (Bulgaria) (1371-1396 (vezi fig. 93); pe reversul unor monede ale lui Mircea cel Bătrîn (vezi fig. 94).

Aceeaşi înfăţişare o vedem redată în fresca din capela Sacro Cingolo a catedralei din Prato (Florenţa); este pictată de Taddeo Gaddi (1300-1366) (vezi fig. 67 A).

Cu toate că această reprezentare abundă în toate artele eropene medievale, istoriografia veche românească a susţinut totuşi că: «Reprezentarea lui Hristos pe reversul unor monede ale lui Mircea cel Bătrîn s-ar putea considera ca un reflex al relaţiilor strînse între Mircea şi popoarele balcanice cu care a luptat mîna în mîna contra turcilor. S-ar putea atribui însă şi legăturilor strînse de familie şi politică dintre domnul muntean şi împăratul de la Constantinopol, căci Mircea era fiul unei prinţese bizantine, Callinichia, şi avea şi titlul de «despot» primit de la împăratul bizantin»³⁸.

Aceste afirmaţii nu sînt dovedite prin documente.

Crucea cu două braţe aflată în armoriile Ungariei medievale a dat naştere la ipoteze tot atît de puţin justificate:

«Această cruce datează din vremea lui Ştefan, primul rege arpadian (997-1038), care în anul 1000 a obţinut diadema regală de la Papa Silvestru al II-lea, ca recompensă pentru creştinarea poporului ungar. Şi pentru a-şi exprima recunoştinţa, regele ordonă să i se așeze întotdeauna o cruce în faţa sa şi, mai mult, el şi-a ales pe blazon o cruce patriarhală (cu două braţe), de culoare roşie pe fond de argint»³⁹.

37. *Sigilografia Moldovei şi Țării Românești*, în *Documente privind istoria României*, Introducere, vol. II, pp. 493-494, București, 1956.

38. Constantin Moisil, *Monetăria Țării Românești în timpul dinastiei Basarabilor*, Cluj, 1924, p. 46, carte de orientare și de bază pentru numismați.

39. H. Gourdon de Genouillac, *op. cit.*, p. 44.

Alți istorici, români, socotesc că această cruce a fost adoptată de primii suverani maghiari, datorită legăturilor familiare cu împărații bizantini.

Tema reprezentării crucii cu două brațe o aflăm și pe una dintre cele mai interesante medalii bizantine⁴⁰, avînd pe avers crucificarea, iar pe revers Invierea: Hristos purtînd o cruce cu două brațe (traverse); lîngă El trei personaje ieșind din mormintele lor (*vezi fig. 95*).

Reprezentarea acestei cruci o aflăm înscrisă pe sigiliul spitalului Sf. Maria ad Gallum din Florența și datează din secolul al XIII-lea (*vezi fig. 96*); de asemenea pe reversul monedei lui Alexios V Dukas Murtzuphlus din 1204 (*vezi fig. 97*), pe reversul monedei lui Ștefan Lăcustă, domnul Moldovei (1538-1540) (*vezi fig. 98*), ca și pe pecetea dublă a lui Carol Robert al Ungariei (1308-1342) (*vezi fig. 99*).

Am văzut că această cruce a fost sculptată pe piatra de mormînt a marelui ban al Craiovei, Ștefan (*vezi fig. 75*); de asemenea în stema lui Matei Basarb de pe lespede de mormînt de la Arnota, unde vulturul ține în cioc o cruce cu două brațe (*vezi fig. 100*).

Pentru ușurarea cercetărilor ce se vor mai efectua în domeniul sfragisticii și numismaticii, vom enumera cîteva din simbolurile religioase care figurează desigur și în Erminiile de artă bizantină. Astfel: peștele, mielul, porumbelul, păunul, pasărea Phönix, cocoșul, calul, cerbul, dragonul, șarpele, berbecul, centaurul, leul ș.a. (*vezi fig. 55 A, 55 B și 55 C*).

Putem astfel face legătura cu reprezentările aflate pe unele sigilii ale *Țării Românești* (orașe și țirguri); sigiliul orașului Cîmpulung: vultur; sigiliul orașului Tîrgoviște: Maica Domnului cu Domnul Iisus Prunc în brațe; sigiliul Argeșului: vulturul bicefal, cu sau fără cruce între capetele vulturului; sigiliul Rîmniceului: Sfinții Trei Ierarhi (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur); sigiliile Bucureștiului: 1. Maica Domnului cu Pruncul în brațe; 2. Întîmpinarea Domnului; 3. Buna Vestire.

Moldova. Sigiliul Baia: cerb avînd între coarne un crucifix și înconjurat de ramuri și cruci; sigiliul Siretului: Sf. Ioan Botezătorul; sigiliile Birladului: 1. trei pești, 2. un personaj în picioare, în mîna dreaptă ține săgeți, pe mîna stîngă stă un vultur cruciat cu zborul deschis, iar jos, sub terasă, o apă cu trei pești; sigiliile Tîrgului Piatra: 1. un căprior (șap), 2. Sf. Ioan Botezătorul, care ține pe umărul stîng o suliță surmontată cu o cruce, iar mai jos un berbec și multe stele; sigiliile Boșanilor: 1. un păun, 2. Sf. Gheorghe călare, omorînd balaurul.

Alteori, simbolurile creștine sînt redade prin: o ramură de palmier, o coroană, struguri cu ramuri și frunzele lor (*vezi fig. 4*), un munte, o ancoră, o navă (*vezi fig. 55 A*), care plutește cu toate pînzele, și un far în depărtare, o liră, un butoi, o balanță, una sau mai multe case, urme de pași, patru pîrîiașe care izvorăsc de sub picioarele Mîntuitorului. Dar pentru semnificațiile acestor simboluri creștine, trebuie cercetate «dicțio-

40. G. Schlumberger, *op. cit.*

narele antichităților creștine» care ne dau toate amănunțele și comentariile necesare.

*

Concluzii. În prezentul studiu am arătat ca și în acela referitor la «stema capetelor de negri»⁴¹, că reprezentările și simbolurile aflate în heraldică, sfragistică și numismatică, nu au contingență cu genealogia sau cu patronii Bisericilor Ortodoxe și Catolice.

Istoria popoarelor și istoria bisericească *sînt singurele izvoare ale simbolurilor înscrise în amîntitele științe auxiliare ale istoriei. Cercetînd izvoarele, vedem cum aceste reprezentări sînt sau redarea plastică a unor evenimente de ordin social, sau impuse prin Erminii de foruri suprastatale medievale.*

Am înlăturat ipotezele, fiind orientat de adevăruri dovedite.

Referitor la Erminiile de artă bizantină, se poate susține că unele din ele «arată cum au să se compună reprezentațiunile, descriîndu-le amănunțit, iar altele învață mai mult prin ilustrații decît prin text. De asemenea au fost și Erminiile medievale apusene în care partea tehnică cuprindea o tradiție bizantină.

Arta bizantină s-a fixat în anumite forme și tipuri neschimbătoare prin tradiție. Totuși, chiar în cadrul acestor limite, arta bizantină a fost capabilă de a se reînnoi, păstrîndu-și însă mereu și vechea tradiție, deoarece vreo schimbare nu se putea admite»⁴².

Am arătat cum această artă impusă în decursul vremurilor a influențat întregul ev mediu european, care era în plină renaștere culturală.

Repetarea aceluiași simboluri și reprezentări, atît la noi cît și în alte țări, a surprins pe cercetători, care au ajuns la următoarele concluzii: «Amîndouă sigiliile sînt lucrate destul de bine și seamănă foarte mult unul cu altul, fapt care ne îndreptățește să admitem că sînt lucrate de același gravor, — ceea ce explică și întrebuițarea aceluiași suportii. Iar relativa uniformitate a celorlalte sigilii ne duc la concluzia că dreptul sigilar al corporațiilor și în primul rînd al staroștilor de corporații din secolul al XIX-lea a fost îndrumat în general de autoritățile administrative ale țării, cărora o relativă unitate de prezentare a acestor sigilii nu le-a fost cu totul indiferentă, ci dimpotrivă»⁴³.

Alt cercetător, constatînd că «vulturul» este înscris și pe groșii de argint bulgărești, ajunge la concluzia că este «stema Țării Romînești»⁴⁴.

Vedem cum în toate artele, nici timpul, nici locul n-au făcut nimic sau au făcut foarte puțin pentru arta bizantină. «În secolul al XVIII-

41. Stelian Metzulescu, *Un simbol heraldic*, în rev. «Glasul Bisericii», an. XIX, nr. 1-2, 1960; idem, *Crucea Sf. Andrei simbol heraldic*, în rev. «Glasul Bisericii», an. XIX, nr. 11-12, 1960.

42. Vasile Grecu, *Erminiile de pictură bizantină*, 1942.

43. Em. Vîrloșu, *Sigiliile de corporații bucureștene*, în *Studii și cercetări de numismatică*, vol. III, 1960.

44. Oct. Iliescu, *Numismatica medievală și modernă a țării noastre oglindită în colecțiile restituite de la Moscova*, în *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, 1958, p. 17, unde redă fig. 3.

lea, pictorul din Moreea continuă să decalce pe pictorul venețian (sau invers) din secolul al X-lea...

Hainele personajelor sînt pentru toate timpurile aceleași, nu numai în ceea ce privește forma, ci și culoarea și desenul, ba chiar și numărul și grosimea faldurilor hainei»⁴⁵.

Țările Românești n-au imitat reprezentările și simbolurile înscrise pe monede de la bizantini, sirbi sau bulgari și nici de la Republica venețiană, datorită preponderenței economice a acesteia. Am imitat numai denumirea și valoarea (greutatea) monedelor.

Aceste reprezentări și simboluri se poate spune că au fost una din preocupările de căpetenie ale înaintașilor noștri romîni și străini și datorită încercărilor lor de a dezlega enigmele închise în ele, s-au întreprins cercetări fructuoase în istoria antică, unde s-a crezut că se află izvoarele acestor reprezentări. Unul dintre izvoarele cele mai folosite pentru dezlegarea acestor enigme au fost legendele. Astfel, pentru emblema capului de bour, s-a făcut apel la legenda lui Honor și Magor, aflată în cronicile maghiare⁴⁶, despre vînatul lor în mlaștinile din Maeotis⁴⁷.

De asemenea «legenda descălecatului Moldovei»⁴⁸, cu varianta sa aflată în Codex Bandinus⁴⁹, vor rămîne simple legende fanteziste.

Tot legendă va rămîne «împămîntenirea și transformarea șoimului negru turco-tătar», denumit: «turul, turgul, turgaul sau turaul», într-un vultur⁵⁰.

Se impune ca în vederea cercetărilor sigilografice, numismatice și heraldice, să fie folosite și Erminiile de artă bizantină, singurele care vor putea dezlega unele enigme ce sînt închise în reprezentări și simboluri.

Erminiile au fost o adevărată sursă a artelor din evul mediu european. Aceste arte, în decursul timpului, vădesc o îmbinare, a influențelor artistice în plină evoluție, desvîrșind caracterele esențiale ale artei bizantine.

STELIAN METZULESCU

45. L. Bréhier, *L'art byzantin*, Paris, 1929. fig. 55 B reprezintă sigiliul comunei Dunkerque (1244) și fig. 55 C, sigiliul comunei Rouen (1262).

46. Simon de Geza, *Cronicon Hungaricum*, Viena, 1781, cap. I, pp. 31-32.

47. Romul Vuia, *Legenda lui Dragoș*, în *Anuarul Inst. de Ist. Naț.*, I, 1921-1922, Cluj, p. 304.

48. *Cronica anonimă*.

49. «Analele Academiei Romîne», Mem. Secț. Ist., pp. 306 și urm.

50. Naggy Gyula, *A Turulrol*, în rev. «Turul», 1883, pp. 29-33, și Thury József în aceeași revistă, 1886, pp. 124-126.

ORGANIZAREA BISERICII IN SECOLUL V IN URMA HOTĂRIRILOR SINODULUI DE LA CALCEDON *

Sinodul al IV-lea ecumenic ocupă un loc important în istoria Bisericii Universale atât prin numărul episcopilor care au luat parte, dar mai ales prin problemele dogmatice ce s-au discutat la acest sinod ¹.

Creștinătatea era împărțită, datorită confuziei mari provocată de Dioscor și Eutihie, în legătură cu cele două firi ale persoanei Mântuitorului.

După ce Nestorie, patriarhul de Constantinopol a fost condamnat, liniștea Bisericii era oarecum condiționată de atitudinea alexandrinilor. Dar nu toți alexandrinii erau mulțumiți de hotărârile sinodului III ecumenic, în legătură cu învățătura despre cele două naturi în persoana Mântuitorului. Așa de pildă, Eutihie și Dioscor învățau că în Hristos este o unire intimă a celor două naturi, divină și umană, și că, învăța Eutihie, firea omenească luată de Mântuitorul la întrupare, a fost absorbită întru totul de firea dumnezeiască. Eutihie credea că învățând așa, va da lovitură de grație nestorianismului. Pentru aceasta episcopul Flavian a chemat pe Eutihie în fața unui sinod care s-a ținut la anul 448 în capitală, cu scopul de a-l readuce la dreapta credință. La acest sinod, Eutihie s-a purtat îndrăzneț, mărturisindu-și credința greșită. Dovedit un teolog slab, el a fost condamnat și despoiat de demnitățile sale ².

Împăratul influențat de Eutihie și Dioscor, s-a hotărât să convoace un sinod ecumenic în Efes, la 8 august anul 449. Acest sinod, care s-a ținut în biserica Sf. Maria, a intrat în Istoria Bisericii sub numele de sinodul «Iihăresc» (latrocinium Epfesimum, *σύνδος ληστρικῆ*) ³. Rezultatul

* Această lucrare de seminar pentru titlul de magistru în Teologie a fost întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. prof Ioan Rămureanu, care a dat și avizul să fie publicată.

1. J. Bois, *Chalcédoine (Concile de)*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, vol. II, 2, Paris, 1923, col. 2190.

2. Dr. Johann Petter Kirsch, *Die Kirche in der antiken griechisch-römischen Kulturwelt*, Band I, Freiburg im Breisgau, 1930, p. 561; Diacon lector I. Pulpea, art. *Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie*, în «*Ortodoxia*» anul III, (1951), nr. 4, octombrie-decembrie, p. 621-623.

3. Ch. J. Hefele-Dom. H. Leclercq, *Histoire des conciles*, vol. II, 1, Paris, 1908, p. 584-585; Gustave Bardy, *Alexandrie, Antiochie, Constantinopole (325-451)*, în 1054-

a fost reabilitarea lui Eutihie și depunerea lui Flavian, care n-a avut nici dreptul de a se apăra⁴. Învățătura despre cele două firi ale Mîntuitorului a fost anatimizată, stabilindu-se că Hristos, după întrupare, a avut o singură fire.

Deci pentru îndreptarea lucrurilor anormale din această vreme, era necesar ținerea unui sinod, dar împăratul Teodosie II, care era de partea monofiziților, împiedica acest lucru. El ajută și apăra pe Hrisafiu de la curte, pe monahii Eutihie și Barsuma și pe episcopul Dioscor.

Murind Teodosie II, la 28 iulie anul 450, în urma unui accident de călătorie, căzînd de pe cal, a venit la tron Pulheria, sora lui, împreună cu generalul Marcian, cu care se căsătorise nominal, fiind în vîrstă de 54 de ani⁵. Această schimbare a însemnat o mare bucurie pentru Ortodoxie, care fusese tulburată de haosul și confuzia produsă de Dioscor. Ea a împărțit atribuțiunile imperiului, cu soțul ei Marcian. Pulheria a preluat afacerile bisericești, iar soțul ei pe cele politice. De acum înainte, Marcian și Pulheria au început să lucreze în favoarea Ortodoxiei.

Marcian anunță pe papa Leon I, de actul urcării pe tronul de la Constantinopol și i-a adus la cunoștință și intenția convocării unui sinod ecumenic pentru a restabili pacea în Biserică, dar nu pomenește nimic despre dorința papei ca sinodul să se țină în Italia. La 22 noiembrie, îl anunță că sinodul se va ține în răsărit. Marcian a refuzat pe de o parte ca sinodul să se țină în Apus, din cauza papei care voia să-și impună autoritatea sa dogmatică, iar pe de altă parte împăratul nu voia să dea prea mult friu liber ambițiilor acestui papă, care urmărea cu stăruință o ridicare a scaunului său' peste toate cele din Răsărit.

Așadar, la 8 octombrie (451), cu tot protestul papei, sinodul a fost deschis în biserica Sf. Eufimia, în Calcedon⁶. În acest timp, patriarh al Constantinopolului era Anatolie. Acest sinod a întrunit cel mai mare număr de episcopi dintre toate sinoadele ecumenice (520-530)⁷.

Cu toată abilitatea și îndărătnicia lui, Dioscor a fost demascat și depus din scaun. Dar el nu a fost judecat și condamnat și ca eretic,

1954 *L'Église et les Églises, neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident*, t. I, ed. Chevetogne, Paris, 1955, p. 201-205; Dom Hilaire Maront, *Les conciles Romains des IV-e siècles et le développement de la Primauté*, în 1054-1954 *L'Église et les Églises, neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident*, t. I, Paris, 1955, p. 237-239; E. Schwartz, *Über die Bischofslisten der Synoden von Chalcedon, Nicæa und Konstantinopel*, München, 1937, p. 4.

4. Louis Duchesne, *Histoire ancienne de l'Église*, ed V, vol. III, Paris, 1911, p. 414.

5. Louis Duchesne, *op. cit.*, vol. III, p. 424-425; comp. A. M. Jacquin, *Histoire de l'Église*, vol. I, Paris, 1928-1929, p. 569; Gustave Bardy, *art. cit.*, în 1054-1954 *L'Église et les Églises neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident*, t. I, p. 204; J. Cardinal Hergenröther, *art. Pulheria*, în *Wörter und Welles Kirchenlexikon*, Zweite Auflage, t. X, Freiburg im Breisgau, 1897, col. 632-633; J. Tixeront, *Histoire des Dogmes dans l'Antiquité chrétienne*, ed. VII, t. III, Paris, 1928, p. 89-90.

6. Louis Duchesne, *op. cit.*, vol. III, p. 429; comp. Gustave Bardy, *art. cit.*, în 1054-1954 *L'Église et les Églises, neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident* t. I, p. 204; J. Tixeront, *op. cit.*, t. III, p. 90-91.

7. J. Bois, *art. cit.*, în *Dict. cit.*, col. 2192; S. E. Le Cardinal Hergenröther, *Histoire de l'Église*, ed. nouă, trad. de l'abbé P. Belet, vol. II, Paris, 1901, p. 240.

cum era de fapt. Pentru sinod, depunerea lui era destul de motivată cu răul pe care-l făcuse la anul 449. Aceasta s-a simțit mai târziu ca greșală, fiindcă monofiziții au putut să spună că Episcopul lor era ortodox.

Sinodul a definit doctrina bisericească prin următoarea mărturisire: «Noi învățăm și mărturisim cu toții pe unul și același Fiul, pe Domnul nostru Iisus Hristos, care este Dumnezeu adevărat și om adevărat. Ca Dumnezeu, El s-a născut din Tatăl, mai înainte de toți vecii, fiind întru toate asemenea Tatălui. Ca om s-a născut din Sfânta Fecioară Maria, Născătoarea de Dumnezeu, fiind întru toate asemenea nouă, afară de păcat. Cele două firi ale Mântuitorului sînt unite în mod neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit».

Dar acest sinod a fost important nu numai prin numărul participanților și prin hotăririle sale dogmatice, ci și prin hotăririle lui privitoare la organizarea Bisericii. El a fost prezidat de împăratul Marcian și de unii dintre miniștrii săi, de patriarhul Anatolie și de alți ierarhi, inclusiv delegații papei de la Roma. Acest sinod a avut un rol foarte important pentru pacificarea imperiului și mai ales pentru consolidarea organizației Bisericii și a colaborării dintre Biserica creștină și Statul Bizantin.

Sinodul de la Calcedon a reconfirmat canoanele sinoadelor anterioare și a dat 30 de canoane noi; a stabilit apoi, după criteriile politice, o nouă ordine ierarhică a scaunelor episcopale mai importante din Biserică; a introdus formal demnitatea de Patriarh în Biserică; a pus la punct pretențiile Romei asupra unui primat jurisdicțional în Biserică; a adoptat principiul orientării Bisericii în organizarea unităților ei administrative, după împărțirea administrativ-politică a statului; a consolidat poziția episcopilor în organismul Bisericii, a oficializat și reorganizat monahismul; a reglementat hirotoniile și poziția clerului în Biserică față de anumite chestiuni politice, a prevăzut sancțiuni pentru abateri și abuzuri, a luat măsuri pentru buna administrare a eparhiilor, etc.⁸.

I. RIDICAREA SCAUNULUI DE CONSTANTINOPOL LA ACEEAȘI CÎNSTE CU SCAUNUL ROMEI

În legătură cu această problemă s-au produs multe discuții și nemulțumiri ce agravau controversele dogmatice care erau foarte aprinse în această vreme. Pentru a se pune capăt acestor neînțelegeri, sinodul de la Calcedon a elaborat o serie de hotăriri privind restabilirea definitivă a scaunelor episcopale de frunte, în ordinea lor firească.

Din vechime, exista o mare concurență pentru întâietate între cele mai mari centre creștine. Fiecare căuta să-și întindă autoritatea și să influențeze atât de mult, încît dădeau naștere la conflicte jurisdicționale foarte accentuate. Faptul acesta slăbea foarte mult unitatea și solidaritatea corpului Bisericii, care era deja amenințat cu dezbinarea din cauza

8. Preot prof. Liviu Stan, *Importanța canonică-juridică a sinodului al IV-lea ecumenic*, art. în «*Orthodoxia*», anul III (1951), nr. 2-3, aprilie-septembrie, p. 441-442.

mișcărilor discordante și centrifuge, care erau ereziile hristologice, întârite de sentimente religioase și național-separatiste.

Faptul de importanță capitală ce s-a petrecut în secolul al V-lea, în ceea ce privește organizarea Bisericii, este că s-a pus în discuție și s-a stabilit o nouă ordine ierarhică între scaunele patriarhale. Pentru rezolvarea acestei probleme, s-a avut în vedere importanța politică a orașelor de reședință a patriarhatelor și nu principiul importanței lor religioase, după care ar fi trebuit să fie pus întâi Ierusalimul⁹. În legătură cu această problemă Prea Fericitul Patriarh Justinian, socotește că pentru viitoarea rezolvare a vieții și a acțiunii comune a Bisericii Ortodoxe, trebuie să se aibă în vedere și să se respecte principiile pur religioase și nu cele politice. Acesta este interesul major al Bisericii Ortodoxe. Vechile centre patriarhale, Constantinopolul și Roma, nu mai pot justifica azi importanța lor politică de altă dată, pe baza căreia s-a stabilit la Calcedon ordinea lor ierarhică. Numai Ierusalimul, unde a activat și pățimit Mântuitorul nostru Iisus Hristos, și-a păstrat importanța sa de altă dată, care e de ordin religios și nu politic¹⁰. Ierusalimul are «întietatea suferinței, mai mare decât întietatea cinstei și a puterii»¹¹.

După cum canonul 3 al sinodului al II-lea ecumenic, tot așa și canonul 28, reia din nou și precizează cu lux de amănunte poziția ierarhică a patriarhiei din Constantinopol¹². În urma discuțiilor aprinse ce au avut loc la sinodul al IV-lea ecumenic, prin canonul amintit mai sus, se stabilește că după scaunul roman, scaunul din Constantinopol trebuie socotit ca al doilea, însă numai enumerativ, căci de fapt i se cuvine aceeași onoare și aceleași privilegii și scaunului din Roma nouă sau a doua Romă și capitală a imperiului¹³.

Faptul că scaunul de Constantinopol a fost ridicat la această treaptă, nu constituie o răpire a cinstei a celorlalți ierarhi, ci doar lăsa pe episcopul de Alexandria în al treilea rând, iar pe cel al Antiohiei în al patrulea rând, în ordinea onorifică a scaunelor. Aceștia nu aveau autoritate efectivă decât în teritoriul jurisdicției lor, așa cum s-a recunoscut și la primul sinod ecumenic. Dar totuși, ridicarea Episcopului de Constantinopol pe prima treaptă a onorurilor bisericești, umbrea într-o oarecare măsură prestigiul lor. În felul acesta, s-au stricat relațiile frățești dintre Patriarhia de Constantinopol și Patriarhia Alexandriei, care pînă la sinodul III ecu-

9. I. P. S. Justinian, Patriarhul României, art. *Valabilitatea actuală a canonului 28 al sinodului IV ecumenic de la Calcedon*, în «*Orthodoxia*», anul III (1951), nr. 2-3 aprilie-septembrie, p. 179.

10. Diacon lector I. Pulpea, art. cit., în rev. cit., p. 591, nota 11.

11. I. P. S. Justinian, Patriarhul României, art. cit., în rev. cit., p. 186.

12. Gustave Bandy, art. cit., în *1054-1954, L'Église et les Églises, neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident*, t. I, p. 195-196 și 205-206; Tixeront, op. cit., t. III, p. 96; Preot prof. L. Stan, art. cit., în rev. cit., p. 446-448.

13. G. A. Ralli și M. Potli, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, tom II, Atena, 1852, p. 280-281; Joannes Dominicus Mansi, *Sacrorum conciliorum, nova et amplissima collectio*, t. VII, Florentiae, 1762, reîmpr. Paris-Leipzig, 1901, can. 28, col. 370; Dr. Nicodim Mițaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, trad. de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, vol. I, 2, Arad, 1931, p. 257-268; Preot prof. Liviu Stan, art. cit., în rev. cit., p. 447.

menic (431), avea primul rang în ierarhia scaunelor răsăritene, deci era înaintea Constantinopolului. De la această dată, creștinii orientali, care erau foarte orgolioși și naționalști, au început să se întristeze mai ales pentru faptul că scaunul episcopului de Alexandria rămăsese în al treilea rând¹⁴.

Hotărârile canonului 28 al sinodului din Calcedon au zădărnicit dorința Papei de a-și crea o situație dominantă în întreg creștinismul, iar el de a fi primul între toți ceilalți episcopi. Deși scaunul roman era multumit în cinstea veche, nu vedea cu ochi buni avansarea la același rang bisericesc a scaunului de Constantinopol. Roma voia ca să fie recunoscută de către toți cu dreptul «divin» de «princeps apostolorum» al sfântului Apostol Petru și al Episcopului Romei. El (episcopul Romei) refuză categoric să accepte canonul 28 de la Calcedon, care ridica scaunul de Constantinopol mai presus decât celelalte scaune din Orient¹⁵.

Canonul 28 nu anulează întietatea Episcopului de la Roma, ci numai o șocotește relativă, nu absolută, onorifică nu de jurisdicție; pe de altă parte canonul s-a întemeiat nu pe un drept divin cum pretindea Episcopul roman, ci pe realități, pe cinstea imperială a vechii Rome. Această cinste era urmată în mod firesc de noua Romă — Constantinopolul¹⁶. Visul pașiiilor atât de promițător de a-și întinde autoritatea în Orient și a o transforma în primat absolut peste toată Biserica, a primit prin canonul 28 o lovitură puternică. Datorită acestui fapt, episcopul Romei căuta să facă greutăți celui din Constantinopol, amestecându-se în treburile lui și nu voia cu nici un preț să respecte hotărârile sinodului de la Calcedon. Aceeași atitudine de împotrivire a luat și episcopul de Alexandria față de cei din Constantinopol¹⁷. Dar promovarea Episcopului de Constantinopol pune în umbră ierarhi și mai mici decât primatul Egiptului. De pildă Mitropolitul de Efes, care ca șef bisericesc al diocezei Asia, dorea să se știe superior fostului subaltern al Ieraciei-Traciei — susporta cu oarecare greutate înălțarea lui și intervenția în dioceza sa, chiar când aceasta era îndreptățită.

Ridicarea Scaunului de Constantinopol la aceeași cinste cu cel de la Roma, enumerat al doilea după el, îi dă și dreptul de jurisdicție peste diocezele Pont, Asia proconsulară și Tracia, delimitând astfel teritoriul scaunului de la Roma¹⁸.

În ceea ce privește scaunul de Ierusalim s-a făcut și în această privință o operă de dreptate și de îndreptare. Ruinându-se Ierusalimul, și Biserica lui s-a risipit. Când însă comunitatea creștină de la Ierusalim s-a refăcut, episcopul primei Biserici a trebuit să recu-

14. M. Jugie, *Eglise copte monophysite*, art., în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, t. X, p. 2, col. 2252.

15. A. M. Jacquin, *op. cit.*, vol. I, p. 579; Diacon lector I. Pulpea, *art. cit.*, în rev. cit., p. 591.

16. Ch. J. Hefele-Dom H. Leclercq, *op. cit.*, vol. II, 2, p. 839-843; I. P. S. Justinian, Patriarhul României, *art. cit.*, în rev. cit., p. 176-177.

17. Ch. J. Hefele-Dom H. Leclercq, *op. cit.*, vol. II, 2, p. 839 nota 1.

18. J. Tixeront, *op. cit.*, t. III, p. 96; I. P. S. Justinian Patriarhul României, *art. cit.*, în rev. cit., p. 176-177; Diacon lector I. Pulpea, *art. cit.*, în rev. cit., p. 591.

noască autoritatea mitropolitană a Cezareei, o dovadă mai mult că în practică, situația politică a orașului era de regulă normativă și pentru situația lui bisericească. Deși aceasta constituie o anomalie, a fost înlăturată datorită creștinării împăraților care au adus Ierusalimului un mare ajutor și prestigiu, prin cinstirea sfințelor tradiții, prin ridicarea de biserici, de minăstiri, de așezăminte caritabile. Pelerinajele ce se făceau acolo, înflorirea vieții monastice din secolul V, au ridicat mult însemnătatea lui. În această perioadă, când are loc dezvoltarea Bisericii din Ierusalim, episcopul Iuvenal cere drepturi potrivit cinstei sale. La aceasta se opune Ciril al Alexandriei, și mai mult decît atît, scrie lui Celestin al Romei, ca să nu aprobe cumva revendicările lui Iuvenal. Episcopul de Ierusalim cerea să fie scos de sub jurisdicția Antiohiei și să i se recunoască întietatea în Palestina. Acest lucru s-a realizat conform hotărîrilor sinodului IV ecumenic, bineînțeles, în urma unei înțelegeri între episcopul Maxim al Antiohiei și Iuvenal al Ierusalimului¹⁹. În acest fel Fenicia (două provincii) și Arabia au trecut de partea scaunului de Ierusalim, care devine independent²⁰.

De la această dată, i s-a recunoscut scaunului din Ierusalim o poziție de egalitate cu celelalte scaune patriarhale și astfel Episcopia de Ierusalim devine Patriarhie.

Eforturile ce s-au făcut în secolul V prin hotărîrile de la Calcedon, au reușit să stabilească ordinea ierarhică onorifică, a scaunelor patriarhale, precum urmează: Roma, Constantinopolul, Alexandria, Antiohia și Ierusalimul²¹.

II. ORGANIZAREA INTERIOARĂ A BISERICII ÎN SECOLUL V CLERUL SUPERIOR ȘI INFERIOR

Secolul V este caracteristic și prin organizarea interioară a Bisericii, care slăbise din cauza marilor lupte dintre Ortodoxie și ereziile centrifuge, care bîntuiau în această vreme. Conducătorii diferitelor centre bisericești erau acuzați de abateri grave din punct de vedere moral. Așa de pildă, Iba de Edessa, a fost acuzat de simonie și întrebuițare a averilor bisericești în scopuri personale. Pentru a se pune capăt acestei practici condamnabile — simonia, Sfinții Părinți de la Calcedon (can. 2) au hotărît ca orice episcop sau alt cleric care se face vinovat de acest păcat grav, să fie coterisit, iar mireni să fie anatimizati. Pentru a se evita și întrebuițarea necinstită a averilor bisericești, s-a hotărît (can. 26) ca fiecare centru episcopal să-și aibă economul său pentru administrarea averilor²². În felul acesta s-a căutat ca să se îndrepte situația Bisericii

19 I. P. S. Justinian Patriarhul Romîniei, *art. cit.*, în rev. cit., p. 180.

20 Ch. J. Helele-Dom H. Leclercq, *op. cit.*, t. II, 2, (în ședința a 7-a din 26 octombrie 451), p. 735-740.

21 Pr. prof. Liviu Stan, *art. cit.*, în rev. cit., 447-448

22 Ch. J. Helele-Dom H. Leclercq, *op. cit.*, p. 812-813., nota 2.

care se afla într-o stare deplorabilă și pe această cale să se evite eventualele tulburări și neîncrederi ce bîntuiau în sînul Bisericii, din cauza unor persoane dintre virfurile conducerii sau ai subalternilor acestora.

O altă problemă, care dădea naștere la neînțelegeri în Biserică și între credincioșii din acest timp, era faptul că unii ierarhi nu aveau grijă să alege un nou episcop sau mitropolit în eparhia văduvită. Unii spun (Iosif din Egipt), că ei făceau acest lucru pentru a economisi bani. În vederea reglementării în bine a acestei situații care lăsa de dorit, se hotărăște (can. 25) că orice eparhie nu poate rămîne fără episcop (cu excepția unor cazuri de forță majoră), mai mult de trei luni. Apoi se mai hotărăște ca pe timpul cînd un scaun este vacant, averea Bisericii văduvite să se administreze de către economul respectiv în așa fel ca să nu se piardă nimic pînă la alegerea noului ierarh. Această dispoziție stă în strînsă legătură cu altă hotărîre (can. 22), prin care se interzice clericilor de a-și însuși averea episcopului după moartea acestuia. Se admite vechea normă bisericească, după care episcopul poate dispune și de averea sa particulară și poate să dispună și după moarte după placul său, deoarece se poate ca să aibă soție, copii sau rudenii²³.

O altă slăbiciune care își făcuse loc în Biserică și care cerea o soluționare urgentă în secolul V, a fost aceea că nu se țineau regulat sinoadele. Datorită acestui fapt a slăbit organizația, și mai mult decît altă, s-au răspîndit foarte mult învățăturile eterodoxe, luînd proporții chiar mari în diferite eparhii. Deci, avîndu-se în vedere și aceasta, sinodul de la Calcedon a hotărît (can. 19), ca episcopii din fiecare eparhie să se întrunească de două ori pe an, pentru a soluționa diferitele probleme ce se ivesc pe parcurs, atît de ordin dogmatic și moral, cît și cele de ordin administrativ, care nu sînt de competența nici unuia dintre membrii sinodului în parte, ci numai de a sinodului însuși. În felul acesta s-a pus capăt, într-o oarecare măsură neorînduielilor din secolul V, ce domneau în viața bisericească, din acest punct de vedere.

În primele veacuri, nu se putea fixa exact hotărîrea eparhiilor pentru motivul că întinderea Bisericii s-a făcut liber și depîn abia începînd de la mijlocul veacului al IV-lea. Drepturile episcopilor eparhiali peste teritoriile lor, se bazau mai ales pe uz, iar mai tîrziu, pe vechimea lor. Pentru a se evita orice neînțelegeri care se mai iveau în secolul al V-lea în legătură cu această problemă, Sfinții Părinți de la Calcedon stabilesc (can. 17), ca hotărîrea eparhiilor să fie determinate exact și că nimeni nu are puterea de a le modifica. În limitarea, extinderea, restringerea și transformarea unităților administrative bisericești, Biserica trebuie să se orienteze, după starea unităților administrative de Stat.

O practică care dădea naștere la tot felul de controverse și tulburări pînă în secolul V, era și aceea că se făceau hirotonii fără destinație. În această vreme existau multe persoane clericale, mai ales preoți și diaconi, și alți clerici inferiori, care apăreau în diferite localități, propa-

23. G. A. Ralli și M. Potli, *op. cit.*, t. II, p. 273; Joannes Dominicus Mansi, *op. cit.*, t. VII, col. 367; Dr. Nicodim Milaș, *op. cit.*, vol. I, 2, p. 24.

gînd învățătura lui Eutihie și agitînd poporul și despre aceștia nu se putea ști de care Biserică aparțin și unde-și îndeplinesc serviciul. Multe persoane pretindeau că sînt fete bisericești, dar pe care nimeni nu le cunoștea. Acest lucru producea mari greutăți în viața și administrația bisericească. Pentru a se îndrepta și această situație deplorabilă și pentru a se pune capăt apariției pseudopreotilor din acest timp și mai ales pentru a se păstra autoritatea ierarhiei bisericești, s-a luat hotărîrea la sinodul de la Calcedon (can. 6) ca hirotoniile să se facă numai pe seama unei Biserici. De asemenea, s-a interzis practica de a se transfera slujitorii bisericești dintr-un oraș în altul (can. 5). Era obiceiul că unii dintre clerici se transferau dintr-un loc în altul, numai și numai din poftă de cîștig și slavă deșartă. Cei ce se făceau vinovați de aceasta, s-a hotărît ca să fie depuși din treaptă²⁴.

În ceea ce privește clerul inferior, cîntăreții și citeții din această vreme aveau obiceiul să se căsătorească cu fete eterodoxe. A trebuit ca să se lămurească și această chestiune. Sfinții Părinți, adunați la Calcedon, hotărîsc (can. 14) ca pe viitor cîntăreții și citeții, dacă vor să se căsătorească, pot lua numai fecioare ortodoxe. Fiindcă Biserica a interzis astfel de căsătorii pentru credincioșii de rînd, cu atît mai mult a trebuit să se interzică aceasta celor ce făceau parte din clerul inferior. Iar referitor la cei ce erau deja căsătoriți, Biserica hotărîște: a) dacă copiii din aceste căsătorii erau deja botezați la eterodocși, trebuie convertiți la sinul Bisericii Ortodoxe. b) Dacă copiii născuți din aceste căsătorii încă nu erau botezați, nu se pot boteza la eterodocși, ci numai în Biserica Ortodoxă. c) Afară de aceasta, părinții acestor copii nu le pot permite să încheie căsătorii cu astfel de persoane, care fac parte din vreo sectă dintre iudei sau păgîni — cu excepția cazului cînd persoana respectivă se declară dispusă de a trece la credința ortodoxă²⁵. Aceste hotărîri canonice luate de sinodul de la Calcedon, arată pe de o parte stări și fapte bisericești dăunătoare pentru prestigiul clerului, pentru disciplina și interesele Bisericii, pe de altă parte grija pusă de sinod pentru înlăturarea lor.

III. MONAHISMUL

Încă din a doua jumătate a secolului al IV-lea și în secolul V, s-a constatat o mare dezvoltare a monahismului. În acest timp în provinciile: Egipt, Palestina și Siria, monahii erau cu miile, zecile și sutele de mii. Ei constituiau o mare forță în această vreme, prin autoritatea lor morală și mai ales prin numărul lor mare. Monahismul deci avea un rol foarte important în Biserică, și datorită acestui fapt, el începe să fie chemat la

24. G. A. Ralli și M. Potli, *op. cit.*, t. II, p. 229, 230, 258 și 265; Joannes Dominicus Mansi, *op. cit.*, t. VII, col. 362, 366; Dr. Nicodim Milaș; *op. cit.*, vol. I, 2, p. 199-202.

25. G. A. Ralli și M. Potli, *op. cit.*, t. II, p. 251; Joannes Dominicus Mansi, *op. cit.*, t. VII, col. 363; Dr. Nicodim Milaș, *op. cit.*, vol. I, 2, p. 225-227.

sinoade. Cînd era vorba de controverse, ei formau cea mai mare și mai puternică partidă de neînvinși²⁶. De pildă, în anul 485, cînd s-au produs mișcările în legătură cu Enoticonul împăratului Zenon (482), treizeci de mii de călugări și zece episcopi s-au adunat la Alexandria, pentru a intra în oraș ca să silească pe episcopul monofizit Petru Mongos (Răgușitul) să respingă actul imperial²⁷. Unii dintre ei duceau o viață sfîntă, în adevăratul sens al cuvîntului. Se nevoiau în tot felul pentru a plăcea lui Dumnezeu. De pildă sf. Simion Stîlpnicul († 459-460) trăia pe un stîlp înalt, lângă Antiohia și era foarte mult vizitat de lumea credincioasă din împrejurimi, cerînd sfaturi folositoare de la el²⁸. În Palestina, Eftimie cel Mare, Sava și alți monahi distinși erau căutați de credincioșii de pretutindeni²⁹.

Dar din nefericire, o parte din ei duceau o viață necorespunzătoare cu preceptele și sfaturile evanghelice. Era o mare deosebire în ceea ce privește conduita și viața morală între monahii sf. Pahomie și cei din secolul al V-lea. Un fapt caracteristic pentru această epocă este că ereziile găseau teren prielnic în sînul monahismului. Unii monahi erau agenți fanatici și activi care contribuiau la apărarea, popularizarea și răspîndirea ereziilor. Alții dădeau naștere la controverse origeniste, care pătrundeau din loc în loc. De pildă călugărul Artebius vine la Ierusalim și acuză pe Ioan episcopul locului, pe Rufin și pe Ieronim, că favorizează origenismul. După cum atestă și patriarhul Teofil, călugării simplici sînt mai periculoși în această privință, fiindcă ei formează majoritatea și plus de aceasta, aceștia se lasă atrași de orîșicine³⁰. Mulți dintre ei trec dintr-o extremă în alta în ceea ce privește credința. De exemplu monahii din Constantinopol, la început erau împotriva ereziei lui Nestorie, ca după aceea aceiași monahi să treacă de partea lui Eutihie, împărtășind învățăturile lui greșite. Dioscor, Eutihie, Barsuma și ceilalți călugări au lăsat o tristă amintire (prin sinodul din Efes la 449), în istoria monahismului și a întregului creștinism. Unii dintre ei, sub pretext că apără învățătura ortodoxă, manifestau zgomotos în orașe și la sinoade și se dedau chiar la acte brutale atrăgînd mulțimea de partea lor³¹.

Dar pe lângă toate acestea, mulți dintre călugării secolului al V-lea duceau o viață nedisciplinată și dezordonată din toate punctele de vedere. Se amestecau în treburile politice și produceau dezordine în viața socială. Fericitul Ieronim și Sf. Ioan Casian reprezentanți ai monahismului, vorbesc cu regret despre comportarea nedemnă a unora dintre monahii care compromit tagma călugărească. Mulți dintre ei se sustrăgeau auto-

26. Johann Petter Kirsch, *op. cit.*, vol. I, p. 491; Dom J.-M. Besse, *Les Moines d'Orient antérieurs au concile de Chalcedoine (451)*, Paris, 1900, p. 1-18; Diacon lector I. Pulpea, *art. cit.*, în rev. cit., p. 595.

27. Louis Duchesne, *op. cit.*, t. III, p. 506; Diacon lector I. Pulpea, *art. cit.*, în rev. cit., p. 598-599, 610 și 619.

28. Johann Petter Kirsch, *op. cit.*, vol. I, p. 494.

29. Dom. J. M. Besse, *op. cit.*, p. 511.

30. Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *Sinodul al IV-lea ecumenic și organizarea vieții monastice*, în «*Ortodoxia*», Anul III (1951), Nr. 2-3, aprilie-septembrie, p. 464-465.

31. S. E. le Cardinal Hergenröther, *op. cit.*, vol. III, p. 233-234.

rității episcopului, părăseau și uitau ascultarea și umblau fără rost pe drumurile Egiptului, Palestinei, Siriei, Mesopotamiei, Asiei Mici, Italiei, Africei, Galiei și Spaniei. Se amestecau în treburile episcopilor, fugeau de muncă și făceau intrigi. Alții făceau minăstiri proprii, fără învoirea Episcopului³².

Datorită acestei decăderi regretabile a vieții monahale, s-a simțit nevoia reorganizării monahismului atât de autoritățile bisericești, cât și de cele civile. La propunerea împăratului Marcian, această problemă a fost pusă pe ordinea de zi a sinodului IV ecumenic în sesiunea a VI-a din 25 octombrie anul 451. Amestecul împăratului în această chestiune se vede că a fost dictat de următoarele motive: a) nevoia de a se pune capăt amestecului monahilor în treburile civile, politice și bisericești, b) nevoia de a se reglementa modalitatea întemeierii de minăstiri, și c) nevoia de a se pune ordine în transferarea celor hirotoniți de la o biserică la alta.

De regretat este faptul că în urma hotărârilor sinodului de la Calcedon, monahii se împotriveau și pe toate căile căutau să se răzbune³³. În Egipt, care era patria monahismului, mai toate minăstirile lor au fost transformate de Dioscor în fortărețe monofizite. Episcopii egipteni care au luat parte la sinodul de la Calcedon, au refuzat să semneze hotărârile sinodului de frica monahilor compatrioți care erau hotărâți pentru răzbu-nare. Toți acești monahi resping hotărârile sinodului și cer readucerea lui Dioscor³⁴.

În Palestina, care număra aproape zece mii de monahi și monahii, hotărârile sinodului întâmpină aceeași rezistență³⁵.

Același lucru se întâmplă și în Siria, Mesopotamia, Armenia, Asia Mică, unde călugării iau o atitudine ostilă față de hotărârile sinodului de la Calcedon. La început era și poporul de partea lor, dar mai târziu a început să-i părăsească, văzînd că n-au dreptate.

Aceeași tulburare a fost provocată și de călugării răzvrătiți din Constantinopol, capitala imperiului răsăritean. În anul 452, un edict imperial, îndreptat împotriva monofizitilor, le-a interzis orice propagandă și întrunire, i-a oprit să-și construiască biserici sau minăstiri și i-a lăsat fără preoți³⁶.

Iată deci, datorită înțeleptelor hotărâri luate de Sfinții Părinți, adunați la Calcedon, a început purificarea monahismului de tot ce era dăunător Bisericii și întregului creștinism, devenind iarăși ceea ce voiseră întemeietorii lui: «O parte integrantă din trupul tainic al lui Hristos, adică o instituție

32. Louis Duchesne, *op. cit.*, vol. III, p. 33; Ch. J. Hefele-Dom H. Leclercq, *op. cit.*, vol. II, p. 780-781, nota 1.

33. Diacon lector I. Pușpa, *art. cit.*, în rev. cit., p. 588.

34. Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *art. cit.*, în rev. cit., p. 476-477.

35. Gustave Bardy, *De la mort de Théodose à l'élection de Grégoire le Grand*. În Augustin Fliche et Victor Martin, *Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nos jours*, vol. IV, 2, Paris, 1937, chapitre I, p. 276.

36. S. E. Cardinal Hergenröther, *op. cit.*, vol. II, p. 253.

oficială a Bisericii și anume instituția menită să cultive la maximum toate virtuțile omului celui nou, zidit după chipul lui Hristos»³⁷.

În felul acesta, sinodul de la Calcedon a îndreptat monahismul pe un nou făgaș, încetînd de a mai funcționa ca o instituție particulară, de sine stătătoare și separată de Biserică. Minăstirile care erau înființate de monahii ieșiți de sub jurisdicția episcopului, au trecut sub conducerea Bisericii. În sfîrșit, sinodul al IV-lea ecumenic a creat posibilitatea ca monahismul să se poată transforma într-o pepinieră de înalte vocații sacerdotale și misionare³⁸.

CONCLUZII

S-ar putea spune că în secolul V, s-au realizat succese remarcabile în ceea ce privește organizația bisericească. Venind la putere Pulheria și Marcian, organizația Bisericii, atît din interior, cît și cea din exterior, a luat un mare avînt. Mai întîi, s-a pus capăt discuțiilor aprinse în legătură cu întîietatea scaunelor episcopale. Apoi, prin canonul 28 al sinodului de la Calcedon, Episcopul de Constantinopol a fost ridicat la aceeași cinste cu cel de la Roma. De asemeni, episcopul de Ierusalim a fost scos de sub jurisdicția Antiohiei și avansat la rangul de patriarh. În felul acesta s-a rezolvat o problemă care a dat naștere la multe controverse, stabilindu-se ordinea firească a celor cinci patriarhii.

În ceea ce privește organizația interioară, s-a făcut și din acest punct de vedere o operă de îndreptare. Sfinții Părinți, adunați la Calcedon, au elaborat o serie de canoane, privind orice problemă în parte, care cerea soluționare urgentă. Pe temeiul acestor canoane, clerul și monahii, care erau foarte numeroși dar lăsau de dorit din punct de vedere religios, moral și disciplinar, și-au îndreptat viața și s-au reorganizat pe principiile cele mai sănătoase și a căror valabilitate nu poate fi contestată de nimeni.

În general, putem spune că principiile în baza cărora s-a organizat Biserica, din secolul V, sînt și astăzi valabile.

Magistrand Ierod. EPIFANIE NOROCEL

37. Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *art. cit.*, în *rev. cit.*, p. 476-478; Ch. J. Hefele, *op. cit.*, vol. II, p. 780-781, nota 1.

38. Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *art. cit.*, în *rev. cit.*, p. 478.

G O L G O T A

PAGINI DIN ISTORIA BISERICII ROMINE

«O coborire în viața veacurilor trecute».

Cine dorește să-și răcorească privirile pe caleidoscopul de vii și livezi din Valea Voievozilor, priveliștile nu numai că-l vor despărți de toate ostenele drumului pe jos, dar îi vor prilejui imagini pe care nu le va uita multă vreme. Scurta călătorie este o încântare și surpriză. Fără a fi obositoare, deși de la o vreme începe urcușul, nuanțele metalice ale ploilor trufași, suciturile brielor de vie, culmile culuarului înecat în verdeață, hașurate cu patina florilor colorate în toate nuanțele, desfată și împlinesc mântiile fermecătorului peisaj.

Pretutindeni unde ochii caută reazim, draperiile nucilor pletosi, cutele smălțate ale grădinilor încărcate de poame, verniurile caselor cu pridvoare și bolți, crucile de drum voievodale din veacul XVII, cu înfloritură și inscripții unciale, redau armonia tonală a peisajelor nealterate și stîrnesc interes. Apoi, peste dealul piețiș al Fețelor Domnești zîmbesc în parafrazarea melancolică a clopotelor, turlele minăstirii Viforita și în apropierea ei, zidurile înflorate cu săpături în piatră, cum nu se află altele, în afară de Trei Ierarhii Iașilor, ale minăstirii Dealu; pe cînd, în colțul cel mai înalt al acestui trunchi, punctat cu ctitorii domnești, se ridică spre slava cerului, minăstirea Golgota.

Numai aceste trei locașuri au mai rămas din uriașul sobor de clopotnițe ale Sionului dimbovițean — ofrandă către nemurire și purificare — căci schitul Lăculețele și minăstirea Panaghia, cu temeliiile șterse de pe fața pămîntului, au intrat de mult în legendă. Scenariul fragmentat în umbre și lumini de cortina codrilor mai depărtați, de piscurile dealurilor frînte în culise suprapuse, este avangarda decorului prin care se ajunge la Golgota. Parcurgîndu-l, pari a străbate veacurile. Aici se înalță către spațul infinit și la intersecția vintoaselor viclene, pe gurguiul împădurit al Golgotei, într-o încoronare senină și contrast de culori, proporționată, cu efecte de pitoresc biblic, ctitoria lui Pătrașcu cel Bun.

Denumirea. Cine a botezat-o astfel nu s-a gîndit la fenomenul rotacismului, — căci satului i se spune Gorgota, — nici la derivația onoma-

stică a unui oarecare «Gorga» și încă poate mai puțin la topicul tăăresc «Gorgan»¹, care în limba maghiară înseamnă «vîrf, movilă», de unde s-a născut și «Gurguiul» nostru românesc, deși geografic era îndreptățit a fi numită cu un termen biblic.

Golgota — mînăstire pe vremuri, astăzi biserică de mir — a fost clădită pe unul din piscurile precarpatiche, aidoma imaginii biblice a dealului urcat de Mîntuitorul în dăruirea patimilor, cînd Și-a purtat crucea

Mînăstirea Golgota
Biserica. — Vedere la vest

Mînăstirea Golgota
• Biserica în urma cutremurului din 1940

spre culmea tuturor suferințelor. De la această imagine-simbol, zugrăvită în figurație pe unul din pereții reci ai bătrînei biserici, oamenii locului, odinioară simpli la port și la vorbă dar imaginativi în trăirea celor sfinte, frămîntați și inspirați de tabloul dramatic, au smuls neștiutului denumirea priporului care simbolizează, exprimă și supune la meditație.

Numai cînd se ajunge în vîrf, unde zac desveșmîntate de orice podoabe zidurile ruinate ale chiliilor egumenești ale școlii — odinioară de

1. Gurganele sau movilele funerare au apărut în literatura română sub diferite numiri, derivînd de la pecenegul «kurgan»: gorgane, culmi, hulumburi, silitre, popice, tumuli, grui, măguri... În general, au forma căciulii tracice, purtată și astăzi de țărani noștri. Săpăturile efectuate în unele regiuni au scos la suprafață din subsolul lor: unelte casnice și de război, podoabe, vase, părțile feroase ale harnașamentului, etc. În feudalism au fost folosite ca puncte de observație și pentru oșteni însărcinați cu straja. Topica se referă la viața pastorală și acțiunile războinice ale poporului român.

limbă greacă — și turnul-clopotniță, sfărmat în fragmente nedescifrabile, oricine înțelege pentru ce i s-a spus minăstirii «Golgota» și nu altfel.

Satul și locuitorii. Nimeni nu cunoaște vechimea satului. Dovezile lipsesc iar bătrînii care știau cîte ceva și împleteau întîmplările petrecute aveau pe canevassul legendeior, odihnesc de mult în țintirimul din jurul bisericii.

În documente se întîlnește abia prin veacul XVI, mai frecvent în veacul XVII. S-a dezvoltat împins de condițiunile geografice pe coborîșurile pîrului Sănic și pe umerii înălțimilor neingăduitoare, cuprinzînd la un loc trei cătune: Gorgota, Panaghia și Poiana Mare.

Pe aria vremii, nu a avut altă însemnătate decît aceea de a se fi găsit în calea voievozilor care fugiau citeodată din scaunul domnesc al Tîrgoviștei, surprinși de cavalcada tabunurilor turcești și tătărești. Căci nu e o întîmplare faptul că valea străbătută de drumul cel mai scurt dintre Tîrgoviște și trecătorile munților — presărată cu cruci de piatră domnești, înflorate cum nu se află mai gingaș, peste care se așterne scrisul de slovă veche — oamenii au numit-o «Valea Voievozilor» și mai departe «Valea lui Socol»². Mai tîrziu, satul care-și revarsă casele și atunci ca și acum pe coastele delimitate de natură prin două versante, a ajuns cuibarul călugărilor greci aduși de rețetele exploatării bizantine. De aceea, viața locuitorilor a fost mereu legată de autoritatea minăstirii.

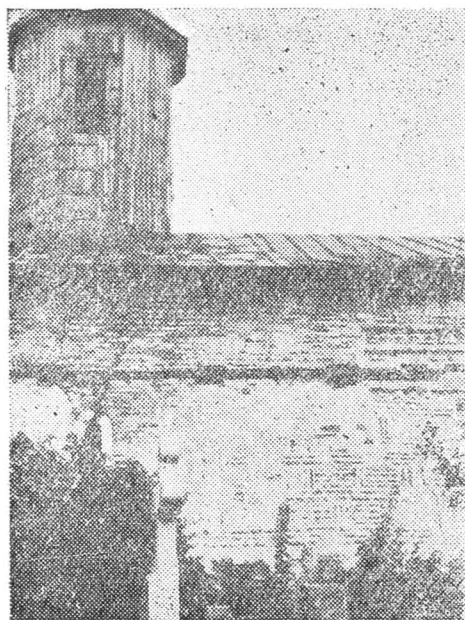
Cum de l-a descoperit Pătrașcu cel Bun, voievodul blind, răpus de moarte criminală și nemeritată, a fost o simplă întîmplare; dar poate și grija de a găsi un colț cît mai ferit și depărtat de drumurile vrăjmașilor, care să-i fie locașul de veșnică odihnă.

Este adevărat, pe atunci așezarea era înconjurată de clemșurile pădurilor dese și nestrăbătute; turlele sondelor încă nu-și făcuseră apariția, căci dohotul se scotea din puțuri cu virtejul, ca apa din fîntini, iar obidetele feudalismului nu-și mai aveau margini. Oamenii tăceau, muceau silnic și peste seamă pe moșia minăstirii, îndurau crunt urgia, mizeria și asuprelele ciocoiești, deoarece viața lor atîrna de strășnicia egumenilor; iar cînd le venea la îndemină, dacă nu izbuteau să se răzvrătească căci li amenința vrăjmășia puterii, în schimb se risipeau în cele patru vinturi, sau înhăițați în putere, ațineau calea lefegiilor domnești și minăstirești. Abia mai tîrziu, cînd proprietatea individuală a început să se dezvolte lent și timid, cînd gorgotenii au prins a-și încropi gospodării și vremurile s-au mai liniștit, satul s-a întins pînă în apropierea hotareior de astăzi și plugurile de lemn au trecut și peste haturile ocinelor întărite minăstirii prin hrisov de către Radu Mihnea W. la 5 aprilie 1611, în întia sa domnie³.

2. Este vorba de vornicul Socol, ginerele lui Mihai Viteazul, care împreună cu soția sa Marula, fiica din flori a voievodului, sînt ctitorii bisericii din Răzvadul de Sus, raionul Tîrgoviște.

3. P. V. Năsturel, *Genealogia Năsturelilor*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filosofie», XI-2, 1910, p. 283.

Legende și întemeierea. Asupra anului sau cel puțin a vremii când s-au înălțat zidurile mănăstirești, știrile sînt întunecate și stau în ceartă, deși Mihai Viteazul, atît în documentul din 7 iulie 1594, prin care consfințește dania moșiei⁴ către sfîntul locaș, făcută de către Pătrașcu cel Bun W. ca «ctitor al sfintei dumnezezești mînăstiri»⁵, cit și în documentul din 3 decembrie 1597 (7106), unde întărește «cît a fost lăsat de răposatul părinte al domniei mele Io Pătrașcu Voevod» (anexa 1)⁶, îl arată drept ctitor pe Pătrașcu cel Bun W.; totuși, legendele se străduiesc a dovedi

Minăstirea Golgota
Biserica. — Vedere la sud

Minăstirea Golgota
Biserica. — Briul de fier din 1900

că și mai înainte de acest domn și pe același loc fusese un alt locaș mînăstiresc.

«A fost pe vremuri la Panaghia⁷ o mînăstire — începe una din legende — zidită nu se știe de cine, ale cărei urme se văd și astăzi.

4. Arhivele Statului — *Minăstirea Golgota*, pach. 4, doc. 1-4.

5. *Ibidem*, doc. 1; *condica mînăstirii Golgota*, nr. 149, p. 113.

6. *Documente privind istoria Romîniei, veac. XVI, B., Țara Romînească*, vol. VI (1591-1600), nr. 314, p. 98.

7. În adevăr, mînăstirea Panaghia a existat pînă în sec. XIX. Astăzi, nu s-ar mai cunoaște nici locul unde era clădită, dacă nu s-ar afla cîteva cărămizi aproape îngropate sub iarba livezii din apropierea mînăstirii Golgota, unde odinioară sîruntau zările turlele chinoviei din sec. XVII. A fost ctitoria boierului Udrea Băleanul, «care a și fost îngropat în acest sfînt locaș» (C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. III, p. II, Buc. 1946, p. 665).

După ce s-a năruit acea minăstire, pe vremea lui Radu Negru, locuitorii s-au hotărît să facă jos, în vale, în partea stîngă a pîriului Slănic, o biserică. Pentru aceea, au aşezat la locul hotărît pentru zidirea bisericii o icoană a Maicii Domnului, luată din minăstirea năruită.

Icoana se află şi acum în biserica minăstirii, roasă de cari şi înegrită de fum. Cînd au venit locuitorii la cîteva zile să înceapă lucrul, n-au mai găsit icoana acolo. Ea zburase sus pe deal şi se aşezase într-un mărăcine crescut în mijlocul unui lac (?). Atunci, locuitorii, văzînd în aceasta un semn dumnezeiesc, s-au hotărît să zidească acolo o minăstire. Au tăiat pădurea, au făcut cărbuni mulţi, i-au aruncat în lac şi așa apa fiind sorbită, s-a putut zidi minăstirea Golgota de astăzi. De atunci, o parte din sat poartă numirea de «cărbunari»⁸.

Cît simbure de adevăr poartă legenda, nimeni nu ştie. Vechile amintirii ne părăsesc. Faptele însă depăşesc epicul şi călugării, care cunoşteau şi citiseră slovele uricelor domneşti din vremea lui Petru Cercel W. şi Mihai Vodă, l-au socotit drept adevăratul ctitor pe Pătraşcu cel Bun W.⁹, care o şi înzestră «cu moşia din jurul ei»¹⁰.

Dacă însă voievodul ar fi domnit mai mult timp, minăstirea n-ar fi avut de suferit pagubele şi năpastele ce-au dus-o pînă pe pragul pieirii. Dar, după trei ani de domnie, în decembrie 1557, cînd clopotele din turla domnească vesteau Naşterea Mîntuitorului, este răpus şi minăstirea rămîne văduvită de sprijinul cu care o învrednicise întemeietorul. Din acest moment, zilele negre ale Golgotei răsar din ce în ce mai dese.

Ctitorul. Pătraşcu cel Bun s-a urcat pe tronul Ţării Romîneşti în martie 1554, după ce Mircea Ciobanul W., soţul Chiajnei şi ginerele lui Petru Rareş W. a fost surghiunit în Etiopia. Noul domn moştenea o parte din calităţile de omenie ale tatălui său, Radu Paisie, de aceea istoria l-a botezat «cel Bun»; dar mai cu seamă pentru faptul că, spre deosebire de înaintaşi, nu vărsase sînge, iar poporului nu-i sporise nici un bir şi cine avea dreptate, necătînd la rang i-o dădea fără nici o şovăire.

La cîtva timp, după ce a ajuns domn, turcii i-au încredinţat misiunea să plece cu oastea în Transilvania, în sprijinul reginei Isabela şi a lui Ioan Sigismund. Ascultător faţă de sultan, deşi era bolnav, trece munţii cu 11.000 oşteni şi trimite mai departe pe vornicul Socol să aducă din Polonia pe regină. Apoi, unit cu Alexandru Lăpuşneanu, domnul Moldovei, a început lupta pentru scopuri străine intereselor ţării.

Cînd însă turcii îi cer, în 1557, să meargă pentru a doua oară în Transilvania, poate boala, dar poate şi teama de a nu-şi pierde viaţa prin locuri necunoscute, nu se mai duce şi, înfrăţit prea de timpuriu cu moartea, se săvîrşeşte din viaţă într-o zi mare, la 26 decembrie 1557.

Taina morţii sale neaşteptate — subiect de dramă zguduitoare — n-a putut fi pe deplin dezvăluită. Uciderea voievodului — cît se poate de tra-

8. C. R. Vasilescu, *Minăstirea Golgota*, Edit. seminarului de Istoria Bisericii Romîne, extras din revista «Biserica Ortodoxă Romînă», an. LV (1937), nr. 3-4, martie-aprilie, p. 4.

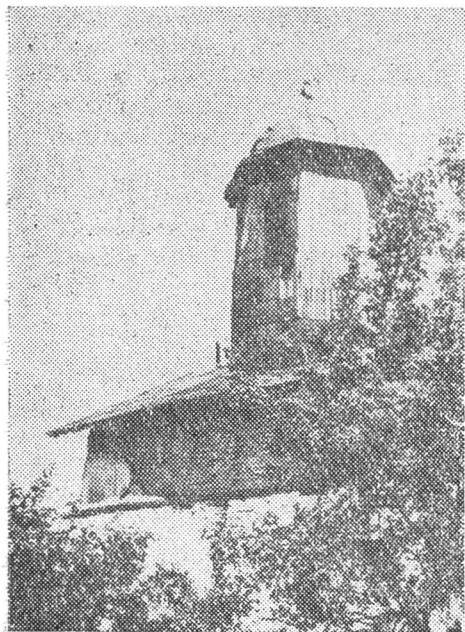
9. Academia Romînă, *ms. nr. 722*, p. 212 (catagrafia minăstirii Golgota din 1846).

10. Arhivele Statului, *ibidem*, doc. 1, 2, 3, 4.

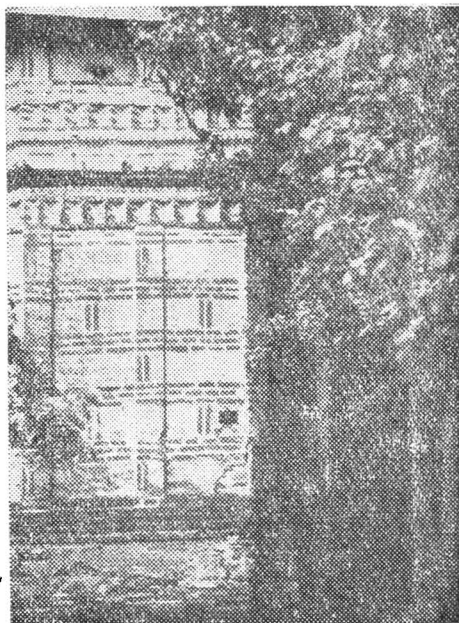

gică prin modul cum a fost pusă la cale, planul mișesele ce s-a urmărit și desfășurarea dramatică a crimii aruncă o umbră de bănuială asupra vornicului Socol, rudă mai tirziu cu Mihai Viteazul.

Cum s-au petrecut faptele le nareză cronică vremii. Unii i-au pus grabnicul sfârșit pe seama răcelii căpătată în războiul din Transilvania, «căutată cu un medic trimis de sibieni»¹¹. Alții însă, talmăcind slovele cronicilor, au aruncat vina asupra vornicului Socol, unul din cei mai

Minăstirea Golgota
Biserica. — Adăugire din sec. XIX:
turla de lemn

Minăstirea Golgota
Biserica. — Ornamente exterioare

apropiați sfetnici. Și bănuiala a rămas în istorie drept adevăr, căci nu odată șarpele a mușcat pe cel care l-a încălzit la sîn.

«Cînd de sfințele sărbători — spune cronică — în seara a doua de Crăciun, se gătea Curtea să meargă la biserică, de odată răsună vestea în palatul Tirgoviștii, că Vodă își dă duhul».

A doua zi, ticălosul — care introdusese în timpul mesei, nevăzut de nimeni, otravă în blidul cu mîncarea domnului — s-a urcat în scaun, ajutat de cițiva din credincioșii săi. Se putea o mai limpede dovadă a vinovăției ?

N-a apucat să domnească decît abia o lună, căci turcii l-au alungat și a ajuns pribeag ca și atîți pretendenți la domnie pînă la el ; iar Pă-

11. C. C. Giurescu, *ibidem*, vol. II, p. I, p. 204.

trașcu Vodă s-a stins cu zile în chinuri groaznice, de o moarte bănuitoare, în scînteierea făcîiilor aprinse pentru slujba Nașterii Mintuitorului.

Apoi, după ce doamna Voica, «din neamul boierilor de la Slătioara», îl pînse cu lacrimi de foc, blestemînd cu mare g'as pe ucigaș, trupul voievodului a fost dus în cîntările tuturor egumenilor și vlădicilor din țară la mînăstirea Dealu, unde, alături de osemintele altor voievozi și ale bunicului afurisit de patriarhul Nifon, își găsi odihna cea de veci, sub o lespede de piatră, pe care au fost săpate slovele:

«Au răposat întru Hristos Dumnezeu credinciosul Pătrașcu Voievod și domn a toată țara Ungro-Vlahiei, fiind fiul lui Io Radul Voievod și au murit în luna lui Decembrie a 26 zi în anul 7056» (1558).

Socol, gonit ca uzurpator de tron, a fugit în Transilvania, «cu visteria țării de 400.000 ducați» și în scaunul domnesc al Tîrgoviștei a revenit pentru a doua oară Mircea Ciobanul. Pieirea lui Pătrașcu cel Bun întrecuse măsura și de aceea, Socol — voievodul neînscăunat, de cîteva zile — își primi pedeapsa din mîinile turcilor. Astfel, «în iulie 1558, Mircea obține prin bani, desigur, exilul lui Vlad (trimisul reginei Isabela) și a lui Radu Socol, care plecase la Constantinopol prin mai. În drumul spre Rodos, ambii sînt înecați»¹², vădindu-se după cuvîntul din vechi «că sîngele nevinovat cere giudicată ia Dumnezeu»

Vremea lui Mihai Viteazul. După moartea lui Pătrașcu cel Bun, starea de neliniște din țară, puhoienii străini pripășiți după jafuri și pradă, chiar unii călugări trimiși de la Athos s-o stoarcă de averi, o aduc într-o astfel de stare, încît mitropolitul Eftimie din scaunul eparhial al Tîrgoviștei, care o văzuse «cum era pustie și scăpătată și nu avea nimic, nici cu ce se ținea călugării, nici hrană, nimic și viile pustiite și casele dărîmate și risipite toate și neîngrădite»¹³, s-a plecat stăruințelor călugărilor și a hotărît să pună stavilă nenorocirii în care se afla, pentru ca «să nu se risipească această mînăstire».

Iată, prin urmare, situația în care se găsea așezămîntul domnesc «de pe culmi» — așa denumit într-un act de închinare¹⁴ — la venirea în domnie a lui Mihai Viteazul.

Noul domn, statornicind vechile tocmeli ale țării, întărește dania lui Pătrașcu cel Bun prin hrisovul din 1594 și învrednicește pe călugări să trăiască «în bună pace de bir și de găleată și de fin și de zăciuială de oi și de albine și de rimitori și de toate dajdiile și slujbele»¹⁵. Iar pentru o mai trainică îndreptățire, nu cumva să fie stricate orînduiețile mînăstirești și hotarele încălcate, poruncește ca «jupîn Radul, marele clucer, Jupîn Preda, marele postelnic Buzescu, Nica Vistierul și alți boieri» să meargă la fața locului să tragă linia hotarelor cum scria în pravile.

12. N. Iorga, *Pretendenți domnești în sec. XVI* — în «Analele Acad. Rom.», t. XIX, p. 205-206.

13. Arhivele Statului, *ibidem*, pach. V, doc. 1; după C. R. Vasilescu, *ibidem*.

14. N. Iorga, *Istoria Bisericii Romine și a vieții religioase a romînilor*, Buc. 1908, vol. I, p. 263.

15. Arhivele Statului, *ibidem*, pach. IV, doc. 1.

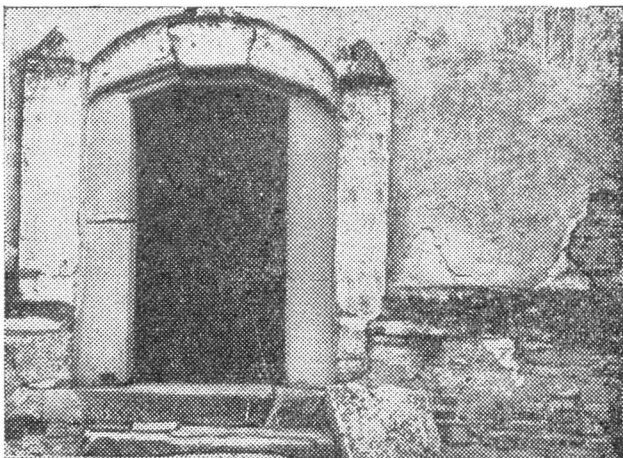
Dar zilele bune n-au ținut îndelung. Cunoaștem din cronica lui N. Bălcescu cât de zbuciumată a fost domnia lui Mihai Viteazul cu prădalnicile invazii ale turcilor și cum voievodul n-a stat în cumpănă să pornească împotriva lor.

Pe unde a trecut puhoiul turcesc și pietrele au avut de suferit. Mînăstirea Golgota, nu prea depărtată de scaunul domnesc al Tirgoviștei, intră din nou în hora jafurilor. Cînd în 1597, după multe și schimbătoare fapte și după ce primejdiile din afară se mai potoliră, Mihai Viteazul, «întîmpîndu-se să meargă la această sfințită mînăstire» și turburat de plînsorile călugărilor, le dăruiește o parte din moșia Tirgoviștei» (anexa 1) ¹⁶.

Deși nimbul strălucitor al domniei din această epocă arăta că domnul țării stăpînea de drept moșia orașului de scaun și dispunea de hotarele ei ca de o proprietate personală, totuși, în fapt, după legile nescrise, era obligat — în cazul cînd dăruia cuiva o parte din această moșie — nu numai să despăgubească pe orășeni pentru partea desprinsă, dar era obiceiul ca autoritatea obștească să confirme și să întărească despuierea avutului obștesc. Firește însă că actul nu era în sine decît un simbol al autonomiei orășenești, care sublinia autoritatea locală. De aceea, județul și cei 12 pîrgari ai orașului Tirgoviște întăresc fără zăbavă chiar în aceeași zi — 3 decembrie 1597 — dania făcută mînăstirii Golgota de către Mihai Viteazul ¹⁷.

Zodia de lumină a daniilor. Se vede treaba că răzmerița cu turcii din 1595 lăsase urme adînci în viața de amarnice lipsuri a mînăstirii Golgota, dacă Mihai Viteazul nu s-a dat la o parte s-o scoată din nevrednicia în care căzuse. Era fără îndoială pentru voievod o datorie de conștiință de a nu se desface de trecut, dar era și împlinirea unei tradiții neabătute pe firul istoriei.

Tot în acest răstimp de vreme, mînăstirea — intra'ă în zodia de lumină a darurilor și prefacerilor — primește din partea fetei or mare'ui vornic Ivan, Velica — amanta lui Mihai Viteazul — și a surorii sale

Mînăstirea Golgota
Biserica. — Intrarea

16. Documente privind istoria Romîniei, *ibidem*, p. 298.

17. *Ibidem*, doc. 315, p. 299-300.

Zamfira¹⁸, o parte din satul Răzvad (anexa 2)¹⁹. Cu această zestre, Mînăstirea Golgota intră în veacul XVII sub domniile următoare.

Cum însă la urcarea în scaun a unui nou domn — și cunoaștem cît de șubrede și nestatornice au fost domniile pămîntene pînă la Matei Basarab — trebuia ca orice danie să fie întărită și de domnul următor, în 1601, Simeon Movilă îi întărește prin documentul din 26 ianuarie, partea de moșie dinspre Răzvad și, după învoiala de înțelegere nescrisă, străbătut de spiritul vremii, merge pe același drum și Radu Șerban.

În 1602, «primește 2 locuri de casă» dinire care unul «aproape de metohul mînăstirii»²⁰; și ca o pildă de restabilirea completă a bunei stări, pe linia de acumulare a bogățiilor și a sporirii domeniului mînăstiresc, în 1608, «călugării cumpără și ei un loc de casă lîngă metohul de moară al mînăstirii».

În 1610, au mai cumpărat jumătate din moșia Gălășești, iar în 1612, «Pătru Portarul și Pătru din Bulinești îi fac danie moșia Bulucești»²¹.

Vremea lui Radu Mihnea. Dar nici unul din voievozii care au urmat după domnia de culme a jertfitului de la Turda nu i-a purtat de grijă ca Radu Mihnea, îngropat astăzi la biserica Radu Vodă din București.

Cine era Radu voievod o aflăm tot din cronici. Tatăl său se întâlnește în cîteva întîmplări shakespeare-iene petrecute între zidurile cetății de scaun și mai înainte și în timpul domniei lui Mihai Vițezul.

Este prin urmare, feciorul aceluiași Radu Mihnea, devenit prin trecere la mahomedanism Mehmed Bey. Pe maică-sa, o oarecare Voica, sau Vișa, o țirise necazurile după năstrușnicul ei ibovnic la Constantinopol și apoi la Nicopol'e. Cu vai-nevoie a izbutit să-și scape fiul de a nu fi turcit, ascunzîndu-l și făcîndu-l pierdut printre chiliile de piatră ale Muntelui Athos. De îndată ce a crezut că a sosit timpul, săturată de viața tristă a tuturor ibovnicelor părăsite, și-a chemat copilul din ascunzătoarea unde-l crescuseră călugării în învățăturile cărților grecești și l-a luat cu sine la Veneția. Era tocmai în toiul luptelor crîncene, cînd se hotăra sub zidurile cetății ialomițene soarta armatei lui Sinan Pașa și poate chiar — cine poate dezlega tainele soartei — în vremea cînd turciful său părinte își pierdea viața, ucis ca un cîine pe maidanul Tîrgoviștei de buzduganul lui Radu Calomfirescu.

La Veneția unde-și rătăcea tinerețea și cu'ezanța, fugar și pribeag, Vișa l-a învățat prin cărturarii de slovă latinească tot ce trebuie să cunoască un tînăr vlăstar domnesc la vîrsta lui, neascunzîndu-i nimic din luminoasa vreme a umanismului Renașterii. De aceea, este de mirare cum feciorul domnesc, care căpătase o creștere și o cultură atît de aleasă și făcuse cunoștință nu numai cu antichitatea, dar «și cu tot ce se putea învăța acolo» și s-a înconjurat apoi de oameni cu carte, ca Chiri! Lu-

18. *Ibidem.* A se vedea și P. P. Panaitescu, *Viața feudală în Țara Romîneasă și Moldova*, Edit. Științifică, Buc. 1957, p. 434.

19. C. C. Giurescu, *ibidem*, p. 283 și *Documente privind istoria Romîniei — veac. XVI, B. Țara Romîneasă*, vol. IV, p. 372, nr. 384.

20. C. R. Vasilescu, *ibidem*, unde e citat doc. 4, pach. 1, Arhivele Statului.

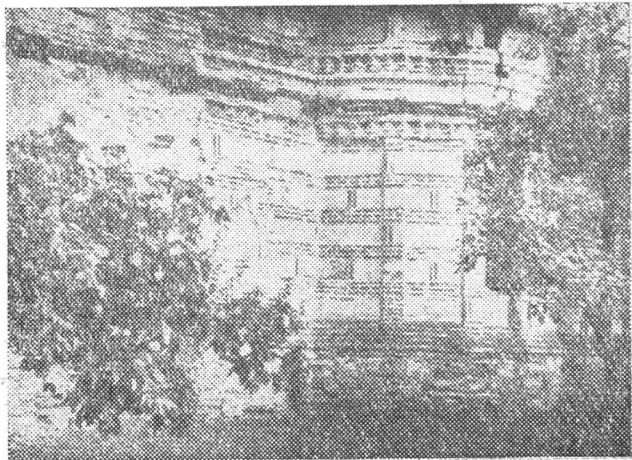
21. Arhivele Statului, *ibidem*, pach. II, doc. 5.

karis, — a avut când s-a suit pe tronul strămoșilor firea și înclinarea către crime, ca și cum ar fi ieșit din lupanarele Fanarului.

Astfel stăteau lucrurile în momentul când «Poarta nebăgînd în seamă pe Gavril Bathory, au pus domn Valahiei pe alt Radu, feciorul lui Mihnea Vodă, care, de multă vreme aștepta în Țarigrad ca să se poată face prinț și l-au trimis — cum povestește cronica — cu Ibrahim ceașul și cu bună oaste la Țirgoviște»²².

Tate aceste fapte se petrec în pragul toamnei anului 1611, către sfîrșitul lui septembrie.

Încă nu se stinsese de tot dogarea soarelui de vară; vremea era blăjină ca o zi de împăciuire, cu domoale adieri de vîntuleț pribeag, cu zdrențuite petice albe de nori, cu duioase alintări de păsări pregătite de plecare, cu perdelele apei morților fluturînd în depărtări și cu cimpoierile ciobanilor coboriți din cornurile munților. Cîmpia părea a nu mai avea hotar. Taciturile ogoarelor erau învrîstăte ca după cădurile de august.

Minăstirea Golgota
Biserica. — Detalii de construcție

La vederea tabunului turcesc, satele rămîneau pustii și oamenii se topeau în păduri. Le intrase groaza în suflet și erau sătui de năimitul la podvezi, de jaful achingiiilor prădători, de bejenii, de scîrbavnice siluiri și de tot ce putea aduce o nouă cotropire. Ei nu aveau de unde ști că turcii însoțeau un domn nou, care de îndată ce se urcă în «taht»²³, «începu a-și tocni țara cum se cade».

Premergător însă sosirii în țară a lui Radu Mihnea, «Gabriel Bathory — spune cronica — s-au tăbărit la scaunul Țirgoviștii șezînd aici în țară 3 luni, dînd voie ostașilor de au prădat toată țara și toate minăstirile, cît n-au mai rămas nimic în țară, răutate și jaf ca atunci»²⁴.

Despre jaful lui Gabriel Bathory, care se intitula «din scaunul său princiar de la Țirgoviște, prinț din mila lui Dumnezeu al Transilvaniei»

22. Gaspar Böytini, *De rebus gestis a Gabriele Bethlen libri 1* și Gh. Șincai, *Cronica Romînilor*, t. II, p. 510.

23. Taht=tronul.

24. N. Bălcescu și A. T. Laurian, *Magazinul istoric pentru Dacia*, t. 4, fasc. 5, p. 304.

și al Vlahiei Transalpine»²⁵, avem «Povestirea pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban Vodă zis Radu», atribuită mitropolitului Matei al Mirelor²⁶, care deși nu vorbește direct de Mînăstirea Golgota, dar descoperind jaful petrecut la cealaltă mînăstire din imediata apropiere, Mînăstirea Dealu, ne face să ne închipuim lesne ce s-a petrecut și aici.

«Și năvălind ca hoții — începe cronică — în mînăstirea noastră, furind toate giuvaerurile cîte le căpătase și stărnind mormintele domnilor... și stricînd lespezile bisericii, crezînd să dobîndească beție de aur, puindu-și numele de furători de lucruri sfinte și scormonitori de morminte, s-au întors în așteptarea dreptei pedepse a lui Dumnezeu celei din urmă. Căci s-au luat multe daruri făcute mînăstirii cucernice, de către domnii cei de demu't și plumbul cu care era învelită biserica...»²⁷.

În martie 1611, Gabriel Bathory a părăsit Tîrgoviștea, după ce o dezbrăcase hotește de toate podoabele ei și mai noi și mai vechi, lăsînd în scaun pe Radu Mihnea, în timp ce Radu Șerban rătăcea prin Polonia, Ungaria și la Curtea din Viena, cerșind ajutoare, proferînd cuvinte de ocară împotriva lui Mihnea și stăruind să-și recapete tronul. Boierii însă au împrăștiat vorba că trebuie să se uite tot ce se petrecuse mai înainte și să se adune la Tîrgoviște, pentru a se închina noului domn. În adevăr, cînd Radu Vodă a ajuns la curtea domnească, divanul se afla adunat în pâr, așa cum era obiceiul și noul domn s-a bucurat tare de înfrățirea lor. Numai «Barcan vel stolnic de la Merișani»²⁸, iar de moșie se trăgea de la Bucșani, ca om rău călcă jurămîntul și cu dînsul încă și alți opt, că făcură sfat în taină ca să omoare pe Radul Vodă și să ridice domn pe Mihai Cămărașu, pentru că îi impresurase cu mulțime de greci de la Tarigrad și de la Rumelia. Iar Radul Vodă, prinzînd de veste îndată porunci de-î tăie pe toți afară de poartă, ca să învețe alți boieri a mai vicleni pe domnu!»²⁹.

Este greu să ne închipuim cum s-au desfășurat faptele cu măcelul boierilor povestit de cronici. Dar cît de sălbatică trebuie să fi fost mînia lui Radu Vodă, dacă fără nici o muștrare și judecată a dat pe mîinile călăuului pe cei mai de seamă sfetnici din divanul său! Deși un istoric relatează că «numai în 10 luni de la suirea sa în scaun tăiaze 14 boieri de frunte, pe lângă mulți căpitani și sutași»³⁰, noi însă nu cunoaștem decît 9 și anume: «re Dracotă poste'nicul, pe Barcan stolnicul, pe Stancu paharnicul, pe Cireă vornicul, pe Dragul logofătul, pe Drăghici postelnicul,

25. N. Iorga, *Istoria Romînilor—Vitejii*, p. 369

26. Mitropolitul Matei al Mirelor a scris în afară de «un tratat de polemică contra latinilor», o cronică în versuri: «Istoria celor săvîrșite în Ungro-Vlahia... Sub Radu Șerban și-a părăsit scaunul neroditor din Asia Mică pentru a veni în Muntenia», unde și s-a încredințat egumenia Mînăstirii Dealu; N. Iorga, *Manuscripte din bibliotecă străine*, în «Analele Acad. Rom.», t. XX, seria II, p. 3.

27. N. Iorga, *ibidem*, p. 19-21

28. O. G. Lecca, *Familiiile boerești romine*, Buc. 1898, p. 333.

29. N. Bălcescu și A. T. Latrian, *ibidem*, t. IV, fasc. 5, p. 306; O. G. Lecca, *ibidem*, p. 99; N. Iorga, *ibidem*, p. 395.

30. Gr. Tocilescu, *Istoria romînilor*, Buc. 1900, p. 332.

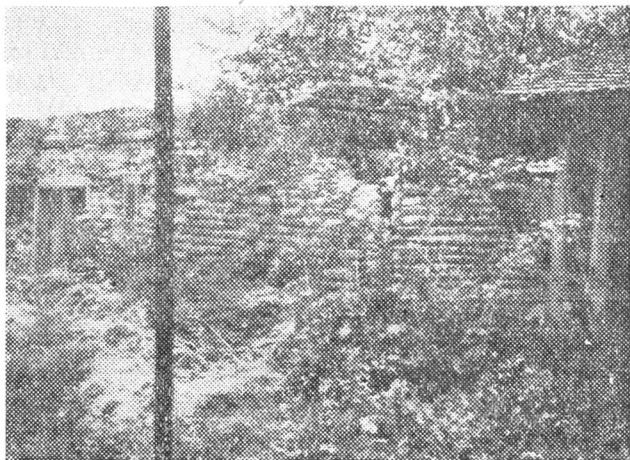
pe Marcu logofătul, pe Dragomir paharnicul, iar pe portarul Proca l-au tras în țeapă»³¹.

Nu știm dacă vina ce li se aruncase de a fi viclenit împotriva lui Mihnea Vodă era adevărată sau nu, dar în orice caz, unii boieri începușeră a crîcni asupra birurilor și angaralelor peste măsură de grele. Mișcarea era îndreptată mai mult contra grecilor părținiți în slujbe și lăsați să-și facă de cap; pină și doamna Arghira era de neam străin. Luată din Constantinopol, o femeie fără voință, vorbind limba strămoșilor ei, a adus-o în acest viespar de clevetiri și a-faceri, mereu cu frica în sîn, și înconjurată numai de greci.

Tirgoviștea părea a fi o capitală fanariotă, unde toți veneticii levantini își plănuiau nestîngheriți afacerile, sub ocrotirea satirului domnesc, jecmănind poporul, uneltind contra boierilor pămînteni și înfricoșînd chiar și pe domn.

A domnit de patru ori, între 1601 și 1623, atît în Țara Romînească, cît și în Moldova, pînă ce într-o zi veni știrea la Tirgoviște că fostul domn al Țării Romînești a murit în curțile de la Hîrlău, unde-i plăcea să petreacă, în urma unei boli neiertătoare. C-or fi fost multe păcatele lui, că-l vor fi ajuns biestemele văduvelor ale căror soți au căzut sub barda mîniei sale, cine poate ști, căci nimeni pînă astăzi nu a pătruns în încurcatele ițe ale destinelor omenești.

Din vremea domniei lui au rămas strălucirea stranie a Golgotei, adîncurile sumbre ale chinoviilor dispărute, rotunjimile zidurilor — acum mutilate —, fragmentele de fresce coșcovite, sînți zugrăviți în culori discrete, șterse, dulci, duși pe gînduri, străvezii și tonurile confuze ale decorurilor arhaice; dar și documentele din 5 aprilie 1611 și din 15 februarie 1612, prin care întărește mînăstirii locul din jurul ei și stăpînirea asupra ocinii din Bulinești³², — aceasta din urmă dăruită de «Pătru

Mînăstirea Golgota
Ruinele fostei egumenii, devenită în sec. XIX
școală grecească

³¹. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, p. 216.

³². P. V. Năsturel, *Genealogia Năsturelilor*, în «Rev. pentru istorie, arheologie și filosofie», XI-2, 1910, p. 283: «...ca să-i fie moșia care este împrejurul lacului cu tot hotarul care înconjoară sînta mînăstire». Asemenea «a scutit Mihai Vodă de toate dăjdiile și pre săracii care lăcuescu împrejurul mînăstirii, ca să păzească ei sînta mînăstire,

portarul și Pătru din Buinești... pentru ca această mai sus zisă ocină a fost aleasă și hotărnicită de către alți megieși din sat și din alte sate dimprejur»³³ și întărirea cu pecetea domnească a jumătății de moșie Gălășești din Dimbovița «drept 2.000 de aspre de argint gata»³⁴. De altminteră, în epoca corespunzătoare (1717), minăstirea mai primește ca danie de la Radu Buzescu moșia Anineni pentru «pomenirea în veci și aici și la sfânta minăstire Meteora din Rumelia»³⁵. Apoi, «în 1618 o vie cu casă dăruită de Anca și avind carte de întărire de la mitropolitul Luca; un loc în Tingoviște, dăruit de jupineasa Paraschiva; un loc de stînă în munții Sătenilor dăruit de «Ventilă de Săteni» în 1620»³⁶; un vad de moară cumpărat de la Isar Vistierul în 1621 și un loc de casă cumpărat de călugări în 1623 de la Cernica Vornicul și întărit cu hrisovul lui Radu Vodă Mihnea»³⁷.

«*Jupin Nicolae egumen și vistier*». În 1623, biserica Minăstirii Golgota începe a fi restaurată de un anume «jupin Nicolae egumen și vistier» din Ianina³⁸. Origina noului «ctitor», cum este intitulat pe pisania de piatră, a rămas necunoscută. Știm numai că se număra între boierii țării pe vremea lui Mihai Viteazul. Precum se vede, fiind și grec, nu i-a fost greu să se călugărească și să ajungă în scurt timp egumen la Golgota. Nimeni însă n-a izbutit să zmulgă taina intrării lui în tagma monahală și a faptului care l-a determinat să restaureze biserica lui Pătrașcu cel Bun. Că va fi fost «așa dărîmată... încît nu mai putea preot ca să slujească sfînta leturghie...»³⁹ și deci n-ar mai fi avut vreun rost să egumenască o minăstire porfiță să se ruineze, sau — spun cu tot adevărul — poate că în luptă cu conștiința încărcată de păcate, a căutat să și le răscumere; în tot cazul, meritul său începe din momentul cînd s-a hotărît a pune ordine în ctitoria voievodală.

În această privință, dispunem de un document autentic, și anume: pisania săpată în piatră în ductul literelor din 1624, deci în chiar anul nedibacei refaceri, despre care un istoric a scris că «prima inscripție domnească în limba greacă în țările romîne este inscripția bilingvă (greacă și slavonă) de la minăstirea Golgota»⁴⁰.

Dar, mă întreb pentru ce «domnească», cînd a fost scrisă la porunca unui simplu și întimplător egumen? Iată și textul pisaniei:

«Această dumnezeiască și sfîntă biserică, în numele siăvitei și dumnezeieștei Preobrajienii Domnului nostru Iisus Hristos, din temelie au ri-

pentru că mai înainte, de multe ori, o au jefuit tălharii în 3-4 rînduri. Cărțile s-au pierdut însă cînd a venit Craiul cu unghurii și au prădat Țara».

33. C. C. Giurescu, *Despre boieri*, p. 365 și Arhiv. Statului, *Ibidem*, pach. 2, doc. 5.

34. Arhivele Statului, *ibidem*, nr. 149, p. 18.

35. *Ibidem*, pach. 2, doc. 5.

36. *Ibidem*.

37. C. R. Vasilescu, *ibidem*.

38. N. Iorga, *Istoria Bisericii Romîne*, vol. I, p. 263 și V. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din jud. Dimbovița*, edit. Minerva, Buc.

39. Din textul pisaniei zugrăvită în interior, deasupra ușii naosului.

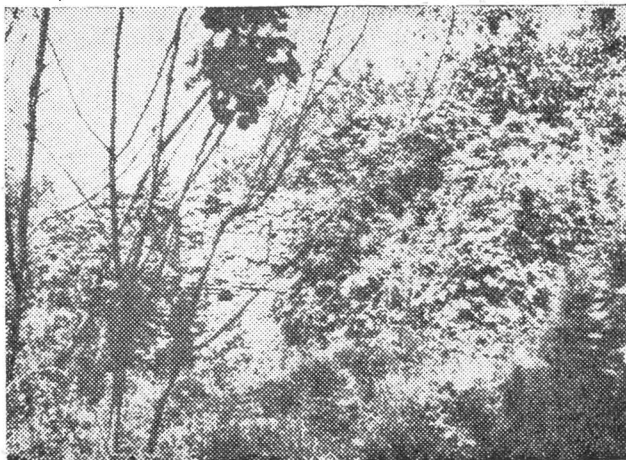
40. P. P. Panaitescu, *Recenzii și prezentări*, în rev. «Studii de istorie», an. X, 1951, nr. 5, p. 195.

dicat cinstitul și prea slăvitul ei ctitor jupan Nicula și Vistaru din măritul oraș al Ioaninei (Ianina) în zilele prea respectatului și prea slăvitului domn Io Radu Voevod-văleat 7132 (1624). Isfrisah Iane zugrav».

Cu noua haină, Golgota — croită după inspirația personală a celui de al doilea ctitor — a trăit pînă în 1836, cînd, «întîmplîndu-se cutremurul cel mare», puțin a lipsit să nu fie distrusă în întregime.

Cel de al treilea ctitor. Atunci, a intervenit pentru a treia oară un nou binevoitor, în persoana starețului din vremea aceea, Efrem, care «au pre-inoit-o», împîdșpătîndu-i tavanul, acoperișul de șindrilă, înfățișarea exterioară și podoabele din interior cu «zugrăveala la cinci icoane». Tot acestuia se datoresc «chiliile din casele de deasupra porților și casele cele mari». Cu același prilej, i se întocmește o a treia pisanie — cea dintîi, din vremea lui Pătrașcu cel Bun fiind dispărută — pe care o aflăm astăzi așternută cu scris chirilic pe frontonul de deasupra ușii dintre pronaos și naos (anexa 3) ⁴¹.

Mînăstirea Golgota
Ruinele turnului și fostului paraclis al Golgoiei

Sub obida mînăstirilor grecești de la Meteora. Toate aceste fapte se petrec într-o epocă stăpînită complet de Orient, nu numai sub raportul îndatoririlor duhovnicești, dar și în sensul abuzurilor comise de solii înveșmîntați în rasă, trimișii lavrelor bizantine sau a numeroaselor patriarhii orientale, care «au circumărit și vîndut» vreme îndelungată bisericile romînești.

Cum, pentru jefuirea ctitoriilor valahe, drumurile clericilor atoniți nu aveau opreliște, s-a întîmplat să se ajungă la închinarea lor ca metoace către mînăstirile de la Athos, Meteora, Cipru, Ierusalim, etc.

Dar chiar și închinarea n-ar fi dăunat autonomiei Bisericii romînești, dacă s-ar fi limitat la oarecare îndatoriri dogmatice și duhovnicești, deși prin patronarea instituțiilor clericale se crease o situație de umiliță și inferioritate. Nevrednicia a plecat însă cînd acești cerșetori în haine monahale, îmbuibăți și lacomi au început a le jefui de bani și odoare.

Mînăstirea Golgota n-a scăpat nici ea de farsa umilitoare a patronatului. Despre închinarea ei către una din mînăstirile Meteore din Te-

41. A se vedea și N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, vol. II, p. 101.

salia, știrile se contrazic asupra datei când s-a petrecut acest eveniment. Unele acte, ca acel⁴² publicat și interpretat ca fiind «imposibil» de N. Iorga, ieșit din cancelaria domnească a lui Radu Mihnea, arată că închinarea s-a întimplat în anul când biserica începuse a fi restaurată, deci în 1623, pe vremea egumenului Nica Vistierul. Pe de altă parte însă, din alte documente⁴³, în cuprinsul cărora se pomenește mereu de «sfânta mânăstire Meteora la Rumele», reiese clar că închinarea a avut loc — dacă nu mai înainte, dar cel puțin în 1617 și deci în timpul uneia din trecătoarele domnii ale lui Radu Mihnea⁴⁴, dată pe care o socotim ca cea mai apropiată de realitate.

Oricare va fi fost anul când Mânăstirea Golgota a devenit metoc al Meteorei, un fapt este sigur, că din acel moment, obligațiile materiale și bănești au prins să curgă cu nemiluita peste hotar, sub formă de ajutoare. Călugării balcanici, fără să mai aștepte a fi chemați, vin la Golgota și se statornicesc egumeni sau economi în cuprinsul zidurilor voievodale. Astfel, ea intră și mai adânc pe mina străinilor, care-i acaparează veniturile numeroaselor proprietăți provenite din exploatarea robilor și țăranilor deveniți «rumini» prin «Legătura lui Mihai Viteazul». De acum, nu mai întilnim la Golgota decît pe zavistnicii egumeni greci porniți pe zaiafeturi, inecați în vițiu, biciuiți de dorințe lumești și de obiceiuri aduse din lumea bizantină.

Comorile de pe pământ aduc totdeauna necazuri. Din spicuirea merituasei lucrări a lui C. R. Vasilescu, desprindem unele informații privind sporirea în secolul XVII a avutului mânăstirii prin cumpărături și danii. Ar fi naiv să credem că averea acumulată pe parcursul a trei secole — Mânăstirea Golgota ajungînd a fi socotită între cele mai bogate ctitorii din Țara Românească — era menită tezurizării, cînd de fapt, o parte

42. A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor în Dacia Traiană*, Iași, 1890, vol. III, p. 444; N. Iorga, *Istoria Bisericii Romîne și a vieții religioase a romînilor*, Buc. 1929, vol. I, ed. II, p. 142 și 263-264; C. R. Vasilescu, *ibidem*, — după care dăm în extras textul copiei «lașificate» după hrisovul de închinare, conform cu părerea susținută de autor cum că «închinarea» către mânăstirile Meteora s-a petrecut înainte de 1617 și nicidecum în 1623. Iată cuprinsul hrisovului «prea cinstit», semnat de «Radul fiul lui Mihnea Voievod», dat «însăși mânăstirii ce se zice Meteor, unde se cinstește amintirea Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos, ca să-i fie meloh acelei mânăstiri, sfînta mânăstire ce se zice Golgota, la care se face pomeneria Schimbării la Față, cu toată averea ei mișcătoare și nemișcătoare, pe care i-a afierosit-o Domnia Noastră și cu țiganii și cu moșiile pe care le-a închinat la dînsa boerul dumnealui Nicolae Vistierul». «Călugării de la Meteora vor fi liberi să o cîrmuiască și» «să aleagă egumen de acolo din frăția lor și să-l trimită la metohul lor Golgota... și să nu aibă voie și putere nimeni, nici din neamul meu, nici din neamul boierilor dumnealui Nicolae Vistierul să desfacă și să ia ceva de la zisa mânăstire Golgota». Cum și N. Iorga, *Fundații religioase ale domnilor romîni în Orient*, în «Analele Acad. Rom., secția istorică, seria II, t. XXXVI (1913-1914), p. 481 și 483 și de același, *Istoria Bisericii Romîne și a vieții religioase a romînilor*, Buc. 1929, vol. II, p. 62

43. Am citat în text actele de danie: al lui Radu Buzescu, prin care dăruiește în 1617 moșia Anișeni; al lui Ventilă din Săteni, din 1620, pentru un loc de sîină și actul de vînzare către mânăstire, al lui Isar Vistierul, din 1621, pentru «vadul de moară din apa Tîrgoviștii».

44. N. Iorga, *Istoria Bisericii Romîne și a vieții...* Buc. 1929, ed. II, vol. II, p. 263-264.

folosea scopurilor personale ale egumenilor și călugărilor, iar cea mai mare parte lua drumul Tesaliei.

Astfel: — În 1628, egumenul Nil cumpără de la Gheorghe Turcul și fratele său, Tănase Păiosul, moșia Vîrnava ⁴⁵;

— În 1629, «Neașa logofeteasa» vinde mînăstirii moșia Tărbăcenii ⁴⁶;

— În 1638, Matei Basarab dăruiește moșia Dobrineasca pe Răstoaca din Vlașca, pe care o cumpăraseră de la Sefer Armeanul ⁴⁷;

— În 1646, același voievod îi întărește prin hrisov «Poiana Popii din ocina Aninenilor», pentru care mînăstirea s-a văzut angajată într-un proces cu «Stan ruminul lui Iordache Vornicu I» ⁴⁸;

— În 1649, tot Matei Basarab contribuie la cumpărarea moșiei Cîrligați din Vlașca, de la Sefer Armeanul ⁴⁹;

— În 1659, călugărul Chiril îi dăruiește «jumătate de pivniță cu casele de deasupra și prăvălii» din Tîrgoviște ⁵⁰.

Apoi, în afară de alte danii mai mărunte, averea ei mai crește cu: moșia Țigănești, închinată de Nedelcu Ciucerul; livada de la Tănase Păiosul; o ocină din moșia Dobrineasca; o «funie» de moșie din Speriat etc.

Cum era și natural, daniile și achizițiile sub diferite forme au născut însă invidie, pretenții, nemulțumiri, neînțelegeri, fie din cauza unor măsurători nedrepte, a încălcărilor de hotare și indicațiilor neprecise a vecinătăților, fie din pricina altor pretendenți sau a nesocotirii drepturilor naturale ale copăntașilor și moștenitorilor. De aici au rezultat o sumă de certuri și judecăți. O asemenea judecată a fost procesul purtat «cu pîră» împotriva lui Barbu și Stroe din Mănești, pentru «aciastă moșie și siliște ce se chiamă Tărbăcenii», din care a reieșit «izvodul după cartea Mihniî W.», prin care călugării au pierdut judecata (anexa 4) ⁵¹. Mai

Mînăstirea Golgota
Fragment din zidul înconjurător

45. C. R. Vasilescu, *ibidem*, p. 11.

46. *Ibidem*.

47. *Ibidem*.

48. *Ibidem*.

49. *Ibidem*.

50. *Ibidem*, p. 12.

51. Documentele privind istoria României, *ibidem*, vol. IV (1571-1589), doc. 438, p. 438.

tirziu, alte judecăți au ajuns în fața divanului lui Matei Basarab; în 1664, înaintea ispravnicului de Tirgoviște; în 1682, un proces se judecă de însuși Șerban Cantacuzino și în 1735, a fost chemat la judecată de Grigore Ghica (anexa 5). Dar dintre toate aceste procese, mai însemnat pare a fi fost acela din 1764, cu minăstirea Cobia și pricina începută în 1796 cu Luxandra Poenăreanca, care a ținut trei ani, sub domnia lui Alexandru Moruzi.

În 1823, se întâmplă un fapt neașteptat. După o lungă și prădalnică administrație, călugării greci au fost înlăturați și în locul lor s-a instalat conducerea românească. Atunci a venit egumenul Isidor, care moșteni o situație economică dezastruoasă și o biserică pornită pe drumul ruinii.

Dar, după egumenia smeritului Isidor, călugării greci, care nu se puteau împăca cu ideea părăsirii unor surse de venituri atât de grase, s-au reîntors la Golgota cu o mai mare poftă de spoliere și îmbogățire. A fost nevoie de intervenția patriarhului din Constantinopol și a departamentului logofetei treburilor bisericești, ca să-i alunge și să redreseze starea minăstirii.

În 1864, decretându-se secularizarea averilor minăstirești, bunurile minăstirii sînt scoase la licitație, în ziua de 8 februarie. Acum, lipsită de orice venit, dezbrăcată și jefuită de călugării greci pînă și de obiectele de cult cele mai necesare, a fost transformată în biserică de mir. Preotului D. Crinescu, numit curator îndată după secularizare, și ceva mai tirziu egumenului ieromonah Mihail, se datoresc salvarea de la prăbușire și menținerea ei în starea sub care se înfățișează astăzi, căci dacă n-ar fi fost legată în 1900 cu actualul brîu de fier, poate ar fi intrat în legendă, așa cum abia își mai amintesc bătrîinii din partea locului de fostele minăstiri Panaghia și Lăculețe, dispărute cu totul.

*

Privești și imagini. De netăgăduit, ctitoria lui Pătrașcu cel Bun, izolată în vîrfurile unui deal, ascunsă discret între livezi, domnind peste crucile țintirimului și contopită cu mediul înconjurător, în vraștea piclilor și în luptă mereu cu anotimpurile, poate fi o indicație a curbei ei istorice; căci pecetea anilor parcurși reflectă și rezumă o parte din trecutul Țării Românești.

Este drept că monumentalitatea construcțiilor care o înconjurau odinioară a dispărut sub povara secolelor; dar prin rămășițele zidurilor de centură, susținute de contraforți masivi, — mai există un crîmpei în partea vestică a incintei — minăstirea se încadra în categoria construcțiilor religioase fortificate. Restul, sînt pereții construiți din bolovani ancastrați între cărămizi «din casele de deasupra porților celei mari», ale clopotniței, paraclisului, chiliilor și fostei «eclesiarhii».

Acoperiți în bună parte de o verdeață luxuriantă, de pomi cu umbre triste, înclistați în mortar, păstrează — cine poate ști — în adîncimile pămîntului, tainite neștiute și beciuri întunecoase ca noaptea, unde stau îngropate toate amintirile de continui vrăjmășii, de drame necunoscute, de puteri uzurpate, de umilinți și de ascetism oriental.

În acest cadru de melancolie se înalță biserica șlefuită de intemperii, interpretând o construcție cu motive împrumutate de-a lungul celor patru secole. Linia de căpetenie este însă aceea a veacului XVII, refăcută pe forme mai noi. Zadarnic ar căuta cineva vechile elemente inițiale. Desfigurată parțial prin prefacerile chinuite la care a fost supusă și care n-au clintit-o de pe temeliiile așezate în secolul XVI, în valoarea ei arhitecturală încă mai trăiesc dispoziția și proporția planurilor îndătinată după tradiția bizantină cu ornamentica de început a briiilor ferestruite pe două rânduri și cu largile pătrate de cărămidă aparentă prezentând efecte geometrice. Pridvorul însă a dispărut și nu se văd semne să-l fi avut cândva. Și, lipsind ordinea riguroasă de configurație răsăriteană, arhitectul s-a limitat la fragmentarea interiorului, numai la cele trei încăperi obișnuite: pronaosul, naosul și absida altarului.

Firește, zidurile nu mai oferă stabilitatea la care ne-am aștepta, mai cu seamă că între timp construcția a fost retezată. Adăogirile laterale și degradările intervenite din lipsa unei întrețineri mai vechi, au dus — după cum era de așteptat — la situația de astăzi, când s-a impus o restaurare mai serioasă. De aceea, Direcția Monumentelor Istorice, călăuzită de îndreptarul concepției marxist-leniniste în ceea ce privește păstrarea operelor de cultură ale poporului — a declarat-o monument istoric și i s-au alocat mijloacele bănești necesare pentru repunerea într-o stare acceptabilă.

Influenții musulmane a veacului XVI pare a-i aparține intrarea propriuzisă în biserică. Cadrul arcuit al ușii, canelat și fragmentat în șapte piese de piatră fasonată, fără nici un ornament floral, se impune atențiunii. El calcă pe o groasă lespede mormintală, sfărâmată în două bucăți. Inscriptia ei a dispărut, fiind roasă de tălpile credincioșilor, iar rarele litere unciale care mai trăiesc, șterse și schilodite, nu dezleagă numele celui peste care s-a lăsat cu toată greutatea păcatelor omenești. Mai orientali sînt stîlpii țuguiiați de piatră de talie ce o străjuiesc de o parte și de alta, ca nu cumva să evadeze tăcerea înghețată a interiorului. Deasupra-le, într-o nișă deschisă tronează icoana hramului.

Resturile de zugrăveli ce se desprind de pe peretele de vest, și-au stins de-mult culorile; frăgezimea liniilor de contur s-a topit de vreme și odată cu ea și puterea de expresie a figurilor. Apostolii stau la rînd, înveșmîntați ca pentru sărbătoare. Nimeni n-ar putea pune mărturie că nu va mai fi existat încă un panou de frescă sub streășină, deoarece zidul a fost adăogat cum i-a venit la îndemînă meșterului din secolul XIX, după ce cutremurul din 1802 a zgîlțit biserica din toate încheieturile.

«Căci este ceva sfînt în fumul veacurilor». Cînd cineva pătrunde din afară în pronaosul bisericii, nu se poate ca privirile să nu i se piro-nească pe cadrul de piatră împodobit cu flori, prin care se intră în naos. Acesta pare să fie al doilea element original ce s-a păstrat din timpul cînd a fost construită. Intregul impresionează prin stîlpii în opt fețe, prin consolele cioplite într-o simetrie desăvîrșită, prin gingășia motivelor florale în nouă foi și prin nervurile și canelurile arcadei.

Alături, jos, rezemată de perete, după ce a fost dizlocată de la locu-i obișnuit, lespeda de piatră cu pisania bilingvă stă la îndemîna cititorilor; iar mai sus, deasupra ușii, zugrăvită direct pe tencuială, cea de a doua inscripție cată a i se descifra semnele lapidare.

Desprinși de pe fondul de sineală, ctitorii — Nicolae Vistierul în dreapta ușii de la intrare, pe cînd în stînga Radu Mihnea — fiecare în costumul epocii, păstrează ideea istorică a vremurilor pe care le-a străbătut biserica. Dacă pentru cel dintîi culorile se dovedesc a fi mai noi, mîna care a purtat penelul, mai puțin meșteră, atitudinea frontală înțepenită, cuțele veșmîntului în contursiuni nenaturale, în schimb, Radu Mihnea într-o expresie nobilă și îmbrăcat în mantia-i domnească prinsă în agrafe scumpe, își odihnește privirile pline de umilință și înecate de întuneric pe luciul metalic al icoanelor. În general, decorul mural, cu tonurile patinate și înfățișările de reculegere exprimă ca stil și tehnică caracterul figurilor.

Naosul este ceva mai larg. Cei doi sîni laterali, străbătuți de cite o fereastră, au creat interiorului spațiul îndestulător îndatoririlor duhovnicești, cu toate că razele ce se revarsă din afară sînt distribuite pe suprafețe restrînse, fragmentînd încăperea în joc de umbre și lumini.

De prisos se caută cupola simbolică a Pantocratorului, de unde trebuie să se fi proiectat cîndva calda lumină trimisă din înălțimi asupra fețelor smerite ale evangheliștilor. Incercările de restaurare din epoca de prefaceri de la începutul secolului XIX a înlăturat-o odată cu turla bolților. Tavanul drept, de scînduri înnegrite și scorojite, apasă și înăbușă atmosfera cu fumul mistuit din luminări.

Intr-un ultim plan, catapeteasma de zid, prinsă între pereții laterali, înfiptă în pămînt, deschide numai două pătrunderi: dverele împărătești și ușa de intrare la proscomidie, ceea ce constituie o abatere în arhitectura de datină a bisericii ortodoxe. Numai la biserica de lemn din Lunca Moșilor, regiunea Hunedoara, se mai întîlnește o asemenea excepție.

Față în față cu catapeteasma, încadrînd micul iconostas, două sfeșnice vechi «de influența Renașterii» (prof. C. C. Giurescu le-a datat 1626)⁵², lucrări de o deosebită dibăcie, susținute de figurinele unor cariatide, provoacă curiozitatea și pun sub semnul întrebării păstrarea lor dintre multele obiecte de preț care s-au pierdut sau au fost duse aiurea, exceptînd potirul de argint din altar, pe conturul căruia se înșiruiesc slovele: «Acest sfînt potir ieste dăruit de robul lui Dumnezeu eu Gheorghie, cu neam(ul) : Ienache cu neam(ul) — la Golgotha; 1811, mai 10».

Dintre cele trei firide ale altarului, cea mai mare, proscomidia, adăpostește pomelnicul ctitorilor (anexa 5). Pe fundalul ei se desfășoară tripticul zugrăvit în frescă: Maica Domnului între Iisus Hristos în stînga și Ioan Botezătorul în dreapta; iar pe catapeteasmă, în mijloc, chipul «episcopului Serafim Agnafa Fanariei», în mantie de ceremonie, purtînd cîrja păstorească și mitra. Cu privirea stînsă, pare că visează și participă la conductul de imagini biblice ce înfășoară absida.

52. C. C. Giurescu, *ibidem*, Buc. 1946, vol. III, p. II, p. 665.

Pînă la ce punct fresa celor trei încăperi poate fi socotită de aceeași valoare cu arhitectura întregii construcții, este greu de comparat. Pe cînd planul, stilul, ornamentele exterioare și dispunerea materialelor folosite aparțin secolului XVI, zugrăveala însă — cu excepția panoului înfățișînd pe Radu Mihnea — sînt din veacul XIX. De altfel, data ultimei picturi și identificarea meșterilor zugravi le găsim atît în cuprinsul pomelnicului, care se încheie cu «Cucernice părinte pomenește și pe robii lui Dumnezeu zugravii Moscu Erei, Gheorghe Erei, 1836, Iunie 5», cit și din repetarea aceluiași an lîngă figura episcopului Serafim.

Evident că o examinare mai atentă a frescelor dovedește strădania meșterilor aplicați să creeze o procesiune de imagini după obișnuitele teme ale erminiei, dar subiectele scenelor nu sînt totdeauna în acord cu iconografia tradițională; de aceea, cugetarea mistică cu greu poate fi urmărită. Ansamblurile inegale, întunecate de fumul luminărilor — opera unor meșteri «de țară», așternută după procedee personale și în tonalități adeseori necumpănite — și-au pierdut din prospețime. Pe fondul de idei teologice, compozițiile se leagă după modele obișnuite și des întîlnite: rare motive florale, vreji de acant, mantii antice, cercuri de lumină, «stilul geometric» și interpretarea glacială a misterelor. Petele de goliciune ale zidurilor necruțate de rigorile timpului, variațiile de temperatură — la care s-au adăogat consecințele ultimului cutremur —, transcriu și explică înfățișarea plină de tristețe a mediului. O atmosferă rece, arareori împurpurată de scînteierile stinghere ale soarelui, ce străbat prin înguste ferestre apasă asupra chipurilor neînsuflețite. Și în această obscuritate mistică, întreaga compoziție se înfățișează timidă, discretă, arhaică. Și totuși, nu este exclus ca vreodată să răsară de sub tencuielile suprapuse vechea pictură a veacului XVI; dar pînă astăzi, încă nimeni n-a încercat să înlătore sfinții de la 1836, de dragul celor zugrăviți între 1554-1557, fiecare fiind convins că «este ceva sfînt în fumul veacurilor».

AUREL I. GHEORGHIU

Anexa I. «† Din mila lui Dumnezeu, Io Mihail Voevod și domn a toată Tara Ungrovlahiei, fiul marelui și prea bunului răposatului Pătrașcu Voevod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfintei, Dumnezeestei mînăstiri numită Golgota, hramul sfintei Schimbări la Fată a domnului Dumnezeu și mîntuitorului nostru, Iisus Hristos, ca să-i fie ocină din ocina domniei mele din Tirgoviște, pentru că a fost miluită și de către părintele domniei mele, răposatul Io Pătrașcu Voevod. încă și de mai înainte cea ocină. De asemenea, și domnia mea s-a întîmplat și am venit la această sfîntă mînăstire, ce este scrisă mai sus, iar egumenul Daniil și cu toți călugării de la sfînta mînăstire au căzut înaintea domniei mele și așa s-au plîns și s-au jelit că nu pot să dobîndească locul de hrană, cit au avut miluire de la răposatul părinte al domniei mele. Astfel domnia mea m-am milostivit și încă am miluit și am dat și am

întărit sfintei minăstiri, cit a fost lăsat de răposatul părinte al domniei mele, Io Pătrașcu Voevod.

Și încă am și însemnat și semnele lor ca să se știe : de la Cărbunarul la un stejar înfierat, apoi în jos pe drumul Slănicului, pînă în drumul Bivolarilor între ocine, de la satul Solomon, iar după aceea pe drumul Bivolarilor, pe drum în sus pînă în vîrf și pînă la piscul Blidarului și la vale pînă în Slănicul Banului, iar după aceea, pe apa Slănicului în jos la stupina minăstirii Dealului, apoi după aceea, iar merge pînă în vîrful Drăghici în sus pînă în vîrful Cărbunarului. Astfel este această ocină ce este miluîta de părintele domniei mele răposatului Io Pătrașcu Voevod. Și de asemenea și domnia mea încă am miluit și am întărit, ca să fie toate la sfînta minăstire cu vii și cu vinăriciu, însă unul, iar altul să nu fie acest vinăriciu sfintei minăstiri de întărire, iar călugărilor de hrană.

Pentru aceasta am dat și domnia mea...¹ dreptate, unde este lățărnicie să...², iar după aceea și blestem pune domnia mea, cînd va veni domn pe urma domniei mele în Țara Romînească sau din rodul inimii domniei mele sau din alt neam, el să cinstească și să întărească această carte a domniei mele, asemenea domnul Dumnezeu să-l învrednicească de împărăția cerească și în viața veșnică. Iar cine nu va cinsti și nu va înnoi și nu va întări aceasta, să fie cu alții de trei ori blestemați, care au strigat asupra domnului Dumnezeu și mîntuitorul nostru Iisus Hristos, sîngele lui asupra noastră și asupra copiilor noștri și să fie anathema de 318 sfinți părinți, ce au fost la Nicheia și să aibă parte cu Iuda și cu Arie la un loc, în vecii vecilor amin.

De aceea am dat și domnia mea această ocină toată cu tot hotarul în mîna călugărilor de la sfînta minăstire numită Golgota, ca să-i fie de ocină și de ohabă în vecii vecilor, amin.

Iată martori pune domnia mea : Jupan Dumitru mare vornic și Jupan Teodosie mare logofăt și Jupan Negre mare spătar și Radul mare comis și Stroia mare stăpînic și Stoichiță mare vistiier și Șerban mare paharnic și Jupan Preda mare postelnic. Ispravnic Jupan Radul, mare clucer Buzescu din Cepturoae.

A scris Ivan cel bătrîn logofătul, din orașul de Flori, în cetatea Tîrgoviștii, luna Decembrie 3 zile, cursul anilor de la zidirea lumii, de la Adam pînă acum, ani 7106-(1597).

Io Mihail Voevod, din mila lui Dumnezeu domn»³.

Anexa 4. «Izvod după cartea Mihniei Voevod, ce s-au scris după sîrbie pe rumînie.

† Cu mila lui Dumnezeu, creștinul Mihnea Voevod și domn a toată Țara Romînească, feciorul marelui și bunului Alexandru Voevod. Dat-au domnia lui aciastă învățătură a domniei lui credinciosului boiarinului domniei mele, Jupan Staico postelnic, fiul lui Tudor logofăt și Barbului

1. Loc rupt în original.

2. Idem.

3. Arhivele Statului, Buc. S. I. nr. 1622 ; originalul slav ; hîrtie, pecete aplicată.

postelnic, fiul lui Dragomir vistier și fraților și cu feciorii lor, ciți Dumnezeu ie va dăruî, pentru ca să fie lor statul Tărbăcenii toți, cu tot hotarul, pentru că acest sat fost au mai dinainte vreme cumpărat de Tudor logofăt și de Dragomir vistier dela Stoica Crețuț din Miroslăvești și dela frații lui, încă mai demult, din zilele răposatului Vintilă Voevod. Iar apoi boiarii domniei mele ce sântu mai sus ziși tot au fost stăpînit aceste ocine și acest sat, pînă acum în zilele domniei mele.

Iar cînd au fost acum, venit-au înaintea divanului domniei mele călugării de la sfînta mînăstire Golgotha, unde se ține și se prăznuiește hramul preobijaniia domnului Dumnezeu și mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Și așa au venit cu un hrisov și cu niște zapise ali Dragului stolnic și ali jupînesii lui, Măicana, și au ridicat mare piră asupra lui Staico postelnic, fiul lui Tudor logofăt și asupra Barbului postelnic fiul lui Dragomir vistier, zicînd călugării de la Golgotha că aciast<ă> moșie și siliște ce se chiamă<ă> Tărbăcenii festa jumătate a Dragului stolnic și a jupînesii lui, Măicana, dată de Dragul stolnic și de jupîneasa lui, Măicana, jumătate de parte vindut<ă> de Dragul stolnic și jumătate închinat<ă> de jupîneasa lui la sfînta mînăstire Golgotha, după moartea ei și cu hrisovu și cu zapise vechi de la mîna lui Tudor logofăt și de la mîna lui Dragomir, vistier, de cumpărătoare, care au fost cumpărat aciast<ă> ocină mai demult, încă din zilele răposatului Vintilă Voevodu și și din zilele răposatului Alicsandru Voevod și tot au fost stăpînit călugării aciast<ă> moșie cu bun<ă> pace.

Iar apoi, cînd au fost în zilele răposatului Alicsandru Voevodu, fostu-s-au sculat jupan Stoico postelnic fiul lui Tudor logofăt și cu Barbul postelnic și cu fiul lui Dragomir vistier și iar au fost impresurat aciast<ă> moșie ce-i mai sus zis, Tărbăcenii, jeluind Staico postelnic și Barbul postelnic înaintea domniei mele și zicînd cum aciastă ocină nu e vindut<ă>, nici nad<ă> de Tudor logofăt, nici de Dragomir vistier, ci iaste dat<ă> de alte rudeni a lor mai departe. Iar domnia mea văzîndu așa, iată că am dat poruncă să-și aduc<ă> zapisele de cumpărători de satul și de moșia Tărbăcenii. Și le-am adus ca să căutăm și se vedem cu toții credincioșii boiarii divanului domniei mele pe lege și pe dreptate di cine au fost cumpărat acestu sat Tărbăcenii, fost-au cumpărat de Tudor logofăt, au de Dragomir vistier, au iaste cumpărat de Dragul stolnic, au de jupîneasa lui, Măicana. Și așa tot au fost mari gîlciav<ă> între dînșii. Iar domnia mea și cu toți cinstiții boiarii divanului domniei mele văzînd așa, iată că am dat călugărilor de la Golgotha lege, ca să jure cu 12 boiari, ca să jure cum că iaste cumpărată de Maicana jupîneasa au de Dragul stolnic, au iaste cumpărată de logofăt, tatăl lui Staico postelnic, au de Dragomir vistierul, tatăl Barbului postelnic. Și așa au jurat călugării de la Golgotha și cu 12 boiari de prinprejurul locului, care au știut semnele hotarilor. Și așa au adus călugării de la Golgotha și zapise vechi de dani și de cumpărători de la Dragul stolnicul și de la jupîneasa lui Măicana.

Dreptu aceia domnia mea iată că am dat ca să-și ții călugării partea lor de ocina Tărbăceniilor mult, puțin. Și semnii moșii în lungu pînă în

parii morii și din jos pînă la moșia Ruptureanului la Icoan<a>, iar în lat pînă la apa Prahovii și pînă la lacul Onăii jumătate și se înjugă moșia cu moșia Znogoveanului, pînă la Coada Curcubeiului la Lacul cu Plopii. Și să-și stăpînească călugării ocina cu bună pace și într-alt chip să nu fie, pînă zisa domniei mele. Iar apoi, trăcînd multă vreme, iar s-au sculat călugării de la Golgotha, din pira pe Staico postelnic și pe Barbul postelnic, zicînd înaintea domniei mele călugării de la Golgotha că le-au luat vîntul moșii din mulți ani. Iar domnia mea și cu toți credincioșii boiarii ai divanului i-au judecat și i-au împăcat, cum din acum înainte să-și stăpînească călugării de la Golgotha moșia ci-i mai sus zis Tărbăcianii, cu bună pace, din acum înainte. Iar unde vor avea mulți moșii, aciaști boiarii își vor stăpîni, cum că aciaștii ocina s-au fost găsit vîndută și închinată mai dinainte vreme.

Driptă aceia, am pus domnia mea și marturii: pe jupan Mitrea mare vornic și Miroslav logofăt și jupan Dumitru mare spătar și jupan Constantin mare vistier și jupan mare comis și Harvat mare stolnic și Gonțea mare paharnic și Noica⁴ mare postelnic și «ispravnic» Miroslav mare logofăt,

Și am scris aciaștii cartii eu, Razmeriț<ă> logofăt, în vechiul oraș București, luna Dichemvrie 19 zile și curgătorul an de la Adam pînă acum în anul 7088» (1579)⁵.

*

Anexa 5. Anafora din 6 august 1801 «la domn a lui Grigore Hrisoscoaleu sluger și a lui Gheorghe Căminarul (grecește), că Bucur Radu și cetății lor de la Valea Lungă au jeluie că moșnenii Dovănceștii le stăpînesc un codru de loc ce se numește Fetele Dragurilor, ce au fost dănie de la un moș a lor la minăstirea Golgota și înstrăinați fiind de la locurile lor, s-au sculat Dovănceștii la judecată cu egumenul și acesta neștiind zapisul, cu care este a se judeca, au scos un zapis a Radului clucer Buzeșcu, ce este pe alt codru de loc alături cu acela, de-l despărte numai o gîrlă, care zapis s-a întărit, fiind boier hotarnic Ienache Halepliu. Jeluind Dovănceștii, au fost orînduiți la ispravnic și s-au înfățișat amîndouă părțile înaintea lui biv vel vistier Barbu Văcărescu fiind atunci ispravnic, iar Dovănceștii au înfățișat numai o copie neadeverită a hotărniciei lui Halepliu și tot le-a dat stăpînire pe acel codru de loc, iar mai mult să nu se întinză și ei tot se întind.

S-a mai înfățișat o anafora a răposatului paharnic Alecu Cocorăscu către Alexandru V. Ipsilanti, asupra jalbiei ce au dat moșnenii Dovăncești pentru Lungeni, zicînd că avînd și ei moșie de la părinții lor, alături cu moșia Lungenilor, li s-a impresurat un codru de loc și gasește cu cale Cocorăscu să se stăpînească tot de Dovănceștii, pînă se va alege moșia Lungenilor de către boierii Cantacuzinești. La 1800 au fost orînduiți la marele logofăt Grigore Brîncoveanu și acesta, iarăși au găsit cu cale

4. În loc de Stoica.

5. Arhivele Statului, Buc. S. I. nr. 1137; traducere romînească din sec. XVIII cu o copie.

să stăpânească Dovănceștii acel codru de loc. Hotărnicia vel slugerului Halepliu e de la 30 iunie 7257 (1749). În ea se arată că la judecata ce a avut Irimia egumenii de la Golgota cu Dovănceștii, la divan, înaintea răposatului Grigore Vodă Ghica, pentru moșia Aninilor ce este dată minăstirii de Radu clucer Buzescu prin danie de la 7125 (1617), s-a zis că egumenul trece peste apa Văii Lungi, și neputînd pricina lua săvîrșire la divan, s-a orînduit Halepliu hotarnic. S-a înfățișat și o carte de judecată a răposatului ban Enache Hrisoscolev, din 15 iunie 1779. Judecata găsește acum că este mai bine să se ia de minăstie o danie, ca să nu se stingă pomenirea celui ce a făcut-o».

Anexa 6. «Pomelnic. Fericiților ctitori ai sfîntului lăcașului acesta. † Radul W., Alexandru W., Arghira doamna, Mihai W., Neagoe W., Stanca doamna, Alexandru W., Androne W., Radul W., Arghira doamna, Alexandru W., Ieremia W., Lascarina doamna, Vasilie W., Ecaterina doamna, Ștefan W., Păuna doamna, Scarlat W., Nicolae. Efrem eromonahul, Atanasie ereu, Agheli presviter; Nicanor, Parfenie, Kiril, Atanasi, Partenie, Serghie, toți eromonahi.

Cucernice părinte pomeneste și pe robi lui Dumnezeu zugrăvi Moscuerei, Georgei erei»⁶.

1836 Iunie 5.

6. Este de observat că pomelnicul citează unele nume de două ori, iar ordinea în care sînt înscrise nu este cronologică.

INSCRIPTII ȘI INSEMNAȚII DOCUMENTARE ZUGRAVI ȘI MEȘTERI ARGINTARI LA BISERICI DIN BUCUREȘTI

Biserica Albă din București are forma de navă, a fost întemeiată de «preoții, popa Neagu Dârvaș, jupâneasa Rada și jupâneasa Vișa, dindu-î hramul Sf. Nicolae». Ajungînd aproape de ruinare, a fost refăcută din temelie de marele clucer Nicolae Trăsnea, precum arată pisania săpată în piatră și așezată deasupra intrării, în noiembrie 1827¹.

1. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 352. Nicolae Trăsnea, episcopul mînăstirii și spitalului Colțea din București. În această calitate, el semnează zapise pentru închirierea prăvăliilor proprietăți ale mînăstirii: la 23 aprilie 1816 cu Marin Simigiu pentru simigieria din fața hanului Colțea; tot atunci, pentru prăvăliile din Scaune, cu Atanasie Dimitriu.

În aceeași calitate, încheie o tranzacție la 11 martie 1824, cu serdarul Ion Prejbeanu, prin care acesta primește niște case ale mînăstirii și dă în schimb moșia Cornățelu din Dimbovița, stăpînită în devălmășie cu mînăstirea Sărindaru.

Vigilent față de patrimoniul încredințat, Trăsnea se plînge Domnului, în decembrie 1825, că negustorii Ion și Gheorghe Nicolau, refugiați la Brașov, nu și-au trimis «vechil să deschidă prăvălia spitalului Colțea».

La 11 aprilie 1827, închiriază pe trei ani o prăvălie a spitalului Colțea, pentru calenea, lui Panaît Teodosiu, pentru suma de 1.050 taleri anual.

Pentru a feri de zgomot pe bolnavii din spital, Nicolae Trăsnea se plînge la divan că un chiriăș al soției răposatului Teodor Vrana, fiind caretăș, produce zgomol care turbură bolnavii.

Pentru mărirea patrimoniului imobiliar al spitalului, el propune răscumpărarea unei prăvălii de la Anghelina văduva lui Dragnea Bărbieru, la 8 februarie 1833.

Dr. Grunau închirînd niște case ale spitalului Colțea, pe termen de 10 ani, cere episcopiei să le repare, mai ales că după cutremurul din 19 ianuarie 1838, casele s-au slăbit și mai tare. Epitropia ceruse doctorului să țină casele în bună stare și vrînd să controleze starea lor, doctorul a refuzat. Acum, Eforia, la rîndu-i, răspunde ca doctorul «să plătească chiria caselor așa cum se află, sau să plece din ele».

Dintr-un raport de la 14 martie 1836, și din altul de la 17 iulie 1836, se vede grija purtată de Trăsnea bunei administrări a bunurilor spitalului.

Se pare că familia Trăsnea avea locuința chiar în vecinătatea spitalului, lucru ce se constată dintr-un înscris de la 2 sept. 1837, cu serdarul Ion Trăsnea, și din altul de la 31 mai 1845. I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mînăstirii Colțea*, București, 1941, pp. 302-354.

Pietată în ulei, de pictorul Gh. Tattarescu, a fost pe alocurea completată de Costin Petrescu. Curățirea picturii, efectuată în timpul din urmă (februarie 1960), s-a mărginit la o lucrare de întreținere, fără a se încerca punerea în valoare a picturii lui Tattarescu, prin înlăturarea adăogirilor lui Costin Petrescu. Problema rămâne deschisă pentru viitor.

Icoane: 1. *Icoana împărătească Sf. Nicolae*, ferecată în argint; inscripție gravată: «*Această icoană s-au îmbrăcat cu argidu (sic) în zilele dumnealor episcopii cojocari suptiri la anul 1840 Mar. (30)*» sau 1» (A sau A) ². În stînga, pe margine, cu litere latine capitale: «*HORAȚIU, GRIGORE, SAPHO*». Figura vernisată; 2. *Icoana lui Iisus Hristos Pantocrator*, avînd două plăci metalice la dreapta și la stînga capului, cu inscripția: «*Pantocrator*». Este ferecată în argint. În partea de jos, la colțuri, pe două semicercuri, inscripția: «*Această sf. icoană s-au îmbrăcat cu argint prin cheltuiala următorilor răposatului Ioniță Ralea, pentru vișnica (sic) pomenire, prin osirdia d-iei c(o)c(oana) Vasilica Ralea Lucsandra*». Ceva mai jos: «*С И Н Е Г О Н И К О Л А Е З Е (Т) Ю Н И Ц Е (=fiul său Nicolae, ginerele lui Ioniță) la anu 1841*» ³; 3. *Icoana Sfintei Treimi* (Tatăl, Fiul, Sfîntul Duh în chip de porumbel), în tempera pe lemn; icoană veche, în ramă de nuc, așezată sub geam; 4. *Icoana Adormirea Maicii Domnului*, ferecată în argint, se află în latura de sud a catapetesmei. O placă aplicată mai tirziu, probabil peste vechea inscripție, cuprinde inscripția următoare: «*Prin cheltuiala răposatului marelui dvornic Scarlat Gredișteanu săvirșindu-însă (sic) prin stăduință [greșit dat н н ж] fiilor săi marelui cluc(er) Ioan Grădișteanu și Grigore Grădișt(eanu) la anul mintuirii 1841 Martie. Spre pomenirea răposatilor și spre a fi ajutor neamurilor*».

Ductul literelor și greșelile de transcriere amintesc o reproducere a vechii inscripții în zilele noastre; 5. *Icoana lui Iisus Hristos*, din timplă, este ferecată. Inscripția în alfabetul de tranziție: «*Acest (sic) sf. icoană s-au îmbrăcat cu argint prin cheltuiala următorilor: răposatul stegarul Ionică Ralea pentru veșnica pomenire prin osirdia d(umnea)ei c.c. (cucoanei) Vasilica Ralea i Baleandad (?) sin ego și Nicolae zet (=ginerele) Ioniță Ralea la anu 1841, luna Iunie 20*»; 6. *Icoana Sf. Ilie*, îmbrăcată în argint, tot în timplă, latura de nord; inscripția cu litere cursive: «*Această sf-tă icoană este îmbrăcată de soții Olga și colonel Grigore Ghidionescu. Anul 1895 Decemb. 6*». «*Horațiu, Grigore, Sapho*» apar și aici; 7. *Icoana Sf. Haralambie*, ferecată, poartă inscripția cuprinzînd fragmente din psalmul 50: «*Miluește-mă... Șterge fără de legea mea Septembrie, 1883*». *Iconița de sărutat a Maicii Domnului*, cu inscripția: «*Printesa Adina Ghica*».

Corporația cojocarilor subțiri, cu ajutorul episcopului Galaction al Rîmnîcului, leagă o evanghelie în 1838, noiembrie 14 ⁴. Metocul episcopiei de Rîmnîc se afla în acea vreme pe locul din preajma Ateneului Român, de unde și numele dat străzii respective: strada Episcopiei. Inscripția de

2. De la aceeași corporație a cojocarilor subțiri aflăm și o evanghelie ferecată cu ajutorul episcopului Galaction, 1838, noiemb. 14 (N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 352).

3. Lipsește la N. Iorga.

4. N. Iorga, *Inscripții* I, p. 352-353.

pe un potir cu data de 1 martie 1811, amintește pe slugerul Filip și soția sa Saffa⁵. *Timpla* este sculptată în stil baroc, e poleită și pare a fi o copie sau cel puțin inspirată din aceea aflată odinioară la Radu Vodă, greșit înregistrată ca timpla de la Cotroceni, la muzeu. Elementele zoomorfe, motivele florale, genul sculpturii, toate amintesc originalul care i-a servit meșterului ca inspirație. *Pictura* icoanelor se datorește lui Tattarescu, ca și pictura murală, asupra căreia a intervenit în parte Costin Petrescu. *Iconostasul mic, jețurile mari, scara* ce duce la amvon și *strana* cântărețului din dreapta sînt sculptate la fel cu timpla și sînt poleite.

Biserica Alexe. Pe un teplot cu două toarte, avînd în mijloc un porumbel : «*Hagi Mihală 1776*».

Biblioteca Academiei R. P. R. Insemnare pe o cărticică : «*Învățăături creștinești*», legată împreună cu «*Floarea Darurilor*», ambele tipărite la Snagov în 1700, de Antim Ivireanu :

«*Această sfîntă cărtică care să chîmă Învățăături creștinești și Floare (sic) darurilor că sînt amîndouă legate la un loc, am cumpărat-o den Țarigrad dela Petre care jusese mîrgelar la prăvălie în București iar eu slujiam la dumnealui Steria vel căp(itan) za Cernați, fiind trîmis de Măria sa Ion Costandin Basarab Voivod capichiaia la poartă, eu eram la dumnealui copil din casă. Și am cumpărat cartea aceasta par. 12 și am scris aici în zilele Măriei Sale Domnului nostru Io Ioan voevod cînd eram călăraș de Țarigrad den schimb. vă leat + скъ (7227)⁶ Robul lui Dumnezeu Surugiul*».

Insemnarea ieromonahului Visarion pe un paraclis al Sf. Împărați Constantin și Elena, transcris de el după altul mai vechi, tipărit de Antim Ivireanu : «*Bucură-te împărăteasă, muntele cel umbrît, pre carele Hs. au fost răstignit. Bucură-te umbrirea și scăparea creștinilor. Bucură-te slava credinței cei pravoslavnice. Bucură-te maica lui Hs. Dumnezeu cea mult cinstită, caria și fiului ei, rugați-vă să se mîntuiască robii lor*».

«*Și s-au scris prin osteneala robului Dumnezeu Visarion ieromonah și cu plata sfinții sale chir Mihail ierom. ek. Huși la Mart 11. Vleat 1776*».

Biserica dintr-o zi. Pisania de deasupra ușii de intrare, săpată în 1827, arată că biserica a fost zidită în 1702 de doamna Marica, soția lui Constantin Brîncoveanu, ispravnic fiind Ienache Văcărescu, frate vitreg al Maricăi. În 1825, sub Grigorie Ghica IV, întîmplîndu-se să ia foc, a fost preînnoită cu ajutorul domnului Grigore Ghica și al altora, prin silința lui vel stolnicului Stanciu epîtrop. Grigore Ghica era fiul Mariei, fiica lui Barbu Văcărescu, fiul lui Ienachi, deci nepot primului ispravnic. Deasupra pisaniei, un medalion avînd în mijloc vulturul muntean, cu crucea în cioc ; împreună cu cadrul sculptat al ușii, par a fi din vremea lui Brîncoveanu⁷.

Icoana : a) *Sf. Paraschiva* — ulei pe lemn ; cadrul de nuc. Icoana așezată pe peretele de sud, în dreptul jețului arhieresc. Jos, inscripția :

5. *Ibidem*.

6. 1718-1719.

7. N. Iorga, *Inscripții* I, p. 268-269.

«1869 3P IȘ pictori». Inițialele Z R și I U arată de sigur numele prescurtate ale zugravilor ; b) Sf. Nicolae — icoană ferecată în argint, cu marginea decorată cu flori în repoussé ; are jos inscripția :

«Acest(ă) sf(int)ă icoană a marelui și sfint(ului) ierarh Nicolae făcătorul de minun(i) s-au îmbrăcat în argint de dumnealu(i) vel banu Costandin Ghika⁸ la leat 1810, Mart 1, prin a căruia rugăciuni pomenește milostive, Doamne, intru împărăția ta sufle(tul) răpos(așilor) : b(ă)n(easa) Luxandra, Scarlat, Dimitrie și Ralița»⁹. c) Icoana Sf. muceniță Paraschiva de pe catapeteasmă ; văzută din față, poartă nimb auriu, coroană cu pietre colorate, văl albastru tras pe cap și prins la gît cu o agrafă. În mina stîngă ține o ramură de palmier și o cruce, iar cu dreapta pare că binecuvintează. Sus, în colțul din dreapta, e înfățișat un înger cu o coroană și o ramură de palmier, iar în colțul stîng Iisus Hristos. Fondul icoanei e albastru închis și arată jos inscripția : «Συνδρομή και δαπάνη Ισναφίῃ καὶ μερμηπέδων διὰ χειρὸς ἀποστόλῃς παπα Δημητρίῃ Βέρροιαίου» adică : «Cu sprijinul și cu cheltuiala isnafului berberilor (=bărbierilor) și prin mina lui Apostol papa Dimitrie din Veria»¹⁰ ; d) Iconiță praznicar. Sfinții împărați Constantin și Elena, susțin o cruce cu două brațe transversale, încrustate în lemnul icoanei, avînd pe suprafață textul unei rugăciuni scrise în alb, în grecește. În colțul stîng, sus, luna ; în cel drept soarele, pe un fond albăstrui, cu stele ; între cele două brațe transversale, de ambele părți, cîte un înger cu aripile întinse. Tempera pe lemn ; factură bizantină din prima jumătate a secolului XVIII.

Odoare : e) Chivot de argint, cu inscripția : «Acestu sf. chivotu ieste dela biserica Dintr-o zi 1816» ; f) O candelă mică, din argint și aramă, de forma unei prisme triunghiulare, cu cele trei fețe — trei vulturi bicefali, ținînd în ghiare un glob și o cruce. Pe pieptul fiecărui vultur cîte un scut. Pe un scut nici o inscripție ; pe al doilea gravat : «Grigorie Grădișteanu, 3 Mai 1885», iar pe al treilea : «1850». Membrii acestei familii, începînd cu Bunea vistierul, ctitorul bisericii din Grădiștea-Vlașca, și a schitului Bunea, raionul Tirgoviște, sînt îngropați în Mitropolia din București (N. Iorga, Inscriptii I, p. 240-241). N. Iorga nu publică inscripțiile de mai sus ; în schimb, dă inscripția unui potir : g) «Acestu potir iaste de Doamna Mariia a prea luminatului nostru Domnu Io Costandin B(asarab) B(rincoveanu) Voevod și datu în a ei biserică de aici den București, hramul S(fe)ti Neculae la leat 7211, 1703» (cu cifre)¹¹. h) Un epitaf vechi, pe mușama, cu franjuri de fir de aur, pe fond albastru închis. Scena centrală a punerii în mormînt a lui Iisus ; în jur inscripția desigur rusească : „Благообразный Ісусъ хъ съ древа снемъ пречистое тѣло твоє плащаница“, (Iosif cel cu bun chip de pe lemn luînd prea curat trupul tău în giulgiu, etc.). i) Pe niște cununii de argint : «date de dumnealui Scarlat Grăcean».

8. Impreună cu Dumitrache Ghica și Neofit Sărindăreanu, ca epitropi ai mînăstirii Sărindar, încep să adune fonduri pentru refacerea mînăstirii dărtimată de cutremurul din 1802. (I. Ionașcu, Documente bucureștene privitoare la proprietățile mînăstirii Colțea, Buc. 1941, p. 81).

9. *Ibidem*.

10. Nu e publicată de Iorga în Inscriptii.

11. Loc. cit., p. 270.

Biserica Doamnei. Ca arhitectură, împreună cu biserica patriarhală din București, cu cea de la Ludești-Dimbovița, Vlădești (Muscel), Strehaia, Coienii-Mironești (Ilfov), biserica Doamnei formează o grupă deosebită. Bolta altarului, avind o formă specială, indică preocuparea arhitectului de a da ceva nou, poată și pentru rezonanța interiorului. O seamă de elemente comune în ce privește sculptura în piatră a coloanelor (stalactite și stalagmite) și la alte biserici cantacuzinești din epocă: Cotrocenii, ne face a ne gândi la acel meșter, Gligorie Cornescul, arhitectul Cetățuiei de lângă Iași, care a restaurat biserica mînăstirii de Argeș a lui Neagoie Basarab și de unde va fi adus aceste elemente pentru a le folosi la biserica Doamnei din București.

Intr-un articol publicat în revista Mitropoliei din Iași¹², regretatul C. Bobulescu face apropiere între ductul literelor din pisania bisericii Doamnei și acelea ale bisericii din Codrenii Ilfovului, ctitorie a lui Dona Pepano, ispravnicul lui Șerban Cantacuzino, pentru lucrările de la C. de Argeș. El va fi folosit pe acest Gligorie Cornescul și la alte lucrări.

În altă parte și mai pe larg ne ocupăm de rolul acestui mare arhitect și pictor, cum îl caracterizează Bobulescu, după Neculce, în folosirea unor elemente decorative care i s-au părut mai deosebite și pe care nu le putea lua decît de la Curtea de Argeș, de la biserica lui Neagoie Basarab. În sprijinul afirmației de mai sus aflăm confirmarea la N. Iorga. În adevăr, marele istoric arată despre Gligorie Cornescul că a lucrat pentru Șerban Cantacuzino, la Cotroceni, «acei stîlpi de pridvor pe care îi văzuse la biserica episcopală din Argeș, unde i se citește și azi pe fațadă numele»¹³. El e numit «sculptorul refacerii de la Biserica Episcopală din Argeș»¹⁴. «Cornescul a părăsit Moldova odată cu Duca vodă, în 1672, și împreună cu acesta a venit la București în decembrie 1674. Șerban, urmașul Ducăi în 1678, l-a întrebuițat deci, — moștenindu-l firește de la înaintașul său»¹⁵.

Pisania săpată în piatră arată că actuala biserică de zidărie a fost ridicată în locul alteia de lemn, tot de doamna Maria, soția lui Șerban Cantacuzino, în 1683. Hramul: Intrarea în Biserică.

Pietre de mormînt. Prima din 20 februarie 7235 (1727) a lui *Manta și a fiilor săi, Gheorghie și Mihai*; a doua, cu inscripția grecească din 28 martie 1727, e a lui *Ioan Erogonos*, fiul lui Ilie de la Chios, negustor mare, mort de junghi la 47 de ani; a treia a *clucerului Grigorie Căldnescu din 25 decembrie 1834*; a patra, ștearsă, cu inscripție grecească din 1688; a cincea, a lui *Ștefan* († 26 iunie 1800) și a *soției sale Susana* († 6 august 1801); a șasea a *cluceresei Lucsandra Otetelișanu, născută Vlădoianca, și fiica sa Elenca — 1842*; a șaptea, a *vel vistierului Iorgache Maurodin* († ianuarie 1776), *Marîa, soția sa; Elena* (1808), stolniceasa

12. C. Bobulescu, *Gligorie Cornescul, arhitect al mînăstirii Cetățuia*, rev. «Mitropolia Moldovei», an. 1958, p. 876.

13. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, Buc., 1929, p. 99.

14. Idem, *Bul. Con. Mon. Ist.*, an. IX, p. 29-30

15. *Ibidem*, Victor Brătulescu, în rev. «Mitropolia Moldovei», an. XXXVII (1961), p. 701.

Iuliana, fiica Elenei și soția stolnicului Radu Iuliano și Paleolog, îngropat la minăstirea Cotroceni la 8 decembrie¹⁶.

Asupra familiei Guliano, date în citata Genealogia Cantacuzinilor, paginile : 109, 180, 346, 349, 359, 362, 376, 390, 411.

Icoane : a) Icoană împărătească : *Intrarea în Biserică a Sfintei Fecioare*, — tempera pe lemn ; rama din același lemn, pe fond de aur. Sfânta Fecioară, îmbrăcată în argint, copilă, cu aureolă împodobită cu pietre care lipsesc, cu miinile întinse, e prezentată de părinții Săi (Sfinții Ioachim și Ana) către Sf. Zaharia, cu aureolă decorată cu motive florale, care se ridică din jețul arhieresc și o primește. Sfinții Ioachim și Ana au nimb de argint lucrat «au repoussé». În planul al doilea, șapte fecioare, cu făclii aprinse. Deasupra scenei centrale un baldachin ; în partea de sus, în dreapta un balcon în care apare David, cu coroană și nimb de aur ; în stînga un alt balcon cu o cupolă rotundă, în care Sfânta Fecioară primește Buna Vestire a arhanghelului Gavriil care sosește în zbor cu o ramură înflorită. Factură bizantină din sec. XVIII. «**ВЪВЕДЕНИЕ ВЪ ЦРКОВЪ ПРЪТНА БЦЫ**», adică : «*Intrarea în biserică a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu*».

b) Icoana împărătească : *Sf. Dumitru și Sf. Mc. Paraschiva «cea din Moldova»*. Sf. Dumitru, cu nimb auriu, stînd în picioare, așezat în stînga, poartă în mîna dreaptă o cruce și mătănii, iar în mîna stîngă o filacteră. În partea dreaptă, Sf. Paraschiva «*cea din Moldova*» poartă aureolă, vâl și mantie roșie, în mîna dreaptă o cruce și o ramură de palmier, iar în stînga un taler cu un cap de fecioară tăiat — capul ei. Aceasta înseamnă că nu e «*cea din Moldova*», care e cuvioasă, ci e mucenița Paraschiva, martirizată în timpul lui Antoniu și apoi al lui Tarasie, cînd i s-a tăiat capul. Părinții ei se numeau Agaton și Politia și trăiau aproape de Roma. Se pomenește la 26 iulie, cînd i s-a tăiat capul¹⁷. Deasupra celor doi sfinți, Dumnezeu Tatăl îi binecuvîntează. În partea de jos o minăstire cu multe chilii și alte locuințe. Inscripția : «*Această sf. și dumnezeiască icoană s-au făcut prin osîrdia dumnealor Dimitrie Dascălu și Irina Kiriakia, Petre, Radu, Hristea spre a dumnealor pomenire înaintea nemitarnicului (?) Dumnezeu, leat 1856 Maiu 12*». Tempera pe lemn ; influență occidentală.

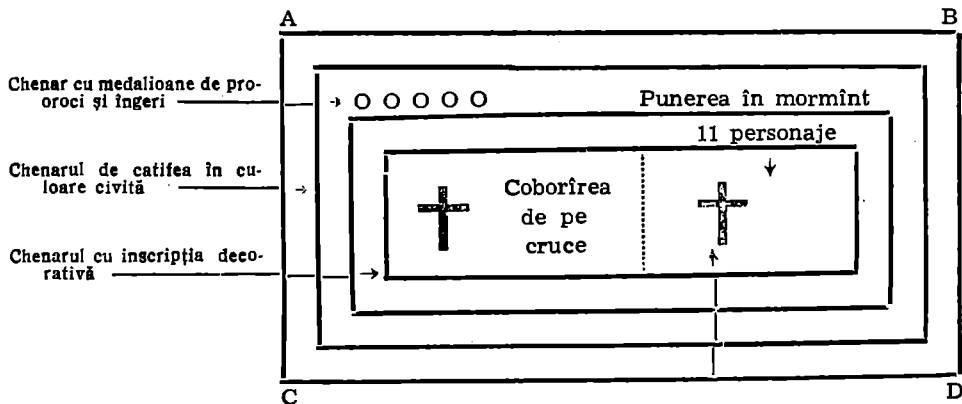
Cărți și odoare : c) *O evanghelie grecească* tipărită în 1686.

d) *Epitaf cu fondul de mătase fină*, de culoare vișinie, avînd pe margine o bordură de catifea civită, lată de două chenare, despărțite între ele printr-un galon lat de fir. În primul chenar, pe laturile orizontale se înșiră cîte 15 medalioane cu prooroci, alternînd cu îngeri, toți bust, purtînd în jurul capului aureole bogat brodate în fir și conturate cu galon de aur. Figurile sînt brodate în mătăsuri fin nuanțate, așa că se redă fiecărui personaj trăsăturile caracteristice ale fizionomiei. Pe laturile verticale găsim de asemenea 7 medalioane de aceeași factură și cu

16. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 277, 278.

17. Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic*, Buc. 1898, p. 641-642.

aceeași alternanță de prooroci și îngeri. Latura orizontală de sus : «*Jeremia Isaia, David, Moise, Daniil, Solomon, Zacharia, Ghedeon*». Latura verticală din stînga ; de sus în jos ; «*Avacuum, Iacob, Ilie, Agheu* ; latura verticală din dreapta ; de sus în jos : «*Mihea, Daniil, Eliseu, Avdia*». Latura orizontală de jos, de la stînga spre dreapta : «*Ioil, Zaharia, Sofronie, Amos, Iezechiel, Samoil, Iona*».

Chipurile brodate ale lui Șerban Caniacuzino, doamna Maria
Gheorghe fiul lor și Casandra fiica lor

Inscripția brodată cu fir de aur, în vechea salvă :

„† Да Бмль читьвксакъ пать земльнаа и да стонть съ стаахомъ и трепетомъ ничтоже всеѣ земльны да помншаѣтьсебо црь / цртвъщіймъ Хс бь нашъ приходить заклань быти и дати се напнцѣ бѣ гны прелы ходи гьпрѣднмъ ликъ архгьль и архлгьль съ всеѣми начемн власти и много вч[ити] Хервими и шестокрлати серафимн лица / ен покрывающе и взпнюще алаша лѣто 7391”.

Traducerea :

«Să tacă tot trupul pămîntesc și să stea cu frică și cu cutremur să nu-l împiedice nimic pămîntesc, căci iată Împăratul Împăraților, Hristos Dumnezeuul nostru vine să fie înjunghiat (să se jertfească) și să se dea spre a fi hrană credincioșilor mergînd în fața Lui chipuri (cete) de îngeri și arhangheli cu toate puterile (domniile), heruvimii cei cu ochi mulți și serafimii cei cu șase aripi, acoperindu-și fețele și cîntînd aliluia. Anul 7188». (1680).

Epitaful datează deci din 1680, cînd actuala biserică nu era încă zidită, în care caz, el a figurat mai întîi în biserica de lemn.

Două scene, alcătuiind un diptic, înfățișează Coborîrea de pe Cruce și Punerea în mormint a lui Iisus Hristos. Compozițiile cuprind personaje numeroase. Iisus și Maria poartă cîte o aureolă dublă, cea exterioară fiind alcătuită dintr-un relief de fir de aur. Corpul Mîntuitorului, din scena Punerii în mormint, e brodat în mătase, giulgiul e din fir de argint, ca

și veșmintele bogat brodate ale Maicii Domnului, ale Mariei Magdaliene, ale lui Iosif, Nicodim, etc.

Colțurile cîmpului central sînt ocupate cu cele patru simboluri ale evangheliștilor. Deasupra celor două scene sînt brodate luna și soarele și inscripțiile : « СЪНГІЕ ХВО » = «Coborîrea de pe Cruce a lui Hristos» ; „ГРОБНОЕ РИДАНІЕ“ = «Punerea în mormînt. Doi serafimi cu trei rînduri de aripi și doi heruvimi.

În colțul din dreapta, sub mormîntul Domnului, sînt brodate chipurile voievodului Șerban Cantacuzino : « Іѡ ШЕРБАНЬ КАНТАКУЗИНС ВОЕВОДЪ », cu coroană bogat brodată, în fir, figura și mîinile în mătase, cu dulamă captușită cu samur (mătase cafenie) așezată pe umeri, stînd în genunchi în dreapta, ca la rugăciune ; în față soția sa, doamna Maria, de asemenea în profil ; între ei biezadea Gheorghe « Іѡ ГЕОРГІЕ ВОЕВОДЪ » fiul lor, și

domnița Casandra « ГИЖДА КАСАНДРА ». Un al doilea epitaf, mai mic ca proporții, aproape identic cu cel dintîi, în ce privește prezentarea iconografică. Se deosebește de cel de mai sus prin chenarul de catifea verzuie ; inscripția e slavonă pe latura de sus și pe cele două laturi verticale și romînească pe latura de jos. Dintre chipurile voievodale lipsește acela al domniței Casandra, viitoarea soție a lui Dimitrie Cantemir. În inscripția romînească se arată că acest epitaf e făcut «de doamna Maria a prea luminatului Domn Io Șerban Voevod și dat «svitii mănăstiri Tismana să fie mării sale de pomană la vâleat 1890» (7189, adică 1681).

De remarcat că ambele epitafe, și cel de la biserica Doamna, și cel de la mînăstirea Tismana, aflat la muzeu, sînt trecute în rîndul obiectelor ce aparțin muzeului¹⁸. Cel de la Tismana e reproduș în fotografie de Al.Stefulescu¹⁹.

Micile deosebiri dintre cele două epitafe constau din punerea în pagină a fiecărei scene, din numărul și atitudinea personajelor repartizate pentru fiecare scenă în parte.

Coborîrea de pe Cruce. În epitaful de la biserica Doamnei, în registrul superior se observă crucea de care se reazimă scara ; sus, de o parte și de alta, la capetele inscripției ce arată subiectul scenei — în slavonește —, soarele și luna, deasupra brațului superior ; dedesubt, un înger în stînga și un serafim în dreapta, cum privești. În cel de la Tismana, cu inscripția de titlu grecească, crucea, fără scară, e marcată, ca și ruloul de pinză care lipsește dincolo, prin benzi de argint ; în stînga, în dosul crucii, o stea din argint ; în dreapta, în dosul soarelui, 3 stele de argint și un înger în zbor, la capătul brațului, în locul serafimului cu ripide din cea de la Doamnei.

La capul lui Iisus, în epitaful de la Doamnei, un bărbat și patru femei ; între ele Maica Domnului îi sărută pe obraz ; alta, în genunchi, îi sărută mina. Două femei stau la capul lui Iisus. La picioare, un bărbat

18. Jules Brun, *L'art religieux au Musée de Bucarest*, 1902, p. 25.

19. Al. Ștefulescu, *Mînăstirea Tismana*. Tg. Jiu. 1896, p. 112-113.

îngenunchiat, face gestul scoaterii cuielor; apostolul Ioan, înclinat, îi sărută mâna; două femei stau la spatele lui. În cel de la Tismana, una din cele două femei de la capul lui Iisus lipsește, e numai una; la picioare este același număr de personaje (hărbați și femei) în aceeași atitudine, în ambele epitafe.

Punerea în mormint. În epitaful de la Doamnei, în partea de sus, soarele și luna; de o parte și de alta, crucea de culoare gălbuie, ca și cea de alături: în jurul crucii o coroană rotundă; sub coroană, doi îngeri în zbor, de o parte și de alta; la căpătul dinspre interior, un serafim cu trei rinduri de aripi și cu două ripide; la capul lui Iisus, patru femei, între care Maica Domnului, așezată pe scaun, face gestul sărutării pe frunte; celelalte trei fac gesturi moderate de jale; la picioare, apostolul Ioan, înclinat, sărută mâna lui Iisus; Iosif susține picioarele; Nicodim face gestul durerii, cu mâinile în lături; trei femei, spre mijlocul scenei, cu gesturi moderate, se tinguiesc.

În epitaful de la Tismana, gesturile femeilor care se tinguiesc la capul lui Iisus sînt mult mai categorice: brațele celei din față sînt întinse în lături, iar ale celei din spate înălțate în sus. La picioare, trei hărbați și două femei.

În epitaful de la Doamnei, dedesubt îngenunchiați: Serban Cantacuzino, avînd în față sa pe fiul său Gheorghe; de cealaltă parte Maria, soția sa, cu fiica lor Casandra, viitoarea soție a lui Dimitrie Cantemir, însoțiți de inscripții brodate.

În epitaful de la Tismana, familia voievodului apare fără inscripții și fără fiica lor Casandra.

În ce privește numărul de medalioane, în epitaful de la biserica Doamnei aflăm 15 pe fiecare latură orizontală și șapte pe fiecare latură verticală, în timp ce pe epitaful de la Tismana aflăm 14 medalioane pe fiecare latură orizontală și 6 pe fiecare din laturile verticale.

Chenarul, din jurul epitafului de la Doamnei e de mătase albastră; al celui de la minăstirea Tismana e verde și însoțit de franjuri de fir de aur.

Biserica Flămînda. a) Icoana Maicii Domnului, ferecată în argint aurit. Inscripție slavonă din 1812: «1812 за стѣпница всерѣдна мати гдѣ нашего за всеж моланкии сына твоего Христа бга нашего adică: «1812 Pentru... osirdie a Maicii Domnului nostru, pentru toate rugile Fiului tău Hristos, Dumnezeu nostru».

Pe rama de jos a icoanei: «Sfînta icoană s'au poleit cu aur de dum. Zmaranda Gheorghiasca 1858»²⁰.

20. N. Iorga, *Inscripții I*, p. 355. Se menționează data 1812 și numele Zmarandei Gheorghiasca, fără a se transcrie și inscripțiile.

Pe o cruce mare din curtea bisericii : b) «*Această sfântă cruce s-au ridicat de Ivan sin S-b (?) e*²¹ *Popovici*²² *cu soția și fet-su (sic) Ștefan Tănăsie, Ghenarie 20 (18)15*»²³.

Biserica Manea Brutaru. Pisania, săpată în piatră, deasupra ușii de intrare, arată că biserica s-a zidit în 1787, s-a isprăvit în august 30, în timpul voievodului Petru Mavrogheni, fiind mitropolit Cosma, și are ca hram : Sf. Maria, Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe. Ctitori au fost Gheorghiev Ioaniț și Manea Brutarul²⁴. Deasupra pisaniei, un medalion de piatră, cu stema Țării Românești, avînd săpat în cercul mic un vultur încoronat, purtînd o cruce în cioc și sceptru în ghiare. Deasupra, soarele, luna și o stea, iar între cercul cel mare și cel mic, monograma :

Iw	Kτ
T̄ō	XZ
E	E

desigur monograma lui Constantin Hangerli voievod. Dedesubt, anul 1798, cînd a domnit Hangerli.

Icoane : a) Sf. Nicolae, îmbrăcată în argint, purtînd nimb de argint împodobit cu pietre colorate. În dreapta și în stînga, Iisus Hristos și Maica Domnului. Pe margine, un chenar decorat cu flori în relief. În stînga jețului pe care stă Sf. Nicolae, inscripția : «*Această sf. icoană s-au îmbrăcat de robi(i) lui Dumnezeu Hagi (=Hagi) Manea, spre vecinica pomenire*»²⁵. b) Iisus Hristos, îmbrăcată în argint, cu aureolă de argint aurit, avînd în relief doi îngeri. De o parte și de alta, sus, Maica Domnului și Sf. Ioan, cu aureole poleite. Din aceeași epocă. c) *Adormirea Maicii Domnului*, îmbrăcată în argint ca și cea de mai sus, pare mai nouă.

În naos : d) *Sfinții ierarhi Vasile, Grigore și Ioan*, stînd în picioare, îmbrăcați în veșminte arhieresti și purtînd mitre și nimb. Deasupra, Iisus binecuvîntînd. Icoană ferecată în argint. Dedesubt, inscripția grecească : «*δια σηδρομῆς γρίγοριῦ ἀνδριανῶ πολιτοῦ ἐπιτροπῆ ἐτι 1825 χηρ κροστυ γρέκῃ* », adică : «*Cu sprijinul lui Grigore din Andrianapole (sic), epîtrop în anul 1825; prin mîna lui Cristu Grecu*» (?), zugrav (?). În pronaos, pe peretele din stînga : e) *Sf. Paraschiva*, bust, încoronată, purtînd nimb și în mîna un crucifix. Pe margine, un chenar de argint, decorat cu flori. În partea de jos inscripția : «*S-au îmbrăcat cu argint de robul lui Dumnezeu Mihalache Ianea (?) spre pomenirea raposatului frate*». f) Pe același perete, o altă icoană îmbrăcată în argint.

În pridvor : g) *Icoana Sf. Petru și Pavel*, susținînd biserica : deasupra, Iisus binecuvîntînd. Pictură în ulei pe lemn, din prima jumătate a sec. XIX.

Afară de icoana arătată mai sus, la N. Iorga aceste icoane nu apar. În schimb, ni se prezintă o alta, cu inscripția : «*Această sf(i)ntă și d(u)mnezeiască icoană este sf(i)ntă icoană și argintul alu vătafului Manii*

21. Sebe, la Iorga.

22. Poporan la Iorga.

23. 1845, la Iorga.

24. Iorga, *op. cit.*, p. 319.

25. *Ibidem*.

Bratară, leat 1804, August. Plata meșterului la lucrul argintului, vătaful Iane»²⁶.

Timpla, bogat sculptată, cuprinde diverse motive decorative : vrejuri cū flori stilizate, păsări, grifoni, lei, balauri, îngeri. Sf. Gheorghe străpungînd balaurul cu sulița, Adam și Eva, etc. Două rinduri de arcade cu colonete și două frize sculptate frumos. Se zice că ar fi aparținut bisericii Episcopiei, care se afla unde e azi Ateneul.

Inscripția de la proșcomidie, nepublicată în ale sale Inscripții de N. Iorga, cuprinde numele ctitorilor : «*Ctitorii vii : Gheorghe, Elena, Maria. Morti : G.G. (=Gheorghe) Mire, Ioana, Stanca, Manea, Dragna, Drăghiciu, Dumitra, Stanciu, Tudora, Maria, Stanca, Tudora, Parnait proșchini miu Stanca, Neacsa, Oancea, Călin, G. G. (=Gheorghe), Neaga, Nicolae, Sanda, Tudora, ereu Radu, Iovanca, Marica, Radu, Ioan, Ana, G. G. (Gheorghe), Vlada, Stanca, Mihail, Ecaterina, Petre, Sandu, G. G. (Gheorghe), Dimitrie, Ilie, Tănase, Elena, Costandin, Lucsandra*».

h) Iconiță prăznicar : *Învierea* : ἡ ἀναστασις τοῦ χ̄⁸, avînd în dos inscripția scrisă cu cerneală : «*Această sf. icoană este dăruită de d-lui Kir Grigorie la sfînta biserică 1827 Apr. 27*».

i) Potir de argint aurit, cu inscripția : «*Nicolae și Floare 1856*».

Biserica Mavrogheni. Pisania a fost refăcută în 1902 după datele din cea veche : «*Această sfîntă biserică cu hramul Izvorul Tămăduirii s'a z'dit la anul 1775 de Nicolae Petre Mavrogheni voevod și soția sa Maria doamna. La 1890 s'a reparat de epitropie cu ajutorul piosilor creștini și la 1902 s'a reparat radical prin sfîrșuștele depuse de epitropie*».

Pictura a fost refăcută cu totul, în jurul anului 1924, cu care prilej s-a zugrăvit portretul patriarhului Miron, pe atunci mitropolit primat și al lui Nicolae Mavrogheni. Un număr de icoane de la jumătatea sec. XIX, poartă diferite însemnări și inscripții : a) Pe icoana înfățișînd *Adormirea Maicii Domnului*, însemnarea : «*1855, B. Z*», B. puțînd fi inițiala numelui zugrăvului, iar Z puțînd reprezenta cuvîntul zugrav. b) *Icoanele Sf. Petru și Sf. Ioan Botezătorul* sînt din aceeași epocă. c) *Izvorul Tămăduirii* datează din 1850, precum arată o însemnare de pe dînsa : «*1850*». La acestea se adaugă o altă dată care notează data reparației, în forma : «*Reparat această icoană Elizaveta cu neamul ei 1864*». Icoana e ferecată. În partea de jos : pești, ostași, o cetate, clerici, mireni și bolnavi pe nășalie. d) Două icoane : *Maica Domnului tronînd* și *Plătitera*, din sec. XVIII. Lucru neobisnuit la alte biserici, în locul icoanei Maicii Domnului, la această biserică, în timplă se află icoana Izvorul Tămăduirii, de o altă factură decît cea descrisă mai sus. e) Interesantă este icoana Sf. Filotea, ale cărei moaște se află la Curtea de Argeș. Icoana e ferecată și are pe margini subiecte din viața sfintei. În stînga : «*Vitrega mamă bate pe Filoteea*» ; «*Filoteea lovită de tatăl său*» ; «*Aflarea cetățeni de moartea Filotei*» (sic) ; «*Ducerea Filotei (sic) la Argeș*». În dreapta, de sus în jos : «*Filoteea merge la biserică*» : o cărare, biserica în zare ; «*Filoteea*

26. *Ibidem*.

imparte săracilor bucate»; «*Filoteea își imparte hainele săracilor*». Jos, în mijloc: «*Ducerea Filotei (sic) la Argeș*»: arhieriei cu cădelnițe, în față apele Dunării, pe Dunăre un caic. Pe malul românesc, mitropolitul țării, purtînd cîrjă, vievozi cu săbii, boieri, norod. Jos în dreapta, o biserică și un palat: «*Primirea Sf. Filotei la Argeș*».

Ferecătura este executată urmărind scenele pictate. Icoana a fost ferecată în 1903, după cum arată inscripția: «*Cu ajutorul lui Dumnezeu această icoană am îmbrăcat-o în argint eu Apostol Petrescu în memoria unchiului meu Apostol Ioan, Aprilie 6, Anul 1903*»²⁷.

Biserica Mihai Vodă. Icoane: a) *Botezul Domnului*, avînd titlul slavon: БОГО КРАСТІА. Scena se petrece sub un mal. Deasupra, Sf. Ioan Botezătorul, în costumul lui obișnuit, poartă în stînga un băț alb, iar dreapta o ține deasupra capului lui Iisus, deasupra căruia plutește în înălțime, în chip de porumbel, Duhul Sfînt. În stînga, trei îngeri; în dreapta lui Iisus o secure înfiptă între ramurile unui copăcel. Partea superioară pe fond de aur. Marginile icoanei sînt aurite. b) *Nașterea Domnului* (ή γέννησις Ἰησοῦ). În peșteră, Iosif și Sfînta Fecioară în genunchi lângă Prunc. În stînga sus, cei trei magi arătînd steaua ale cărei raze străbat în peșteră; în dreapta, îngerul vestind pe un păstor. Partea de sus pe fond de aur. Marginile icoanei aurite ca și la cealaltă. c) *Intrarea în biserică a Sfintei Fecioare* (εἰσόδου τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν), popular «*Ovendenia*». Se prăznuiește la 21 noiembrie. Jos în stînga, un bătrîn primește pe Sfînta Fecioară. Sfîntii Părinți, Ioachim și Ana, în urma Sfintei Fecioare, sub baldachin. După ei mai multe persoane. Sus în stînga, îngerul vestește pe Sf. Ana care stă pe scaun. Partea de sus pe fond de aur. Marginile icoanei de asemenea aurite. d) *Întîmpinarea Domnului* (εἰσόδου τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν): bătrînul Simion întinde spre Maica Domnului — care primește cu brațele întinse — pe Pruncul Iisus. În spatele Maicii Domnului, o femeie; apoi un bătrîn (Sf. Iosif); toți sub un baldachin sprijinit de șase stîlpi. Partea de sus pe fond de aur. Rana de jur împrejur aurită. e) *Sfînta Treime* (ή Αγία Τριάς), sub forma celor trei îngeri ospățați la stejarul Mamvri de Avraam și Sara: în jurul unei mese rotunde, trei îngeri cu chipuri identice, purtînd în mîna cîteva bastoane. Pe masă trei cuțite, trei furculițe, trei ridichi, trei felii de pîine. În dosul lor, Avraam și Sara. Scena se petrece sub umbra copacului, stejarul din Mamvri. Odoare. f) *Candelă de argint*, fără inscripții. Pe buclă prezintă însă stema țării și monograma domnului din epocă. În mijloc: vulturul, cu crucea în cioc, întors către stînga, avînd de o parte — spre stînga — semiluna iar în dreapta soarele. Monograma cu numele domnului e așezată simetric, de o parte și de alta a stemei și e alcătuită din șase litere dispuse

27. Asupra răspîndirii icoanei acestei sfinte, ale cărei moaște au fost aduse în țară, spre finele sec. XIV, de Radu Negru, tatăl lui Mircea cel Mare, și se află azi în paraclisul bisericii lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș, am dat o seamă de note bibliografice în B. O. R., an. LXXIX, (1961), nr. 1-2, p. 140, nota 38.

astfel :	Г	Г
	И	З
	Р	К

adică : «*Gheorghe Moruzi Voevod*».

g) *Ripide de argint*. De formă rotundă, cu mînere în formă de trunchi de con, pentru a putea fi așezate în suporturi cu care să poată fi purtate în procesiune. Pe ambele mînere inscripția : «*ΕΔΩΡΙΣΑΤΟ ΑΡΧ ΠΑΚ. Μ 1863*».

Prima ripidă prezintă pe o parte pe Maica Domnului, avînd pe Iisus în față, ambii cu mîinile întinse în lături ; pe cealaltă parte, Dumnezeu Tatăl, cu dreapta binecuvîntînd, iar cu stînga țînînd globul pămîntesc avînd crucea deasupra. Alături, Iisus Hristos, de asemenea binecuvîntînd cu dreapta, în stînga avînd crucea rezemată de umăr. Deasupra lor, Sfîntul Duh în chip de porumbel. A doua ripidă prezintă pe o parte Nașterea lui Iisus Hristos în staul : Iosif cu o floare în mînă, Sfînta Fecioară lîngă Iisus, iar de cealaltă parte doi boi ; sus steaua. Pe cealaltă parte se înfățișează Botezul lui Iisus : Sf. Ioan Botezătorul țîne în stînga, stînd în genunchi, crucea pe care se află încolăcit șarpele (un fel de caduceu antic ?). Crucea se reazimă pe umărul lui Ioan. Cu dreapta toarnă apă în capul lui Iisus, care stă cu mîinile la piept. De jur împrejur, serafimii cu șase aripi. Ripida e susținută deasupra mînerului de un serafim mai mare, tot cu șase aripi.

Biserica Oborul Vechi. Icoana Nașterea Maicii Domnului. Factură grecească de la începutul sec. XIX. «*Η Γέννησις τῆς Θεοτόκου* » = «*Nașterea Născătoarei de Dumnezeu*». În stînga, în partea de sus, îngerul vestește pe Ioachim în templu ; în dreapta, tot în partea de sus, îngerul vestește și pe Sf. Ana. În perspectivă o grădină. De o parte și alta a fiecărei scene din cele de mai sus, cite un preot cu filacteră. Dedesubtul scenei cu Ioachim e zugrăvită o persoană cîu un copil în brațe, iar dedesubtul scenei cu Ana, două persoane care se sărută. Sus în mijloc, un baldachin cu caridele. În mijlocul icoanei o persoană tînără la o masă cu niște linte. În planul de jos, Sf. Ana alăptînd pe Sfînta Fecioară. În jur femeii ; mai la o parte Ioachim citind dintr-o carte. Dedesubt, în dreapta inscripția : «*Cu cheltuiala a isnafului dogarilor spre veșnica lor pomentre, 1823, Dechemorie*»²⁸.

Biserica Olari. a) Inscripție grecească pe o anaforniță de argint : «*† ΑΦΤΟC Ο ΔΗCΚΟC ΗΝΗ ΧΑΡΗCΜΕΝΟC ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΚΑΡΙΤΗ CΟΤΗΡΗ ΜΗΤΗΓΗ ΝΕΚΑΤΟ ΒΙΛΙΚΗ ΣΤΗ ΙΟΚΛΙCΙΑ (sic) ΤΟ ΟΛΑΡΙ, ΠΟΒΟΤΙΡ, ΚΟΤΑΦΑΡ. ΝΙΚΟΛΑΙ, ΕΛΜΑCΟΛΟ, 1827 ΙΗΙC ΒΚΚCΡΕCΤΙ*»,
adică : «*Acest disc acum dăruit de fericitul Sotir cu soția sa Velica sfîntei bisericii Olari Povotir, Cotafar, Nicolae, Elmasolo 1827, Iunie București*»²⁹.
b) *Un aer* cu inscripția grecească din 1820 arată ca donator pe Ștefan,

28. Cf. și N. Iorga, *op. cit.*, p. 331.

29. Lipsișle la Iorga, *op. cit.*, p. 287-288.

fiul lui Dimitrie Belu, mare logofăt³⁰. Este același Ștefan înmormântat sub o lespede de piatră în cimitirul mănăstirii Predeal, prin 1860. Un Dimitrie Belu pune să se ferece o icoană, la biserica mănăstirii Predeal, a cărei inscripție sună așa: «*Caminaru Dimitrie Bellu, fiul marelui logofăt Ștefan și Elinii Bellu*»³¹. În acest caz, Dimitrie, fiul lui Ștefan, poartă numele bunicului său, Dimitrie, tatăl lui Ștefan. Ștefan Belu din 1820 dovedește a fi un om darnic față de biserică. El dăruiește la 1816 două icoane împărătești pentru timpla bisericii Sărintar din București, icoana lui Iisus Hristos și icoana Adormirii Maicii Domnului.

Inscripțiile de pe ambele icoane arată că «*s-au zugrăvit cu cheltuiala dumnealui biv vel vistier Ștefan Bellu*». Pe icoana lui Iisus se adaugă și anul și luna: «*1816 Dec.*»³².

Timpla fiind prea mare pentru bisericile din Rucăr a fost nevoie să fie redusă și de aceea, o parte din ea se află la biserica din Dragoslavele³³. Parte din obiectele de cult și anume: un iconostas mic, sculptat și poleit, un jeț și două sfeșnice împărătești, de asemenea sculptate, au fost duse prin intervenția proprietarului de atunci al moșiei, Gheorghe Diamandi la biserica satului Mierlari de lângă Jilava. Cu acest prilej, biserica din Mierlari a fost renovată și mărită, prin 1897³⁴.

Biserica Oțetari are hramul Sf. Nicolae și păstrează moaștele Sfintului Haralambie. A fost pictată în 1866 de pictorul Gh. Tattarescu. Icoanele împărătești sînt ferecate. a) *Icoana lui Iisus Hristos* poartă inscripția: «*Această icoană s'au făcut din (sic) roaba lui Dumnezeu Maria... Tacmarii (?) 1804*». b) *Icoana Maicii Domnului*, cu inscripția: «*Drăghici, Costandin, Rusail 1803*». c) *Icoana Sf. Nicolae* poartă inscripția: «*Maria, Gheorghie, 1804, Gheorghie*». d) *Icoana Sf. Gheorghe*, ferecată, fără inscripție. e) *Un tablou înfățișînd pe Sf. Gheorghe*, poartă însemnarea: «*Dedié. par Édouard Ochme*». f) *Pe un potir*, inscripția: «*Dăruit Nicolae și Iosefina de Voicovici din Viena, în anul 1858*». g) *Pe un epitaf* din 1793, inscripția grecească: «*Απιερων εις την αγιαν εκκλησιαν των αρχαγγελων τα εναρχων Μ(ιχαηλ) και Γαβριηλ και αγιου Νικολαου επονοματωμενην Οτζεταρι εις μνημην του δουλου του Θεου Γεωργιου σλαβι τζερονβοιτζ και της συζυγου αυτου Μαριας εν ετει 1793*», adică: «*Ajierosit (dar) la această sfîntă biserică a Arhanghelilor voevozi Mihail și Gavriil și a sf. Nicolae anune Oțetari pentru pomenirea robului lui Dumnezeu Gheorghe Slavi Cernovici și a soției sale Maria, în anul 1793*». Aci se află și piatra de mormînt a lui Hagi Tudorache, mort în 1845.

Mănăstirea Pantelimon. a) *Icoana Sf. Pantelimon*, ferecată în argint. Inscripția: «*Această sfîntă icoană s-au îmbrăcat cu argint spre folosu și ajutor Ioan Mihail Băcanu mah(alaua) Scaunilor vechi în București 1864*».

30. *Ibidem*, p. 287.

31. După însemnări personale.

32. V. Brătulescu, *Inscripții din biserici*. Biserica satului Rucăr, în «*Studii Teologice*», seria II, an. V, (1953), nr. 1-2, p. 152 și fig. 5 și p. 157.

33. *Ibidem*. p. 155.

34. Din însemnări personale.

Junie 27». b) *Icoana Sf. Ioan Botezătorul*. Inscripția : «1824 Fevruarie 2. S-au meremetisit al doilea». c) *Cutia cu moaștele Sf. Pantelimon*, de forma unui corn lung de argint, poartă inscripția grecească de mai jos : „† ΠΑΝΟΔΕΒΙΩ ΦΑΝΕΤΑ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΤΕΘΡΗΚΗΣ ΙΩΗΣ ΦΛΟΡΕΣΚΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΣ ΔΙΑ ΨΥΧΗΣ Η ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩ ΔΑΨΗΣ ΚΩ. ΚΑ, ΕΠΙΛΥΘΕΝΤΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΟΤΑΤΗΣ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ ΜΕΡΣΕΣ ΚΒΔ“.

La capăt : „ΔΕΔΙΑΙΟΣ ΩΛΕΝΙ ΠΑΤΕΛΕΜΟΣ ΑΝΘΙΜΑ ΔΕ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΣ ΓΗΚΑ ΒΟΕΒΟΔΑ ΔΑΨΗΣ ΣΕΠ ΚΑ“.

Adică : «... de vornicul Ion Florescul episcopul acestei mănăstiri pentru mîntuirea sufletului său la anul 1797, Iulie 21, în timpul domniei prea îndălatului domn Alexandru Moruzi voevod». La capăt : «Pomeneste Oleni, Pantelimon iar darul domnului Grigore Ghica Voevod 1750 Sept. 21».

Pe cutia cu moaștele Sfîntului Pantelimon : «Acest sicriu al sŃete Pateleomos (sic) s'au făcut de robii lu (sic) Dumnezeu Nistor, Ana spre veșnica pomenire»³⁵.

Biserica Pitar-Moș e așezată pe strada cu același nume și a fost zidită pe popa Ivașcu și de moș Sirbu în 1795. Acest moș Sirbu poate că a fost și pitar³⁶. Are forma de treilă. Pictura interioară a fost înnoită în 1898, în ulei, prin înlocuirea celei vechi. Inscripția din tindă : «Această sŃintă biserică s-a clădit în anul 1793, sub domnia d(omnu)lui Alexandru Moruzi Constantin Voevod și s'a refăcut în anul 1898, sub domnia ... în timpul arhiepiscopiei P. S. Mitropolit Iosif Georgianu, fiind ca președinte de miniștri dr. D. A. Sturza și primar Capitalei dl. C. F. Robescu.

Refacerea acestui sf. locaș s-a executat după neobosita stăruință a d-lor episcopi..., sub conducerea d-lui arhitect Ștefan Ciocîrlan de către dl. Gheorghe Ștefan ca antreprenor, pictura s-a executat de dl. Fritz Elsner pictor».

Pridvorul a fost închis, adăogîndu-i-se geamuri colorate care distonează cu caracterul bisericii. Din vechea pictură de la finele sec. XVIII au rămas urme pe cele două calote și pe arcul despărțitor dintre ele. Turlele, odinioară de lemn, au fost înlocuite cu altele de cărămidă. Icoane în pridvor : a) *Icoană împărătească*, înfățișînd pe Iisus arhieru, binecuvîntînd, între Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul. Icoana e ferecată în argint, avînd pe margine un chenar lucrat în repoussé. Inscripția în două rînduri suprapuse, are cuprînsul : «*Aciastă sŃintă icoană este imb(ră)-cată de jupan Apostu Zmaranda, Mihai, Anghel, Ioan, Ioana, Ilinca, Vișon, Stanca, Costandin, Ilinca, Dobra, Ioan*». b) *Icoana Maicii Domnului*, lucrată ca și aceea a lui Iisus, prezintă pe Maica Domnului cu dubla aureolă de argint aurit, împodobită cu pietre colorate, îmbrăcată în veșmînt bogat înflorat ; poartă în stînga pe Pruncul Iisus cu globul, străjuită de o parte și de alta de arhanghelii Mihail și Gavriil.

Inscripția are cuprînsul : «*Această icoană este făcută de jupan Apostu sin Ion după cum să vede, spre pomenire v(e)cin(ică)*». c) *Icoana Sf.*

35. Inscripțiile de mai sus, aflate la mînaștirea Pantelimon, nu apar între cele publicate de Iorga, *op. cit.*, I, p. 70-73.

36. G. Ionescu-Giön, *Istoria Bucureștilor*, p. 210.

Haralambie înfățișai lângă o biserică marcată printr-un pridvor pe stîlpi, de jur împrejur de la nartex pînă la altar, ceva în genul Băltenilor. Ulei pe lemn. Inscripția: «1868 Martie 22. Cu cheltuiala roabelor lui Dumnezeu Maria și Chaterina».

Naos: d) *Icoana împărătească a Sf. Nicolae*, îmbrăcată în argint. În stînga inscripția cirilică în relief; «† Georgie Inchinatu, Georgie Stoianu НАТΥ Ρ? 1818». e) *Icoana Maicii Domnului* e așezată pe perețele din stînga, încadrată în ramă aurită, între doi stîlpi laterali, lângă catapeteasmă. Maica Domnului tronînd în jeț, poartă pe Iisus și e încoronată de doi îngeri. În stînga o ramură înflorită. Iisus întinde mîna dreaptă spre ramuri, cu mîna stîngă ține globul. Și Iisus și Maica Domnului poartă cîte un nimb de argint aurit, aplicat. În registrul de jos și de jur împrejur aflăm pe cei patru evangheliști, profeți, marii ierarhi: Grigore, Vasile și Ioan și subiecte din viața Sfintei Fecioare. Tempera (?) pe lemn; scene miniaturale. Inscripția grecească are cuprînsul: «ΔΕΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΥΡ ΓΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΟΣ ΕΒΡΕΝΟΥ ΙΗΣ ΕΤΕΙ ΔΨΧΒ (1792) ΣΥΤΗΡΙΩ ΜΗΝΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ («Inchinarea robului lui Dumnezeu kir Gallos (?) arhiereu din (Ezroenia), în anul 1792, luna lui Septembrie».

Odoare: f) *O evanghelie* tipărită în 1794, în timpul lui Alexandru Moruzi, cu scoarțele îmbrăcate în argint, avînd pe față Învierea iar pe dos Răstignirea. g) *Un epitaf* cu broderii de fir pe margini, cu franjuri și ciucuri, avînd inscripția cu majuscule latine: «ACSET IPITABIU S-AU BACUT (sic) SUPTU EPITROPIE A DOMNILOR JORGU MIHULEȚU ȘI PREOTU NICOLAE SACHELARIE MARINESCU ȘI A D.(ANDREI?) PREDESCU CU AJUTORU ENORIAȘILOR TANASI ȘINDICARU ANUL 1897, Mai 1». h) *O pereche de paftale* de sidef, avînd gravată scena Adormirea Maicii Domnului.

Pe o evanghelie tipărită la Rîmnic, «1794 (ΔΨΧΔ): «Această sîntă și dumnezeiască evanghelie este dată de danie la sînta și dumnezeiasca biserică ot mahala pop(ii) Ivașco ce să prăznueste hram Sf. Nicolae ı Adormirea Preceștii și alte hramuri ce să őr vedea, este cumpărată în drept tl. 12 de dumnealui văt(af) Sirbu al doilea (?) ctitor fiind sfintei biserici. Cumpărată în zilele mării sale Alexandru Moruz voevod cînd era mitropolit prea sf. Dusiteu (sic) în mitropolia Bucureștilor leat 1802, Iulie 1. Prin îndemnarea părintelui Florea duhv. bisericii. Și am scris eu Popa Ștefan fecior numitului vă(taf) ?. Să știe și de cînd m'am herotonit diacon și preot în ajunul Bobotezii diacon și în ziua de Bobotează preot leat 1805 Ghenar 6».

Biserica Popa Chițu. a) Pe o cutie de pe prestol, cu capac, avînd balamale și cu patru picioare, inscripția: «Această sîntă cutie s-au făcut dă jupân Polihrone și Maria danie la Pop(a) Rusu 1797 Iulie 1». b) Pe rama bazei unui potir de argint aurit: «ΤΑΧΑ ΝΙΚΟΛΑΪ ΚΕ ΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ ΑΝΤΡΕΑ ΚΕ ΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ ΘΘΘΟΡΑΚΗ ΠΑΝΟ ΚΕ ΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ ΓΙΑΝΟ ΚΕ ΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ ΖΟΙΚΟ ΚΕ ΤΟΝ ΤΕΚΝΟΝ ΖΟΙΚΟ ΑΝΤΡΕΑ 1787 ΑΥΓ&ST& 28», adică «Taha caligraful? (Nicola și fiii,

Antrea și fiii Thothorachi (sic) Pano și fiii, Giano și fiii, Zoico și fiii, Zoiko, Antrea 1787, August 28».

c) Pe coperta din urmă a unei *evanghelii* legată în pluș roșu și ferecată în argint auriu, o inscripție din 1816. De remarcat că evanghelia este tipărită la Buzău în 1837, în timpul episcopului Chesarie, iar ferecătura e din 1816. Aceasta înseamnă că s-au aplicat la evanghelia din 1837 copertele din 1816 ale unei evanghelii mai vechi. Inscripția: «*Această evanghelie este a protopopului Gligore la biserica Popii Kițului 1816*».

d) *Icoana Sf. Grigore și Sf. Spiridon*. Ambii sfinți poartă diademe de argint, sînt îmbrăcați în veșminte arhieresti, Sf. Grigore purtînd omofor roșu iar Sf. Spiridon omofor alb închis. Cu dreapta binecuvîntează, în stînga țin cîte o carte. Sf. Spiridon poartă o barbă mai mare. Diademele se termină cu cîte o cruce. Și mîinile și picioarele, cit se vād din veșmînte, sînt îmbrăcate cu plăci de argint. Deasupra, în mijloc, Iisus în nori, purtînd de asemenea didemă de argint, binecuvîntează cu ambele mîini. De o parte și de alta a lui Iisus stau de strajă cîte trei îngeri, de asemenea în nori. Inscripțiile: «*IS. HS., pentru Isus, adică: «Iisus Hristos*». La cei doi sfinți: «*Sfîntul Grigorie Bogoslovul*», «*Sfîntul Spiridon făcătoru de minuni*».

Biserica Popa Rusu, Icoane: a) *Sf. Treime și Încununarea Maicii Domnului*. De inspirație catolică și obișnuit de factură apuseană, apare la noi către finele sec. XVIII. Tatăl și Fiul de o parte și de alta, pe un plan mai sus, țin o cunună deasupra capului Maicii Domnului, care stă ingenunchiată în mijloc, ceva mai jos, în jur serafimi. De sub genunchi un cap de șarpe cu un măr în gură. Maica Domnului e îmbrăcată în argint. Tot așa și capul de șarpe cu mărul. Factură de pe la 1850.

Biserica Răzvan. După unii ar fi ctitoria lui Ștefan Răzvan, domnul Moldovei³⁷ din anii 1595-1596. După alții, ctitorul ar fi un căpitan, Răzvan, amintit de un alt pomelnic³⁸, trăitor în zilele lui Constantin Brîncoveanu. a) *Pomelnicul ctitoricesc al mînăstirii Răzvan*, scris pe hirtie și legat în scoarțe, poartă titlul: «*Prea fericîții ctitori ai bisericii mînăstirii Răzvanul, hramul Adormirei Maicii Domnului, închinată sfîntului mormînt. Ctitori: Ioana-Răzvan Căpitanu³⁹, Elena lui Basilie Căpicioveanu, Ștefan fiul său George — ginerele ei, Dragomir Iuz, nepotul ei*».

Piatră mormîntală, cu un chenar de flori sculptat (crini stilizați, purtînd în mijloc inscripția cirilică: «*† Suptu această piatră odehnescu-se oasele raposatului robo lui Dumnezeu Bărcă Coj(escu) biv v(e)l log(o-ŷat)*⁴⁰ în zilele prea lum(i)nat(u)lui Domnului nostru Ion Costandin Ne-

37. Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, Buc. vol. III, p. 61.

38. *Ibidem*. Se susține însă că acest căpitan Răzvan ar fi arătat de un alt pomelnic, cunoscut de pr. Gr. Musculeanu și menționat în «*Monumentele străbunilor*», p. 84.

39. C. St. Bilciurescu, *Minăstirile și bisericile din România*, p. 143, arată că ar fi fondată de Ștefan Răzvan voievod, că pisania ar fi dispărut după reparațiile în urma incendiului din 1847.

40. Pe la 1724-1725, se pomenește de Ilița Cojasca, donatoare a două clopote la biserica Stavropoleos, de fiul ei, paharnicul Nicolae Cojescu și de fratele acestuia,

culae Voivo(d) în luna lui Noem(brie) 27 leat scma 7241. (= 1732) i oasele dumnel(u)i jupinesei Vlădan(a) e a jupănesei dumnie lui Marcei care s-au prestave(t) în zilele prea luminatului do(m)n Ion Costandin Basarabu Voevod în luna lui Fev(ruarie) leat scsi (7217)» (=1709).

b) Inscricția unei alte pietre de mormint aflat în stînga pronaosului. Marginea pietrei e împodobită cu flori și rozete sculptate la capete. Cuprinsul inscripției este următorul: «*Supt această piatră odihnesc oasele răposăților întru nedejdea învierii, pravoslavnicii creștini Anastasia, Angelica, Dimitri Haida (?), Diamanda, Nicolae, Zamfira, Ioan, paharnicul Costantin, Georgie, Zoia, Ecaterina, Elena, toți cu pronumele Safta, Hristia, Eugenia (sic) Stêrie, Alecsandrina, Gianoglu, Stancio, Vasilichi, Vasile și Elena. Piatra s-au pus în anul 1846*».

Icoane. Pronaos: c) *Icoana Sf. Nicolae*, zugrăvită în ulei pe pinză, înrămată, sub geam. Veche, de bună factură. d) *Maica Domnului «Milstiva»* (îndurătoarea) cu Iisus Hristos, amîndoi cu aureola de argint și miinile acoperite cu plăci din același metal. În dreapta, Sf. Nicolae, cu nimb de argint; în stînga Sf. Marina, ambii în picioare. Dedesubt se înșiră sfinții: Haralambie, Ion Botezătorul, Constantin și Elena, toți cu nimb, ultimii doi cu cite o coroană și crucea tot de argint, aplicate pe lemn. Inscricția: «*1826), Mar(te) 20*». e) *Sf. Visarion* zugrăvit în picioare, binecuvîntînd cu dreapta. Inscricția, jos în stînga: «*1829*». Factură naivă; ulei pe lemn. Aparține bisericii Toți Sfinții.

Naos. f) *Icoana împărătească îmbrăcată în argint* înfățișează «*Intrarea în biserică*». Hramul bisericii Toți Sfinții, de la care provine, biserica fiind atunci în reparație. În stînga, jos, inscripția gravată: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥ-ΕΑΝΔΡΑ, ΝΙΚΛΑ, ΣΕΒΑΣΙΤΖΑ, ΙΩΑΝΝΙΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, adică: *Nicolae, Lucsandra, Nicola, Sevastița, Ioanș, Anastasia*. g) *Icoana Sf. Nicolae*, împărătească, îmbrăcată în argint, tot de la biserica cu Sfinți. Chenar de flori în relief. Sf. Nicolae stă pe tron arhieresc și poartă pe cap mitră cu pietre colorate. Inscricția cirilică: «*Niculae, Lucsandra, Nicola, Ioan, Anastasia 1829, Ghenarie*»⁴¹. h) *Maica Domnului cu Iisus* care poartă în stînga sceptrul, iar în dreapta globul. Inscricția: «*ΡΟΔΟΝΤΟ-ΑΜΑΡΑΝΤΟΝ*» (*Trandafirului care nu se vestejește*), iar mai jos: «*1825 Ierotheu zg*». (zugrav)⁴². i) *Icoana Sf. Ioan Botezătorul*, în stînga tîmplei, în colț, purtînd inscripția grecească: «*Δεσησ; τς ΑΣΛΣ τς θεου Ιωαννς Νικολας γχ ης (?) ψυχων Ιωαννς Γενς τς Αναστασις. Κοστακε σστρ. 1819 φεβ*», adică: «*Închinarea robului lui Dumnezeu Ioan Nicolau... din neamul (?) lui Ioan și Anastasiei. Costache zugrav*»⁴³. În colțul din stînga de pos, lîngă

postelnicul Constantin Cojescu (General P. V. Năsturel, Biserica Stavropoleos, Buc. 1906, p. 51.

41. Nici una din inscripțiile de pe aceste icoane provenite de la biserica Sfinților nu apare la Iorga (*Inscricții*, I, p. 279), ceea ce înseamnă că icoanele erau ridicate încă dinainte de 1905.

42. Nu e cunoscut din altă parte acest Ierotheu, care de sigur a fost monah.

43. Pe acest Costache zugrav îl înțelînim semnat pe o icoană la biserica Sf. Vasile din calea Victoriei, tot în București, cu data 1848, mai 12. Mezi mai sus. El apare și pe o icoană a Sf. Ecaterina, de la mînăslirea Cernica (V. Brătulescu, *Zugravi de biserică din sec. XVIII și XIX* în Glasul Bisericii, an. XVIII nr. 3-4/959), p. 274.

capul lăiat al Sfântului Ioan o inscripție grecească greu de descifrat. j) *Cuvioasa Paraschiva și Cuviosul Miron*. Se află pe peretele de nord al naosului, în colț cu catapeasma. Inscripția sună așa: «*Această sfântă icoană s-au făcut de robu lui Dum(nəzeu) Marin Ion Băcanu și s-au așezat în sf. biserică Răzvanu la leatu 1862 Avg. 15*». k) *Icoana Sf. Filofteia*; ulei pe lemn. Icoana e așezată în dreptul mesei, unde se așează anafura și colivele, în fața altarului. Sfânta poartă nimb de argint suflat cu aur, avînd în jur scene din viața și martiriul ei, precum am văzut și la alte icoane ale acestei mucenițe, la bisericile din București și din alte locuri în Țara Românească.

Inscripția: «*M. Dragomireșcu, pictor 1873*»⁴⁴. Pe dosul icoanei, scris cu cerneală pe lemn următoarele: «*Testament. Această sf. icoană împreună cu tocul de fier și candela de argint împodobită precum se vede s-au făcut cu cheltuiala d-o frați Ion și Alecsandru Marisi, s-au așezat în această sf. biserică fără a se strămuta că la caz numai existînd în sf. biserică liberi sunt a strămuta unde va voi. Fiind preotu duhovnic Naie Ironnimon și Georgie Stoicescu*».

Timpla. De remarcat în această biserică e timpla, ale cărei icoane, lucrate în maniera pictorilor din epoca lui Brîncoveanu, au servit ca model pentru icoanele timplei de la catedrala din Cluj, lucrate fidel, aproape aidoma, de pictorul George Russu.

Odoare: 1. *Potir* de argint aurit. Decorat cu flori în relief, în special cu mici buchete de roze. Pe cupă trei medalioane smălțuite înfățișînd: Răstignirea, Coborîrea de pe Cruce și Înălțarea Domnului, iar pe picior alte trei medalioane reprezentînd: Nașterea lui Iisus, Intrarea în biserică (?) și Botezul Domnului. Inscripția grecească: «*Τῶ ἱερῶ Ναῶ δεοβαυῖς του*

A

παυαυῖς Ταῶς 1861. J. REINER MARCA 1 93-8, adică: «*Sfintei biserici*

1

a lui Răzvan a Adormirii Fecioarei, 1861. I. Reiner». m) *Potir de argint*. Cupa care susține paharul e împodobită cu decorațiuni florale împletite à-jour și terminate în colțuri în partea de sus. Pe cercul piciorului inscripția: «*† Ioan, Maria, Maria*». Nu prezintă prea mare valoare artistică. n) *Evanghelia ȳerecată* în argint. Pe scoarța din față scena Invierii lui Iisus, lucată în relief. În jurul capului lui Iisus, un nimb de raze; la colțuri cei patru evangheliști. Pe cea din dos Adormirea Maicii Domnului; la colțuri patru profeți și bumbi în relief. Cotorul aurit e decorat cu diverse simboluri: miel, prapor, sapă, sulită, cruce, șarpe încolăcit, avînd în gură o floare, potir, stîlp, cocoș. Evanghelia e tipărită în crăiasca tipografie a lui Georgie de Klozius din Sibiu (?) în 1844. Sub scena Adormirii e gravată inscripția: «*Această sf. Evanghelia s-a făcut danie bisericii Răzvan*

5

44. El mai nemnează o icoană la biserica Sf. Ilie-Rahova în 1866 (V. Brătulescu, *Zugravi din București*, Glasul Bisericii, an. XVII, nr. 10/958, p. 963). El repară în 1856 patru icoane aflate azi în timpla bisericii Sf. Gheorghe-Nou din București (V. Brătulescu, *Zugravi de biserici din sec. XVIII și XIX*, Glasul Bisericii an. XVIII, nr. 3-4/959, p. 279. Vezi și Șt. Meleş. op. cit., p. 21.

de roaba lui D-zeu Vasilichia Th. Dumitriu în anul 1872 și lucrată de Luca Pană». Facem astfel cunoștință cu un argintar din epocă.

o) *Steagul corporației șalvaragiilor*. Pe mușama. Pe față sînt zugrăviți doi îngeri susținînd cu cîte o mîină o coroană cu 5 colțuri, sub care sînt stemele Principatelor Unite: un vultur cu crucea în cioc, la dreapta, și un bour cu stea în stînga. Sub stemă: buzdugan, spade, două tobe, țevă și roată de tun, două puști cu baionete, steaguri, etc. Sub coroană, inscripția cu litere capitale: «*PRINȚUL MOLDO-ROMINII A. I-IU*. (Alexandru Ioan întîii). Pe ambele laturi ale coroanei: «*Unire*». Pe banderolele ținute de cei doi îngeri scrie: «*Să trăiască*». Ceva mai jos de stemă, pe cîmpul albastru: «*Acest steag s-au făcut în zilele a prea înălțatului prinț al Moldo-Rominii Alecsandru Ioan I-IU, cu cheltuiala corporației, prin osirdia dom. staroste Georgie Dumitriu și domnii epitropi acestii corporației Nicolae Ilie, Vasilie Ioan și Stoian, Provir (Profir) la anul dela Hs. 1859*». Pe cealaltă parte steagul înfățișează icoana Sfintei Treimi. p) *Epitaf pe mușama*, cu borduri de fir și ciucuri. Inscripția arată că a fost donat «*de robii lui Dumnezeu hagi Vasile, Elena, Ioan, închinații; Ioanide pictor 1898*»⁴⁵.

Biserica Sf. Gheorghe-Nou. a) Ripide de argint aurit avînd în mijloc, în medalion lucrat în relief, la ciocan, — ca de altminteri întreaga piesă, — pe Sf. Gheorghe călare, ucigînd balaurul. Ambele ripide sînt la fel, avînd în jurul scenei cu Sf. Gheorghe, inscripția rominească în același conținut: «*Aceste ripide le-au făcut Io Costandin Basarab Brîncoveanu Voevod z(emli) Ungrovlahii și le-au dat la mănăstirea S. Ghiorghii, mșța April 7217*» (1709). În partea de jos, numele cu prescurtări al domnului și numele întreg al doamnei și al celor patru băieți: «*Io Costandin Basarab Brîncoveanu v(oevod) i gospođa e(go) Maria*». În cele două colțuri, în stînga: «*Io Costandin v(oevod)*»; în dreapta: «*Io Ștăfan (sic) V(oevod)*», iar dedesubt pe ramă: «*Ion Radul v(oevod), Io Matei V(oevod)*»⁴⁶. b) Pe o cruce cu minere, sub scena Răstignirii, data: «*1816*». c) Pe candelă care arde deasupra mormîntului lui Constantin Brîncoveanu o inscripție asupra căreia s-au purtat discuții aprige între Virgil Drăghiceanu și cîntărețul bisericii, Ungureanu, — primul publicînd cu comentarii și ilustrații în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice din 1914, apoi prin gazete, descoperirea inscripției, pe care cîntărețul respectiv o publicase fără larmă, într-o publicație modestă.

În îndirjirea lui, Virgil Drăghiceanu a ajuns cu plîngerile contra cîntărețului Ungureanu pînă la mitropolitul primat, cerîndu-i pedepsirea aspră.

45. E vorba de Gheorghe Ioanid, tatăl lui Ion și Pan Ioanid și bunicul lui Costia și Lucia Ioanid, fiul și fiica celui din urmă. De la Gheorghe Ioanid au rămas un număr de biserici zugrăvite ceva mai sus de Găești; la Strîmbu una și două la Hulubești, prin anii 1890-1892. Gheorghe Ioanid a fost ucenic la școala de zugravi de pe lângă episcopia Buzăului, în 1831. El a învățat aci împreună cu Gh. Tattarescu și alții, sub conducerea meșterului Nicolae Polcovnicul. Gh. Ioanid lucrează pictura bisericii din Căciulați, restaurată în 1889 de Maria Blärenberg (v. Șt. Meșes, *op. cit.*, p. 12, 90).

46. Cu ușoare deosebiri de lectură la N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 304-305.

Adevărul istoric a fost restabilit de Ștefan Gr. Berechet, profesor universitar la Facultatea de Drept din Iași, doctor în Teologie, printr-un articol publicat în revista Biserica Ortodoxă Română⁴⁷: Inscripția candeliei: «*Această candelă ce s'au dat la sti Gheorghie cel Nou luminează unde odihnescu oasele fericitului Domnu Io Costandin Brincoveanu Basarab Voevoda și iaste făcută de Doamna Măriei sale Mariia carea și Măriia sa nădăjduiește în Domnul iarăș aici să i să odihnească oasele. Iulie în 12 zile, leat 7228*» (зскн)=1720. d) Inscripția de pe candela lui Manolache Lambrino, soțul Bălașei, fiica lui Constantin Brincoveanu, înmormântat alături de osemintele lui Brincoveanu: «*Această candelă ce s'au dat la sti Ghiorghie cel nou luminează unde odihnesc oasele robului Dumnezeu Manolache Lambrino ce a fost mare banu. Și iaste făcută de soția dumisale Măriia sa Doamna Bălașa i Brincoveanca, care și Măriia sa nădăjduiește în Domnul iarăș aicea să i să odihnească oasele. Sep. 15 zile leat 7224*» (1715).

Inscripția de mai sus a servit ca model, în ce privește conținutul, celei de pe candela lui Brincoveanu, ea diferind numai în ce privește numele și calitatea celor pomeniți, restul fiind identic. În ce privește formatul candelierelor, acesta diferă în sensul că aceea a lui Brincoveanu urmează linia tradițională a epocii, iar a lui Manolache Lambrino, fiind un model deosebit prin aceea că e alcătuită din două bucle — una mai mică deasupra, legată printr-un git de o alta mai largă, dedesubtul celei dinții.

Icoana Sf. Nicolae: ulei pe lemn, factură populară din sec. XIX. Pe margini inscripția: «*Prin osîrdia robilor lui Dumnezeu Neculaie diaconu, Tudora soția sa, Gheorghe, popa Pavel ce a gătit, Dobra și ... Neculae, brat ego (fratele său)... Maria, soția sa*».

În 1846, când era mînăstire, biserica Sf. Gheorghe a fost vizitată de vestitul arhimandrit rus, Porfirie Uspenschi. Starețul Filimon din acel timp, îi arată lui Uspenschi care sînt mînăstirile închinare Sfîntului Mormînt, din ambele principate, Muntenia și Moldova. Între aceste mînăstiri închinare era și mînăstirea Sf. Gheorghe din București⁴⁸.

Biblioteca Patriarhiei. Pe prima filă o însemnare pe o evanghelie, greco-romînă, tipărită la București în tipografia Mitropoliei, astăzi în biblioteca Patriarhiei. A aparținut mînăstirii Văcărești: «† *Această sfîntă evanghelie ne-au trimis-o nouă dar Măria Sa Blagocestivul Domnu Ior Costandin Voevod, Domnul Țării Rumânești (sic) și ne-au dăruif-o (sic) dumisale lui Sculi... (?) biv vel căminariu, leat 7202 Mar(t) (1 sau 8) drî (zile) Ștefan Cantacuzino spătar*»⁴⁹.

Pe cît se vede, evanghelia a aparținut lui Ștefan Cantacuzino, viitorul domn (1714-1716), ca dar din partea lui Constantin Brincoveanu pentru fostul mare căminar Sculi.

47. Prof. Șt. Gr. Berechet, *O precizare mai mult în legătură cu mormîntul lui Constantin Brincoveanu voevod*, B. O. R., an. LXIV (1946), nr. 7-8, p. 325-332.

48. Idem, *Documente slavo-romine*, Buc. 1920, p. 86.

49. Ștefan, scris cu S, nu Ș.

Biserica Sf. Ilie-Gorgani. Pe rama de jos a bazei unui *potir* de argint: «*Pomenească-să robii tăi Chiriac, Casandra cu copiii lor 1792*». Până aci inscripția e scrisă în literă cirilică; urmează apoi cu litere latine numele: «*Sidonia și Decebal*»⁵⁰.

Biserica Sf. Nicolae-Șelari. a) *Anaforniță de argint*, lucrată au re-poussé, avînd pe margini patru medalioane în relief: două prezintă câte un vultur bicelal, purtînd coroană și avînd spade; în partea de sus poartă monograma IIIK, iar jos K. K, adică: *Șerban Cantacuzino*. Al treilea medalion din dreapta înfățișează un vultur care ține o pasăre în ghiare, în timp ce al patrulea prezintă un vultur ținînd în plisc un miel. Printre medalioane evoluează flori stilizate și frunze de acant. În fundul discului, la mijloc, apare o rază stilizată din care se desfac raze în relief. În dos, pe marginea cercului mic inscripția cirilică: «*Acest sfînt discos de năfură l-au închinat Șerban Cantacuzino v(e)l vor(nic) și soția lui Andriașcă sfîntei mănăstiri s(ve)ți Nicolae ca să le fie veacnică pomenire Decembrie 20, leat 7218*» (1709)⁵¹. b) *Anaforniță de argint*, artistic lucrată în repoussé. Prezintă pe margine șase medalioane în relief, înfățișînd următoarele subiecte însoțite de inscripții grecești: sus, în mijloc, Sfînta Treime, cu inscripția: «*αγία τριάς*»; al doilea medalion, spre dreapta: «*ὁ ἄγιος (ς) κωνσταντίνος καὶ ἡ ἀγία ἐλενα*» (Sf. Constantin și Elena); al treilea, cu inscripția cirilică, romînească ca și celelalte care urmează: «*сѣ спні ридонъ*» (Sf. Spiridon); al patrulea: «*сѣ предит Іванъ*» (Sf. înainte mergător Ioan); al cincilea: «*апоcтoл ѿндрѣю*» (Apostolul Andrei); al șaselea: «*сѣ: Кисадрионъ*» (Sf. Visarion).

Între medalioane, frunze stilizate. În fundul discului Sf. Nicolae binecuvîntînd, inscripția cirilică: «*Acest disc s-au făcut de Hagi Georgie Polizu și Nicola Zaharia și s-au așierosit la biserică Sf. Nicolae din Șelari: S-au făcut de Toma argi(n)ta)r, spre pomenirea lor 1819*»⁵², c) *Potir de argint aurit*, decorat în partea inferioară cu patru serafimi. Inscripția de pe marginea piciorului are cuprinsul acesta: «*† Bran, Voina, Maria, Ioani, Stamalia, și s-au dat Sf. Nicolae 1812*». d) *Cruce de mîndă*, de lemn sfînt, ferecată în argint aurit, lucrat în filigran. Mînerul se termină cu o pecete purtînd literele: «*Π. Π. ΔΜΙ.*» (Poate *popa Dimitrie*). Pe una din fețe

50. Fără aceste două nume din urmă și cu unele deosebiri de lectură în rest, la N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 300.

51. Publicată în *Monografia bisericii Sf. Nicolae-Șelari* din Buc. 1910, p. 5. Nu se află la N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 341, alături de celelalte. Andriana și Șerban Cantacuzino paharnicul soțul ei, sînt trecuți în pomelnicul Grădiștenilor aflat la mînăstirea Văleni de pe Topolog, în munții Argeșului, ctitorie a lui Zosim Grădișteanu schimonah. A fost greșit socotită soția lui Șerban Cantacuzino vovod, de pr. Em. Nedeleșcu, în articolul publicat asupra pomelnicului susnumitei mînăstiri. (Rev. Mitropolia Olteniei, an. IX (nr. 11-12) 1957, p. 736. Andriana este ctitora bolniței de la mînăstirea Bistrița. Ea figurează între ctitorii restauratori ai Coziei, alături de soțul ei Șerban, acum vornic (în 1709). (N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 176, 201).

52. Nu cunoaștem ce grad de rudenie ar putea fi cu Dumitrache Polizu paharnicul, care la 18 martie 1818, ia cu chirie un loc de lângă hanul Șerban Vodă. Un Zaharia Polizu cumpără de la preotul de serviciu de la mînăstirea Colțea o prăvălie. (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 270, 225).

prezintă scena Botezului; pe cealaltă Răstignirea. Pe o față a minerului e gravată inscripția: «АНЯК 17», iar pe cealaltă: «МРА 92 ГИ 9», adică: «lanache Maria 1792, Ianuarie 9»⁵³. e) *Disc de potir* de argint, avind piciorul cu decorațiuni florale, fără inscripție. f) *Potir de argint aurit*, suflat peste tot cu aur. Lucrat în repoussé și cizelat, prezintă 12 meda-lioane în relief, din care patru pe marginea de jos a paharului, iar opt pe piciorul potirului. În fiecare medalion un apostol; între medalioane flori stilizate. Inscripția din jur în cuprinsul acesta: «*Aceste sf(inte) vase în număr de șiasе (sic) s-au făcut d. d. Ilie Costandin la biserica Sf. Nicolae din Șielari spre a sa vecinică pomenire 1857 Mart. 25*». g) *Evanghelie ținută* în argint, îmbrăcată în pluș grenat, prezintă pe coperta din față, în mijloc, o placă aplicată, înfățișind scena Învierii, iar în cele patru colțuri pe cei patru evangheliști. Pe coperta din dos placa respectivă prezintă scena Răstignirii, avind dedesubt inscripția: «*Această sfință evanghelie ieste a biserici(i) sfânt Nicolae din Șelari fă-cută din al biserici(i) în vremea episcopilor. Dn. Stan Georgiu și George Mihăescu 1845*». Evanghelia e tipărită la Buzău, cu binecuvîntarea epis-copului Kesarie al Buzăului și poartă data tipăririi: «1837, Mai în 8». h) *Epitaș* cu fond de pluș grenat, avind scena punerii în mormînt a lui Iisus, bogat împodobit cu flori brodate în fir de aur, avind inscripția grecească pe cele patru laturi.

Sus: ΘΕΥ ΕΧΗΜΗΝ; ΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ ΚΑΘΕΛΜΗΝ; în latura stîngă: ΚΛΗΥΣ: ΚΗΔΥΣΑ; ΠΠΟΒΕΤΟ; pe cea de jos: ΚΑΘΑΡΑ ΣΙΑΝΣΑ: ΚΕ ΑΡΩΜΑΧ ΗΥ ΜΗΜΑΤΕ; pe latura dreaptă: ΤΟ ΑΡΧΑΝΤΟΝ ΕΣ; ΣΥΜΑ ΣΕΝΔΟΝΗ, adică: «*Iosif cel cu bun chip, de pe lemn luînd prea curat trupul tău, etc.*».

Deasupra scenei punerii în mormînt apar inscripțiile brodate în fir, cuprinzînd numele personajelor; în colțuri diverse simboluri: cruce, scară, clește, bici, ciocan, vas, etc. i) *Un alt epitaș* pe fond grenat, brodat cu flori și coarde de fir. În mijloc, pe mușama, scena punerii în mormînt a lui Iisus. În jur, inscripție rusească brodată, pe margine o bandă de fir cu ciucuri bogați. Tradiția spune că ar fi un dar al țarului Alexandru III al Rusiei.

«Cărți vechi: j) *Ceaslov* tipărit la Brașov în tipografia lui Ioan Gätt, în 1835. l) *Ceaslov* tipărit în timpul lui Alexandru Dimitrie Ghica voievod, în tipografia episcopiei Buzăului, cu blagoslovenia episcopului Chesarie, în 1837, septembrie 3. m) *Psaltirea* tipărită la Sibiu, în tipografia lui George de Klozius, în 1838. n) *Penticostar* tipărit în timpul lui Ion Alexandru Nicolae Șuțu, cu blagoslovenia mitropolitului Dionisie, în 1820. o) *Minee* tipărite în timpul lui Alexandru Ipsilante, cu blagoslovenia mitropolitului Grigorie, în tipografia episcopiei Rîmnicului, la 1780. N. Iorga menționează evangheliile din 1784 și 1812, iar în ce privește inscripțiile de pe icoane și de pe ușile de la altar, aflăm cele ce urmează: pe o icoană: «*S-au făcut cu cheltuiala robul(ui) Dumn(e)zeu Gheorghie Marco; 1806*». La icoana Sf. Ioan: «*Gheorghie, Marian, Vasile, Dumni-*

53. Un Ianache (Ioan Bărcănescu) a luat cu schimb locul și casele din Șelari, de la Panlelimon, la 29 iunie 1794.

trana, 1809». Pe dosul ușii de intrare în altar : «*La leat 1852, Dragomir poliitor*». Pe ușa din dreapta : «*Măna lui Nicolae polc(ovnic) 823, Iulie*»⁵⁴.

Biserica Sf. Vasile din Calea Victoriei așezată peste drum de casa Cantacuzino în care se adăpostește azi și Muzeul George Enescu. A fost construită în locul alteia mai vechi, în 1847, în timpul lui George Dimitrie Bibescu, «*cu cea mai mare parte a cheltuelii răposatului căminar Toma, după legatul său*», cum arată pisană aflată în zidul din latura dreaptă a intrării din pronaos.

A fost reparată radical în 1911, precum se vede din inscripția de pe o placă de marmură pe care o găsim prinsă în zidul din stînga intrării în pronaos.

Între inscripțiile săpate în piatră, mai aflăm la proscomidie pomelnicul ctitoricesc, amintind pe Toma căminarul și desigur pe cei din familia lui. Cuprinsul primei inscripții este următorul : «*† Această sfință și dumnezeiască biserică, unde se prăznuște hramul erarului Vasile pe Mare episcopul Capadochii, s-au zidit din nou cu cea mai mare parte a cheltuielii (sic) răposatului căminar Toma, după legatul său, în locul altei biserici, în zilele mării sale prea înălțatului Domn George Dimitrie Bibescu vod, păstor fiind prea osfințitul mitropolit Neofit al doilea, anul dela mintuirea lumii 1847. Septembrie...*».

A doua inscripție, aflată în stînga intrării ; «*In luna Septembrie 1911 s-a făcut reparație radicală acestei s-te biserici epitropi fiind Pr. ec. V. Marian, Teodor Grigoriu și Costandin Tomescu cu ajutorul enoriașilor și al Onor. Primăriei a Capitalei*». La proscomidie pomelnicul : «*Morți(i) Toma cu părinți cu frați și cu tot neamul lor. VII. Elena — Morți Luxandra Neaga, Dumitru, Voica, Tudora donatoare*»⁵⁵.

Cadrul ușii de intrare e lucrat în piatră, avînd ca motiv decorativ coarda de viță cu frunze late și struguri bogați, motiv caracteristic primei jumătăți a sec. XIX.

Icoane: a) *Iisus Hristos*. Tipul marelui arhieru ; tempera pe lemn, factură romînească de la începutul sec. XIX. Iisus tronînd în jeț, bine-cuvîntînd. În colțul stîng, Sfînta Fecioară plutînd pe nori, cu mîinile întinse spre Iisus ; în colțul din dreapta Sf. Ioan Botezătorul. În colțul de jos, în stînga, inscripția : «*Persanu bărbieru cu soția sa Haralambița, Ioan, Petre, Hrisi, Petre, Joița și cu tot neamul lor*». În colțul drept jos : «*Zugrăvită de logf. (logofăt) Manolache la leat 1840, Iunie 16*»⁵⁶.

54. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 341. Nicolae Polcovnicul e zugravul care a împodobit cu zugrăveli catedrala metropolitană din București în 1834, cum și biserica mînăstirii Cernica. De la el ne-au rămas un număr de icoane. Una la biserica Sf. Pantelimon, din 1824, alte două, din 1834, la Episcopia Rîmniceului. (Șt. Meteș, *Zugravii bisericilor romînești*, Cluj, 1929, p. 93, 95, 96) ; V. Brătulescu, *Lucrări de restaurare și împodobire la catedrala și palatul patriarhal*, în B. O. R., an. LXXIX (1961), nr. 1-2, p. 119-147). Printr-o greșeală de tipar, în loc de Nicolae Polcovnicul, a apărut Nicolae Postelnicul, la p. 135. Cititorii vor li observat greșeala, mai ales că pe pagina următoare zugravul apare cu numele adevărat : Nicolae Polcovnicul.

55. Luxandra e arătată ca ultimul copil al lui State Halepliu, mort înainte de 1789 (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 303).

56. Nu se află menționat în lista publicată de Șt. Meteș. E posibil să fie Manolache

Astăzi, icoana e îmbrăcată în argint și inscripția nu se mai poate citi. Nu putem ști dacă Manolache (Halepliu) împreună cu Ioniță Halepliu, sunt coborâtori din Hagi Gheorghie Halepi (1700), mai tirziu Hagi Gheorghie Halepliu, înrudiți cu Anghelache Halepliu, zaraful, tatăl episcopului Chesarie al Buzăului și al lui Statie Halepliu, clucer. Constatăm că între fiii lui State Halepliu frigurează : Iordache (Gheorghie) Scarlat, Zamfirache, Dumitrache, Costache, Luxandra. State nu mai trăia în 1789, încît acești doi (Manolache și Ioniță) ar putea fi descendenții vreunuia din cei cîrți fii ai săi⁵⁷. b) *Icoană cu două subiecte* : I. *Duminica Tomei* în registrul de sus ; II. *Sf. Dimitrie, Sf. Haralambie, Sf. Nicolae și Sf. Gheorghie* în registrul de jos. Ulei pe lemn, colorat viu, desen corect ; a doua jumătate a sec. XIX. Inscripția : «1861 Panait zo(grav)»⁵⁸. c) *Maica Domnului* tronînd ; ulei pe lemn, 0,50/0,60 m. Factură romînească : doi îngeri țin o cunună deasupra capului. În colțul din stînga, jos, inscripția : «1840, Noe(mbrie) 10. Poste(lnicu) Ioniță Halepliu zogr(av)»⁵⁹. În colțul din dreapta : *S-au hărăzit de robu lui Du(mnezeu) Ivan zidari*. d. *Icoana Sfintei Treimi și Coborîrea la iad* ; factură slabă, ulei pe lemn. În planul superior : Dumnezeu Tatăl în dreapta, Iisus Hristos în stîngă, încununînd pe Maica Domnului, care stă îngenunchiată și cu mîinile împreunate spre piept. În planul inferior Coborîrea la iad. În cele patru colțuri, cei patru evangheliști. Inscripția cirilică are cuprinsul următor : «Anul 1848. De Costache z(u)gr(av). Mai 12»⁶⁰. e) *Maica Domnului*. Icoană de factură modernă, ferecată în argint aurit, se află fixată într-o ramă poleită, ca și postamentul de susținere, în naos, pe peretele din latura de nord. Sub jeț inscripția : «Ac(eas)t(ă) sf(intă) icoană s-au poliit (sic) d(e) d(umnealui) M(arele) P(a)h(arni)c Ispas Făgărășanu. S-au f(ă)c(ut) scaun poliit 1852». Dedesubtul acestuia : «Acestă s(fintă) icoană s-au îmbrăcat cu argint de robi lui D(u)m(ne)zeu Lucsandra Ecaterina, Georgie Co-

Halepliu, fratele lui Ioan Halepliu, care a transcris erminia lui David zugravul (Șt. Meleş, *op. cit.*, p. 23).

57. I. Ionaşcu, *Documente bucureştenne privitoare la proprietăţile mînăstirii Colţea*, Buc. 1941, p. 63, 80, 82, 83, 99, 133, 192, 303, 316. Iată o însemnare preţioasă privind pe doi membri ai acestei familii, zugravii Manolache și popa Ioan. O însemnare pe un caiet de zugravii, păstrat între manuscrisele aflate în Biblioteca Academiei R. P. R., notat cu sigla C, de V. Grecu, are cuprinsul : «Acestă sfintă și dumnezeiască carte, nevoindu-mă cu zi cu noapte o am adunat din alte trei irmîni ce să găsesc făcute de alți istoriografi (zugravi, pictori), și am făcut-o un trup, îndreptînd și multele din greşeli ce am găsit, făcîndu-i și scară spre găsirea istoriilor (reprezentare, pictură) cu lesuire. Pentru care eu nevoitul Manolache Halepliu zugrav, Rog cu smerenia pre a ei cetitori, alit din zografi, cit alte obraze cu preomă ca de va găsi și după mine nîscăiva greşeli să mă ierte. Și cine o avea să mă pomenească, rugînd pre Dumnezeu, pentru păcatele mele. Și s-au săvîrșit de scris la leat 1835 Aprilie în 10. Popa Ioan Halepliu : zograf». (V. Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, 1936, p. 27).

58. O icoană frumoasă din 1843, a unui Panait zugrav, la mînăstirea Suzana (Șt. Meleş, *op. cit.*, p. 95). Poate același Panait, de mai sus.

59. E același cu Ioan Halepliu, zugravul care a transcris erminia după dascălul său, David monah în Braşov, la 1822, apoi în 1833. Dar semnează în 1835, ca Popa Halepliu zograf, (Șt. Meleş, *op. cit.*, p. 23), care ar putea li și altul.

60. Nu se află în lista publicată de Șt. Meleş, *Zugravii bisericilor romînești*, în Anuarul Com. Mon. Ist., Secția pt. Transilvania, 1926-1928, Cluj 1929.

*sta(n)d(in)a. 1815». i) Iconiță prăznicar, cu două scene suprapuse: I. Sfânta Treime; II. Înălțarea, cu data: «1828». g) Icoană de mărimea celor din rîndul icoanelor împărătești din timplă, aflată pe zidul de sud, în colț cu timpla, reprezintă pe Sfinții Constantin și Elena și e ferecată în argint. Inscripție: «Această sf. icoană s-a îmbrăcat cu argint de robii lui Dumnezeu Constantin și soția sa Paulina. C. Tomescu 1914, Sept. 8»⁶¹. h) Icoană împărătească: Sfinții Trei Ierarhi; ulei pe lemn; factură apuseană. Sf. Vasile în mijloc, de o parte și de alta Sf. Ioan și Sf. Grigorie, susținînd pe o măsuță (plășă acoperită) un potir. Deasupra Iisus Hristos în nori. Jos, în stînga, inscripția: «Anton Serafim, pictor 1897»⁶². i) *Un tetrapod* sculptat à-jour, avînd ca motive struguri, flori și elemente zoomorfe. Poleit cu aur. Stil baroc de la începutul sec. XIX. j) *Un jeț arhieresc* sculptat și poleit în același stil.*

Odoare. k) *O evanghelie* tipărită la Buda în 1812 prezintă scoarțele împodobite cu aplicații de argint. Cea de pe scoarța din față înfățișează Învierea lui Iisus. În cele patru colțuri cei patru evangheliști. Pe dos o placă ovală înfățișează pe Sf. Vasile. l) *Paftale* de fildeș împodobite cu flori sculptate. m) *Paftale* de argint în formă de inimă legate cu o copcă, un vultur bicefal. n) *Potir de argint* sulfat cu aur, avînd paharul decorat cu cinci medalioane reprezentînd pe Iisus cu nimb, iar piciorul cu patru serafimi. Inscripția circulară: «Acest sfînt potir este așierosit la biserica Sf. Vasile după podul Mogoșoaiei de Stan, Ioan, Maria, Petru, Sultana, Gi(o)rg(ie). 1807 August».

Cărți: a) Minei pe luna ianuarie îmbrăcat și tipărit prin osîrdia și cheltuiala episcopului Kesarie al Rîmnicului și cu blagoslovenia mitropolitului Ungrovlahiei Dositei, sub Ioan Constantin Alexandru Ipsilanti, în crăiasca tipografie a Universității din Buda, la 1805.

Biserica Stavropoleos. Pisania de deasupra ușii de intrare, săpată în piatră, pe o jumătate în grecește, pe cealaltă în romînește, arată Iramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, pe domnul de atunci, în a doua domnie, Nicolae Mavrocordat, mitropolitul Daniil și pe arhimandritul Ioanichie din eparhia Pogonianeii, satul Ostanița, anul 1724, 30 (?)⁶³, (octombrie după Gh. Nedioglu care a publicat un studiu complet asupra acestei biserici)⁶⁴.

61. Familia Tomescu probabil că este urmașa ctitorului principal din 1847, căminarul Toma.

62. Anton Serafim, frate cu Vasile Serafim, de neam grec, venit mai întîi la Varna, iar de la Varna la București. Vasile era fratele mai mare. Au avut atelier pe calea Rahovei, peste drum de biserica Sf. Ilie-Rahova. De la Vasile Serafim se păstrează la această biserică 4 icoane. (V. Brătulescu, *Zugrăvi din București. Biserica Sf. Ilie-Rahova*, în *Glasul Bisericii* an. XVII (nr. 10/958), p. 968.

63. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 356, nr. 916. Numai pisania; alte inscripții nu sînt publicate aci.

64. Gh. Nedioglu, *Stavropoleos*, în *Bul. Com. Mon. Ist.* an. XVII (1924), p. 2 și urm. și XX (1927), p. 147 și urm. Tot din satul Ostanița din Pogoniana era și Iane

Icoane: a) *Maica Domnului*, icoană împărătească din vechea timpă, cu aureolă de argint aurit, decorată în repoussé cu diademă în relief și pietre colorate încrustate (care lipsesc). Pe cap poartă un văl brodat cu aur, prins deosupra frunții cu o agrafă. Corpul e acoperit cu o mantie roșie închisă în față prin două fișii care se încrucișează. Pruncul Iisus-Hristos, cu chip uscățiv, ochii mari, privire blindă, poartă nimb de argint cu inscripția O. Θ. Η. cu mâinile și picioarele acoperite cu plăci metalice. În dreapta, arhanghelul Mihail ține în mîna dreaptă un disc, pe fața căruia e desenat semnul X în roșu, iar la stînga, arhanghelul Gavriil, cu același atribut. Mai sus, și în ambele laturi, cîte un medalion surmontat de o coroană cu 5 colțuri și decorațiuni în roșu, mărginesc monogramele ΜΡ - ΘΥ; Tempera pe lemn, bine conservată, de la începutul sec. XVIII.

S-a înnoit sub Grigore Ghica voevod.

b) *Icoană împărătească — Iisus Hristos — bust*. Tempera pe lemn, de la începutul sec. XVIII, ca și aceea a Maicii Domnului descrisă mai sus. Nimb de argint aurit, decorat cu repoussé, coroană cu pietre colorate, din care se mai păstrează două. În mîna stîngă, Iisus ține un glob înstelat, cu cercuri aurite, avînd cruce în partea de sus; cu dreapta binecuvîntează. Mîinile sînt acoperite cu plăci de argint.

Figura e cea tradițională; culoarea feții oacheșă, ochii mari și expresivi, barba scurtă, rară și ascuțită (tipul Pantocratorului).

De ambele părți ale figurii două medalioane cu coroană, cuprinzînd monogramele Is. Hs. Sus, în stînga, 'Maica Domnului, iar în dreapta Sf. Ioan (Θ αγιος Ιωαννης), cu aureolă. Două cartușe cu chenar aurit în dreptul umerilor, avînd inscripțiile: 'Ο κυριος παντοκρατωρ, (Domnul Atotputernic).

c) *Icoană împărătească pe fond de aur*. În stînga e înfățișat Sf. Ioan Botezătorul (ὁ ἅγιος Ἰωαννης ὁ προδρομος) (Sf. Ioan Inaintemergătorul), cu aureolă de argint, în veșmînt tradițional, purtînd aripi. În stînga ține un vas în care stă culcat Pruncul Iisus și o filacteră.

În dreapta, Sf. Ioanichie (ὁ Μεγας Ιωαννης) cu nimb de argint, cu părul ondulat, barba lungă. Stă în picioare, ca și Sf. Ioan, binecuvîntînd cu dreapta și ținînd în stînga o filacteră. Între cei doi sfinți, jos, inscripția:

ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίγη πρὸς διη
ρίξαι τοῦ δεῦδων κείτας

Clopot. 4. Inscriptia de pe clopotul mic:

† Ἰησ Χρ, οὗτος οκοδων ὑπαρχει τις ἐν βοκοκρестιω Σεβασμιας μον.
Σταυροπολεως τιμομενης επονοματι των πανετισων ταξιαρχς γερονε δε εν

Vistierul, înmormîntat în biserica mînăstirii Valea (V. Brătulescu, *Minăstirea Valea din jud. Muscel*, în Bul. Com. Mon. Ist., an. XXIV, fasc. 67, ian.-mart. 1931, p. 16). Un omonim al lui Ioanichie proigumen al mînăstirii Gura, «Ioanichios Polidoros Văleanos, proigumenul Sf. minăstiri Gura» zăgrăvește în 1846, în zilele lui Gheorghe Bibescu, «biserica mare i oltar și icoanele împărătești». Ioanichie însuși, clitorul bisericii Stavropoleos, în testamentul său, arată că de tînăr a intrat în mînăstirea Gura de lîngă satul Ostanița, «patria» lui, eparhia Pogoniani. (General P. V. Năsturel, *Biserica Stavropoleos din București*, Buc., 1906, p. 12.

ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙ ΚΑΘΗΓΟΡΜΕΝΗ ΚΥΡΙΟΥ ΤΙΜΩΘΕΣ ΩΝ ΟΥΤΟΥ Εἶ ΟΣΤΑΝΙΤΖΑΣ.
 ΙΔΙΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ ΔΩΚ ΑΥΤΟΥ ἸΣΣΟ(?)

«*Is. Hs. Acest clopot este al sfintei biserici a Stavropoleii din București pe numele (cu hramul) mai marilor sfinți. S-a făcut în zilele sfintului egumen chir Timotei celui care e din Ostanîța cu a sa grijă și cheltuială 1820 August 7 (?)*».

5. Pe un alt clopot mai mare, decorat cu un briu de flori în partea de sus, cu un crucifix în relief; la mijloc, două inscripții, pe două rînduri:
 1. «*Leonte arhimandritu Stavropoleanu anno 1853*».

2. «*Bartholomeu Kaffel. K. K. Hof. Glockengiesser in Wien 1853 mich goss*» (*Bartholomeu Kaffer, cesaro-crăesc turnător de clopote m-a turnat în Viena, 1853*).

6. Pe o cruce de piatră: ΜΗΝΕΤΙ(Η) ΚΥΡΙΕ ΤΩ ΔΕΣΑΥΣΘ ΘΕΜΕΛΗ ΖΑΦΗΡΗ.
 Εἶ ΙΩΑΝΝΗΝΩΝ 1743 ΝΟΕΜΒΡΙΩΣ (Adu-ți aminte Doamne de robul tău Temelia Zafiri din Ianuarie 1743 Noemvrie...).

Biserica Stejarul, construită din lemn, după cit se spune de un Maxim arhierul, lingă un stejar bătrîn, după care s-a și numit în sec. XVIII mahalaua Stejarului⁶⁵. În 1764, biserica a fost reconstruită din zid, de niște brutari. Inscripția de la proscomidie arată de asemenea că la început, biserica a fost de lemn și apoi s-a construit din zid. Pr. Ion Castriș, care a slujit aci pînă în 1878, cînd a decedat, avînd peste 80 de ani, ca și fostul episcop, Ghenea, din familia ctitoricească (?) decedat în 1873, susțineau că biserica Stejarului a luat ființă la 1702 și că a fost mai întii schit de maici⁶⁶.

Pisania de deasupra ușii de intrare arată că acest locaș s-a tîrnosit la 8 septembrie 1727 (1763)⁶⁷, începîndu-se în același an la 15 iulie, deci într-o lună și trei săptămîni. Ctitori au fost Tănase Capitanul și soția sa, împreună cu Stanțiu, vătaf de brutari.

Vechile zugrăveli în frescă s-au păstrat pînă în 1870 cînd prin stăruința episcopilor Ghenea Anghel și Alex. Orăscu, fostul rector al Universității din București, s-au făcut următoarele reparații la biserică:

a) Înlocuirea pardoselii de piatră cu dușumea de scînduri; b) Acoperirea bisericii cu tablă, înlocuindu-se șindrița; c) Înlocuirea cadrelor de piatră ale ferestrelor; d) Înlocuirea vechilor zugrăveli în frescă cu altă zugrăveală în ulei.

Din vechile zugrăveli în frescă s-au mai păstrat pînă la sfîrșit zugrăvelile din cele două calote din, pridvor și pe arcul dintre ele.

65. G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, p. 221.

66. Extras din memoriul adresat protopopiei plășii de sus, din București, întocmit de I. G. Dumitrescu, cîntăreț la această biserică, sub nr. 2 din 24 februarie 1906, cu ocazia expoziției din 1906

67. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 337; «*Cu vzeria T(atălui și cu ajutorul Fiului) și cu indemn(rea Sf. Duh rădicatu)s-au această sfîntă biserică... intru... hramul sfintei și de viață făc(ătoarei) cruci și al Adormirei Născătoarei de (Dumnezeu) și al patriarhului Athanasie (al Alexan(drii)), (și) s-au zidit, s-au pardositu și s-au înfr(umusețat cu) zugrăvie, dupre cum să vede (de dumneal)u(i) Thănase Căp(itanul) i de soția dum(nealului Stanțiu)l Văt(a)f de brutari i de..., ca să le fie dum(nealor) veșnică (pomenire).*»

Greșit s-a afirmat că biserica datează de la începutul sec. XIX, iar pictura murală «*datînd numai din primul sau al doilea deceniu al sec. XIX*». (I. D. Ștefănescu, Monumente de artă din București, Biserica Sfîntul Mina «Stejar», în Glasul Bisericii, an. XV, (nr. 1-2, ian-febr. 1956), p. 54, 55. E de mirare că autorul n-a observat mai cu atenție pictura pridvorului, care se mai păstra și confirma cuprinsul inscripției publicată de N. Iorga.

În 1893 se hotărîse dărîmarea ei din temelie, dar văzîndu-se durabilitatea zidurilor, s-a renunțat la această idee și s-a procedat la restaurarea bisericii, care s-a terminat în 1896, tirnosindu-se din nou la 18 februarie 1896.

Icoane. a) *Icoana Sf. Mina și Sf. Haralambrie.* După legendă, această icoană datează din timpul bisericii de lemn și a fost găsită pe vremuri în pămînt, cu prilejul săpăturilor din 1763, cînd s-a construit biserica din zid.

După această împrejurare, a fost așezată în biserică, iar în 1814 a fost îmbrăcată în argint și i s-a gravat în partea de jos o inscripție grecească conținînd o rugăciune pentru apărare de ciumă ⁶⁸.

În 1848, în timpul ciumei, icoana aceasta a fost folosită în procesiuni și pentru vindecarea celor atinși de această boală ⁶⁹.

Descrierea icoanei, cu multe amănunte prețioase, din punct de vedere iconografic, a publicat în coloanele acestei reviste I. D. Ștefănescu ⁷⁰.

b) *Icoana Sf. Ioan Botezătorul, Cuv. Parachiva și Sf. Nicolae.* Tempora pe lemn. Inscripție: «*1801 Sé(ptem)vre 15. De Mihail*» ⁷¹. Aceeași inscripție pe o icoană de la biserica Albă din București ⁷².

c) Icoana înfățișînd pe Iisus Hristos, cu inscripția: «*Această icoană s-au făcut cu cheltuiala d-lui Ghenea Anghel 1863, Deche(mbrie) 21*».

d) Icoana Maica Domnului, cu inscripția: «*Această icoană s-au făcut cu cheltuiala d-lui Dumitru Radoviciu 1863, Decem. 21*».

Desigur că ambele icoane au fost comandate aceluiași zugrav.

e) Icoana Sf. Treimi, în medalion; Tatăl, Fiul și Sf. Duh, încununarea Maicii Domnului. Poartă semnătura și data: «*1835 Mathei zugrav*».

și neamului dum(nealor) și tutur(or), cine cu (ce au ajutat; și s-au făc)utu in zilele prialuminatului (și prea) înălțatului Domnului nostru Io Costandin (Mihail) I R(a)co-viță V(oe)v(od, și era Mitropolit a toată (țara) Ungrovlahia chiriu chir Grigorie. Și s-au (incep)ut la lun(a) lui Iul(ie) 15, și s-au tirnosil la Sept. 8, leat 1763, 7272».

68. Memoriai cîntărețului I. D. Dumitrescu. După rugăciune, inscripția cuprinde un șir de nume, a celor care au contribuit la îmbrăcarea în argint a icoanei (N. Iorga, *op. cit.*, p. 337-338, în 1804, ianuarie 30, nu în 1814).

69. Memoriai I. D. Dumitrescu.

70. *Loc. cit.*

71. Cel care lucrează în 1814 la biserica din Grăția și pe care îl împlînim în 1821 la biserica Albă (Șt. Meleş, *op. cit.*, p. 84, 92.; V. Brătulescu, *Comunicări*, Bul. Com. Mon. Ist., an. XIX, p. 125; Iorga, *Inscripții*, I, p. 339, 353, nr. 855, 905).

72. Icoana Sf. Treimi, în medalion, Tatăl, Fiul și Sf. Duh, încununarea Maicii Domnului. Poartă semnătura și data: «*1835 Mathei zugrav*», poate Maiei care împreună cu Mincu au pictat icoanele timpului de la Argeș, azi la biserica din Valea Danului; V. Brătulescu, *Zugravi din București, Biserica Sf. Ilie-Rahova*, Glasul Bisericii, an. XVII (nr. 10/958), p. 960-961.

poate Matei care împreună cu Mincu au pictat icoanele timpului de la Argeș, astăzi la biserica din Valea Danului.

Biserica Spirea Nouă, str. Puișor, nr. 59. Are hramul Adormirea Maicii Domnului și a fost zidită cam la 1800; transformată complet, a fost rezugrăvită în 1883, după cum arată o însemnare de pe peretele de nord al pronaosului, de zugravul C. Enescu — necunoscut din altă parte.

Pictura aceasta s-a curățit în 1957, de pictorul Gh. Răducanu. Pomelnicul bisericii datează din 1836.

Biserica Spirea Veche. În același cartier, pe str. 13 Septembrie, mai era o biserică dărîmată și înlocuită cu alta nouă, în stil moldovenesc, de arhitectul I. D. Traianescu.

În ale sale Inscricții, N. Iorga publică la pag. 336, partea I, inscripția de pe mormîntul ctitorului, doftorul Spiridon, îngropat în partea dreaptă, în 1765, în această biserică, și un fragment de inscripție grecească din 1797, de pe mormîntul Caliței, îngropată tot acolo, după cum i-a spus preotul bisericii, în 1905, prof. N. Iorga.

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

D O C U M E N T A R

CONTRIBUȚII LA BIBLIOGRAFIA ROMINEASCĂ VECHĂ

1. *Liturghie*. (București, 1705-1739).

În 4°, ?+12 pp.+peste 190 pagini. Tipărit cu negru și roșu, cu 26 rânduri pe pagină.

Lipsesc primele foi, pp. 9-10, 41-42 și de la 191 înainte.

Gravuri : p. 12 (I-a numerotare) : Iisus pe cruce. De jur împrejur un chenar cu obiectele de tortură, de «Ioanikii 17<0>5» (17 cm×12,5 cm).

p. 52 : Sf. Ioan Zlataust (14×10 cm).

p. 104 : Sf. Vasile (14×10 cm) de «Dimitrios», <cu caractere grecești>, «1698».

p. 164 : Sf. Grigorie (14×10 cm), de «Ionnichie».

pp. 1, 33, 53, 105, 165 : Frontispiciu cu frunze și flori stilizate, în mijloc un medalion cu Iisus Hristos binecuvîntînd.

pp. 11, 51, 162 : vigneta în formă de romb cu flori stilizate și frunze.

p. 184 : vigneta din linii.

Inițiale ornate :

A (3 ×2,6 cm), p. 1, r. 3.

M (2,5×1,5 cm), p. 11, r. 20, p. 18, r. 16.

M (2×1,5 cm), p. 65, r. 18.

G (1,4×0,9 cm), p. 20, r. 10.

K (1,4×1 cm), p. 21, r. 7.

B (1,9×1,5 cm), p. 53, r. 6, p. 105, r. 6.

K (1,9×1,3 cm), p. 76, r. 8.

Y (2,5×1,6 cm), p. 99, r. 1, p. 151, r. 20.

A (2,2×1,4 cm), p. 155, r. 4.

Cuprins :

pp. 1-11 : Rînduiala diaconiei. Adecă cum slujăște diaconul cu preotul la vecernia cea mare, la utrenie și la liturghie, tocmită de sf<i>ntul și al lumii Patriarh Kir Filothei.

pp. 11-17 : Rugăciunile care le cetește preotul la vecernie (= Rînduiala vecerniei).

pp. 17-32 : Rînduiala utr<e>nii.

pp. 33-49 : Rînduiala sf<i>ntei și d<u>mnezăeștii liturghii.

p.52 : gravură : Sf. Ioan Zlataust.

pp. 53-103 : D<u>mnezăiasca liturghie a sf<i>ntului părintelui nostru Ioannu Ziataust.

p. 104 : gravură : Sf. Vasile.

p. 105-154 : D<u>mnezăiască liturghie a sf<i>ntului părintelui nostru Vasilie cel Mare.

p. 155-162 : Invățătura pentru D<u>mnezăiasca liturghie a prejdes<fe>ștenii.

p. 164 : gravură : Sf. Giorie.

p. 165-184 : D<u>mnezăiasca liturghie a preides<fe>ștenii.

p. 185-188 : Opusturile praznicilor celor domnești ce să zic la vecernie, la utr<e>nie și la liturghie.

p. 188-189 : Opusturile peste săptămînă ce să zic la vecernie, la utr<e>nie și la liturghie.

pp. 189-190 : Văzglășeniile în zioa sf<i>ntelor paști la canon după fiește care peasnă.

Insemnări :

p. 51 : «A popi Avram din Jidora. l<ea>t 1739».

p. 103 : «Această liturghie iaste a preotului Damaschin Popovici parohul Jidioari».

p. 184 : «Această D<u>mnezăiască liturghie este a lui Damaschin Popovici parohul Jidioari. Și s-au scris în luna lui februarie în 6 zile 1796».

Această carte a aparținut preoților din Jidioara între 1739 și 1796, după cum reiese din însemnări. Cea mai veche însemnare este din 1739, deci la acea dată Liturghia era tipărită. Gravurile din carte sînt săpate de Ioanichie Bacov și Dimitrios, gravori care au lucrat la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, în special la București. Una din gravurile lui Bacov poartă data «17<0>5», deci cartea nu a putut fi tipărită înainte de 1705, data executării gravurii, și nici mai tîrziu de 1739, data însemnării popii Avram.

Biblioteca Centrală de Stat. Secția «Cartea veche». Cota C.V.R. 164 A.

2. Acatist (Rîmnic, 1737-1760).

În 8° (13×9 cm). Exemplarul nostru are 3-280 foi numerotate. Lipsesc filele 1, 2, 8, 97, 98, 103, 104, 118, 215, 224, 225, 232.

Cartea este tipărită în negru și roșu, cu 14 rînduri pe pagină. Toate paginile sînt încadrate în chenare de compoziție tipografică.

Cartea a fost tipărită în mod sigur la Rîmnic, deoarece are la sfîrșit însemnarea lui Lavrentie care a diortosit Acatistul. Se știe precis că Lavrentie a lucrat numai în tipografia de la Rîmnic timp de 23 de ani, deci data probabilă este între 1737 și 1760.

Comparind acest Acatist cu cel din 1746 tot de la Rîmnic, ne dăm seama că acesta este tipărit mult mai îngrijit, are ilustrații, inițiale ornate, iar paginile sînt încadrate.

De asemenea gravurile întîlnite în carte sînt specifice tipografiei Episcopiei, iar gravorul Mihai Athanasievici, care semnează o xilografie, și-a desfășurat activitatea tot la Rîmnic.

Gravuri :

f. 9: frontispiciu cu Iisus Hristos într-un medalion înconjurat de flori și frunze stilizate (2,5×5,8 cm).

f. 33 v: Buna Vestire (8×6 cm). Deasupra inscripția «Bunele Vestiri».

f. 57: Invierea lui Hristos (4,6×4,2 cm), de «Mihai rim<niceanu>».

f. 68 v: Maica Domnului cu Iisus în brațe (5,3×5,3 cm). Sub gravură, următoarele: «Bucură-te. Născătoare de D<u>mnezeu, Fecioară Marie ceia ce ești plină de dar D<o>mnul e cu tine».

f. 135 v: Serafim.

f. 149 v: Simbolul împărtășaniei: Iisus Hristos ieșind dintr-un potir, în dreapta un snop de spice și în stînga o cruce pe care s-a încolăcit o viță de vie (7,8×4,6 cm). De jur-împrejur legenda: «Eu sîntu pîinea vieții care s-au pogoritū dinū ceriū, de va mînca cineva dinū pîinea aceea, va fi viu în v&ecirci».

f. 165: vigneta.

f. 165 v: Iisus Hristos pe tron cu Evanghelia în mîna stîngă, iar cu mîna dreaptă binecuvîntează. Mai jos Maica Domnului și Sf. Ioan. Iisus este înconjurat de 6 îngeri (9,2×6 cm).

Inițiale ornate :

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 3 v, r. 3, f. 80 v, r. 7, f. 231 v, r. 6, f. 243, r. 11.

Ⲁ (2,2×1,6 cm) : f. 34, r. 1.

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 6, r. 11, f. 254, r. 7.

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 9, r. 3, f. 166, r. 4.

Ⲁ (2,3×1,7 cm) : f. 136, r. 8.

Ⲁ (2,2×1,7 cm) : f. 278, r. 10.

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 150, r. 5.

Ⲁ (1,3×1,3 cm) : f. 170 v, r. 8, f. 198 v, r. 12, f. 205, r. 5.

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 197, r. 3.

Ⲁ (2×1,3 cm) : f. 175 v, r. 2.

Ⲁ (1,3×1,3 cm) : f. 218 v, r. 7.

Ⲁ (1,8×1,4 cm) : f. 138, r. 4, f. 279, r. 11.

Cuprins :

«Acatistul prea sfintei Născătoare de D<u>mnezeu și p<u>r<u>rea Fecioarei Maria, ff. 3-20; Canon de mulțumire către prea Sf<i>nta Născătoarea de Dumnezeu, căruia întru facerea e linească semnarea de pre margini iaste întru acesta chip, ff. 20 v-30; M<o>l<i>tva către prea sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu după a șasea peasnă, înaintea conductelor și icoaselor, închinîndu-te să zici cu lacrimi, ff. 30 v-32 v. Condac, ff. 32 v-33; Gravură cu Buna Vestire, f. 33 v; Acatistul Bunei

Vestiri, ff. 34-54 v. După aceasta M<o>l<i>tva, ff. 55-56; Molitvă cătră D<o>mnul I<isu>s H<risto>s, ff. 57-68; Gravură: Maica Domnului cu Iisus în brațe, f. 68 v; Cinstitul paraclis al prea Sf<i>ntei Născătoarei de Dumnezeu. Facerea lui Theostirict Monahul, ff. 69-70 v; Canon de rugăciune cătră prea sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu, ff. 70 v-91 v; Rugăciunea cătră prea sf<i>nta de D<u>mnezeu Născătoarea, ff. 92-[97?]; Rugăciune spre somn [ff. 98?-117]. [Molitva 1, f. 98], M<o>litva 2. Cătră D<o>mnul nostru Iisus H<risto>s a lui S<vea>tii (= sfântului) Antioh, ff. 99 v-101; M<o>l<i>tva 3. Cătră prea Sf<i>ntul D<u>h, f. 101; [Molitvele 4 și 5]. M<o>l<i>tva 6, ff. 105 v-106; M<o>l<i>tva 7. Cătră sf<i>ntul Ingerul cel păzitoriu, ff. 106-107; Condacul de D<u>mnezeu Născătoarei, ff. 107-108; M<o>l<i>tva Sf<i>ntului Ioanichie, f. 108 r-v; M<o>l<i>tva lui S<vea>tii (= Sfântului) Ioann Damaschin, ff. 109-117 v; Rugăciunile dimineții, sculându-te din somn fără lene și trezindu-te să te delungi dirt așternut și îndată și te închina, ff. 119-135; M<o>l<i>tva 1 a lui S<vea>tii Macarie cel Mare, ff. 122 v-123; M<o>l<i>tva 2, iară a aceluiași sf<i>nt, f. 123 r-v; M<o>l<i>tva 3, iară a aceluia sf<i>nt, ff. 123 v-124; M<o>l<i>tva 4. Iară a aceluia sf<i>nt Macarie, ff. 124 v-125; M<o>l<i>tva 5, f. 125 r-v; M<o>l<i>tva 6, ff. 125 v-127 v; N<o>l<i>tva 7, ff. 128-129; M<o>l<i>tva 8 a Sf<i>ntului Ioan Zlatoust. Rugăciune de mîngîiere pe numărul a 24 de ceasuri ale zilei și ale nopții, ff. 129 v-132; M<o>l<i>tva 9, Cătră ingerul păzitoriu tău, ff. 132-134 v; M<o>l<i>tva dimineții cea de apoi cătră prea Sf<i>nta Născătoarea de D<u>mnezeu, ff. 134 v-135 v; Pravila cătră D<u>mnezeiasca cuminecătură, ff. 136-149; Gravură: Simbolul împărtașaniei, f. 149 v; Canonul cătră Sf<i>nta Cuminecătură, ff. 150-165; Gragură: Iisus Hristos cu Maica Domnului și Sf. Ioan, f. 165 v; Molitva dintîiu a sf<i>ntului Vasilie celui Mare, ff. 166-170 v; M<o>l<i>tva a doaoa a sf<i>ntului părintelui nostru Ioann Zlatoust, ff. 170 v-174; M<o>l<i>tva a treia a sf<i>ntului Ioan Damaschin, ff. 174-175; M<o>l<i>tva a patra a Sf<i>ntului Simeon Metafrast, ff. 175 v-183; M<o>l<i>tva a cincea a sf<i>ntului Simeon Metafrast, ff. 183-194; M<o>l<i>tva a șasia a sf<i>ntului Simeon Metafrast, ff. 194-196 v; M<o>l<i>tva a șaptea a sf<i>ntului Vasilie cel Mare, ff. 197-198 v; M<o>l<i>tva a opta a sf<i>ntului Simeon B<o>goslovul cel nou din d<u>mnezeștile întrebări, ff. 198 v-205; M<o>l<i>tva a nooa a sf<i>ntului Ioan Zlatoust, ff. 205-206; M<o>l<i>tva a zecea a sf<i>ntului Ioann Zlatoust, ff. 206-207; M<o>l<i>tva 11-a tot a aceluia, ff. 207 v-209; M<o>l<i>tva a 12-a a sf<i>ntului Ioan Damaschin, ff. 209-210 v; M<o>l<i>tva a 13-a a sf<i>ntului Ioan Zlatoust, ff. 210 v-211 v; Stihurile lui Metafrast, ff. 211 v-214 v; Molitvă de mulțămire a marelui Vasilie, [ff. 215]-217; M<o>l<i>tva a 2-a a aceluiași, ff. 217-218; M<o>l<i>tva a 3-a a sf<i>ntului Ioann Zlatoust, ff. 218 r-218 v; M<o>l<i>tva a 4-a a lui Metafrast, cu stihuri, ff. 218 v-220 v; M<o>l<i>tva a 5-a a Sf<i>ntului Kiril de la Ale-

xandria, ff. 220 v-221 v; M<o>l<i>tva a 6-a cătră prea Sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu, ff. 221 v-223 v; [Rugăciune cătră Născătoarea de Dumnezeu, ff. 224]-231 v; M<o>l<i>tva cătră Născătoarea de D<u>mnezeu scoasă din slovenie, ff. 231 v-[232]; Cinstitul paraclis al sf<i>ntului și prea cuviosului Părintelui nostru Grigorie Decapolit, ff. 233-253 v; Slujba din toate zilele, ff. 254-280; Insemnarea tipografului, f. 280 v; «Tipăritu-s-au acestū Acatistiiariū și cu alte rugăciuni ce cuprinde în sine prin diorthosirea lui Lavrentie, ieromonahul de la Hurezi».

Biblioteca Centrală de Stat. Secția «Cartea veche». Cota C.V.R. 228 A.

3. Așezământul sfințelor mănăstiri. București [1741-1744-1748].

Іѡ Кѡнстандинъ Николѣе воевода.

къ мила лѣн Дамнѣѡв Домнѣ а тоатѣ / царѣ Рѣмжнѣскѣ.

Ѣчѣсть азъвѣжжнѣ лѣѣ сѣнтѣларѣ мѣнѣстѣри ка/рѣ саѣ гѣснт фекѣст прин Хрисоаве домнѣши: Бѣвжндѣлѣ ши домнѣ мѣ къ сжнѣ спре фолосѣл мѣнѣстѣри/ларѣ, стржнжндѣсѣ тоатѣ атрачѣстѣ школннкѣ. лѣмѣ атракт ши домнѣл мѣ къ печѣтѣ ши къ исклѣнтѣра Домнѣѡв мѣлѣ, ка сѣ пѣвѣскѣ пре ла мѣнѣстѣри не стрѣмѣтѣтѣ.

In 4° (19,7×14 cm), 1 foaie+24 foi numerotate. Tipărit cu negru cu 24 de rînduri pe pagină.

f. 1 nenum. Stema combinată a Țării Românești și a Moldovei; în colțuri inițialele: Іѡ Кѡ НІ КѠ

Inițiale ornate: К (2,3×1,5 cm), f. 1 num. r. 1.

f. 1 nenum.: Іѡ Constandinū Nicolae voevodū cu mila lui D<u>mnezeu domnū a toată Țara Rumînească.

Acestū așezământū alū sf<i>ntelor mănăstiri care s-au găsit făcut prin hrisoave domnești și prin cărți a prea fericitilorū patriarși, văzîndu-le în domnia mea că sîntū spre folosul mănăstirilor, strîngîndu-se toate într-această ocolnică, le-am întărit și domnia mea cu pecetea și cu iscălitura domniei mele, ca să să păzească pre la mănăstiri nestrămutate.

Cuprins :

f. 1 v. Așezământul sf<i>ntelor mănăstiri care au fost făcutū prinū hrisoave vechi și de mulți răposati și creștini domni fiindū întărite și cărți ale multorū prea sf<i>ntiți și prea fericiti Patriiarși care toate aceste hrisoave și cărți socotindu-să a fi de mare folosū sf<i>ntelorū și D<u>mnezeștilorū mănăstiri : s-au adunat toate întru o ocolnică, întărindu-le și cu iscăliturile a totū soborulū bisericescū și cu iscăliturile a tuturorū cinstișilor boiari ai țării ca să să păzască de acum nestrămutatū».

Mihai Voevod... dat-am această învățatură tuturor mănăstirilor, 7104, apr. 13, ff. 1-3 v.

Hrisovul răposatului Ioan Ștefan voevod de la leat 1630, ff. 3 v-9.

Hrisovul răposatului Matei Basarab voevod, 7155, dec. 2, ff. 9-12.

Hrisovul răposatului Radului voevod, feciorul lui Leon voevod, 7174, apr. 23, ff. 12-13 v.

Cartea prea sf<i>ntitului Erimiei patriarhul Țarigradului, 7101, ff. 13 v-15.

O carte a prea sf<i>ntitului Paisie, patriarhul Ierusalimului de la leat 7156, ff. 15-18.

O carte a prea sf<i>ntitului Nictarie patriarhul Ierusalimului, care pentru întărirea hrisoavelor și așezămîntul ce coprinde într-insele asemenea cărții Ieremieii patriarhul de la leat 7172, ff. 18-19 v.

Hrisovul răposatului Matei Basarab v<oe>v<od> pentru mănăstirea Cîmpulungului l<ea>t 7155, ff. 19 v-22 v.

Cartea a prea sf<i>ntitului Macarie, patriarhul al Antiohiei, 1657, ff. 22 v-23 v.

ff. 23 v-24 v: iscăliturile soborului bisericesc și a boierilor din Divanul țării.

Neofit

'Mitropolitulŭ Ungrovlahiei

Ananias Chesarias
Thivandos Macarios

Dristas Matheas
Cervenu Calistos

Proeslavas Macarios

Arhim<andrit> și igumen lui s<vea>ții Gheorghie, Antim,

Gavriil igum<enul> Tismenean

Ghenadie arh<imandrit> igum<enul> Coziei

Antonie igum<enul> Bistriț<ei>

Nicodim igum<enul> Argeș

Luca igum<enul> ot Deal

Nicodim igum<enul> Cîmpulun<g>

Ionas arhim<andrit> Glavacioc

Rafail igum<enul> Sneag<ov>

Varlaam igum<enul> Sadovei

Gherasim igumen

Dionisie arh<imandrit> igum<enul> Hurez

Ghenadie igum<enul> ot Brăncov

Ilarion igum<enul> ot Străh

Mihail igumen Mislii

Mihail igum<enul> Virăș

Climent igum<enul> ot Aninoasa

Ilarion Ig<umen> ot Toți sf<i>ntii

Climent igum<enul> ot Buc<o>-văt

Iordache Crețulesc<u> vel dvor<nic>

Manolache lam biv v<e>l Ban

Nicoale Roset biv vel log<ofăt>

Grigorie Greci<anu> vel ban

Antonache biv vel ban

Barbul Văcărescu vel log<ofăt>

Costandin Dudes<cu> b<i>v v<e>l log<ofăt>

Costandin Brîn<coveanu> vel cluce<r>

Fiera B biv vel vist<ier>

Andronache Palada b<i>v v<e>l cluce<r>

Radul Coman vel pah<arnic>

Șarban Cînd<ea> biv vel pah<arnic>

Mihai Barbat biv vel pah<arnic>

Ștefan Dudes<cu> biv vel pah<arnic>

Radul Creț<ulescu> vel stol-
<nic>

Toma Guliano b<i>v v<e>l stol-
<nic>

Alexandru Duc<a> b<i>v
v<e>l sār<dar>

Costandin Flor vel pit<ar>

Mihai Bār b<i> v<e>l șăt-
<rar>

Mihalache biv vel clucer za arie.

Și ispravnic Costandin Cîndesc v<e>l log<ofăt>.

Cartea se află la Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche», cota C.V.R. 221 A.

4. *Cazanie*. (București, 1752).

Din această lucrare există două exemplare incomplete, fără foile de la început și de la sfârșit, unul la Biblioteca Academiei R.P.R. și altul la Biblioteca Centrală de Stat. *Cazania* de la Biblioteca Academiei are cota 341, presupunându-se că ar fi tipărită la București în 1765. În «Bibliografia românească veche», vol. II, p. 163, *Cazania* este numai menționată, autorii nu au văzut nici un exemplar. Cartea care se află la Biblioteca Centrală de Stat are la f. 67 următoarea însemnare: «Și am scris eu Vasile 7260 (= 1752). Prin urmare avem o *Cazanie* necunoscută și ne-menționată în «Bibliografia românească veche».

Presupunem că lucrarea a fost tipărită la București, deoarece ornamentele-frontispiciu care se repetă la începutul fiecărei *Cazanii* și inițialele — sînt caracteristice acestei tipografii.

Dăm mai jos descrierea *Cazaniei*:

În folio, 2, + peste 264 file, tipărit cu negru, cu 35 rînduri pe pagină.

Lipsesc primele foi nenumerotate și de la fila 265 înainte.

Numerotare greșită ff. 169 = 172 și 193 = 195.

Gravuri:

Frontispiciu cu frunze și flori stilizate la filele 1, 18, 27, 38, 49, 55, 69, 71 v, 82 v, 90 v, 98, 107, 115, 119 v, 133, 140 v, 148, 155 v, 162, 174 v, 181 v, 188, 195, 200 v, 204 v, 209, 216, 223, 232, 236, 241 v, 246, 254, 258, 264 v.

Acest frontispiciu a mai fost întrebuințat și la *Cazania* lui Ilie Miniăt, tipărită la București în 1742.

Inițiale ornate:

N (2,6×2 cm), f. 1, r. 8, f. 18, r. 10, f. 186 v, r. 21.

T (2,7×2 cm), f. 10 v, r. 7, f. 182 v, r. 19.

⤴ (2,5×1,6 cm), f. 170, r. 8.

Cuprinsul:

ff. 1-10: *Cazanie* Duminică întia săptămîină a postului celui mare.

- ff. 10 v-17 v : Cazanie Duminica a doua a sf<i>ntului postu.
- ff. 18-26 v : Cazanie la Duminica a treia a sf<i>ntului postu.
- ff. 27-37 v : Cazanie la Duminica a patra a sf<i>ntului postu.
- ff. 38-48 v : Cazanie la Duminica a 5-a a sf<i>ntului postu.
- ff. 49-54 v : Cazanie la Duminica floriiloru.
- ff. 55-68 v : Cazanie intru sf<i>nta si marea vineri la patima ce
mintuitoare a D<o>mnului nostru I<isu>s H<risto>s.
- f. 69-71 : Cazanie la Duminica invierii.
- ff. 71 v-82 : Cazanie la sf<i>ntul si marele postu in duminica cea
dintiiu a sf<i>ntului postu.
- ff. 82 v-90 : Cazanie la duminica a douoa a sf<i>ntului postu.
- ff. 90 v-97 v : Cazanie la duminica a treia a sf<i>ntului postu.
- ff. 98-106 v : Cazanie la duminica a patra a sf<i>ntului postu.
- ff. 107-114 v : Cazanie la duminica a cincea a sf<i>ntului postu.
- ff. 115-119 : Cazanie la duminica floriiloru.
- ff. 119 v-132 v : Cazanie in sf<i>nta si marea vineri la mintuitoarea
patima.
- ff. 133 v-140 : Cazanie la sf<i>ntul si marele postu, Duminica cea
dintiiu a sf<i>ntului postu.
- ff. 140 v-147 v : Cazanie la duminica a 2-a a sf<i>ntului postu.
- ff. 148-155 : Cazanie la duminica a treia a sf<i>ntului postu.
- ff. 155 v-161 v : Cazanie la duminica a 5-a a sf<i>ntului postu.
- ff. 162-169 v : Cazanie la duminica intiiu a sf<i>ntului postu.
- ff. 170-174 : Cazanie de praznuire la buna vestire a Nascatoarei de
D<u>mnezeu.
- ff. 174 v-181 : Cazanie la multe duminici si laude de praznuire la
praznicile Nascatoarei de D<u>mnezeu. Duminica inaintea nasterii lui
H<risto>s.
- ff. 181 v-187 v : Cazanie la duminica inaintea nasterii lui H<risto>s.
- Altă cazanie schimbata.
- ff. 188-194 v : Cazanie la duminica a zecea a Lucăi.
- ff. 195-200 : Cazanie la duminica a patra a Lucăi.
- ff. 200 v-204 : Cazanie la duminica a 3 a lui Matei.
- ff. 204 v-208 v : Cazanie la duminica a 4 a lui Mathei.
- ff. 209-215 v : Cazanie la duminica a 9-a a Lucăi.
- ff. 216-222 v : Cazanie la duminica a 13-a a Lucăi.
- ff. 223-226 v : Cazanie la duminica a 2 a lui Mathei.
- ff. 227-231 v : Cazanie la zilele cele de postu cele lui august de lauda
catre Nascatoarea de D<u>mnezeu.
- ff. 232-235 v : Cazanie la duminica a 11-a a lui Mathei.
- ff. 236-241 : Cazanie in șase zile ale lui dechembrie a Sf<i>ntului
Nicolae.
- ff. 241 v-245 v : Cazanie la praznuire la Nasterea Nascatoarei de
D<u>mnezeu.
- ff. 246-253 v : Cazanie de praznuire la bl<a>goveștenia Nascatoarei
de D<u>mnezeu Mariei.
- ff. 254-257 v : Cazanie de praznuire la slăvita înălțare a Mintuitorului.

ff. 258-260 v : Cazanie de prăznuire la adormirea prea sfin^{te}ntei Fecioare.

ff. 261-264 : Cazanie de prăznuire la nașterea Născătoarei de D<u>mnezeu.

ff. 264 v : Cazanie de prăznuire la Văvedenia Născătoarei de D<u>mnezeu.

Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche». Cota C.V.R. 281 A.

5. *Acatist*. (București, 1753).

ПКИΘΙΓΤΣΔΗ

Прѣ сѣнтѣи де Амнезѣс
Нѣскѣтоаре
Чинствѣса Паракансѣ

шии кѣ алте сѣнте рѣгѣ
чюни де трѣба а фие
чѣ кѣрѣа крѣциниѣ
православеникѣ
саѣ тѣрѣритѣ
† мѣтроп. Бѣкѣрѣцианѣр
ла анѣа ѣса

În 8° (9×6,5 cm), 244 foi nenumerotate, împărțite în 31 de caiete numerotate cu cifre chirilice de la а la ла Caietele 1-30 au câte 8 file, iar caietul 31 are numai 4 file.

Tipărit cu negru și roșu, cu 14 rinduri pe pagină.

Din exemplarul nostru lipsesc foile 177-185, ele sînt înlocuite cu 21 foi manuscrise.

Gravuri : f. 1 v : Maica Domnului (5×3,8 cm).

Dedesubt inscripția «Maică p<u>r<u>rea Fecioară».

f. 43 v : Maica Domnului cu Iisus în brațe (5,3×4,8 cm), de «G<ri-gore>», cu legenda «Bucură-te ceea ce ții pre cele ce ține toate».

Inițiale ornate II (1,3×1,3 cm), f. 137 v, r. 5.

† (1,2×1 cm), f. 152 v, r. 3.

La f. 244 v se află însemnarea tipografului : «Și s-au tipărită de Barbulă Bucureșteanul tipografulă».

Cuprins :

ff. 2-43 : Slujba cîntării acatistului ală prea bl<a>g<o>slovitei stăpînei noastre Născătoarei de D<u>mnezeu și p<u>r<u>rea Fecioarei Mariei.

f. 43 v : Gravură : Maica Domnului cu Iisus în brațe, de «G<rigore>».

ff. 44-63 : Cînstitulă paraclisă ală prea sfin^{te}ntei de D<u>mnezeu Născătoare, ce se cîntă la toată scîrba sufletului și la vreme de nevoie».

ff. 63 v-79 v : Canonă de umilință cătră D<o>mnulă nostru I<isu>s H<risto>s, care se cîntă simbătă seara sau Duminica dimineața.

- ff. 80-104 v : Acatistul al celui dintru sf<i>nți, părintelui nostru Nicolae, arhiepiscopul Mirelor de la Luchii făcătorul de minuni.
- ff. 88-94 : Canonul de laudă al sf<i>ntului Nicolae.
- ff. 94-102 v : Condac și icos al sf<i>ntului Nicolae.
- ff. 102 v-103 v : Rugăciune către sf<i>ntul Nicolae.
- ff. 104 r-v : [Indicații tipiconale privind citirea acatistului Sf. Nicolae].
- ff. 105-124 : Canonul de rugăciune către îngerul păzitorul vieții omului. Facerea lui Ioannul Monahul cel cu piciorul negru.
- ff. 124 v-135 : Canonul de rugăciune ce să cîntă către puterile cerești și către toți sf<i>nții.
- ff. 135 v-160 v : Cinstitul paraclis al doilea al prea sf<i>ntei de D<u>mnezeu Născătoare ce se cîntă la toată scirba sufletului și la vreme de nevoie și grijă. Facerea fericitului împărat Kir Theodor Duca al lui Lascăris. Acum talmăcită de pe slovenie pe rumine.
- f. 137 v : Canonul de rugăciune către sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu.
- ff. 161-176 v : Molitvele celor ce merg spre somn.
- ff. 161-162 : [Molitva 1].
- f. 162-163 : M<o>l<i>tva 2, către D<o>mnul nostru I<isu>s H<risto>s a lui S<vea>tii Antiohul.
- ff. 163-165 v : M<o>l<i>tva 3. Către prea sf<i>ntul D<u>hul.
- ff. 165 v-166 : M<o>l<i>tva 4.
- ff. 166-166 v : M<o>l<i>tva 5.
- ff. 166 v-167 : M<o>l<i>tva 6.
- ff. 167-168 v : M<o>litva 7. Către sf<i>ntul îngerul cel păzitoriu.
- ff. 169 r-v : M<o>l<i>tva sf<i>ntului Ioanichie.
- ff. 169 v-176 v : M<o>l<i>tva s<vea>tii Ioan Damaschinul.
- ff. 177-191 : Rugăciunile dininții.
- ff. 191 v-201 v : M<o>l<i>tva către D<u>mnezeul Savaothul foarte de folos scoasă de pe grece pre limba ruminească de dumnealui Costandin Cantacuzino Stolnicul.
- ff. 197 v-201 v : Altă rugăciune ce se citește după pravila călugărului.
- ff. 202-222 : Minologhionul adecă sinaxarul.
- ff. 202-203 v : Luna lui septembrie.
- ff. 204-205 v : Luna lui octombrie.
- ff. 205 v-207 : Luna lui noiembrie.
- ff. 207-208 v : Luna lui decembrie.
- ff. 208 v-210 : Luna lui ianuarie.
- ff. 210 v-211 v : Luna lui februarie.
- ff. 212-213 v : Luna lui martie.
- ff. 213 v-215 : Luna lui aprilie.
- ff. 215 v-216 v : Luna lui mai.

ff. 217-218 v: Luna lui iunie.

ff. 218 v-220 : Luna lui iulie.

ff. 220 v-222 : Luna lui august.

ff. 222 v-243 v : Slujba sf<i>ntei priceștanii.

ff. 224 v-228 : Rugăciunea a marelui Vasilie.

ff. 228-231 : Rugăciunea a sf<i>ntului părintelui nostru Ioann Zlatoust.

ff. 231 v-232 : Rugăciunea sf<i>ntului Ioannū Damaschinū.

ff. 232 v-233 v : Rugăciunea a sf<i>ntului Vasilie celū Mare.

ff. 233 v-234 v : Rugăciunea a lui Zlatoustū.

ff. 234 v-236 : Rugăciunea a aceluiași.

ff. 236-237 : Rugăciunea a lui Damaschinū.

ff. 237-240 v : Rugăciunea a sf<i>ntului Ioannū Zlatoustū.

ff. 240 v-242 v : Și această rugăciune de mulțămire a marelui Vasilie.

ff. 242 v-243 v : Rugăciunea a sf<i>ntului Chiriū de la Alexandria.

ff. 243 v-244 : Molitva de călătorie.

f. 224 v : Insemnarea tipografului.

Cartea se află în Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche», cota C.V.R. 283 A.

6. *Maria Tereza. Ponturi pentru pedeapsa dezertorilor și a acelor care îi ascund și le înlesnesc fuga.* Viena, 1766, mai 26.

Нон Мариа Терезиа / днѣ мила лѣн дмнзезѣ дмрзрзтѣска
рымлѣннларѣ рхмасѣ въздѣвѣ...

кредничошналарѣ ноцнр тѣтѣрларѣ ши фнеце кзрврд мзкарѣ дѣ
че стате трѣпть, чинсте врждѣдѣлѣ вредничѣ...

Foaie volantă (32×21 cm), 3 foi+1 foaie albă. Tipărită cu negru.

Cuprinde instrucțiuni grupate în 9 ponturi.

Exemplarul se găsește în Biblioteca Raională din Sibiu. Cota B.R.V. 347 A.

7. *Acatistul Născătoarei* [Rimnic, 1768].

În 8° (10×7 cm), ?+222 pagini. Tipărit cu negru, cu 13 rînduri pe pagină.

Din exemplarul văzut de noi lipsesc primele foi, pp. 1-28, 161-164, 185-186.

Numerotate greșit : pagina 40 de două ori, 50 numerotată greșit 48, 61 de două ori, 79 sărit, 96 de două ori, după 116 începe 113 și după 152 începe numerotarea din nou de la 143.

Gravuri :

p. 95 : Maica Domnului cu Iisus în brațe (4,8×3,5 cm), dedesubt legenda :

«*Bucură-te ceia ce ții pre cela ce ține toate.*»

Inițiale ornate.

K (1,7 cm×1,2 cm), p. 96, r. 10.

Cuprinsul :

pp. (1)-94 : Acatistul Născătoarei.

p. 95 : gravură : Maica Domnului cu Iisus.

pp. 96-136 : Cinstitulă paraclisă ală prea sf<i>ntei de D<u>mnezeu Născătoare, ce se cîntă la toată scîrba sufletului și la vreme de nevoie.

pp. 137-151 : Molitvele celor ce mergă spre somnă. Molitva 1, pp. 137-139 ; M<o>l<i>tva 2, pp. 140-141 ; M<o>l<i>tva 3, pp. 141-143 ; M<o>l<i>tva 4, pp. 143-144 ; M<o>l<i>tva 5. Cătră sf<i>ntulă ingerulă celă păzitoriu, pp. 144-146.

pp. 152 : Molitvele dimineții, p. 14, Molitva 1, pp. 152-1547. Molitva a doua a lui s<vea>ții Macarie cel Mare, pp. 147-148. M<o>l<i>tva 3 iară a aceluiaș sf<i>ntă, pp. 148-149. M<o>l<i>tva 4, pp. 150-151. M<o>l<i>tva 5, pp. 151-155. M<o>l<i>tva Maicii Precistii, pp. 155-157.

pp.158-[164] : Pravila cătră d<u>mnedzeiasca cuminecătură.

pp. 165-173 : Molitvele mergîndă cătră sf<i>ntă priceșanie. M<o>l<i>tva 2-a, a sf<i>ntului Ioan Zlatoustă, pp. 167-170 ; M<o>l<i>tva 3, pp. 170-171 ; M<o>l<i>tva 4-a, pp. 172-173. M<o>l<i>tva 5-a, p. 173.

pp. 174-183 : Molitvele după sf<i>ntă priceșanie. M<o>l<i>tva de mulțămire a marelui Vasilie, pp. 174-178 ; M<o>l<i>tva 2-a, pp. 178-180 ; M<o>l<i>tva 3-a a Precistii, pp. 180-183.

pp. 183-221 : Minologhionă, adică Sinaxariu.

Luna lui septemvrie, p. 183.

[Luna lui octomvrie].

Luna lui noemvrie, pp. 189-192.

Luna lui dechemvrie, pp. 192-195.

Luna lui ianuarie, pp. 195-198.

Luna lui februarie, pp. 199-201.

Luna lui martie, pp. 202-205.

Luna lui aprilie, pp. 205-208.

Luna lui mai, pp. 209-212.

Luna lui iunie, pp. 212-215.

Luna lui iunie [iulie], pp. 215-218.

Luna lui august, pp. 218-221.

pp. 221-222 : Insemnarea tipografului :

«Ionă zățariu multă păcătăsă

Valuri multe ridică furtuna pre mare

Mai virtosă tipografului în lucru ce are

Nu atîta grijă și ărica începutului

Cîtu iaste a spiritului

Fie ce început de folos nevoință arată

Iară sfîrșitulă a tot ia plată lăudată

Fie a lui D<u>mnezeu putere care au dat
după-nceput și sfîrșire.

Ion zățariu a lucrat numai la tipografia de la Rîmnic în 1768-1769. Presupunem deci că el a tipărit Acatistul tot în această perioadă la Rîmnic. Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche», cota C.V.R. 228 B.

8. [Ceaslov. Rîmnic, 1774].

?+307 foi numerotate. Tipărit cu negru cu 17 rinduri pe pagină. Fila 123 este numerotată greșit 125.

Din exemplarul văzut de noi lipsesc foile 1, 5, 6, 364.

Cuprins :

Rînduiala vecerniei, ff. 1-15.

Rînduiala utreniei, ff. 15-37.

Inceputul lui pervii ceas, ff. 37-45 v.

Inceputul lui treții ceas, ff. 46-52.

Inceputul lui șestii ceas, ff. 52 v-60 v.

Inceputul lui deveații ceas, ff. 60 v-68 v.

Inceputul obedniții, ff. 68 v-78 v.

Inceputul pavecerniței cei mari, ff. 79-107.

Inceputul pavecerniței cei mici, ff. 107 v-121 v.

Polunoșnița în toate zilele, ff. 122-146 v.

Polunoșnița sîmbetei, ff. 146 v-159.

Polunoșnița duminicii, ff. 159 v-160 v.

Sinaxar a acelor 12 luni, ff. 161-201 v :

Luna lui septembrie, ff. 161-165.

Luna lui octombrie, ff. 165-167 v.

Luna lui noiembrie, ff. 168-171 v.

Luna lui dechembrie, ff. 171 v-175.

Luna lui ianuarie, ff. 175 v-183 v.

Luna lui februarie, ff. 183 v-185 v.

Luna lui martie, ff. 186-188.

Luna lui aprilie, ff. 188 v-190 v.

Luna lui mai, ff. 190 v-193.

Luna lui iunie, ff. 193-196 v.

Luna lui iulie, ff. 196 v-198 v.

Luna lui august, ff. 198 v-201 v.

Troparele și condacele triodului și ale penticostarului ce să începă de la duminica vameșului și fariseului pînă la duminica tuturor sfinților, ff. 202-238 :

Tropariul învierii, ff. 202-203 v.

Duminica lăsatului de carne, ff. 203 v-204 v.

Duminica în săptămîna brînzei, ff. 204 v-205.

Duminica întîia a marelui post, ff. 205-205 v.

Duminica a doua din post, ff. 205 v-206.

Duminica a treia din post, ff. 206-206 v.

Duminica a patra din post, ff. 206 v-208.

Duminica a cincea din post, ff. 208-209.

Duminica a șasea din post a floriilor, ff. 209-209 v.

In sf<i>nta și marea luni, ff. 209 v-210 v.

In sf<i>nta și marea marți, f. 210 v.

In sf<i>nta și marea miercuri, ff. 210 v-211.

In sf<i>nta și marea joi, ff. 211-211 v.

In sf<i>nta și marea vineri, ff. 211 v-213.

In sf<i>nta și marea sîmbătă, ff. 213 v-214.

In sf<i>nta și marea zi a Paștilor, ff. 214-214 v.

Ceasurile Paștilor și preste toată săptămîna cea luminată, ff. 214 v--217 v.

Troparele pentecostarului, f. 217 v.

La Dumineca Thomei, ff. 217 v-218.

La Dumineca Mîronosițelor, ff. 218-218 v.

La Dumineca Slăbănogului, ff. 218 v-219.

In Miercurea înjumătățirii, ff. 219-219 v.

In Dumineca Samarincii, ff. 219 v-220.

Joi a șasea săptămîna, ff. 220-221.

Sîmbăta a cincizeci, ff. 221-221 v.

Duminica tuturor sfinților, ff. 221 v-222.

Troparele învierii, ff. 222-231 v.

Troparele învierii ce se cîntă după fericiți cei fără prihană în cale, în toate duminicile preste tot anul, ff. 231 v-233 v.

Troparele cu b<o>gorodnicele și condacele preste toată săptămîna, ff. 233 v-238.

Troparele și condacele si<i>nților de obște, după rînduiala sinaxariului, ff. 238 v-250.

Cinstitul paraclis al prea sf<i>ntei de D<u>mnezeu Născătoare, ce se cîntă la toată scîrba sufletului, ff. 250 v-265.

Slujba sf<i>ntei pricistanii, după slujba ceasurilor cea obișnuită, ff. 265-284 v.

ff. 285-307 : Pashalia cu ajutorul lui D<u>mnezeu.

Care începîndu-să de la anul 7275, iară de la nașterea lui H<risto>s. 1767 și merge pînă la anul 1811 în carele să cuprind anii 45. Unde trebuiește a ști că întru această Pashalie s-au pus numai ce cînt trebuincioase a să ști, adică indictul, crezul soarelui, mina omului, crezul lumii, temelia, slova Pashaliei.

f. 307 : «Sfirșitul pashaliei.

La anul de la Hs. 1774.

Sfirșit și lui Dumnezeu laudă».

In frontiscipiile de compoziție tipografică întîlnim numele zețarului. Ion care a lucrat la tipografia de la Rîmnîc.

f. 79 : «Ioanŭ».

f. 79 : «Io<n>».

f. 285 : «I<o>n».

Sibiu. Biblioteca Institutului Teologic.

9. *Psaltire. Rimnic* [1779-1786].

În 4°, ?+peste 262 foi numerotate, tipărite cu negru, cu 17 rinduri pe pagină.

Din exemplarul nostru lipsesc foile liminare, foile 1, 2 și de la 263 pînă la sfîrșit.

Numerotate greșit : fila 6 numerotată 5, ff. 118=117, 120=117.

Vignetă la fila 9 v.

Inițiale ornate :

Ⓔ (1,8×1,4 cm), f. 221, r. 1.

ff. 1-9 v, Cathisma 1 ; ff. 10-19 v, Cathisma 2 ; ff. 10 v-32, Cathisma 3 ; ff. 32-43, Cathisma 4 ; ff. 43-54, Cathisma 5 ; ff. 54-68, Cathisma 6 ; ff. 68-80, Cathisma 7 ; ff. 80-90 v, Cathisma 8 ; ff. 90 v-102, Cathisma 9 ; ff. 102-114 v, Cathisma 10 ; ff. 114 v-129 v, Cathisma 11 ; ff. 129 v-140 v, Cathisma 12 ; ff. 140 v-150 v, Cathisma 13 ; ff. 150 v-160 v, Cathisma 14 ; ff. 161-171 v, Cathisma 15 ; ff. 171 v-180, Cathisma 16 ; ff. 180-192 v, Cathisma 17 ; ff. 192 v-200 v, Cathisma 18 ; ff. 200 v-212, Cathisma 19 ; ff. 212-221, Cathisma 20.

Cîntarea lui Moisi după ce s-au aflat faraon.

ff. 221-223 v, Cîntarea 1 ; ff. 224-228 v, Cîntarea 2 ; ff. 228 v-230 v, Cîntarea 3 ; ff. 230 v-233, Cîntarea 4 ; ff. 233-234, Cîntarea 5-a ; ff. 234 v-236, Cîntarea 6-a ; ff. 236-239 v, Cîntarea 7-a ; ff. 239 v-242, Cîntarea 8-a. Cîntarea celor trei sfînti coconi, ff. 242-243 v, Cîntarea a 9-a. Cîntarea prea sfîntei de Dumnezeu Născătoarii.

ff. 244. Pentru Polieleu ce se cîntă la Praznice Dumnezeu și la ale Născătoarei de Dumnezeu și la ale altor sfînti mari ce să prăznuesc. [Psalmii așteși în colontitlu].

În frontispiciile din caractere tipografice întîlnim numele zețarilor care au tipărit cartea, și anume :

Gheorghe Pop

ff. 10, 43, 90 v, 140 v, 251 v : «Ghe<orghe>».

f. 250 : «Gheorghie».

f. 251 v : «Gheorghie P<o>p».

Dobre Caraman

ff. 32, 256 : «D<obre>».

f. 80 : «Dob<re>».

f. 221 : «Dobr<e>».

f. 254 : «Dob<re> Car<a>m<an>».

Ene Caraman.

f. 54 : «Ene».

f. 102 : «Ene j<ațar>».

Șarban Groșer.

ff. 19 v, 68 : «Șă<rban>».

f. 260 : «Ș<ărbăn>».

Psaltirea nu este completă și din această cauză nu putem preciza anul și locul tipăririi. Din litera întrebuițată și după cele patru nume

de zețari : Gheorghe, Dobre Caraman, Ene Caraman și Șarban Groșer, înclinăm să credem că ea a fost tipărită la Rîmnic între 1779 și 1786.

În ceea ce privește datarea, sîntem absolut siguri că a fost tipărită înainte de 1786, deoarece la f. 9 v este următoarea însemnare pe care o reproducem :

«Să să știe că această sfîntă Psaltire este a Predii Copiu sin Vintil Zen Stoica Turculescu. Și să să știe că această sfîn<tă> Psaltire s-au cumpărat în t<a>l<eri> 2 p<o>l<i> și cine s-ar ispiti să o fure să fie supt blestemul Maichii Precesti și D<o>mnului H<risto>s i proci. Și am scris eu, să să știe, februarie 20, 7294 = 1786».

Dobre Caraman a tipărit la Rîmnic Mineele care au apărut în 1780, iar pe Ene Caraman îl întîlnim din 1779 pînă în 1781 tot ca zețar. Gheorghe zețarul lucrează tot la Rîmnic între 1779 și 1794, iar apoi la București pînă în 1798. Pe Șarban Groșer îl întîlnim la tipărirea Mineelor între 1779 și 1780.

În concluzie, pe baza datelor menționate mai sus, Psaltirea a fost tipărită la Rîmnic, între anii 1779 și 1786.

Exemplarul se află în Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche», cota 423 A.

10. *Urbariumul*. Buda, 1818.

УРБАРИУМЪА

Foaie volantă (33,5×21,5 cm), 16 foi nenumerate, tipărite cu negru.

Cuprinsul : Punctul întii, Despre citimea sesiilor (moșiilor) iobăgești, fila 1 ; II. Despre facerile de bine slujitorilor, f. 2 ; III. Despre robotele și slujbele slujbașilor, f. 3 v ; IV. Despre dațiile colonilor, f. 8 ; V. Despre dațime sau unde sînt obișnuite nonele domnești sau urbarialicești, f. 9 ; VI. Despre iușurile și beneficiumurile domnilor pămîntești, f. 11 ; VII. Despre opritele trăiri îndărăt și depărtarea gîlcevelor, f. 12 ; VIII. Despre lucrurile oprite și despre hotărîțile pedepse și gloabe, f. 14 ; Despre acele ce să țin de regulația dinăuntru, f. 16.

Această milostivă instrucție formează baza oficială a conscripțiilor urbariale Cziraky din 1818-1819.

Sibiu, Biblioteca raională, cota B.R.V. 1025 A.

11. *Instrucțiuni pentru executarea conscripțiilor urbariale*. Buda, 1818.

МЛОСТИВА ИНШРСКІЕ / ПЕНТРС МАРИСТРАТЪАЛНШІН КАРІН РЕВЪАЧІА
УРБАРИАЛНАСКСЪ ѿ ВЪР ДЪЧЕ А СЪВЪРШЕНЕ (ЕЪЕКВІЦІЕ)

Foaie volantă (34,5×23 cm), 28 foi nenumerate. Tipărit cu negru.

Cuprinsul : Conține instrucțiuni pentru executarea conscripțiilor urbariale, care s-au făcut apoi în anii 1819-1820, și sînt cunoscute sub numele de conscripții urbariale Cziraky.

Sibiu, Biblioteca raională, cota B.R.V. 1025 B.

12. *Ianovici Petru — Odă către episcopul Samuil Vulcan. Oradea, 1823.*

ODE
 GRATULATORIA NOVI ANNI
 QUAM
 Illustrissimo, ac Reverendissimo
 Domino
 S A M U E L I V U L C A N
 Divina providentia Episcopo G. Ritus
 Catholicorum Varadinensi
 Profunda cum veneratione Offert
 Petrus Joannovics

A.A. L.L. et Philosophiae Doctor, in praesens in Regia Scientiarum
 Academia Magno-Varadinensi Jurisprudentiae primum in Annum Auditor.

Anno quo :

Varadini Magnificam Eiusedm Episcopi Ecclesiam Cathedralam
 sua decorabat pictura.

Grande DeCVs serals, Insignis gloria nostra !

Nostri aeVI Raphael Arsa TheoDoroVICS.

Magno-Varadini,
 Typis Joannis Tichy.

3 foi (18×10,5 cm), tipărite cu negru.

Gravuri :

f. 2 : frontispiciu.

f. 3 v : vigneta : un amoraș cu o coroană de lauri în mîna dreaptă, și
 în stînga cu o liră, la picioare o carte.

Versurile sînt în limba latină.

La f. 1 v se află următoarea notă :

«Imprimatur

M. Varadini dic 8-a Ianuarii 1823

Ladislauș Gedeon m.p.

Reg. Distr. Lîbr. Revisov».

Cartea se află în Biblioteca Centrală de Stat, Secția «Cartea veche»,
 cota C.V.R. 1188 A.

13. *Bojînca Damaschin. Inștiințare pentru a prenumera la Cartea
 Diregătoriuul bunei creșteri. Buda, 1829.*

Ащї нчаре / прѣ юкнчлор націоналнсти.

Foaie volantă (23,5×18 cm), 1 foaie tipărită cu negru. Sibiu, Bi-
 blioteca raională, cota B.R.V. 1466 A.

14. *Măsurι împotriva holerei. Buda, 1830.*

Аррентарѣ / аррѣтврїлор де цннерѣ снхтѣцїн / де грнже прртѣ-
 тоаре / шн а фѣцелор пе лннгѣ / контсманцн слсжнтоаре / кум сар пртѣ
 маржннле хотарлор Ӏ монархїн дсстрїн / дпѣра / ка Ӏ бнршннца мс-
 канслшн прин цѣрї де шѣѣе Ӏндемнче / стѣпжнтоаре / боллѣ клолера /
 сѣ нс поатѣ стрѣбате, дс де сар атжнпла сѣ стрѣбате / лѣчнрѣ Ӏн Ӏ w
 а пѣдека.

Foaie volantă (33×20,5 cm), 9 foi numerotate, tipărite cu negru.

Cuprinsul : Scara, f. 2 ; Impotriva holerei, f. 2 v ; Împiedecarea intrării boalei, f. 3 ; Cum trebuie împiedecată holera la marginile hotarelor, f. 3 v ; Lecuirea bolnavilor, f. 7.

Are 36 de paragrafe.

Anul tipăririi s-a dedus după § 1, unde se menționează holerele din Ceylon, China, India, 1818 ; Ceylon 1819 ; Sinama 1820 ; China 1821 ; Nava 1822 ; Persia și Siria 1828.

Sibiu. Biblioteca raională, cota B.R.V. 1526 B.

Indreptări.

76. *Apostol*. București, 1683.

În *Bibliografia românească veche*, vol. I, este descris un exemplar de 288 foi numerotate. Cartea are însă 8 foi numerotate + 288 foi 5 foi nenumerate + 199 foi numerotate.

290. *Strastnic*. Blaj, 1753.

Cartea este numai menționată în *Bibliografia românească veche*, vol. II, p. 126, după Disertația lui Pop, iar în vol IV, pp. 245-247, este descrisă ca având 2 foi + 179 foi. În realitate *Strastnicul* are 2 foi + 179 de pagini.

295. *Gramatică slavonească*. Rîmnic, 1755.

Bibliografia românească veche, în vol. II, la p. 132, descrie un exemplar de 288 foi numerotate. Cartea are însă 8 foi numerotate + 288 foi nenumerate.

Cuprinsul primelor 8 foi este următorul :

f. 1 recto-verso, titlul.

ff. 2-7 : ПРЕДОСЛОВІЕ ЛЮБОМУ ДРОМУ ЧИТАТЕЛЮ

[Predoslovie către iubiții cititori].

ff. 7-8 : ВПЛАВЛЕНІЕ КНИГИ СЕБѢ [= Cuprinsul acestei cărți].

f. 8 v : gravură : Iisus Hristos stă pe o laviță, în spate, în picioare Maica Domnului și Sf. Ioan, de «P<opa> C<onstantin>» (9,6×6,2 cm).

509 A. Iosif II, împăratul Austriei. *Rînduiala căsătoriilor*. Sibiu (198 IV), 1786. Foaie volantă.

Această foaie volantă despre «Rînduiala căsătoriilor» s-a tipărit în mai multe tiraje, din care cunoaștem două. În Biblioteca Academiei R.P.R. există un exemplar în folio (36×22 cm), de 16 pagini, căruia îi și lipsesc patru pagini, descris în *Bibliografia românească veche*, vol. IV, p. 100.

Un alt exemplar complet, cu totul deosebit din punctul de vedere al tiparului de cel descris în Bibliografie, se află la Biblioteca Centrală de Stat.

Această foaie volantă, în folio (30,5×19,5 cm), are 24 de pagini, iar litera este mai mare. Textul este identic în ambele tiraje — cuprinde 62 de articole în care se reglementează logodnele și căsătoriile din cuprinsul Ardealului — diferă doar așezarea în pagină și mărimea literei.

553. *Ceaslov*. Iași, 1792.

Această lucrare a fost descrisă în *Bibliografia rominească veche*, vol. II, pp. 348-349, după informațiile date de Picot în Strelbickij, 363 (27), no. 24, deoarece nu se cunoșteau exemplare.

În Biblioteca Centrală de Stat se află un ceaslov fără foaia de titlu care, după toate indicațiile, se pare a fi cel tipărit la Iași în 1792.

Dăm mai jos descrierea lui :

În 8°, 3 foi+458 pp.+o fcaie. Tipărit cu negru, cu 18 rinduri pe pagină.

Lipsuri : primele 3 foi, pp. 455-456, și foaia de la sfârșit.

Numerotare greșită, pp. 104 și 185 de câte două ori.

Gravuri.

p. 296 : Maica Domnului cu Iisus în brațe, la picioare doi îngeri în genunchi (10×5,8 cm), de «iere<i>i> Mihai». Dedesubt : «Născătoare de D<u>mnăzău tu ești vița cea adevărată».

p. 324 : Punerea lui Iisus în mormint (9,8×6 cm), de «protoierei Mihailū». Dedesubt : «Acesta este lumina mea cea dulce nădejdea și viața mea bunule».

p. 376 : Simbolul împărțășaniei. În mijloc : Iisus Hristos la masă binecuvîntează pîinea și potirul cu vin, în colțuri Sf. Iacob, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Zlatoust, Sf. Grigorie (9,8×6 cm), de «Mihail». Dedesubt : «Vrînd omule să mînînci trupul stăpînului, cu frică apropiete ca să nu te arzi».

p. 422 : Zodiacul (9,8×6 cm), «A<s>ta iaste zioa și a<s>ta iaste noaptea».

pp. 1, 45 : frontispiciu cu frunze stilizate și un porumbel (simbolul Duhului Sfînt).

pp. 22, 51, 106, 138 : frontispiciu cu frunze stilizate, în mijloc inițialele «I X Σ»

pp. 48, 92, 122, 156 : frontispiciu cu frunze și flori stilizate.

pp. 186, 325, 366 : frontispiciu cu frunze și flori stilizate.

pp. 208, 297, 362 : frontispiciu cu frunze și flori stilizate, în mijloc simbolul Duhului Sfînt în medalion.

pp. 267, 343, 377, 423, 457 : frontispiciu cu frunze și flori stilizate, în mijloc un medalion cu Iisus Hristos.

pp. 137, 361, 458 : vigneta : doi îngeri care țin un ghiveci de flori.

p. 266 : Serafim.

p. 365 : vigneta : un buchet de flori.

Inițiale ornate :

⌘ (2×2,1 cm), p. 2, r. 3, p. 200, r. 16.

⌘ (3×2,5 cm), p. 17, r. 3, p. 77, r. 3, p. 311, r. 5, p. 334, r. 3, p. 410, r. 9.

⌘ (2,1×2 cm), p. 106, r. 5, p. 163, r. 8.

⌘ (3×2,5 cm), p. 181, r. 5.

⌘ (2,8×2,5 cm), p. 7, r. 9, p. 84, r. 10, p. 244, r. 9.

⌘ (2,1×2 cm), p. 78, r. 8.

- М** (2,1×2 cm), p. 98, r. 1.
М (2,8×2,5 cm), p. 267, r. 8, p. 417, r. 1.
М (2,5×2,2 cm), p. 276, r. 10.
А (2,1×2 cm), p. 10, r. 15, p. 53, r. 3.
А (2,1×2 cm), p. 13, r. 7, p. 66, r. 17, p. 211, r. 15, p. 247, r. 14.
 p. 274, r. 2, p. 329, r. 14.
А (2,5×2,2 cm), p. 14, r. 4.
А (1,8×1,8 cm), p. 15, r. 1, p. 64, r. 9, p. 73, r. 17, p. 192, r. 5,
 p. 196, r. 1, p. 242, r. 6, p. 252, r. 1, p. 398, r. 10, p. 408, r. 2.
А (2,8×2,5 cm), p. 59, r. 2, p. 95, r. 1, p. 135, r. 6, p. 208, r. 12,
 p. 273, r. 1.
А (2×2,1 cm), p. 60, r. 13.
А (3,1×2,5 cm), p. 122, r. 5, p. 326, r. 3.
И (3×2,6 cm), p. 20, r. 2, p. 143, r. 4, p. 213, r. 11, p. 293, r. 12.
И (2,1×2 cm), p. 176, r. 13, p. 333, r. 6.
К (3,1×2,5 cm), p. 23, r. 1, p. 138, r. 10, p. 167, r. 5, p. 210, r. 2.
К (2,1×2 cm), p. 81, r. 17, p. 111, r. 1, p. 233, r. 1.
К (2,1×2 cm), p. 194, r. 6, p. 226, r. 5, p. 279, r. 15.
К (3×2,5 cm), p. 215, r. 1.
Ч (2,2×2 cm), p. 27, r. 17.
Ч (1,8×1,8 cm), p. 118, r. 12, p. 150, r. 17.
Ч (2,1×2 cm), p. 127, r. 17.
Ч (2×2 cm), p. 223, r. 9.
Е (1,8×1,8 cm), p. 31, r. 15.
Е (2,1×2 cm), p. 120, r. 17, p. 152, r. 17, p. 258, r. 1.
Е (3×2,5 cm), p. 218, r. 11, p. 264, r. 3, p. 337, r. 13, p. 392, r. 19.
 p. 415, r. 12.
Е (2,5×2,2 cm), p. 341, r. 4.
Е (2,1×2 cm), p. 403, r. 1.
Р (2,5×2,2 cm), p. 32, r. 12.
И (2,1×2 cm), p. 33, r. 14.
Я (3×2,5 cm), p. 108, r. 3, p. 123, r. 14.
Я (2,5×2,2 cm), p. 51, r. 5.
Я (2,1×2 cm), p. 327, r. 13.
Б (1,8×1,8 cm), p. 70, r. 1.
Б (3,1×2,5 cm), p. 156, r. 4.
Б (2,2×2 cm), p. 141, r. 2, p. 177, r. 12.
Б (3×2,5 cm), p. 186, r. 1.
Л (3×2,5 cm), p. 79, r. 13.
Л (2,5×2,2 cm), p. 83, r. 6, p. 160, r. 15.
Л (2×2 cm), p. 197, r. 10.
Г (3×2,5 cm), p. 92, r. 5.
И (2×2,1 cm), p. 286, r. 16, p. 406, r. 12.
Ш (1,8×1,8 cm), p. 290, r. 15.
Т (2×2 cm), p. 419, r. 15.
У (1,8×1,8 cm), p. 457, r. 4.

Cuprinsul :

- p. 1-21 : Ceasoslov cu D<u>mnezeu Sf<i>ntul după orînduiala sf<i>nților și cinstitelor a Ierusalimului mănăstiri. [Molivele dimineții].
 Molitva 1 a sf<i>ntului Macarie cel Mare, pp. 10-11.
 Molitva a 2, tot a aceluiași sf<i>nt, pp. 11-12.
 Molitva a 3, pp. 12-13.
 Molitva a 4, iară a aceluiași sf<i>nt, pp. 13-14.
 Molitva a 5, p. 14.
 Molitva a 6, a sf<i>ntului Ioan Zlatoust, pp. 14-16.
 Molitva a 7, cătră sf<i>ntul înger păzitoriu vieții omului, pp. 17-19.
 Molitva a 9, cătră prea prea sf<i>nta de D<u>mnezeu Născătoare, pp. 19-21.
- pp. 45-47 : Polunoșnița sîmbetii.
 pp. 22-44 : Polunoșnița în toate zilele.
 pp. 48-50 : Polunoșnița duminicii.
 pp. 51-91 : Inceputul [= Rînduiala] utrenii.
 pp. 92-105 : Inceputul lui pervii ceas.
 pp. 106-121 : Inceputul lui treții ceas.
 pp. 122-137 : Inceputul lui șestii ceas.
 pp. 138-155 : Inceputul lui deviatii ceas.
 pp. 156-185 : Inceputul [= Rînduiala] obeadniții.
 pp. 186-207 : Inceputul [= Rînduiala] vecerniei.
 pp. 208-266 : Inceputul [= Rînduiala] pavecerniții ceii mari.
 pp. 267-295 : Inceputul [= Rînduiala] pavecerniții ceii mici.
 p. 296 : gravură : Maica Domnului cu Iisus în brațe.
 pp. 297-323 : Paraclisul cel de obște.
 p.324 : gravură : Punerea lui Iisus în mormînt.
 pp. 325-342 : Molitvele spre somn.
- Molitva întîia a sf<i>ntului Macarie cel Mare cătră D<u>mnezeu tatăl, pp. 326-327 ; Rugăciunea a 2-a, pp. 327-329 ; Rugăciunea a treia, pp. 329-333 ; Rugăciunea cătră prea Sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu, pp. 333-334 ; Rugăciunea cătră îngerul păzitoriu, pp. 334-337 ; Rugăciunea sf<i>ntului Ioann Damaschin, pp. 337-340 ; Rugăciunea a cinstitei cruci, pp. 341-342.
- pp. 343-361 : Troparele învierii.
 pp. 362-365 : Troparele învierii ce să cîntă după fericiți cei fără prihană în toate duminicile preste tot anul.
 pp. 366-375 : Troparele zilei.
 pp. 377-421 : Slujba sfîntei cuminecături :
 p. 376 : gravură : Simbolul împărtașaniei.
- Molitva 1 a Sf<i>tului Vasilie cel Mare, pp. 392-398 ;
 Rugăciunea sf<i>ntului Ioann Zlatoust, pp. 398-402 ;
 Rugăciunea sf<i>ntului Ioan Damaschin, pp. 402-404 ;
 Rugăciunea sf<i>ntului Vasilie celui Mare, pp. 404-406 ;
 Rugăciunea sf<i>ntului Ioann Zlatoust, pp. 406-407 ;
 Rugăciunea tot aceluiași sf<i>nt, pp. 408-410 ;

Rugăciunea sfântului Ioan Damaschin, pp. 410-412 ;

Rugăciunea sfântului Ioan Zlatoust, pp. 412-413 ;

Stihuri a lui Metafrast, pp. 413-415 ;

Apoi rugăciunea aceasta, pp. 415-416.

Și această rugăciune de mulțămire a marelui Vasilie, pp. 416-419.

Rugăciunea Sfântului Kiril de la Alexandria, pp. 419-421.

p. 422 ; gravură.

pp. 423-[456] : Sinaxariu a celor 12 luni.

Luna lui septembrie, pp. 423-426 ; Luna lui octombrie, pp. 427-428 ;

Luna lui noiembrie, pp. 428-432 ; Luna lui decembrie, pp. 432-435 ; Luna

lui Ianuarie, pp. 435-439 ; Luna lui Februarie, pp. 439-441 ; Luna lui

Martie, pp. 442-445 ; Luna lui aprilie, pp. 445-446 ; Luna lui Mai, pp.

446-448 ; Luna lui iunie, pp. 448-450 ; Luna lui iulie, pp. 450-452 ; Luna

lui august, pp. 452-[456].

pp. 457-458 : Pentru pravila chiliei și rugăciunea care au dat îngerul
Dămnului, marelui Pahomie.

559. *Catavasier*. Blaj, 1793.

În *Bibliografia românească veche*, vol. II, p. 351, și vol. IV, pp. 267-268, este descris un exemplar în 8°, 3 foi+426 pp.+3 foi. Cartea are de fapt 432 de pagini, iar paginile 427, 428, 429, 430, 431, care cuprind însemnare pentru citirea Pashalirii și Pashaliei, nu sînt numerotate. Doar ultima pagină, 432 — care conține însemnarea slovelor care se pun la număr — este numerotată.

562. *Ceaslov*. Blaj, 1793.

În *Bibliografia românească veche*, vol. II, p. 353, Ceaslovul este numai menționat după «Popp, Disertație, 47». În Biblioteca Centrală de Stat se află acum un exemplar incomplet din această lucrare, pe care îl descriem mai jos :

Din exemplarul nostru lipsesc primele foi de la început (foaia de titlu și probabil scara cărții) și pp. 337-338.

În 8° (16,5×10 cm), ? foi+725 pp.+4 pagini nenumerate. Tipărit cu negru și roșu, cu 19 rînduri pe pagină.

Gravuri :

p. 1 : frontispiciu cu frunze stilizate, în mijloc un medalion cu Iisus Hristos binecuvîntînd (3×7,3 cm).

pp. 50, 76, 160, 170, 184, 200 : frontispiciu cu frunze stilizate, în mijloc un medalion cu Iisus Hristos binecuvîntînd (1,7×7 cm).

pp. 214, 239, 260, 309, 368, 391, 404, 432, 450, 477 : frontispiciu cu frunze stilizate, în mijloc un medalion cu simbolul Duhului Sfînt (1,7×7 cm).

pp. 308 : Simbolul cuminecăturii. Iisus ieșind dintr-un potir binecuvîntează cu ambele mîini. În colțuri serafimi. Legenda circulară : Hristos pînea cea de viață purtătoare, cu darul pre toți credincioșii pururea hrănește. Gravura este semnată de «Petru Popovici» tipograf (12,3×6,6 cm).

p. 336 : Izvorul tămăduirii (9×5,3 cm), cu legenda «Izvorul cel de viață dătorii».

pp. 49, 189, 723 : vigneta : un buchet de flori și frunze stilizate.

p. 75 : vigneta : un înger cu flori în mîini.

pp. 213, 307 : vigneta cu frunze stilizate și struguri.

Inițiale ornate.

И (1,2×1 cm), p. 2, r. 1, p. 42, r. 3, p. 257, r. 15, p. 404, r. 6.

И (1,8×1,5 cm), p. 204, r. 4, p. 263, r. 13.

Г (1,7×1,4 cm), p. 2, r. 8.

А (1,2×1 cm), p. 4, r. 3.

А (1,2×1 cm), p. 37, r. 1, p. 38, r. 1, p. 309, r. 10.

А (1,4×1 cm), p. 55, r. 11.

А (1,8×1,4 cm), p. 67, r. 16, p. 87, r. 8, p. 321, r. 16.

А (1,7×1,5 cm), p. 78, r. 1, p. 82, r. 17, p. 89, r. 12, p. 181, r. 12, p. 219, r. 8, p. 228, r. 16, p. 239, r. 11, p. 286, r. 3.

А (1,8×1,4 cm), p. 84, r. 3, p. 95, r. 15, p. 140, r. 19, p. 150, r. 9, p. 170, r. 6, p. 223, r. 1, p. 240, r. 12, p. 262, r. 4, p. 284, r. 4, p. 289, r. 16, p. 316, r. 11, p. 325, r. 1.

М (1,7×1,5 cm), p. 5, r. 4, p. 7, r. 8, p. 18, r. 7, p. 62, r. 8, p. 70, r. 1, p. 120, r. 14, p. 153, r. 1, p. 243, r. 4.

М (1×1 cm), p. 80, r. 1, p. 134, r. 12, p. 294, r. 3, p. 332, r. 16, p. 352, r. 1, p. 423, r. 13, p. 450, r. 9.

Л (1,6×1,8 cm), p. 6, r. 7, p. 138, r. 1, p. 187, r. 7, p. 196, r. 7, p. 227, r. 13, p. 327, r. 3, p. 349, r. 5.

Л (1,1×1 cm), p. 117, r. 11.

Ф (2,2×1,8 cm), p. 10, r. 2.

Л (1,6×1,4 cm), p. 21, r. 1, p. 76, r. 9, p. 160, r. 6, p. 171, r. 8, p. 432, r. 6.

Л (0,90×0,90 cm), p. 231, r. 1.

К (1,6×1,3 cm), p. 25, r. 13, p. 31, r. 1, p. 131, r. 18, p. 162, r. 16, p. 200, r. 6, p. 221, r. 6, p. 265, r. 3, p. 328, r. 11.

К (1,6×1,5 cm), p. 260, r. 14.

Ч (1,8×1,4 cm), p. 35, r. 2, p. 175, r. 2, p. 420, r. 1.

Ч (1,5×1,5 cm), p. 50, r. 11.

Р (1,1×1 cm), p. 38, r. 16.

М (1,7×1,5 cm), p. 39, r. 14.

Є (1,7×1,3 cm), p. 52, r. 16, p. 311, r. 14, p. 320, r. 10, p. 331, r. 12.

Є (1,7×1,3 cm), p. 56, r. 12, p. 114, r. 4, p. 169, r. 7, p. 211, r. 3.

Є (1,7×1 cm), p. 254, r. 6, p. 268, r. 3.

Б (1,8×1,3 cm), p. 92, r. 8, p. 193, r. 8, p. 202, r. 8, p. 214, r. 4, p. 235, r. 1.

Д (1,7×1,4 cm), p. 130, r. 1, p. 133, r. 3, p. 184, r. 10.

Д (0,90×0,90 cm), p. 224, r. 1.

Д (1,3×1,1 cm), p. 224, r. 8.

Г (1,7×1,3 cm), p. 148, r. 5.

Оч (1,1×1 cm), p. 186, r. 2.

H (1,7×1,3 cm), p. 248, r. 15, p. 301, r. 4, p. 323, r. 14.

III (1,7×1,3 cm), p. 252, r. 1, p. 304, r. 11.

K (2×1,5 cm), p. 391, r. 4.

Cuprins :

pp. 1-49 : Polunoșnița de toate zilele.

pp. 50-72 : Polunoșnița sîmbetii.

pp. 72-75 : Polunoșnița duminicii.

pp. 76-147 : Inceputul utrenii.

pp. 148-159 : Inceputul lui pervii ceas.

pp. 160-169 : Inceputul lui treții ceas.

pp. 170-183 : Inceputul lui șestii ceas.

pp. 184-199 : Inceputul obeadnîții.

pp. 200-213 : Inceputul al noaptea ceas.

pp. 214-238 : Rînduiala vecerniei.

pp. 239-259 : Inceputul pavecerniții ceii mici.

pp. 260-307 : Inceputul cu Dumnezeu a pavecerniții ceii mari.

p. 308 : gravură : Simbolul cumenicăturii.

pp. 309-335 : Sîmba sînteii cuminicăturii. Rugăciunea Marelui Vasilie, pp. 311-316 ; Rugăciunea sf<i>ntului părintelui nostru Ioann Gură de aur, pp. 316-320 ; Rugăciunea Sf<i>ntului Ioann Damaschin, pp. 320-321 ; Rugăciunea Sf<i>ntului Vasilie cel mare, pp. 321-323 ; Rugăciunea Sf<i>ntului Ioann Zlatoust, pp. 323-324 ; Rugăciunea tot aceluiași, pp. 325-327 ; Rugăciunea sfîntului Ioann Damaschin, pp. 327-328 ; Rugăciunea Sfântului Ioann Gură de aur, pp. 328-331. Apoi rugăciunea aceasta, pp. 331-332. Rugăciunile după sf<i>nta cuminicătură, pp. 332-335 ; Rugăciunile de mulțămîta a marelui Vasilie, pp. 332-334 ; Rugăciunea sf<i>ntului Chiril de la Alexandria, p. 335.

p. 336 : gravură : Izvorul tămăduirii.

pp. [337]-367 : [Cinstitul paraclis către Născătoarea de Dumnezeu].

pp. 368-476 : Inceputul troparelor și condacelor triodului și ale pentecostarului începînd de la duminica vameșului și a fariseului pînă la duminica tuturor sf<i>ntilor. [In colontitul troparele triodului]. In Sfînta și marea Duminică a Paștilor, pp. 391-403. [In colontitul Troparele pentecostarului]. Troparele învierii, pp. 404-419 ; Alte tropare ale morților, pp. 419-423 ; Troparele peste toată săptămîna, pp. 423-431 ; Troparele și condacele sf<i>ntilor de obște după rînduiala sinaxarului, pp. 432-449 ; Bogorodiciunile troparelor ce să cîntă preste tot anul la vecernie și la utrenie, pp. 450-476.

pp. 477-723 : Minologhion adecă sinaxariu.

Luna lui septembrie, pp. 477-505.

Luna lui octombrie, pp. 505-533.

Luna lui noiembrie, pp. 533-562.

Luna lui decembrie, pp. 562-581.

Luna lui ianuarie, pp. 581-616.

Luna lui februarie, pp. 616-634.

Luna lui martie, pp. 635-644.

Luna lui aprilie, pp. 644-653.

Luna lui mai, pp. 653-670.

Luna lui iunie, pp. 670-685.

Luna lui iulie, pp. 685-705.

Luna lui august, pp. 706-723.

pp. 724-725: Pashalia [1793-1838].

pp. 1-4, nenumerotate de la sfârșit. Insemnare cum să cetesc evangheliile voscre<s>enelor de la duminica tuturor sf<i>nților pînă la a cincea duminică din postul cel mare, peste toți anii.

Exemplarul se află în Biblioteca Centrală de Stat.

282. IV. *Acatist*. Sibiu, 1803.

А К А Т И С Т
 КЪ МСАТЕ АЛЪСЕ
 РЪГЪЧУСНИ
 ПЕНТРС
 ЕКЛАВІА ФІЩЕ КРЪСА
 КРЕЦІАН
 СМЕІН
 ТНПХРИТ А ІУАНН БАРТ
 1803

4 foi+405 pp. Tipărit cu negru și roșu, cu 19 rînduri pe pagină. Numero-tare greșită: de la 280 sare la 289; după 384 se întoarce la 367 — p. 400 sărită; 401=320; 402=398.

Gravuri.

f. t. v, p. 304: Sfintul Nicolae (9×5 cm).

f. 4 v, p. 222: Izvorul tămăduirii (9×5 cm), de «D<umitru> F<inta>», cu legenda «Izvorul cel de viață dătător».

pp. 64, 106, 165: Iisus Hristos (9×5 cm).

p. 138: Simbolul împărtașaniei (9×5 cm), de «D<umitru> F<inta>». În mijloc Iisus ieșind dintr-un potir, binecuvîntează cu ambele miini, în colțuri cite un medalion cu Sf. Iacob, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie și Sf. Ioan Zlatoust.

p. 280: Domnul Savaot (9×5,5 cm).

pp. 65, 139, 223: frontispiciu cu frunze stilizate, în mijloc Ochiul lui Dumnezeu.

Inițiale ornate:

⌘ (1,3×1 cm), p. 1, r. 12, p. 305, r. 9.

Б (1,3×1cm), p. 65, r. 4.

А (1,3×1 cm), p. 135, r. 8, p. 139, r. 12, p. 256, r. 10.

Cuprins: f. 2 nen.—4: Scară de cele ce se află întru acest Acatist.

f. 4 v: gravură: Izvorul Tămăduirii, de D<umitru> F<inta>.

pp. 1-27: Rugăciunile dimineții; Rugăciune către D<u>mnezeu cuvîntul, pp. 1-6-7; Altă rugăciune, pp. 7-13; Rugăciunea 1, p. 14; Ru-găciunea a 2, pp. 14-15; Rugăciunea a 3, pp. 15-16; Rugăciunea a 4, pp. 16-18; Rugăciunea a 5, pp. 18-20; Rugăciunea a 6, pp. 20-22; Ru-

găciunea a 7, pp. 22-23; Rugăciunea a 8, către sf<i>ntul inger păzitoriu omului, pp. 23-25; Rugăciunea a 9, către prea sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu, pp. 26-27.

pp. 27-61: Rugăciunile peste săptămîină de toate zilele; Rugăciunea de duminică, pp. 27-32; Rugăciunea de luni, pp. 32-37; Rugăciunea de marți, pp. 37-43; Rugăciunea de miercuri, pp. 43-46; Rugăciunea de joi, pp. 46-49; Rugăciunea de vineri, pp. 49-55; Rugăciunea de sîmbătă, pp. 56-61.

pp. 61-62: Altă rugăciune către prea sf<i>nta de D<u>mnezeu Născătoare, foarte de folos tuturor creștinilor.

pp.62-63: Rugăciunea pentru cei ce vor să se călătorească ori în ce loc.

p. 64: gravură: Iisus Hristos.

pp. 65-105: Rugăciunile dumnezeestii slujbe (liturghii).

p. 106: gravură: Iisus Hristos.

pp. 107-121: Canon de pocăință către D<o>mnul nostru I<isu>s H<risto>s.

pp. 122-135: Rugăciunile mai nainte de ispovedanie.

pp. 135-137: Invățătură pentru ispovedanie.

p. 138: gravură: Simbolul împărtașaniei, de Dumitru Finta.

pp. 139-163: Slujba sf<i>ntei cuminecături. Rugăciunea marelui Vasile, pp. 145-147; Rugăciunea sf<i>ntului părintelui nostru Ioann Gură de aur, pp. 147-151; Rugăciunea sf<i>ntului Ioann Damaschin, pp. 151-152; Altă rugăciune, pp. 153-155; Rugăciunea sf<i>ntului Ioann Damaschin, pp. 155-156; Altă rugăciune, pp. 156-158; Rugăciunile după sf<i>nta cuminecătură, pp. 158-163.

p. 164: gravură: Iisus Hristos.

pp. 165-221: Acatistul D<o>mnului nostru I<isu>s H<risto>s. Canon de umilință către D<o>mnul nostru I<isu>s H<risto>s, pp. 211-221.

pp. 222: gravură: Izvorul tămăduirii.

pp. 223-255: Rînduiala paraclisului a prea sf<i>ntei Născătoare de D<u>mnezeu, ce să cîntă la toată scîrba sufletului și la vreme de nevoie. Rugăciune către prea sf<i>nta Născătoare de D<u>mnezeu, pp. 251-255.

pp. 256-279: Rugăciunile spre somn. Rugăciunea 1, către D<u>mnezău tatăl, pp. 256-258; Rugăciunea 2, pp. 258-259; Rugăciunea 3, către prea sf<i>ntul D<u>h, pp. 260-263; Rugăciunea 4, p. 263; Rugăciunea 5, p. 264; Rugăciunea 6, p. 265; Rugăciunea 7 către ingerul păzitoriu, pp. 266-269; Închinăciunea din toate zilele cînd se cuvine a dormi, pp. 270-272; Rugăciunea care se zice în toate zilele ca să dobîndim sfîrșit bun vieții noastre, pp. 272-273; Rugăciunile mesii, pp. 274-277; La închinarea icoanei lui H<risto>s, pp. 278-279.

pp. 280: gravură.

pp. 289-297: Rugăciunea către D<u>mnezeu Savaoth, scoasă de pe grece, foarte de folos.

pp. 298-303: Altă rugăciune ce să cetește după pravila călugărului, către D<o>mnul nostru I<isu>s H<risto>s.

pp. 304 : gravură : Sf. Nicolae.

pp. 305-356 : Acatistul sf<i>ntului Nicolae. Condacele și icoasele sf<i>ntului Nicolae, pp. 320-355 ; Rugăciune către sf<i>ntul Nicolae, pp. 355-356.

pp. 357-375 : Canon de rugăciune ce să cîntă către puterile cerești și către toți sfinții.

pp. 376-380 : Alte rugăciuni de multe trebi. Rugăciune cînd ai gînduri urite, pp. 376-378 ; Rugăciune pentru hrană și pentru cele de trebuință, pp. 378-380.

pp. 381-384 : Cîntare jalnică către prea sf<i>nta de D<u>mnezeu Născătoare.

pp. 367-395 : Adunarea celor 12 luni de preste an, cu mina anului care arată zioa duminicii.

Luna lui septembrie, pp. 367-369.

Luna lui octombrie, pp. 370-372.

Luna lui noiembrie, pp. 372-374.

Luna lui decembrie, pp. 374-376.

Luna lui ianuarie, pp. 377-379.

Luna lui februarie, pp. 379-381.

Luna lui martie, pp. 381-383.

Luna lui aprilie, pp. 384-386.

Luna lui mai, pp. 386-388.

Luna lui iunie, pp. 388-390.

Luna lui iulie, pp. 390-392.

Luna lui august, pp. 393-395.

pp. 396-402 : Pashalia (1803-1853).

pp. 403-405 : Invățătură pentru înțelesul Pashaliei.

Descrierea acestui Acatist este făcută după un exemplar defectuos în *Bibliografia românească veche*, vol. IV, p. 118.

Exemplarul de la Biblioteca Centrală de Stat se deosebește de cel de la Academie, și deci avem de-a face cu două tiraje scoase în același an la Sibiu.

Exemplarul Academiei este tipărit numai cu negru, iar cuprinsul diferă de la p. 278 înainte.

pp. 278-306 : Adunarea celor 12 luni de peste an cu mina anului care arată zioa duminicii.

Luna lui septembrie, pp. 278-280.

Luna lui octombrie, pp. 281-283.

Luna lui noiembrie, pp. 283-285.

Luna lui decembrie, pp. 285-287.

Luna lui ianuarie, pp. 288-290.

Luna lui februarie, pp. 290-292.

Luna lui martie, pp. 292-294.

Luna lui aprilie, pp. 295-297.

Luna lui mai, pp. 297-299.

Luna lui iunie, pp. 299-301.

Luna lui iulie, pp. 301-303.

Luna lui august, pp. 304-306.

pp. 307-309 : Învățătură pentru înțelesul Pashaliei.

p. 310-314 : Pashalia (1803).

Acatistul de la Biblioteca Academiei are f. 2 nenumerotată și peste 314 pagini.

În *Studii și cercetări de bibliografie*, I (1955), Dan Simonescu îl descrie, la pagina 253, foarte sumar.

Comparînd foile de titlu, găsim două mici diferențe :

ЕВЛАВІА
ІВАН

ЕВЛАВІА
ІВАНН

989. *Nouă cîntări din Psaltire*. Monastirea Neamț, 1818.

Lucrarea a fost descrisă în *Bibliografia rominească veche*, vol. III, p. 240, după o notiță scrisă de Al. T. Dumitrescu, fost funcționar la Biblioteca Academiei Romîne.

Dăm mai jos descrierea acestei tipărituri, făcută după exemplarul ce se află la Biblioteca Centrală de Stat.

ЧѢЛЕ Θ КЖНТЪРИ

ДИН ПСАЛТИРЕ

АШЕЗАТЕ ДЪПЪ РЖНДЪМАА ТИПНКАЛЪИ БЕСЕРНИЧЕСК
КЪМ СЪ ЧЕТЕСК АН СФНТЪЛ ШИ МАРЕЛЕ ПОСТ ШИ
ПРЕСТЕ АН АН ЗИЛЕ ПРОДЕТЕ ШИ КЪМ СЪ ЧЕТЕСК ЛА

Празличе Дмнеши ши ла але НЪСКЪТЪБАРЕЙ ДЕ ДМН

СЕШ ШИ ЛА СФНЦИ МАРИ КЪ ПОЛУЕЛЕШ . . . .

ВОСЛОВІЕ

ШИ ПРИПЪЛЕЛЕ ЧЕ . . . . .

ЛА ПРАЗДНИЧЕ СТ . . . . .

ДМНЕЗЕШ, ШИ . . . . .

А . . . . .

Foia de titlu este ruptă, lipsește jumătatea de jos. În 4° (210×170 cm), 1 foaie+99 pp. Tipărit cu negru, pagina încadrată în chenar de linii.

Cuprins :

pp.1-3 : Arătare cum să cetesc cîntările acestea în sf<i>ntul și marele post și mai ales cum ne-am cîticituit pre aicea nu a cînta canoanele împreună cu pesnele, ci a le ceti.

pp. 4-6 : Cîntarea lui Moisi. Cîntarea 1.

pp. 6-12 : Cîntarea a 2-a a lui Moisi.

pp. 12-14 : Cîntarea a 3-a.

pp. 14-17 : Cîntarea a 4-a.

pp. 17-18 : Cîntarea a 5-a.

pp. 19-20 : Cîntarea a 6-a.

pp. 21-24 : Cîntarea 7.

pp. 24-27 : Cîntarea 8.

pp. 27-28 : Cîntarea 9.

pp. 29-40 : Cade-să a ști că nefiind duminică nici praznic domnesc nici a Născătoarei de D<u>mnezeu, nici înaintea prăznuirii, sau după praznic, sau sfânt ce se prăznuiește, să cetesc cîntărie așa de grab.

Cîntarea 1, pp. 29-31.

Cîntarea 3. Pre D<u>mnezeu cinstește stearpa cea ce au născut înstreinat. Rugăciunea Anii mumei ui Samuil Proorocul de la întia: împărăție, pp. 31-33.

Cîntarea a 4-a. Rugăciunea Proorocului Avacum, pp. 33-34.

Cîntarea a 5-a. Cîntarea Sf<i>ntului Isaiei Proorocului, pp. 34-36.

Cîntarea a 6-a. Rugăciunea Proorocului Iona, pp. 36-37.

Cîntarea a 7-a. Rugăciunea Sf<i>nților Trei cuconi Daniil, pp. 37-38.

Cîntarea a 8-a. Cîntarea celor trei sfinți cuconi, pp. 38-40.

pp. 41-51 : Cade-să a ști că Duminica și la praznicile cele d<o>mnești și ale Născătoarei de D<u>mnezeu și la înaintea prăznuirea și după prăznuire, lor și la praznicul sf<i>ntului carele are Poliele și slavoslovie cea mare și întru toate cele cincizeci de zile cîntăm cîntărie întru acest chip.

Cîntarea 1, pp. 41-42.

Cîntarea 3. Rugăciunea Anii mummii lui Samuil Proorocul, pp. 42-43.

Cîntarea 4. Rugăciunea Proorocului Avacum, p. 44.

Cîntarea 5. Cîntarea Sf<i>ntului Isaiei Proorocului, p. 45.

Cîntarea 6. Rugăciunea Proorocului Iona, pp. 46-47.

Cîntarea 7. Rugăciunea sf<i>nților trei cuconi Daniil, pp. 47-48.

Cîntarea 8. Cîntarea celor trei sf<i>nți cuconi, pp. 48-50.

Cîntarea 9. Rugăciunea sf<i>ntului prooroc Zahariei, pp. 50-51.

pp. 52-99 : Arătare pentru Polieleu. Polieleu (care se tălmăcește cu multă milostivire) ce să cîntă la praznice D<o>mnești și ale prea Sf<i>nteii Născătoare de D<u>mnezeu și la sf<i>nții însemnați carii au duple tipic priveghieri sau Polieleu.

pp. 57-98. Pripele și veliceiuri cu stihurile cele alese din Psalmi.

Luna lui septembrie, pp. 58-63.

octombrie, pp. 63-65.

Luna lui noiembrie, pp. 65-70.

Luna lui dechemvrie, pp. 70-74.

Luna lui ianuarie, pp. 74-80.

februarie, pp. 81-83.

Martie, pp. 83-86.

Luna lui Aprilie, p. 86.

Luna lui Mai, pp. 87-90.

Luna lui Iunie, pp. 91-92.

Luna lui Iulie, pp. 93-94.

Luna lui August, pp. 95-98.

Psalmi aleși, pp. 98-99.

992. *Noul Testament*. Minăstirea Neamțu, 1818.

Bibliografia rominească veche, vol. III, pp. 246-247, descrie un volum în 4°, de 8 foi nenumerotate + 604 foi numerotate + 4 foi nenumerotate.

Printre exemplarele de la Biblioteca Centrală de Stat se găsesc două care diferă în partea finală de cel descris în Bibliografie, deci înseamnă că s-au tras tiraje noi.

Dăm mai jos comparativ părțile care diferă :

Exemplarul descris în <i>Bibliografia Rominească veche</i> :	Exemplarul de la Biblioteca Centrală de Stat :
--	--

Pină la f. 579, în toate trei exemplarele este același text și s-au folosit aceleași zațuri.

Tipărit cu negru și roșu în pagini încadrate.

Tipărit numai cu negru, cu pagini încadrate. Chenarul este la fel, 19 f. nenumerotate, împărțite în 5 caiete, caietele A, R, A, E au câte 4 file, caietul B = 3 file.

f. 580-587.

Inșamnăre cum să cuvine în fiește care zi a citi apostolul și evanghelia în săptămînile a tot anul.

f. 1 nen. — 6. Arătare cum să cuvine în fieștecare zi a citi evanghelia în săptămînile a tot anul în colontitlu. Arătare cum să se citească evangheliile preste tot anul).

f. 587 v-588 v : Insemnare pentru simbetele și duminicile sf<i>ntului și marelui post.

f. 6 v : Insemnare pentru simbetele și duminicile sf<i>ntului și marelui post.

f. 588 v-589 v : Cele 12 ev<a>ng<e>lii ale sf<i>ntelor Patimi ale D<o>mnului D<u>mnezeu și Mîntuitoriului nostru Ii<su>s H<risto>s.

ff. 6 v-7 v : Cele 12 ev<a>ng<e>lii ale sf<i>ntelor Patimi ale D<o>mnului D<u>mnezeu și Mîntuitoriului nostru Ii<su>s H<risto>s.

f. 589 r-v : Apostolii și evangheliile ceasurilor în sf<i>nta și marea zi, Vineri.

f. 7 v : Evangheliile ceasurilor în sf<i>nta și marea zi Vineri.

f. 589 v : Cele 11 ev<a>ng<e>lii ale Învierii.

f. 7 v : Cele 11 ev<a>ng<e>lii ale Învierii.

ff. 590-602 : Minologhion, întru carele să arată începuturile a fieștecărui apost<o>l și ev<a>ng<e>lii a praznicilor și a sf<i>ntilor de preste tot anul.

ff. 8-17 : Minologhion întru carele să arată începuturile a fieștecărui ev<a>ng<e>lii a Praznicilor și a sf<i>ntilor preste tot anul.

Luna septemvrie, ff. 590-591 v.

Luna septemvrie, ff. 8-9 v.

Luna octomvrie, ff. 591 v-592 v.

Luna octombrie, ff. 9 v-10.

Luna noiembrie, ff. 592 v-594.

Luna noiembrie, ff. 10-11.

Luna dechemvrie, ff. 594-595 v.

Luna dechemvrie, ff. 11-12 v.

Luna ianuarie, ff. 595 v-597 v.
 februarie, ff. 598.
 martie, f. 598 v.
 aprilie, f. 598 v.
 mai, f. 599 r-v.
 iunie, ff. 599 v-600.
 iulie, ff. 600-601.
 august, ff. 601-602.

ff. 602-603: Evanghelii de obște la zilele sf<i>nților cari nu au ev<a>nghelii de rînd la minologhion.

f. 603 r-v: Aicea s-au pus numai ev<a>nghe<e>liile cele de obște precum sînt și în ev<a>nghe<e>lia cea grecească, iară apostolii de obște nu s-au pus, fiindcă nici în apostolul cel grecesc nu sînt, iară în testamenturile slavonești se află acestea.

ff. 603 v-604: Apostoli la toată treaba.

ff. 604 r-v: Evanghelii la toată treaba despre rînduiala evangheliiei bisericești.

f. 604 v: Apostoli și evanghelii la sf<i>nțirea untului de lemn.

Cel de al doilea exemplar de la Biblioteca Centrală de Stat este cu totul diferit în ultima parte de cele două cărți descrise înainte.

E tipărit numai cu negru și are peste 62 de pagini. Dăm mai jos conținutul acestora:

pp. 1-18: Prochimene, apostolii și aliluare preste tot anul.

pp. 19-32: Prochimene și aliluare preste săptămîină.

pp. 33-61: Adunarea celor 12 luni întru care se arată prochimenele, apostolii și aliluarele praznicilor și ale sfinților.

Luna lui septembrie, pp. 33-39.

Luna lui octombrie, pp. 39-42.

Luna lui noiembrie, pp. 42-44.

decembrie, pp. 45-48.

ianuarie, pp. 49-53.

februarie, pp. 53-54.

martie, pp. 54-55.

ianuarie, ff. 12 v-14.
 februarie, ff. 14 r-v.
 martie, f. 14 v.
 aprilie, ff. 14 v-15.
 mai, f. 15 r-v.
 iunie, ff. 15 v-16.
 iulie, ff. 16 r-v.
 august, ff. 16 v-17.

ff. 17-18: Evanghelii de obște la zilele sf<i>nților cari nu au ev<a>nghe<e>lii de rînd la minologhion.

f. 18 r-v: Evanghelii la toată treaba despre rînduiala evangheliiei bisericești.

ff. 18 v-19: Evangheliile la sf<i>nțirea untului de lemn.

aprilie, p. 55.

mai, pp. 55-56.

iunie, pp. 56-58.

iulie, pp. 58-60.

august, pp. 60-61.

p. 62 : Prochimene, apostoli și alliluiare la vreme de nevoie.

p. 1 : frontispiciu : Învierea lui Hristos. Frunze, flori.

pp. 33 : Fr. Theos. Ochiul lui Dumnezeu. Frunze stilizate.'

996. *Dionisie Fotino — Istoria Daciei*, vol. I, Viena, 1818.

La vol. III, pp. 251-258, este descris un exemplar în 8°, o gravură reprezentând acvila bicefală rusească ținând în gheară stemele Moldovei și Munteniei ; 1 f. (titlul) + 320 pp. + 1 foaie.

Ex. de la Biblioteca Centrală de Stat are la sfârșit și o hartă a Daciei.

DANIELA BĂRBULESCU

C R O N I C Ă

LA EPISCOPIA REFORMATĂ DIN ORADEA

Episcopia Bisericii Reformate din Oradea și-a ales un nou conducător, în persoana Eminenței Sale Dr. Alexandru Buthi, — bine cunoscut în cercurile bisericesti ortodoxe din Ardeal și din restul țării, prin spiritul de colaborare interconfesională de care este animat și prin participarea la unele conferințe internaționale închinată slujirii păcii, alături de ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Romine.

Instalarea noului episcop s-a făcut la Oradea, în ziua de 25 martie-1962, în prezența reprezentanților Departamentului Cultelor : I. N. Bărbulescu, director general ; Ion Rodeanu și Ion Onțanu, directori.

Din partea Bisericii Ortodoxe Romine, au participat : P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, reprezentind pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, P. S. Episcop Teofil al Clujului, P. S. Episcop Valerian al Oradiei și P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La vremea convenită, P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul a rostit următoarea cuvîntare :

«Domnule Director General al Departamentului Cultelor,
Eminența Voastră,
Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Distinși comeseni,

Am deosebita cinste și bucurie să reprezint pe Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, Intîistătătorul Bisericii Ortodoxe Romine, la înălțătoarea solemnitate a instalării Eminenței Sale Alexandru Buthi, noul Episcop al Diocezei Reformate din Oradea.

Gîndurile pe care doresc să le înmănuchez cu acest fericit și sfînt prilej pentru slujitorii și credincioșii cultului reformat din această eparhie-izvorăsc din curata și de-a pururea stătătoare «dragoste evanghelică»,

cea atit de slăvită de Sfintul Apostol Pavel la începutul capitolului XIII din prima sa epistolă către Corinteni, unde citim :

«De aş grăi în limbile omeneşti şi îngereste, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea darul proorociei şi aş şti toate tainele şi toată ştiinţa ; şi de aş avea toată credinţa cit să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sint. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi aş da trupul meu să-l arză şi dragoste nu am, nici un folos nu-mi este. Dragostea îndelung rabdă, se milostiveşte ; dragostea nu pizmuieste, dragostea nu se semeţeşte, nu se trufeşte. Nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se întărită, nu gîndeşte răul ; nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr ; toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieste, toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade».

În panteonul vieţii şi gîndirii creştine, acest prea frumos imn închinat de Apostolul Neamurilor dragostei a cucerit inimi şi a determinat stări şi fapte din cele ce înalţă societatea şi prietenia dintre oameni.

«Dumnezeu este dragoste» — ne învaţă şi Sfintul Apostol şi Evangelist Ioan, cel iubit de Domnul, în prima sa epistolă, la capitolul IV, verşetul 8. De aceea, adevăraţii ucenici ai Mintuitorului nostru Iisus Hristos prin aceasta se şi definesc : prin puterea iubirii ; a acelei iubiri care topeşte şi gheaţa deosebirilor de credinţă, de lege sau de naţionalitate ; a iubirii care deschide ferestrele sufletelor spre a vedea în orice om o zidire scumpă a lui Dumnezeu ; care întinde punţi de înţelegere între oameni şi popoare ; iubirea care ajută să fie înlăturate din calea umanităţii spre lumină şi fericire, toate piedicile şi toate greutăţile.

Prea iubiţi fraţi,

De peste un deceniu şi jumătate, în ţara noastră se zideşte cu avînt neîntrerupt o viaţă nouă, întemeiată pe dreptate socială şi libertăţi depline, asigurate deopotrivă tuturor fiilor ei. În climatul acesta proaspăt şi sănătos, ca văzduhul cel primăvăratec, din care n-a lipsit nici libertatea religioasă deplină, s-au zidit şi consolidat între cei credincioşi punţi trainice de colaborare şi frăţietate, de dragoste şi apropiere, iniţiate încă din anul 1949, de Prea Fericitul Patriarh Justinian şi cultivate cu largă înţelegere de către conducătorii şi slujitorii cultelor religioase din ţara noastră. În locul dezbinărilor întreţinute de trecutele regimuri politice, cu urmări atit de dureroase pentru credincioşii noştri şi pentru înalta învăţătură pe care o propovăduim, iată, astăzi, între noi creşte şi se dezvoltă floarea cea aleasă a dragostei. Credinţa noastră în acelaşi Dumnezeu, în «Dumnezeul dragostei şi al păcii», constituie pentru noi toţi o puternică temelie care ne uneşte nu numai în îndatoririle de ordin religios — proprii fiecărui cult — ci şi în străduinţele de a sprijini cu hotărîre osirdia depusă pentru bună starea materială şi fericirea întregului nostru popor şi aşezarea păcii în lumea întregă de către conducătorii scumpei noastre patrii, în frunte cu Domnul Preşedinte al Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Este un adevăr de netăgăduit că acum ne cunoaștem mai bine și mai îndeaproape decât în trecut; ne înțelegem și ne respectăm credința și tradițiile fiecăruia; iar strălucirea ochilor și voioșia fețelor, atunci când ne întâlnim sau când ne vedem unii cu alții, oglindesc dragostea noastră interioară, sinceritatea și frățietatea în duhul cel adevărat al Sfintei Evanghelii. Putem rosti cu inima deschisă și unii și alții și în fața slujitorilor și credincioșilor noștri: «Hristos în mijlocul nostru», — și putem răspunde, cu sufletele inundate de aceste bucurii: «Hristos este și va fi totdeauna în mijlocul nostru»; astfel ca pilda noastră să le fie îndemn de urmat în viața lor de fiecare zi, atît ca fii buni ai Bisericii căreia îi aparțin, cît și ca cetățeni devotați Patriei noastre dragi.

Dulceața rostirilor dumnezeiești la care ne referim deseori, din psalmul 132, pe care-l evocăm și cu acest prilej: «Cît de bine și cît de frumos este să locuiască frații împreună», am izbutit s-o gustăm din plin numai în anii regimului de democrație populară, cînd adunați laolaltă, ne înmănușchem giasurile și hotărîrile pentru biruința celor mai sfinte și mai drepte năzuințe ale poporului nostru, în fruntea cărora stă arzătoarea cerință a apărării păcii în lume. Dar aceste cuvinte inspirate au devenit realitate nu numai pentru că «locuim împreună», dar și pentru că «lucrăm împreună» spre atingerea unor țeluri de înaltă valoare religioasă și etică.

Eminența Voastră, Domnule Episcop Alexandru Buthi, sînteți unul dintre distinșii slujitori ai cultului reformat din țara noastră, care v-ați dăruit cu toată însuflețirea acțiunii de apropiere a cultelor religioase de la noi, ați desfășurat o activitate rodnică pe tărîm obștesc și bisericesc, participînd la întâlniri internaționale închinăte păcii în lume și unirii Bisericilor creștine, cunoscîndu-vă din aceste împrejurări ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Romîne. De aceea, pentru noi toți, alegerea și instalarea Eminenței Voastre în fruntea Diocezei Reformate din Oradea constituie chezașia că în soborul conducătorilor cultelor religioase din patria noastră veți fi un continuator plin de dragoste și rîvnă al apropierii și colaborării în slujba păcii și poporului nostru.

Cu aceste gînduri, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al meu, Vă facem cele mai bune urări de păstorie rodnică spre binele duhovnicesc al slujitorilor și credincioșilor acestei Eparhii, rugînd pe înduratul Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să Vă dăruiască zile bune și îndelungate, cu pace și sănătate, fiindu-Vă spre ajutor, întru mulți ani !».

REDACȚIA

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

SFINȚIRI DE BISERICI

În ziua de 21 ianuarie 1962, în parohia «Nașterea Maicii Domnului» din orașul Slănic, raionul Teleajen, s-a oficiat slujba sfințirii bisericii, construită din temelie și pictată în ultimii cinci ani.

Slujba a fost oficiată de un sobor de preoți, format din: P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Protoiereu Ilie Rădulescu al raionului Teleajen, C. Pr. Gheorghe Iordănescu, paroh, C. Pr. Gh. Rădan-Slănic, C. Pr. Ioan Teleanu-Slănic și C.C. Arhid. Iordan Niculescu și Evghenie Dascălu de la Catedrala Sfintei Patriarhii.

A fost prezent și d-l Mihail Dănescu, Imputernicit al Departamentului Cultelor pentru regiunea Ploești.

După oficierea slujbei, a rostit un cuvânt ocazional P. C. Prot. Ilie Rădulescu.

Apoi, P. C. Vicar Alexandru Ionescu, într-o cuvântare caldă, transmînd binecuvîntarea P. F. Părinte Patriarh Justinian a subliniat meritele acestei frumoase realizări, merite care aparțin poporului, autorităților de stat și bisericești și preotului paroh Gheorghe Iordănescu, a subliniat de asemenea faptul că această lucrare a putut fi terminată într-un timp așa de scurt datorită condițiilor de pace și dezvoltare și înflorire continuă a scumpei noastre patrii, care, împreună cu toate țările ce formează lagărul socialist, construiește o viață din ce în ce mai frumoasă. Felicitînd pe toți cei ce au adus un aport în această lucrare și îndemnînd pe cei prezenți să meargă înainte pe drumul muncii și al dragostei și supunerii față de autoritatea de stat, P. C. Sa felicită în mod special pe preotul paroh Gheorghe Iordănescu, căruia îi încredințează din partea P. F. Patriarh Justinian Crucea Patriarhală, distincție ce recunoaște, subliniază și răsplătește activitatea deosebit de meritorie a preotului Iordănescu.

Preotul Iordănescu, făcînd o dare de seamă asupra lucrărilor, mulțumește tuturor celor care l-au ajutat (enoriași, autoritățile locale de stat, Departamentul Cultelor, Arhiepiscopia Bucureștilor, Protoieria Teleajen) și în mod deosebit P. F. Părintelui Patriarh Justinian și P. C. Vicar Alexandru Ionescu.

Condițiunile atmosferice optime au contribuit la strălucirea unui eveniment deosebit, care încorona o lucrare bisericească deosebită.

*

În ultimii ani, la biserica Sf. Treime-Tei din Capitală, s-au executat de către d-l prof. Ștefan Constantinescu, lucrări de pictură din nou în întreg interiorul sfîntului locaș. Totodată, s-au efectuat însemnate lucrări de reparații, atît în interiorul, cît și în exteriorul bisericii, între care trebuie amintite lambriurile din interior, executate cu măiestrie în Atelierele Institutului Biblic al B. O. R.

Fondurile necesare executării acestor lucrări provin din ajutoare bănești substanțiale, acordate parohiei de Arhiepiscopia Bucureștilor, de Departamentul Cultelor și din contribuțiunile directe ale enoriașilor parohiei Sf. Treime-Tei.

În ziua de 12 noiembrie 1961, a avut loc, după rînduiala ortodoxă, redeschiderea oficială a bisericii Sf. Treime-Tei. Cu acest prilej, au venit în mijlocul enoriașilor preoții slujitori ai parohiei, P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, însoțit de P. C. Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Pr. Alexandru Ionescu, și P. C. Protoiereu de la Circ. II Capitală, Sabin Verzan.

Din partea Departamentului Cultelor, a participat la ceremonia redeschiderii bisericii d-l Imputernicit al raionului 1 Mai.

La ora 10 dimineăta, după îndătinata primire cu Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce — făcută P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, s-au citit de către P. S. Sa molitfele de redeschidere a sfîntului locaș și de sfîntire a picturii, după care a început Sfînta Liturghie.

A urmat, după aceea, citirea raportului privind modul cum s-au deslășurat lucrările de pictură și de timplărie din locașul bisericii, citit de preotul paroh Constantin Marinescu, care a adus mulțumiri P. F. Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul multilateral și substanțial acordat parohiei în vederea ducerii la bun sfîrșit a lucrărilor efectuate pentru înfrumusețarea sfîntului locaș. De asemenea, în numele preoților și enoriașilor parohiei Sf. Treime-Tei, P.C. Sa a dat expresie sentimentelor de mulțumire și recunoștință față de d-l prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, care a acordat ajutor bănesc parohiei și a aprobat procurarea materialelor pentru efectuarea lucrărilor. În încheiere, a mulțumit P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, pentru venirea P. S. Sale, pentru a doua oară, în mijlocul enoriașilor acestei parohii.

A urmat apoi cuvîntul P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, care — prin conținutul și forma aleasă, a produs o profundă impresie asupra tuturor celor prezenți.

P. S. Episcop Teoctist s-a adresat în primul rând preoților și credincioșilor parohiei Sf. Treime-Tei, felicitându-i pentru frumoasa lucrare, dusă la bun sfârșit, prilejuind această aleasă sărbătoare trăită de toți cei prezenți.

«Vă aduc din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — a spus P. S. Episcop Teoctist — patriarhicești binecuvântări, încredințându-vă că contribuția adusă de fiecare dintre dumneavoastră pentru ca astăzi sfântul locaș să fie atât de frumos împodobit, nu va rămîne nerăsplătită de către Atotputernicul Dumnezeu, care știe și vede toate faptele creștinești săvârșite de credincioșii Săi închinători.

În continuare, P. S. Episcop Teoctist a vorbit despre cultul sfințelor icoane, despre cultul sfinților și despre rolul picturii bisericești ca mijloc de educație religioasă a credincioșilor, despre rolul picturii bisericești în viața religioasă a creștinilor.

În partea a doua a cuvântării P. S. Sale, s-a referit la condițiile necesare pentru făurirea adevăratelor opere de artă, la climatul absolut trebuitor pentru înfăptuirea unor lucrări ca cea care se arată în fața ochilor celor prezenți.

Prima și cea mai importantă condiție este fără îndoială, condiția păcii și a bunei înțelegeri dintre oameni.

«Pacea este creatoare de bunuri materiale și de valori artistice și de cultură — spune P. S. Episcop Teoctist. Este cu neputință ca arta să înflorească fără pace. Războiul este o negație a culturii, o tăgăduire a artei; războiul distruge, pe lângă bunuri materiale, valori artistice neprețuite, reduce la neant tot ceea ce geniul omenesc a creat mai bun și mai frumos de-a lungul veacurilor și mileniilor. Pacea înseamnă armonie, ca și arta adevărată; ea crează climatul care determină pe oameni să gândească la înaltele idealuri ale artei adevărate. Este cu neputință să ne închipuim că în timp de război s-ar fi putut realiza această pictură atât de frumoasă, nu numai pentru că n-ar fi existat mijloacele necesare unei astfel de lucrări, dar și pentru că artistul care i-a dat viață nu s-ar fi putut ridica la o astfel de concepție înaltă, n-ar fi putut avea liniștea și climatul necesar creației sale. Iată pentru ce pacea trebuie apărată și consolidată, pentru ca frumosul — care însoțește adevărata artă — să devină un însoțitor al fiecărei zile pe care o trăim și al fiecărei străzi și case pe care o locuim sau o vedem.

În numele păcii care ne înobilează sufletește și ne face mai buni, ne face traiul mai plăcut și mediul înconjurător mai frumos, trebuie să ne ridicăm împotriva uneltitorilor și ațîțătorilor la un nou război, să ne mobilizăm împotriva armamentelor distrugătoare, împotriva armelor atomice și termonucleare pe care fabricanții din Apus le zângăne fără încetare».

În continuare, P. S. Sa îndeamnă pe credincioși să devină luptători activi pentru pace, să sprijine întru totul politica statului democrat-popular, politica de pace dusă de conducătorii statului nostru, în fruntea căruia se alină cel mai iubit fiu al poporului nostru, Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a împlinit, în ziua de 8 noiembrie 1961, 60 de ani, prilej folosit de toți

oamenii muncii pentru a-și arăta încă o dată dragostea și recunoștința lor față de Conducătorul iubit și prețuit.

Luînd cuvîntul, P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, arată că drept răsplată pentru osirdia arătată de preoții de la Sf. Treime-Tei în timpul ultimilor ani în care s-au efectuat lucrările de pictură și reparații la sfîntul locaș, P. F. Părinte Patriarh Justinian a propus și Sinodul Mitropolitan a aprobat să i se acorde preotului paroh C. Marinescu distincția de iconom stavrofor, iar preoților Alex. Dragomirescu și Petre Cristea distincția de iconom.

P. C. Vicar Alexandru Ionescu roagă pe P. S. Episcop Teoctist să săvîrșească slujba hirotiesirii preoților distinși cu rangurile respective.

În continuare, P. S. Episcop Teoctist săvîrșește slujba hirotiesirii.

În numele preoților hirotiesiți, aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Prea Sfințitului Episcop Teoctist, P. C. Preot Alexandru Dragomirescu, făgăduind că și în viitor preoții de la parohia Sf. Treime-Tei vor continua să muncească cu rîvnă pentru propășirea sfintei noastre Biserici și pentru prosperitatea scumpei noastre patrii, Republica Populară Romînă.

REDACȚIA

† PREOTUL GRIGORE N. POPESCU

În dimineața celei de a treia zi a Crăciunului — 27 decembrie 1961 — a decedat preotul Grigore N. Popescu, parohul bisericii Hagiu din București, răpus fulgerător de un atac de infarct cardiac.

Moartea acestui vrednic și talentat preot a adunat la slujba pogribaniei sale, oficiată de P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian, de P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurată de un sobor de preoți din Capitală, în ziua de 29 decembrie 1961, pe colegii săi de seminar, de teologie, de profesorat, de preoție, pe toți enoriașii parohiei Hagiu și pe toți prietenii săi care au aflat despre săvîrșirea lui din viață, veniți ca să-i dea ultimul salut.

Viața și activitatea prodigioasă și multiplă a părintelui Grigore N. Popescu, odraslă a patru generații de preoți, născut la 30 ianuarie 1901 în comuna Baba Ana de lângă Mizil, a fost arătată de preotul conslujitor și coleg de teologie, profesorat și preoție, dr. Virgil Godeanu, de preotul Ion Pîslaru, în numele preoților din protoieria II Capitală, de consilierul parohial N. Mihăilescu, de dr. Popescu, în numele foștilor elevi, de d-l Garoescu, în numele eforiei fostului seminar Nilon Mitropolitul din București și de preotul Gh. Popescu-Argeș, în numele prietenilor.

Absolvent al seminarului din Buzău și al colegiului național Sf. Sava din București, preotul Grigore Popescu a urmat simultan Facultatea de Teologie și Facultatea de Litere din București.

Activitatea sa bisericească a început-o în postul de cîntăreț bisericesc, la biserica Flămînda; a continuat-o ca diacon, de la 1 ianuarie 1930-1 decembrie 1933 și ca preot la biserica Hagi, din decembrie 1933—27 decembrie 1961, cînd s-a pristăvit.

Pentru multipla și bogata sa activitate pastorală, gospodărească, socială și culturală, i s-a acordat rangul de iconom-stavrofor, în anul 1954.

Pe linie socială, preotul Grigore Popescu a activat cu rîvnă și conștiință, ca membru în Comitetul pentru apărarea Păcii nr. 2 — Cartier, al raionului 23 August din București, unde aducea o valoroasă contribuție.

Preotul Grigore s-a dăruit pînă la uitarea de sine tututror, cu partea cea bună a sufletului său, cu darul lui Dumnezeu, cu care s-a ostenit mai mult decît mulți (I Corinteni XV).

Domnul Dumnezeu, cel care l-a împodobit între oameni cu vrednicie duhovnicească, să-i primească în cer tot ca slujitor al Său și să-i dea odihnă în veci.

Pr. VIRGIL GODEANU

† PREOTUL PROFESOR ALEXANDRU SEVERIN

În ziua de 8 aprilie 1962, s-a stins din viață, în urma unei boale de inimă, preotul Alexandru Severin, lector de limba și literatura rusă și paleo-slavă la Institutul Teologic Universitar din București.

Potrivit unei bune tradiții statornicită la acest Institut, sicriul cu trupul neînsulețit al părintelui Alexandru Severin a fost depus în biserica Sf. Ecaterina, paraclisul celor două așezăminte teologice, unde s-au săvîrșit toate slujbele și citirile după rînduiala înmormîntării preoților mireni.

Pr. prof. Al. Ciurea, spiritualul Institutului Teologic Universitar, din însărcinarea conducerii și a consiliului profesoral, a organizat funeraliile mult regretatului adormit în Domnul, în cele mai bune condițiuni. Profesori și grupuri de studenți au veghiat neîntrerupt lingă sicriul îndoliat, rostindu-se de către preoții prezenți Litia pentru morți și citindu-se din Psaltire.

În ziua de 11 aprilie 1962, între orele 14-17, s-a săvîrșit după toată rînduiala, slujba înmormîntării. A oficiat P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, în fruntea unui sobor de 10 preoți și 3 diaconi: P. C. Alexandru Ionescu, Vicarul Sf-tei Arhiepiscopii a Bucureștilor, PP. CC. Preoți profesori: Ene Braniște, Ioan Rămureanu și Ioan Vesa, din partea Institutului Teologic; N. Buzescu, directorul Seminarului Teologic; PP. CC. Diaconi: A. Munteanu și E. Norocel, de la Institut, pre-

cum și 6 preoți și 1 diacon, prieteni și colaboratori ai părintelui Alexandru Severin.

Impresionant a cîntat la prohod corul studenților teologi, condus de prof. N. Lungu.

La sfîrșitul slujbei înmormintării, P. C. Pr. prof. Vladimir Prelipcean a rostit în biserică necrologul, în numele celor două așezăminte teologice.

Din partea studenților, a rostit un duios cuvînt de evocare și rămas-bun studentul Voinea Ioan din anul IV.

Inhumarea rămășițelor pămîntești ale mult regretatului și bunului preot Alexandru Severin s-a făcut în cimitirul Reînvierea din București.

La funeraliile adormitului în Domnul, pe lîngă îndoliata familie, profesorii, studenții și elevii celor două așezăminte teologice, a luat parte și un mare număr de prieteni și cunoscuți, care l-au iubit și l-au stimat pe acela care a săvîrșit numai bine în viață.

Viața și opera preotului profesor Alexandru Severin este caracterizată pe scurt în cele două cuvîntări rostite în biserică.

Iată textul integral al cuvîntării P. C. Pr. prof. Vladimir Prelipcean :

«Îndurerată familie,

Intristați ascultători,

Institutul nostru Teologic Universitar și Seminarul Teologic trăiesc clipe de adîncă durere, pricinuită de pierderea prematură și neașteptată a unuia din cei mai buni și devotați slujitori ai lor.

Inima pururea caldă, simțitoare și cuprinzătoare a fratelui nostru întru Domnul, a colegului iubit și prețuit, a preotului profesor Alexandru Severin a încetat să mai bată.

Sufletul nobil și curat al acestui preot de rară omînie s-a desprins de zbruciumatul său trup și s-a mutat din stricăciune la viața cea fericită, fără de sfîrșit.

Bunul Dumnezeu, urmînd planul Său nepătruns de mîntea omenească, a chemat la Sine spre a-i dărui odihnă pe cel care l-a slujit cu credință în trudnica-i viață pămîntească.

Cu sufletele cernite de jale, colegii și frații lui întru Domnul: profesorii, personalul și studenții Institutului, laolaltă cu profesorii și elevii Seminarului, ne-am prezentat în fața îndoliatului sicriu cu rămășițele pămîntești ale regretatului frate plecat de la noi spre a ne ruga pentru odihna sufletului său și spre a-i aduce ultimul omagiu de recunoștință, de iubire și de pietate, pentru pilda de muncă, de caracter, de rîvnă în slujba sfintei noastre Biserici și a patriei noastre scumpe.

Figura blîndă din care se răsîrîngea numai bunătate și dragoste creștină, precum și trăsăturile alese ale chipului părintelui Alexandru vor rămîne mereu neșterse în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut, l-au iubit și l-au stimat.

Alesele însușiri sufletești care au împodobit ființa acestui preot de vocație l-au făcut pildă tuturor rîvnitorilor la treapta mai înaltă de desăvîrșire. Era părintele Alexandru, în adevăr, împodobit cu bună cuviință, smerenie și modestie, care distîng pe preotul de vocație.

Cu o bogată trăire lăuntrică, fratele, prietenul și colegul nostru stăruia mereu în curățenie și sfințenie, râvnind să săvârșească numai fapta bună, într-o servirea aproapelui.

Pătruns de duhul apostolic, el a lucrat cu timp și fără timp, dăruindu-se zi de zi împlinirii cu devotament și credincioșie a tuturor rosturilor și sarcinilor ce i s-au încredințat. Adormitul întru Domnul a fost un om între oameni, un vas ales al Bisericii și al societății omenești.

Mult regretatul preot profesor Alexandru Severin s-a stins din viață împlinind vârsta de 61 de ani, fiind în plină activitate și putere de muncă.

S-a născut la 5 aprilie 1901, dintr-o familie de modești funcționari, unde a primit o aleasă educație în vederea chemării sale preoțești. A absolvit seminarul teologic cu 10 clase, în 1923.

În același an, căsătorindu-se, a primit taina sfinței preoții, începându-și apostolatul într-o parohie de țară. Între 1924-1928, a urmat cursurile Facultății de Teologie, remarcându-se printre cei mai distinși studenți prin studiul temeinic, seriozitatea și hărnicia exemplară. Ca licențiat de frunte în Teologie, a fost chemat să organizeze și să conducă cu toată priceperea, tactul alte parohii de țară, ajungând la o parohie de oraș.

Peste tot pe unde a poposit vremelnice, părintele Alexandru a lăsat o diră neștearsă de lumină, semănând armonie și pace în mijlocul credincioșilor, mângâind și întărind sufletește pe cei necăjiți și aflați în suferință. Peste tot pe unde a păstorit, părintele Alexandru și-a revărsat din belșug dragostea sufletului său de aur, lăsând în urmă duioase și plăcute amintiri.

Pe lângă harul duhovnicesc de care s-a bucurat și pe care l-a pus în valoare cu pricepere și râvnă sfințită, părintele Alexandru a fost în același timp un pasionat al cărții și al studiului. Ca atare, adormitul întru Domnul și-a continuat și desăvârșit studiile superioare teologice, fiind trimis pentru acest scop și în străinătate. A urmat și cursurile Facultății de Litere și Filozofie, fiind absolvent în 1949, după ce cu mai mulți ani în urmă obținuse și rangul de doctor în Teologie.

Timp de mai mulți ani, răposatul a îndeplinit funcții de răspundere în administrația bisericească, fiind inspector misionar eparhial și consilier referent.

În tot timpul chemării sale preoțești, fie ca preot de țară, preot de oraș sau îndeplinind înalte funcții administrative bisericești, părintele Alexandru a dezvoltat și o bogată activitate de publicist în revistele noastre bisericești, precum și de autor de studii teologice valoroase. Prin articolele, traduceri și studiile sale — amintesc aici doar mult apreciatele «Psihologie a sectelor» — regretatul nostru frate și prieten a urmărit să promoveze pacea în Biserica noastră strămoșească și buna înțelegere și armonie între credincioșii ei.

Părintele Alexandru Severin, adânc cunoscător al limbii ruse și paleo-slave, fiind și absolvent al Institutului Maxim Gorki, a îndeplinit și funcția de profesor de limba rusă la mai multe licee din București, a fost asistent universitar, lector și profesor șef de catedră la unele Institute de grad universitar din București, între 1945-1957.

Pretutindeni unde a îndeplinit chemarea de dascăl, a fost bine apreciat și stimat de colegi și iubit de studenții și elevii săi.

Între 1947-1948, a fost numit conferențiar suplinitor la conferința de limba și literatura rusă, la fosta Facultate de Teologie din București.

Între 1957-1960, părintele Alexandru Severin a îndeplinit funcția de profesor la Seminarul Teologic din București, iar la 1 mai 1960, a fost numit lector de limba rusă și slavonă la Institutul Teologic Universitar, unde a activat pînă la încetarea lui din viață, în ziua de 8 aprilie 1962.

În tot timpul carierei sale de dascăl la Institutul nostru, pe lângă activitatea sa de la catedră, părintele Severin a dezvoltat o prea frumoasă activitate culturală și socială. În deosebi el a adus o contribuție însemnată pentru strîngerea legăturilor între Biserica noastră și Biserica Rusă, între patria noastră și U.R.S.S., prin diferite conferințe rostite în cadrul Sindicatului și al Comitetului de Luptă pentru Pace.

Pe lângă aceasta, adormitul întru Domnul a dezvoltat o rodnică activitate de traducător iscusit din limba rusă în limba română, sau din limba română în limba rusă.

Regretatul nostru frate a fost și un valoros membru al Asociației slavistilor din R. P. R., în care calitate s-a distins prin traduceri de texte din limba slavă și prin comunicări importante.

În cadrul Institutului nostru, părintele Severin s-a distins și printr-o rodnică activitate de duhovnicie, bucurîndu-se de încrederea și iubirea studenților și elevilor.

Frumoasă și plină de roade bogate i-a fost și scurta lui păstorie la Biserica Bulgară din București, unde a slujit dezinteresat și gratuit, cu toată căldura sufletului său, timp de 5 luni cît această biserică a fost văduvită de titular trimis din Bulgaria.

Iată omul, iată opera lui!

Părintele profesor Alexandru Severin a citit și a lucrat cu pasiunea omului de știință, pînă în ultima clipă a vieții sale. În același timp, el a slujit altarului cu rivnă și cutremurul sfînt al preotului pătruns de convingerile credinței sale.

Indurerată familie,
Intristați ascultători,

Cuvine-se să amintim că adormitul în Domnul a fost un soț ideal și model, un tată plin de grijă și de dragoste jertfelnică pentru familia sa exemplară, pentru copiii săi, pe care i-a crescut în duhul armoniei, al păcii și al buneii înțelegeri, ca să devină cetățeni vrednici ai patriei, folositori și devotați societății în care trăiesc.

În cercul familiei sale dragi, părintele Alexandru își odihnea fruntea sa obosită de trudă și de luptă a vieții. Aici își găsea alinarea și mîngierea trebuitoare.

De aici sorbea el puteri noi ca să poată aduce mîngiere și altora care-și îndreptau privirile spre el ca să primească sfat bun și ajutor în necazurile vieții.

Despărțirea de cel scump și drag este grea și dureroasă. Sentimentul pe care-l dă pătrunderea și înțelegerea morții este zguduitor pentru fiecare dintre noi. Dar Mîntuitorul nostru ne-a descoperit limpede că noi trecem prin moarte la înviere. De aceea, «Să nu vă întristați însă, ca cei ce nu au nădejde!». (I Tesaionicieni IV, 13), — învață Sfîntul Apostol Pavel. Insușirile și virtuțile care au împodobit pe preotul și profesorul Alexandru Severin, viața și strădaniile sale, toate înfăptuirile sale, izvorite din conștiința curată a împlinirii datoriei și din ideea de bine pentru toți, socotesc că sînt pentru membrii îndurerăți ai familiei și pentru noi toți, deopotrivă, în acest ceas de întristare, un prilej de liniște, de mîngiere și împăcare.

Plecîndu-mi fruntea încă o dată, în semn de omagiu, în fața celui de care ne despărțim, aduc soției părintelui Alexandru Severin, copiilor săi dragi, nurilor sale, nepoțelilor pe care i-a iubit atît de mult, în numele tuturor pe care-i reprezînt, cuvînt de caldă mîngiere și îmbărbătare, rugînd pe bunul Dumnezeu să așeze sufletul robului Său, Alexandru preotul, în corturile dreptilor, în loc luminat, în loc de verdeață, în loc de odihnă, de unde au fugit toată durerea, întristarea și suspinarea.

Pilduitoare să-i rămîna viața și neuitată amintirea! Amin!».

Iată și textul cuvîntării studentului Voinea Ioan din anul IV :

«Intristați ascultători,

Studentii Institutului Teologic de grad Universitar din București trăiesc clipe de grea încercare în momentul de față, prin mutarea la cele veșnice a părintelui Alexandru Severin. Trece, odată cu dînsul în altă lume, unul dintre cei mai iubiți și mai stimați profesori și preoți, a cărui amintire va rămîne adînc săpată în inimile noastre.

S-au scurs aproape cinci ani de cînd P. C. Sa a fost chemat ca profesor la Seminarul Teologic din București. Atunci l-am cunoscut pentru prima dată și ca și atunci, așa l-am văzut în tot restul vieții: cu mersul său liniștit, cu privirea blîndă și pătrunzătoare și gata oricînd a îndruma cu dragoste pe discipolii săi.

Ca profesor, atît la Seminar cît și la Institutul nostru, și-a făcut datoria cît se poate de conștiincios. Cu darul său de a povesti mișca sufletele noastre și reușea să ne țină trează atenția. Orele P. C. Sale erau foarte interesante, mai ales prin digresiunile ce le făcea pe marginea anumitor texte biblice, sau despre anumite personalități. Ne amintim cu multă plăcere de ultimul an de Seminar, cînd ne-a adresat frumoase cuvinte de sfătuire și îndemn, ca și cele adresate acum, în preajma părăsirii Institutului de către noi, cei din anul IV.

Ca preot, a fost model de urmat pentru noi toți. A trăit așa precum a învățat și ne-a învățat totdeauna numai din bogata sa experiență

personală. Ne va rămîne neștearsă în minte acea oră de duhovnicie, în cadrul căreia ne-a împărțășit momente din primii anii de preoție ai P. C. Sale. La Sfînta Liturghie, totdeauna trăia cu cea mai mare cucernicie clipele supreme ale Sfîntei Jertfe și după terminare ieșea parcă mai vesel de cum intrase în biserică.

În scaunul spovedaniei, învăța cu inimă de adevărat părinte pe fiii săi duhovnicești și-i certa cu duhul blîndeții atunci cînd era nevoie. Îndemna și sfătuiă, de la cel mai mare pînă la cel mai mic, pe toți să-și dea seama de sublimitatea preoției de care s-au înfricoșat atîția Sfînti Părinți.

A iubit și a fost recunoscător toată viața oamenilor care l-au ajutat să ajungă «un om între oameni». Unul dintre aceștia a fost și preotul și scriitorul academician Gala Galaction, a cărui amintire o evoca adesea și căruia-i păstra o adîncă recunoștință.

La 10 martie anul trecut, la minăstirea Cernica, în chip de «rămas-bun», l-am văzut cum plîngea ca un copil lingă sicriul cu rămășițele pămîntești ale fostului său dascăl și apoi prieten. Pe obrajii săi se prelungeau atunci florile recunoștinței față de dascăl, iar astăzi, noi, studenții săi și toți cei ce l-au cunoscut și iubit, îi aducem același prinos al recunoștințelor noastre fiești, pentru toate cele ce le-a sădit în inimile tinere ale noastre.

În acest an, sub direcția îndrumare, cu prilejul zilei onomastice a Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia, am trimis Înalțului Ierarh o scrisoare de felicitare al cărei răspuns a fost primit pe adresa P. C. Sale. Cu o nespusă bucurie ne-a adus această scrisoare, ne-a tradus-o și apoi, cu mîna sa ne-a scris-o pe tablă. În acea zi, ne-a evocat cîteva momente mai importante din viața Patriarhului Moscovei. Ne-a făgăduit cu același prilej că în cea mai apropiată oră de seminar ne va vorbi și despre alți ierarhi vestiți din Biserica Rusă, dar moartea crudă i-a tăiat lîrul activității și deci și al acestei făgăduințe pe care ne-o făcuse.

Impresionant este și faptul că în ultima oră de limba slavonă, desîmbătă 7 aprilie a. c., ne-a scris un text din pomelnicul de la Bistrița. Mîna aceea care scria mereu, atît de frumos și corect, mîna aceea pe care mulți au sărutat-o, mîna aceea care prin semnul sfîntei cruci a dezlegat pe mulți de păcate, mîna sa ocrotitoare pentru noi, o vedem aievea, scriind mereu pe tabla din sala de curs a anului nostru. Mîna aceasta stă astăzi liniștită și încrucișată cu cealaltă pe pieptul său fără viață.

Înfricoșată taină, zguduitoare clipe și grele încercări trăim noi astăzi, cînd cel ce cu cîteva zile mai înainte vorbea cu noi și acum zace fără suflare!

«... Vom merge la primăvară la minăstirea Cernica, la mormîntul părintelui Gala Galaction și aici în București la casa unde a trăit acesta și care astăzi e transformată prin grija conducătorilor în «casă memorială» — ne spunea P. C. Sa. Da, vom merge, dar vom merge numai noi, cei ce am rămas în viață... vom merge fără dînsul cu trupul! Da:

sîntem încredințați că duhul lui ne va însoți și ne va călăuzi spre casa fostului său dascăl și sfătuior!...

Răsună și acum și va răsună mereu în urechile noastre textul:

«МОЛИТВА СВАГО ЕФРЕМА СІРІНА ГДН И ВЛАДЫКО ЖИВОТЪ МОЕГО».. (Rugăciunea Sfîntului Efrema Sirul: «Doamne și Stăpînul vieții mele...») pe care în fiecare an, în zilele cernite ale Postului celui Mare, ne-o scria pe tablă și ne îndemna s-o învățăm pe de rost.

Odată cu ivirea primelor flori ale primăverii, sufletul de aur al părintelui profesor Alexandru Severin s-a mutat de la noi. Acum, cînd ne despărțim pentru totdeauna în această viață, acum cînd trupul său se va da țărînei din care a fost luat, acum cînd «vremea este a face Domnului» cele veșnice, noi, fiii săi duhovnicești, cei care poate de multe ori l-am supărat — cu voie sau fără de voie — în anumite momente ale acestei vieți, venim cu smerenie și-i cerem iertare de tot ce i-am greșit, rugîndu-l să treacă cu vederea greșalele noastre «cele de voie și cele fără de voie», greșale și păcate ale tinereții noastre...

Doamne, Iisuse Hristoase, Păstorul și Mielul lui Dumnezeu, Cel ce știi păcatele lumii, pe fiul Tău rugăm-Te cu adîncă cucernicie, noi, nevrednicii robii Tăi, iartă-!! Și fă ca sufletul lui bun, sufletul preotului Alexandru să se așeze cu dreptii care bine Ți-au plăcut Ție din veci și în locașurile pe care le-ai pregătit pentru aleșii Tăi, primește-l și pe acesta, Doamne, Iubitorule de oameni!

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l numere. Amin!»

REDAȚIA

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘEDINȚA ADUNĂRII EPARHIALE

La 3 decembrie 1961, potrivit dispozițiilor în vigoare, s-a ținut la sediul Sfîntei Episcopii a Buzăului Adunarea Eparhială anuală la care au luat parte 23 din cei 28 membrii avînd la ordinea de zi aprobarea gestiunii anului 1960 și votarea proiectului de buget pe 1962. La ședința Adunării au luat parte și d-nii: inspector general Lungeanu din Departamentul Cultelor, Gheorghiu D. și Dănescu N. împuterniciții regiunilor Galați și Ploești ai Departamentului Cultelor și Gh. Buriceanu împuternicit la raionul Buzău.

Mai întâi s-a oficiat un Te-Deum în Catedrala episcopală, după care toți membrii Adunării au trecut în sala de recepție a reședinții eparhiale, unde P. S. *Episcop Antim Anghelescu* și-a rostit *cuvîntul de deschidere* a lucrărilor Adunării. Prea Sfinția Sa a început prin a face o succintă dare de seamă asupra mersului vieții religioase, administrative, cultice și gospodărești de la Centrul Eparhial și din parohii, afirmînd că ea s-a desfășurat conform prevederilor canonice și legiurilor în vigoare, sub îndrumarea permanentă a Centrului Eparhial și a P. C. Protopopi. A arătat că preoțimea s-a dovedit în totui devotată intereselor Bisericii și Patriei, sporindu-și cunoștințele și elanul pastoral prin cursurile de îndrumare misionară, prin conferințele de orientare, prin pastorale și circulare, căpătînd totodată sensul practic al datoriei sociale și aducînd astfel o frumoasă contribuție în construirea vieții celei noi. Preoțimea a înțeles să fie la datorie și în lupta pentru pace și coexistență pașnică. Apoi P. S. *Episcop* a făcut o trecere în revistă a situației sociale privită pe plan mondial, conchizînd că vechile sisteme sociale se nărue, deoarece societățile uzate de timp nu mai au nici putere de afirmare, nici consistență principială. Făcînd o judicioasă critică a capitalismului și colonialismului, P. S. Sa a precizat în continuare că pentru omenire se deschide o nouă civilizație în care bunurile materiale și sociale vor abunda, omenirea trăind în imperiul dreptății, libertății adevărate și păcii generale: *civilizația comunistă*. În prezent, a afirmat P. S. *Episcop*, nu mai există nimeni care să nu vadă că toate popoarele gravitează către o mare unitate și frățietate. După doctrina creștină toți avem aceeași paternitate divină și deci toți sîntem frați. Inegalitățile dintre națiuni și popoare nu vor mai fi prilej de dominație și exploatare, ci prilej de dreptate și întrajutorare. Pentru noi credincioșii — a subliniat P. S. *Episcop* — adevărata libertate și frățietate sînt legi divine și imprescriptibile ale neamului omenesc. În continuare P. S. *Episcop* a arătat că titularii celor trei sectoare de administrație bisericească și-au dus la bun sfîrșit lucrările încredințate, că activitatea seminarului s-a desfășurat în condiții mulțumitoare, că preoții, în general, și-au făcut datoria, iar P. C. Protopopi s-au achitat conștiincios de îndatoririle lor. Tuturor le-a adus mulțumiri. P. S. *Episcop* și-a încheiat cuvîntarea prin rostirea cuvîntelor de respect și mulțumire ce se cuvin P. F. *Patriarh Justinian* și d-lui profesor D. *Dogaru* Secretarul General al Departamentului Cultelor.

S-a intrat apoi în ordinea de zi și s-a procedat la repartizarea lucrărilor spre studiu celor trei comisii ale Adunării, după care ședința s-a suspendat.

La reluare, raportorii celor trei comisii prezintă Adunării activitatea bisericească, economică și cultural-socială pe anul 1961, așa cum se oglindește ea în referatele P. C. *Consilieri ad-tivi* *Ion Zamfir* și *Dumitru Arghir*.

Din activitatea sectorului economic pe care a înfățișat-o raportorul Gh. *Cîrlan-Tecuci*, s-a reținut faptul că și în anul 1961 spiritul gospodăresc al conducerii eparhiale s-a făcut evident prin executarea unor lucrări de real folos: restaurarea zidului lui *Matei Basarab* din apropierea Epis-

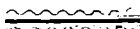
copiei și continuarea lui în același stil pe o lungime de circa 200 m., cum și construirea din zid și beton a unei magazii de materiale. În executarea acestor lucrări ca și în toată activitatea economică s-a observat cea mai strictă disciplină financiară și s-a dovedit o grijă deosebită pentru chivernisirea banului public. Același lucru s-a observat și la parohii, unde s-au înfăptuit numeroase lucrări de pictură și reparații de întreținere a bisericilor și unde nu s-a semnalat nici o abatere condamabilă.

Activitatea sectorului administrativ bisericesc a fost înfățișată de dl. raportor Țane Filip-Vrancea. S-a luat cunoștință despre modul corect în care clerul și-a făcut datoria, cum și de participarea conștiincioasă a credincioșilor la îndatoririle lor creștinești și cetățenești. Viața religioasă din parohii s-a manifestat în cadrul strict al doctrinei, moralei și cultului ortodox, fără exagerări și inovații, în limitele rînduiei tradiționale bisericești și sub controlul și îndrumarea neobosită a P. S. Episcop și a organelor eparhiale. Cultul s-a desfășurat în spiritul deplinei libertăți religioase, acordată și consfințită de Constituția Țării, iar preoțimea la rîndul ei a oficiat slujbele publice ținînd seamă și de îndatoririle sociale ale enoriașilor, pe care clerul n-a vrut să le stingherească.

O atenție mai deosebită a acordat Adunarea Eparhială activității culturale-sociale a clerului din Eparhie, pe care a înfățișat-o raportorul Pr. Protopop Ion Dobrescu-Cislău. Ca întotdeauna, activitatea cultural-socială a clerului a fost canalizată pe făgașul învățaturii noastre sîrăbune, a legiurilor bisericești și a comandamentelor vieții contemporane. Grijă dintîi a conducerii eparhiale a fost să formeze pe *omul-preot*, model și trăitor al adevăratei vieți creștine, care să-și răsfrîngă autoritatea morală asupra creștinilor: plin de dragoste față de oameni, împlinitor al cuvîntului dumnezeiesc, însetat după adevăr, împăciuitoare în toate împrejurările, vrednic și cinstit lucrător în via Domnului, supus și loial stăpînirii lumestii, model de viață cetățenească. Aceste țeluri, vizate de conducerea eparhială s-au pus în practică și s-au realizat în raport cu vîrsta, cu pregătirea intelectuală și cu nevoia unei bune orientări în viață. Organele prin care s-a dus munca de pregătire a clerului sînt: școala, cursurile de îndrumare misionară și conferințele de orientare. Toate cunoștințele profesionale și sociale cîștigate de preoți au fost folosite în activitatea lor predicatorială, misionară și socială. După îndrumările date, preoțimea a folosit mai mult forma de predică catehetică, care a alternat cu citirea cazaniei. Predicile au fost scrise sau susținute după plan și au avut numai un caracter de expunere a credinței și de învățatură, fără înfierbîntări apologetice și fără duh polemic. S-a simțit nevoia ca preoțimea să nu predice teoretic și abstract, ci în spiritul actualității, în înțelesul vremii pe care o trăim. Din referatul prezentat Adunării s-a văzut că preoțimea duce și o prețioasă muncă socială, reflectată în informarea justă și îndrumarea sinceră a credincioșilor în problemele vieții sociale. Credincioșii sînt îndemnați să-și achite toate obligațiile cetățenești, impozite, contribuții în muncă, contractari, să participe la toate manifestările culturale, sociale și edilitare, să se încadreze în formele colective de muncă etc...

Fiind puse în discuția Adunării Eparhiale, cele trei referate au fost aprobate în unanimitate, după care P. S. Episcop a închis ședința expedind telegrame de salut și omagiu Prea Fericitului Patriarh Justinian și D-lui Secretar General al Departamentului Cultelor.

Pr. M. NEGULESCU

RESFINȚIREA BISERICII DIN MĂRĂCINENI

La câțiva kilometri de vatra Episcopiei, dincolo de apa Buzăului, se întinde parohia Mărăcineni, cu peste 3300 suflete de credincioși, oameni harnici și cetățeni loiali. Fiind o comună frumoasă, azi toți locuitorii ei sînt organizați în munca colectivă a Gospodăriei Agricole 1907.

Luînd îndemn de la frumoasele realizări înfăptuite în comună, și bucurîndu-se de o deplină libertate de acțiune și înțelegere, cei doi preoți ai bisericii — parohul Mihai Moldoveanu și slujitorul Dumitru Arghir care este și consilier economic al Sf. Episcopii — au pornit la lucru spre a îmbunătăți după cuviință lăcașul sfintei biserici din Mărăcineni. Astfel, biserica ctitorită la 1801 de biv veșt clucerul Grigore Hrisoscolevu căreia i se mai aduseseră substanțiale îmbunătățiri la anul 1898 prin sîrguința preotului Gh. Ștefan, a primit de data aceasta o haină nouă și aleasă: s-au vopsit pereții exteriori ai turlelor, s-a construit din nou pridvorul, s-a schimbat dușumeaua în întregime, s-a pus tîmplărie nouă, iar întregul interior a fost pictat din nou în frescă. Biserica a fost ocrotită cu un trotuar de beton, iar lungul perimetru al curții bisericii și cimitirului a fost închis cu împrejmuire de ulucă nouă. În tot ce s-a lucrat, s-a ținut seamă de regulile contabilicești, iar verificarea lucrărilor a dus la constatări legale și mulțumitoare. În afară de sumele înscrise în acte, s-a adăugat multă muncă voluntară și multă contribuție în natură. Toți enoriașii și-au dat obolul lor în mod liber, voluntar și felurit, după putere și după îndemnul cugetului. În fruntea celor ce au sîrguit la biserică au stat, cum era și firesc, preoții slujitori și alături de ei cîntăreții, epitropii, consiliul și comitetul parohial, cum și întreaga obște creștină a parohiei. În șirul ajutătorilor parohiei Mărăcineni stă și Sf. Episcopie a Buzăului, cu însemnate-danii în bani și materiale.

După ce s-au făcut toate aceste îmbunătățiri, la 12 noiembrie 1961, biserica a primit vizita P. S. Episcop al Eparhiei Buzăului Dr. Antim Anghelescu, care a oficiat slujba de resfințire a lăcașului. Evenimentul a fost cinstit de credincioșii satului printr-o participare masivă, deși vremea ploioasă a oprit pe mulți să ia parte la slujbă. În desfășurarea serviciului religios și mai ales la sfînta liturghie, toți credincioșii au participat la

cîntarea comună, vădind astfel pe tîngă dragostea lor, și sîrguința celor doi cîntăreți: Stănilă Constantin și Remus Constantin, pe care P. S. Episcop i-a lăudat și i-a dat ca exemplu pe Eparhie.

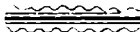
În cadrul acestei manifestații creștinești, a vorbit parohul *Mihai Moldoveanu* care a dat un raport amănunțit asupra mersului lucrărilor și a cheltuielilor făcute. Vorbitorul a accentuat că realizările obținute se datoresc contribuției credincioșilor și libertății religioase acordate de regimul nostru de democrație populară. A luat apoi cuvîntul *P. C. Protoiereu N. Sburlan* al raionului Buzău care a făcut aprecieri elogioase asupra comportării preoților de la Mărăcineni, ca și a preoților din întregul raion și a rugat pe P. S. Episcop să răspiștească munca celor osîrduitori.

La urmă a vorbit *P. S. Episcop Antim*. Cuvîntul P. S. Sale a fost ascultat cu multă luare aminte de credincioșii prezenți, fiind un cuvînt plin de blîndețe, de îndemn spre lucruri constructive și de povață pentru îmbogățirea vieții duhovnicești. P. S. Episcop a spus că îi este cunoscută această parohie «de peste gîrlă», că a cercetat-o adesea și văzînd că biserica nu mai corespunde unei cuviințioase folosințe, a sfătuit pe preoți să facă lucrări de înnoire, ajutîndu-i cu bani și materiale. Își exprimă bucuria că a fost ascultat, îi laudă pe preoți pentru meritele lor și aduce la cunoștința celor prezenți că ei au fost răsplățiți cu înalta distincție bisericască de «iconomi stavrofori». Apoi P. S. Episcop a cerut preoților, ca după ce au înnoit și împodobit biserica, să lămurească poporul pe graiul lui cunoștințele creștine și adevărul credinții, ca împreună să-și împodobească și sufletele printr-o viață curată, aleasă, prin pietate și respect față de credință și de biserică. Vorbînd despre frămîntările din lume și despre pornirile spre război ale unor state, P. S. Episcop i-a chemat pe credincioși la cumințenie, aducîndu-le aminte că în Apostolul care s-a cetit la sf. liturghie este pusă cu înțelepciune problema ceasului de față: *pacea...* («Îngăduiți-vă unul cu altul în dragoste, nevoindu-vă a păzi unirea Duhului întru legătura păcii» Efeseni IV, 1-7). Sîntem îndemnați, a spus P. S. Episcop, să trăim în pace, să urim războiul și să cerem distrugerea armelor ucigătoare. Sîntem chemați ca cu dragoste sporită, să luptăm pentru viață. Azi viața omului este foarte prețioasă și cu toate acestea se fac arme pentru distrugerea vieții. Bunul simț și adevărul ne obligă să cerem dezarmarea totală. Noi luptăm pentru viață, căci pentru viața noastră a tuturor Domnul Hristos și-a dat propria lui viață, a spus în încheiere P. S. Episcop Antim.

Apoi s-a oficiat hirotesia în iconom stavrofor a celor doi preoți ai parohiei Mărăcineni, ca și a P. C. Consilier Ion Zamfir distins recent cu același rang bisericesc.

După obiceiul străbun, în curtea bisericii s-a orînduit o masă creștinească — frățească, pe care P. S. Episcop a binecuvîntat-o, făcînd celor prezenți urări de sănătate și spor în viața duhovnicească și cetățenească.

Pr. M. NEGULESCU

REVISTA REVISTELOR

1. Capodopere ale artei medievale bulgare. 2. O minunăție a arhitecturii ruse. 3. Un tablou «Ecce homo» de Tiziano, la Sibiu. 4. Icoane vechi de lemn și opere ale vechii picturi bisericești cele.

1. **CAPODOPERE ALE ARTEI MEDIEVALE BULGARE.** Assène Vassilev publică sub titlul de mai sus, un articol în *Le Courrier UNESCO*, Paris, 1962, p. 29-32, arătând că primul imperiu bulgar îngloba toate triburile slave ce populau regiunea dintre Dunăre și munții Balcani. Protobulgarii au pătruns spre sfârșitul secolului al VII-lea în Peninsula Balcanică, venind dinspre răsărit. O nouă cultură se suprapune tradițiilor vechi, moștenite de la traci, greci și romani. Protobulgarii erau remarcabili aurari și sculptori talentați. În ceea ce privește pe slavii locali ei se afirmă în sectorul de artă ornamentală, țesături, broderii, sculptură în lemn, exercitând o influență determinantă asupra artei bulgare, propriu zise.

Primul regat bulgar precede în timp prima dinastie a Carolingienilor, a căror imperiu atingea mai târziu frontierele bulgare. Monumentele culturii, create în perioada de la 681, la 1018 (data cuceririi Bulgariei de Bizanț) au fost distruse în cursul secolelor următoare și în deosebi în timpul stăpînirii turcești. Totuși, un mare număr de obiecte, scoase la lumină în cursul ultimei sute de ani, mărturisesc realizările deosebite ale bulgarilor, atât în domeniul arhitecturii, cât și în arta ceramicii. Descrierea făcută de autorii contemporani ne dă o idee despre aspectul capitalei bulgare de odinioară și dezvoltarea sa culturală în evul mediu. Documentele ne informează că în secolul al IX-lea, deja palatele din Pliska, prima capitală bulgară, erau decorate cu fresce. Mai târziu capitala bulgară e transferată

la Preslav. După mărturisirile contemporane, splendoarea acestui oraș, care a existat pînă la sfârșitul secolului al X-lea, uimea pe străini. Clădirile erau împodobite cu stâlpi de piatră, sculptată, lemn pictat, palatele cu marmoră, de diferite colori, de o frumusețe fără seamăn. Aproape nimic nu mai dăinuie din operele de artă ale epocii: palatul, biserici, fresce, icoane de lemn, căci Preslavul a fost distrus și incendiat în anul 976. În minăstirea din Patleina s-au găsit carouri pictate, din secolul al X-lea, reacoperite cu smalt, reprezentînd chipul sfințului Teodor. Numeroasele cuptoare de ceramică și fragmente decorative purtînd urme de chipuri omenestii, ne autorizează să afirmăm că în acea vreme dezvoltarea artei picturale bulgare era în floare. La începutul secolului al XI-lea, Bulgaria cade sub stăpînirea bizantină. Influența artei metropolei se va face mult simțită, totuși meșterii și artiștii bulgari vor continua să rămînă fideli tradiției. Eliberarea de sub jugul străin dădu un puternic imbold artei naționale bulgare. *Tirnovo*, capitala celui de al doilea imperiu, devine, după Constantinopol, cel de al doilea mare centru cultural al Balcanilor. Școlile sale de artă contribuind la dezvoltarea artei naționale, iar datorită picturii bulgare din această epocă, putem avea o imagine mai exactă a picturii religioase din această vreme. Frescele, din secolele XIII-XIV depășesc nivelul general al artei bizantine, ele reprezentînd caracteristicile naționale. Cu toată devastarea barbară, ce a avut loc în timpul stăpînirii otomane, unele picturi au scăpat

distrugerii: astfel, frescele bisericii din *Boiana*, pe drept cuvânt celebre, frescele bisericii din *Zemen*. Datînd din vremea celui de al doilea imperiu bulgar (1187-1396), ele se numără printre capodoperele de artă medievală în Balcani. Frescele din *Boiana* se deosebesc prin inovațiile, pe care meșterul bulgar le-a adus artei bizantine. Stilul lor îngăduie să se afirme că ele au fost anterioare concepțiilor noi ale primei perioade a Renașterii italiene. Meșterul de la *Boiana* lucrînd în sec. XII, a părăsit schemele picturii epocii sale și a creat opere de o perfectă execuție tehnică. Diferitele chipuri ale lui Hristos, îngerul «Bunei Vestiri», «Coborîrea în iad», «Cina», «Răstîgnirea», «Mîntuitorul între învățați», «Înălțarea» și multe alte compoziții, ca, sfinții Eustrate, Damian, Efrem, sfinții diaconi și Sfinții Gheorghe, sînt redați cu mult realism, cu o mare sensibilitate, fiind fără analogie în acea vreme. Găsim aici patru portrete: domnul Kaloian, femeia sa Dessislava, regele Constantin și regina Irina. Artistul anonim, ieșind dintr-un oarecare atelier din *Tîrnovo*, a reușit să redea într-un chip remarcabil trăsăturile individuale, atât fizice cît și spirituale ale personajilor. Aceste portrete sînt cu adevărat capodopere de artă, nu numai în Balcani, ci și în arta europeană a secolului al XIII-lea.

După realizarea frescelor de la *Boiana* (1259), pictura bulgară continuă să se dezvolte timp de un secol și jumătate, pînă la cucerirea Bulgariei de către turci (1396). Fresce foarte interesante, datînd din secolele XIII-XIV, s-au păstrat în mai multe biserici, tăiate în piatră, lângă *Ivanovo*, pe *Rusenski-Lom*, un afluent al *Dunării*, în partea de răsărit a țării. Compoziția scenelor e remarcabilă și coloritul, unde predomină oculo și strălucirile de aur, are un farmec deosebit. Cu toate că artistul urmează schema bizantină, talentul său original și concepțiile sale noi apar în tratarea formei și în reprezentarea sa tridimensională. Cu ajutorul unei accentuări a nuanțelor cromatice el redă trăsăturile psihice ale personajului respectiv. Printre diferitele compoziții de frescă, din viața Mîntuitorului, se remarcă «Iuda aruncînd cei 30 de arginți», «Baljocîrea lui Hristos», subiect rar tratat în iconografia religioasă, «Sărutul lui Iuda», «Hristos înaintea Anei și Caiabei», scene din viața sîntului Ioan Botezătorul. Tot din secolul al XIV-lea, datează frescele

mînăstirii din *Zemen*, pe valea *Strumei*, care are în întregime pereții zugrăviți cu fresce. Forma corpurilor și chipurile sînt redade prin conture, fără ca artistul să fi căutat să sublinieze volumul. Coloritul clar și mîngîietor, detaliile tot atât de bine executate, dau un aer deosebit acestui stil de pictură. Unele scene sînt necunoscute în iconografie: ierăria, prepararea cuielor Răstîgnirii. Portretele donatorilor: domnul Deian și femeia sa Doia, care nu sînt stilizați ca celelalte compoziții și al căror colorit e mai închis, sînt pătrunzătoare. Odată cu Renașterea, declinul idealului religios al evului mediu se face simțit, însă nimic nu va micșora din caracterele esențiale ale picturii bulgare, în timp ce arhitectura va evolua considerabil în timpul dominației turcești. Pînă în secolul al XVIII-lea, echilibrul între compoziția iconografică și detaliul realist, realizat de pictorii celui de al doilea imperiu, vor continua să călăuzească pe meșteri și artiști. Sînt reproduse: Nașterea Domnului, frescă din sec. XV, din mînăstirea *Kremikovski*. Compoziția ei se încadrează în marea tradiție bulgară, însă trăsăturile poporului se exprimă în detalii: cerceii și coafura sînt ale epocii. Mica torcătoare ține în brațe un caier de tors lînă, care se întrebunțează și aslăzi în aceste locuri. Arhanghelul *Gavriil*, detaliu din «Buna Vestire», frescă din *Boiana*, detaliu din «Răstîgnirea», frescă din mînăstirea *Zemen*. Portretul soției domnitorului *Kaloian*, domnița *Dessislava*. Arta portretistică acordă frescelor din *Boiana* (1259) un loc excepțional în secolul XIII, Sfinții *Efrem*, etc.

2. O. MINUNĂȚIE A ARHITECTURII RUSE. A. Romanov publică sub acest titlu în revista lunară sovietică, *Культура и жизнь* — *Moscow*, 1962 nr. 2, un articol despre catedrala Sfinții *Sofia* din *Kiev*. Ea e una din minunățiile cu faimă mondială, ale arhitecturii ruse, păstrîndu-și și astăzi o linie impunătoare printre clădirile moderne. Într-o clipă să ne ducem cu mintea în secolul al XI-lea, și s-o privim cu ochii unui om din acea vreme. În mijlocul unor case mici, în cea mai mare parte făcute din lemn sau lut, se înalță o biserică de aproape 40 de metri înălțime. Clădirea te izbește prin măreție, sobritate și forța compoziției. Galeriele cu arcade care ascund partea inferioară, nișele decorative, coloanele svelte și în sfîrșit bolțile, toată această uimitoare armonie de linii și ritm, dă catedralei o linie aparte

de grandios și elan, care o definesc. Catedrala, a cărei construcție a început în 1037, a fost ridicată pe locul victoriei asupra Pecenegilor, din porunca prințului Kievului, Iaroslav cel Înțelept. Ea era nu numai o biserică votivă, ci deasemeni o fortăreață, intrupând gloria și măreția Rusiei kievene, leagănul popoarelor rus, ucrainean și bielorus. Intemeierea primei biblioteci din Rusia aparția unei mari cantități de cărți, menținerea diferitelor acte de cancelarie, administrative, dezvoltarea artelor plastice și multe alte fapte istorice sînt legate de catedrala Sfînta Sofia. Pe unul dintre zidurile ei, o placă comemorativă amintește de un eveniment istoric: la 17 și 19 ianuarie 1654, susținîndu-se sinodulul, kievienii depun jurămîntul de credință Rusiei. Chiar după reparări stîngace, eronate, catedrala nu rămîne mai puțin o capodoperă de arhitectură. Astăzi ea este un muzeu foarte cunoscut. Să intrăm înăuntru pentru a vedea, fie numai și o parte din comorile sale, păstrate cu evlavie. Sînt înălțate o sumedenie de seche. Restauratorii L. Kalenitserko, Mamolat, Marapolski, Pliusta, lucrează pe ele. Lucrările de restaurare înaintează greu și continuă de opt ani. Acum un an s-au spălat 400 m. p. de frescă. De 150 de ani se are în vedere studiul științific al catedralei. Treci pe sub o boltă, care arată limita primei construcții și privirea ție atrasă de o vitrină, care acoperă resturile unei scări de marmoră. E vechea intrare principală. Mii și mii de oameni au pășit dealungul vecurilor acest prag, încît treptele par transparente. De aici, descoperi o priveliște vie, îți apare împodobirea interioară a catedralei în toată divinitatea ei: zidurile, bolțile, arcurile, stîlpzii, sînt acoperite cu fresce, cu mozaicuri cu ceramică artistică, cu sculpturi în piatră și iern. Vestitul mozaic al «*Fecioarei Rugătoare*» se înalță pe un fond de aur în boltă absida. Ea e investimîntată cu o hlamidă lungă albastru. Capul și umerii îi sînt acoperiți cu un văl. O mare spiritualitate iluminează chipul ei, care pare adîncită într-o liniște maiestoașă. A trebuit o artă desăvîrșită pentru a executa pe o suprafață concavă, cu mii de prisme de sticlă colorată, de piatră, de marmoră, acest mozaic, care te izbește prin liniștea desenului său și ingenioasa combinare a culorilor. Paleta vechilor meșteri mozaicari era alcătuită din 130 de tonuri, de nuanțe. Gama culorilor verzi

singură avea 35 de nuanțe. Înălțimea totală a mozaicului e de cinci metri și jumătate, lungimea minii de 50 cm. *Fecioara Rugătoare* e una din cele 600 de compoziții cu subiecte religioase și profane (scene de vînațoare, histrioni, animale, plante), descoperite în catedrală. În vîrfurile cupolei centrale, la o înălțime de 30 de metri, chipul lui *Hristos Pantocrator*, ausler, aproape sever. Mozaicul are diametrul de 4 metri. Patru arhangheli se află în jurul lui Hristos. Numai unul dintre ei în albastru, e urma vechii picturi, ceilalți sînt dintr-o perioadă mai aproape de noi. Aceste două mozaicuri, și cîteva altele nu au fost niciodată restaurate. Ele au fost spălate, doar, cu o compoziție specială. Și aceste «*picturi pentru vecie*» scinteiază și luminează.

Vechii meșteri știau să aleagă unghiul sub care trebuiau așezate micile elemente de mozaic, pentru ca totdeauna să poată reflecta lumina. În dreapta, pe zidul de miază-zi e fresca vestită, reprezentînd pe fiicele lui Iaroslav cel Înțelept, așezate după vîrstă. Portretele s-au păstrat destul de bine. Se pot distinge conturile și parțial culorile vestimintelor, cu fină ornamentație. În primul plan prințesa Ana, care a lăsat o urmă vie în istoria Franței. Căsătorită cu regele Henric I, după moartea lui, a devenit regenta regatului pînă la majoratul fiului său. Istoricii afirmă că lîngă Paris, printre ruinele unei mici biserici, se află o lespede, pe care o inscripție, aproape ștersă, arată că biserica a fost ridicată de *Ana din Rusia, regină a Franței*. Muzeul catedralei e vizitat permanent. În curs de 3-4 ani, mai mult de un milion de vizitatori! Mulți se întrebă dacă printre fresce se găsește și portretul lui Iaroslav cel Înțelept. Această problemă a preocupat mult timp pe savanți, răspunde conservatorul muzeului, arhitectul N. Kresalani. Copii făcute în prima jumătate a secolului al XVII-lea îngăduie să se presupună că portretul a existat, însă nu se știe unde. În 1939, s-a descoperit că el era în fața altarului, pe zidul dinspre apus. Aici fusese zugrăvită o compoziție cu chipuri multe, printre care făptura lui Iaroslav cel Înțelept, ținînd în mînă modelul catedralei Sfînta Sofia. Cu timpul, zidul s-a prăbușit, iar restauratorii nu au părăsit speranța că într-o zi vor găsi portretul prințului. Lucrările de restaurare nu vor fi terminate mai curînd de doi ani. Cercetătorii au luat și o altă cale. După

letopiseși, prințul ar fi fost îngropat într-un mormînt de marmoră. Într-unul dintre ele s-ar fi găsit rămășițele lui Iaroslav cel Înțelept. Sculptorul antropolog M. Gherassimov a reconstituit fizicul prințului Kievului, care se află expus într-o sală a muzeului. Sfînta Sofia se însoare perfect în peisagiul actual al Kievului cu marile sale clădiri, uzini, fabrici, teatre, stadioane, cu străzile sale largi asfaltate și magnificul său Creșșatik. Autorul articolului încheie: s-ar spune că strămoșii noștri îndepărtați s-au îngrijit în mod deosebit pentru ca operele lor să poată fi totdeauna, în toate epocile, podoabă frumosului oraș, Kiev.

3. UN TABLOU «ECCE HOMO» DE TIZIANO, LA SIBIU. Teodor Ionescu publică atît în «Omagiul lui George Oprescu, cu ocazia împlinirii a 80 de ani» București, Editura Academiei R. P. R., 1961, 608 p., «Un tablou de Tiziano la Sibiu», p. 273-282, cit și în «L'Art dans la Republique Populaire Roumaine» București, 1961, nr. 21, «Un tableau de Titien découvert à Sibiu», p. 22-26, rezultatul cercetărilor sale asupra tabloului menționat. În 1957, odata cu revizuirea paternității atribuite tablourilor din pinacotecă, T. Ionescu a fost surprins că opera «Ecce homo», fusese catalogată ca aparținînd școlii Tizian. Analizînd iconografia temei, stilul, maniera picturii, diferitele cataloage, albume și reproduceri, comparîndu-le, el a fost surprins de marea asemănare dintre tabloul din muzeul Brukenthal, Sibiu, (în ulei, 65,5×53 cm.) și un «Ecce homo» menționat ca aparținînd lui Tizian, care apare în tabloul lui Teniers II (1610-1694), reprezentînd interiorul Galeriei de tablouri a arhiducelui Leopold Wilhelm de Austria, din Bruxelles. Acest din urmă tablou, e astăzi proprietatea Muzeului de Istorie a Artei, din Viena. Theodor von Frimmel, (Gemalte Galerien, Berlin, ed. Georg Siemens, 1896), scria cu privire la «Ecce homo», că e un *Tizian original*. Același tablou se găsea în 1728 la Viena, după cum reiese din reproducerea *Theatrum artis pictoriae*. Frimmel călătorește în 1894 la Sibiu, unde publică în același an și studiul său asupra Galeriei de artă: «Die Gemäldesammlung in Hermannstadt in Kleine Galeriestudien». Frimmel se întoarce în 1896 la Sibiu, unde nu-și reamintește de acest tablou, pe care de altfel nu-l va menționa în studiile sale ulterioare, dedicate pinacoteei din Sibiu,

pină chiar după primul război mondial. Probabil la sugestia lui, tabloul a fost catalogat ca aparținînd lui Tizian (vezi Baron Brukenthalisches Museum in Hermannstadt, Führer durch Gemäldegalerie, editat de M. Csaki, Sibiu, 1909, p. 358). În catalogul manuscris al lui Brukenthal, tabloul a fost înregistrat ca un *original al lui Tizian*, atribuire păstrată în primul catalog publicat în anul 1844.

Comparînd fotografiile după lucrările lui Teniers II, (muzeul din Viena), cu «Ecce homo» din Sibiu, putem constata o extrem de mare asemănare. La Teniers e vizibil în colțul stîng sus, numele lui Tizian. Gravura executată de Jan von Troyen pentru *Theatrum Pictorium* (și pe ea e prezent numele lui Tizian) dă tabloul în întregime. Tabloul nostru din Sibiu e pictat pe o pînză de o mare lînețe, d-r uscată de vreme, avînd marginile tăiate, după care a fost dublat, operație repetată în 1896. Pe dosul pînzei vechi era o inscripție cu numele Tiziano (Catalogul Muzeului din 1909). Astăzi nu mai e vizibilă din cauza dublării amintite. Tăierea pînzei, probabil că a fost făcută la Viena, deoarece Brukenthal a colecționat tabloul în starea de astăzi. În 1735, tabloul e reprodus în «*Prodromus*», iar după aceea nu s-a mai știut nimic de soarta lui pînă astăzi. Se presupune că opera a fost dăruită de împărăteasa Maria Thereza, favoritului ei transilvănean, în 1762, cînd el a fost ridicat la rangul de baron, sau în 1777, cînd a fost numit guvernator al Transilvaniei Niciunul din istoricii de artă care l-au văzut, ca Bardius, Voll, Baldess, Lauts și Lazarev, nu crede că tabloul ar fi o copie. Există totuși *opt versiuni de Tiziano*, pe această temă, ce se află la Madrid, Dublin, Paris, Leningrad, S.U.A., etc. Tabloul din Sibiu se încadrează în iconografia specifică a lui Tiziano. Diferă de toate celelalte versiuni, în care Iisus e reprezentat cu capul înclinat, aici Iisus fiind cu capul drept, apropiindu-se prin aceasta de tabloul ce se află la Dublin. «Capul» lui Iisus din tabloul din Dublin a fost repictat. Examenul făcut cu raze ultraviolete a relevat și unele repictări pe tabloul din Sibiu, care însă nu au o valoare esențială. Spălarea prea brutală a tabloului, care a avut loc la 1899, a fost dăunătoare. Paternitatea lui Tizian în cazul acestui tablou se confirmă prin caracteristicile stilistice și coloristice ale marelui artist, care sînt acelea proprii bă-

trîneții sale. În chipul lui Iisus se exprimă umanismul umanist. Nobila gamă a culorilor simple și pure e redusă la ocul bustului, la roșul de purpură al vestimentului, în maniera caracteristică lui Tizian. Vigoarea formelor, aspectul monumental, întrepătrunderea organică între spirit și materie, limbajul simplu, dar puternic al artei lui, toate indică un tablou, o operă realizată la bătrînețe. Subiectul aparține acestei ultime perioade din viața lui, tema fiind perfectă, deoarece în ea e glorificată lupta tragică a eroului singuratec cu lumea din jurul său. Tabloul exprimă nu numai amărăciunea experienței intime, aceea de care a avut artistul parte în ultimii săi ani, însă reflectă totodată rezistența sa la presiunile clericale ale epocii. Chipul plin de suferință, acoperit de răni, cu ochii înecați de durere, cu privirea dusă, tensiunea dramatică susținută de un stoicism viril, propriu ideilor laice ale Renașterii, la care Tizian nu a renunțat niciodată, fac din tabloul pinacoteii din Sibiu, un exemplar deosebit de prețios și însemnat, printre toate variantele în care Iisus ne apare umilit și resemnat.

4 **ICOANE VECHI DE LEMN ȘI OPERE ALE VECHII PICTURI BISERICESTI CEHE.** Vlasta Dvoráková, *Théodorik, peinture du roi*, în «La vie tchecoslovaque», Praga 1962, ianuarie, p. 16-17, 29, scrie că în anul 1348, Carol IV, rege al Boemiei pune piatra fundamentală a unui nou castel, Karlstejn, pe valea râului Berunka, în mijlocul Boemiei. Karlstejnul va avea un rol cu totul excepțional în istoria culturală a națiunii cehe. Carol IV, monarh foarte învățat, poruncise să se înalțe acest castel, ca o nouă reședință, în deosebi pentru a păstra aici, la adăpostul zidurilor puternice și a turnurilor înalte, tezaurul coroanei, simbolul suveranității sale. Pe lângă aceasta, cronicarii epocii spun că se mai găseau în acest castel o parte din Crucea Mântuitorului, șpini din coroana Sa. Regele voia să aibă un strălucitor centru al cultului divin, pentru a mări splendoarea și prestigiul reședinței sale. Concepția arhitecturală de la Karlstejn exprimă în totalitatea ei, o gradăție și un tot armonios. Palatul imperial e dominat de turnul bisericii. În cel mai înalt turn al castelului se află capela centrală a Sfintei Cruci, dedicată Pățimirii Domnului. Mai târziu au fost aduse aici tezaurul imperial și relicvele.

Această concepție spirituală, puțin obișnuită apare la Carol IV, ca o expresie a tendinței sale de a lega cultul relicvelor Mântuitorului, de cultul imperial. El ridică autoritatea puterii la înălțimea ordinii divine, așa cum era concepută în evul mediu. Capela Sfintei Cruci cu bogățiile, splendoarea și aurăriile sale, trebuia să evoce vizitatorului sentimentul că el se găsește în Ierusalimul ceresc. Astfel de sentimente ai în prezența armoniei arhitecturale a ansamblului, a bolților acoperite cu stele de aur, a tablourilor și icoanelor, a pereților încrustați cu pietre scumpe, în această izolare totală a capelei față de lumea din afară. Concepția de ansamblu bine încheată avea drept consecință unitatea soluției artistice. Datorită, mai ales, complexității decorării interioare, combinații rafinate a diverselor materiale (aur, pietre prețioase, sticlă, lemn, piatră), vizitatorul e puternic impresionat. În acest mediu, chipurile sfinților par vii, par că ies din ramele aurite. Carol IV dorea, ceea ce și ne explică această galerie a icoanelor de sfinți, — să fie în contact cu lumea cerească, dorea să petreacă ore întregi în tovărășia sfinților, căci nădăjduia că-i va întâlni după moarte. O astfel de concepție se reflectă puternic în ordinea estetică a picturilor. Ceea ce deosebește total capela Sfintei Cruci de alte interioare bisericesti gotice, e principiul unei succesiuni nîntrerupte de tablouri pe pereți. Un ritm ales unește icoanele pe lemn, în timp ce sfinții sînt așezați în ordine ierarhică. Mîntuitorul, Maica Domnului și apostolii se găsesc pe peretele principal, acela al altarului. Pe alte ziduri, icoanele și tablourile înfățișează sfinți, papi, părinți, duhovnici, martiri, fecioare, cavaleri, pelerini și cronicari bisericesti. Numai de 150 de ani, se cunoaște numele autorului picturii pe lemn. Acesta e meșterul Teodorik, pictorul regelui, iar despre viața sa se știe prea puține lucruri. E cazul aproape al tuturor creatorilor de artă din evul mediu. Numele și titlul său sînt aproape singurele informații ce le cunoaștem, menționate într-un document din 1367. Cartea breslei pictorilor din Praga, (1348), ne informează că Teodorik era președintele acesteia. Cartea municipală notează că Teodorik avea deasemeni locuința în castelul Hradcany, între anii 1359 și 1368. Din aceste mențiuni putem concluda că el era vestit și că situația lui materială nu era rea, cînd Carol IV i-a încredințat pictarea capelei

Sfintei Cruci din Karlstejn. Din documentul citat mai sus se știe că Carol IV a fost mulțumit de lucrările pictorului său, pe care le caracteriza: «decorație ingenioasă și magnifică». Carol IV îi acordă lui Teodoric privilegiul de a nu mai plăti impozit asupra moșiei sale din Morina, nu departe de Karlstejn. Prin calitățile sale, tablourile și icoanele lui Teodoric depășesc ceea ce se realiza în timpul său în acest sector de artă. Simțim aici o legătură strânsă cu realitatea, voința de a căuta o nouă expresie artistică. Meșterul Teodoric se găsea înaintea necesității de a crea o concepție în așa fel încât să unească simbolul unui sfânt (ale cărui moaște erau închise într-un sarcofag, ce se găsea în centrul tabloului), și expresia concretă a individualității umane a sfântului. Subiectul «Evanghelia triumfătoare» a fost conceput de Teodoric ca o galerie de tipuri, bogat individualizate, care, în unele cazuri, au calități de portret. În parte, aceste tablouri au fost zugrăvite de Teodoric însuși, altele de ucenicii săi. Contribuția lui Teodoric la arta medievală constă în concepția sa de a prezenta personajele numai în formă de bust. Trebuie să remarcăm că există puțină armonie între capetele, pictate cu simț realist care nu ignoră detaliile anatomice (sînt redată și ridurile, mușchii) și trupurile puțin studiate. Acest contrast între prezentarea vie, concretă și o stilizare care merge pînă la abstract, ială în mod sigur secretul impresiei globale pe care ne-o lasă decorația monumentală a lui Teodoric, atât de mult admirată. După ce a terminat zugrăvirea capelei Sfintei Cruci probabil că meșterul Teodoric a încetat de a mai lucra. În Boemia nu mai pot fi urmărite operele sale, însă opera sa în ansamblu a continuat să influențeze pe contemporani, chiar străini. Artă realistă a lui Teodoric, cu aureola sa de pictor al regelui, a pătruns deopotrivă în Austria, în Germania, ba chiar și în Anglia. Revista reproduce tablouri, icoane, tabloul ce reprezintă pe papa Leon cel Mare, icoana sfântului Mauriciu castelul din Karlstejn, iar pe ultima pagină a revistei, icoana sfintei Elisabeta, în culori (1366), tempera, pe lemn (115×90 cm.).

Karel Stejskal, *Les richesses du gothique en Bohême, Le mystérieux maître de Trebon*, în aceeași revistă, 1962, februarie, p. 16-17, 29, relatează că în 1858, savantul ceh Jan Erasmus Vocel, afirmă că

în biserica Sfînta Magdalenă, nu departe de Trebon, în sudul Boemiei, existau două picturi pe lemn, opere gotice, reprezentînd «Hristos în Muntele Măslinilor» și «Învieirea». Puțin timp după aceasta, o a treia pictură de dimensiuni și concepție analoge, a fost descoperită în capela din Domanin, localitate vecină cu Trebon, înfățișînd «Punerea în mormînt», pe partea cealaltă a icoanei. S-a dedus că aceste trei picturi aparțineau altarului mînăstirii Fericitului Augustin din Trebon. Zidită în 1367, de către frații Jost, Petre I, Oldrich și Jan de Rozmberk, toți membri ai celei mai puternici familii de seniori din Boemia evului mediu. Creatorul picturilor menționate e Michal, care trăia la sfîrșitul secolului al XV-lea în mînăstirea din Trebon. Pare mai sigur că Michal n-a lucrat decît la picturile murale și la miniaturile și împodobirea manuscriselor. Picturile altarului sînt mai vechi și cel care le-a zugrăvit a rămas necunoscut prin numele său adevărat, căci de cele mai multe ori el e numit meșterul din Trebon. El era șeful unui mare atelier, care trebuie să fi fost foarte bine organizat și mult timp a aparținut seniorilor din Rozmberk. I se atribuie cîteva picturi celebre. În capela Sfînta Varvara la Trebon există o «Răstignire», în castelul Hluboká poți vedea «Magii», la Vyssi Brod s-a descoperit o altă «Răstignire» cu Maica Domnului și Ioan Evanghelistul. Madona Aracoeli e deosemeni o operă ieșită din acest atelier. Ea se găsește astăzi în colecția Galeriei Naționale din Praga. Aceste picturi pe lemn au trăsături comune, însă există diferențe de nivel și de concepție artistică. Operele: «Hristos în Muntele Măslinilor» și «Învieirea», pictate de însuși meșterul din Trebon, au cea mai înaltă calitate artistică. Geniul și contribuția vechiului pictor sînt evidente: în contrast cu pictura medievală care căuta prea mult detaliul, din care lipsea o concepție globală, meșterul din Trebon formulează idealul unei picturi în care pătrunde expresia naturală a realității. În același timp, pictura sa unifică toate elementele prin culoare și lumină. Baza ideologică a operelor meșterului din Trebon e religiozitatea medievală, care totuși pregătea Renașterea, prin atitudinea pozitivă în fața naturii. Peisagiului i se acordă în tablou, un rol important. Compoziția lor gradată îi conduce privirile de jos în sus, ca și cum peisagiul se ruga împreună cu Iisus, sau că el se deștepta pentru a

sărbători «Invierea». Capetele soldaților care asistă la această minune a «Invierii», exprimă fidel întreaga succesiune a stărilor ființei umane, care se trezesc. Prin concepția staturii omenestii, meșterul din Trebon revine la ideile gotice — și prin aceasta se deosebește de concepția meșterului Teodor, precursorul său. Printre ucenicii săi, cel care a înțeles cel mai bine idealul său artistic a fost, fără îndoială, cel care e autorul picturii din Domanin. Un alt ucenic, cel care a executat «Răstignirea» din Vyssi Brod și poate «Magii» din Hluboká, — a știut să compenseze unele defecte ale compoziției spațiale, printr-un strălucitor colorit și prin contraste, prin chipurile angelice ale femeilor și capetele oamenilor, zugrăvite în manieră naturalistă. În ceea ce privește «Răstignirea» din Vyssi Brod, se discută dacă trebuie s-o atribuim meșterului din Trebon sau unui ucenic al său. Astăzi se pare că autorul necunoscut primise probabil o educație artistică de la un alt meșter mai bătrîn. S-a vorbit mult despre «clar-obscurul» meșterului din Trebon. Fondurile sale întunecate ne fac să ne gândim la Rembrandt. După lucrările de restaurare, întreprinse la Galeria Națională, s-a obținut «Invierea» din Vyssi Brod mai clară. Se poate astfel concluda că celelalte tablouri ale meșterului n-au căpătat «clar-obscurul» decât din cauza timpului, ajungându-se la înnegrirea culorilor zugrăvite. În ultima vreme s-a observat că meșterul din Trebon nu se mărginea la regiunea sudică a Boemiei. S-a probat că pictorul necunoscut care a desenat ornamentele unui epitrahil, bogat brodat, din mănăstirea Benedictinilor din Brumov, din nordul Boemiei, aparține și el tot atelierului meșterului din Trebon. S-ar putea cita și încă alte exemple. E probabil să ajungem la concluzia că atelierul mește-

rului din Trebon era instalat la Praga, centrul regatului Boemiei. Această concluzie se întemeiază deopotrivă, pe faptul că Madona Aracoeli e o copie a unei Madone bizantine, oferită în 1368 de Papa de la Roma lui Carol IV. Pictura se găsea în catedrala Sfântul Guy. Dacă meșterul din Trebon a avut posibilitatea de a folosi astfel de modele, se datorează faptului că era un pictor simpatizat de rege. De altfel există un număr apreciabil de legături între principiile de stil al atelierului meșterului din Trebon și picturile de la Curtea lui Carol IV. Se pot constata unele analogii între Madona Aracoeli și picturile murale din mănăstirea Emauzy din Praga, care datează din 1360. De asemenea există o pronunțată analogie între picturile meșterului din Trebon și «Apoalipsul» ce se găsește în capela «Sfânta Maria» din Karlstejn. Ipotezele referitoare la afinitățile dintre opera meșterului din Trebon și aceea a lui Melchior Broederlam, din Dijon, nu sînt respinse. În evul mediu, viața artistică se desfășura în așa mod, că fiecare pictor înainte de a ajunge la măiestrie, studia un timp în străinătate. E posibil, prin urmare, ca meșterul din Trebon să fi stat cîtva timp în țările occidentale. Însă nu rămîne mai puțin adevărat că artistul, meșterul, e puternic atașat de mediul cel și că el e o mare personalitate a artei gotice din Europa Centrală. Sînt reproduse «Capul Sfântului Ioan», detaliu din «Hristos în Muntele Măslinilor» (1380), Madona Aracoeli (tempera), (1390), (72×42 cm.), din Galeria Națională din Praga, Capul Sfintei Caterina, detaliu (92×132 cm), «Răstignirea» (125×95 cm) (1390), iar pe întreaga copertă ultimă în culori, «Invierea», tempera (1380), atribuită meșterului din Trebon.

LECTOR

N. D. Contrefole

